T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI | ORTAOKUL VE İMAM HATİP ORTAOKULU | DERS KİTABI

SOSYAL BİLGİLER

1. KİTAP

6. SINIF

ORTAOKUL VE İMAM HATİP ORTAOKULU

SOSYAL BİLGİLER

6. SINIF

DERS KİTABI

Yazarlar

Ali Melih ÖZÇELİK
Faruk Gökalp YILMAZ
Gürkan SEMİZ
Murat AKPINAR
Ömer EVİN
Turan Sinan ÇELEBİ
Yavuz KORKMAZ

1. KİTAP

DEVLET KİTAPLARI
Kitabın Basıldığı Matbaa Adı, 2026

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI NO..... : 10257
DERS KİTAPLARI DİZİSİ NO..... : 2262

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

Editör
Prof. Dr. Hakan AKDAĞ
Doç. Dr. Fatma TORUN

Dil Uzmanı
Emel ERKİN

Görsel Tasarımcı
Hakan ÖRS
Halil SEYDİOĞLU

Çoklu Ortam Tasarımcısı
Bünyamin TELLİ
Engin KARADOĞAN
Ercan YANDIMOĞLU

Program Geliştirme Uzmanı
Doç. Dr. Süleyman ARSLANTAŞ

Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı
Dr. Öğr. Üyesi Alperen YANDI

Rehberlik Uzmanı
Nuray AYDOĞDU

Baskı

Baskı Matbaanın Adı ve
Ticaret Unvanı
Tel: (0000) 000 00 00

ISBN 978-975-11-8776-5

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 11.06.2026 tarih ve 134036174 sayılı yazısı ile eğitim aracı olarak kabul edilmiştir.

Kurulca bu kitabın kabul edilmiş olması ders kitabından yayınevi ve yazarın sorumluluğunu kaldırmaz.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

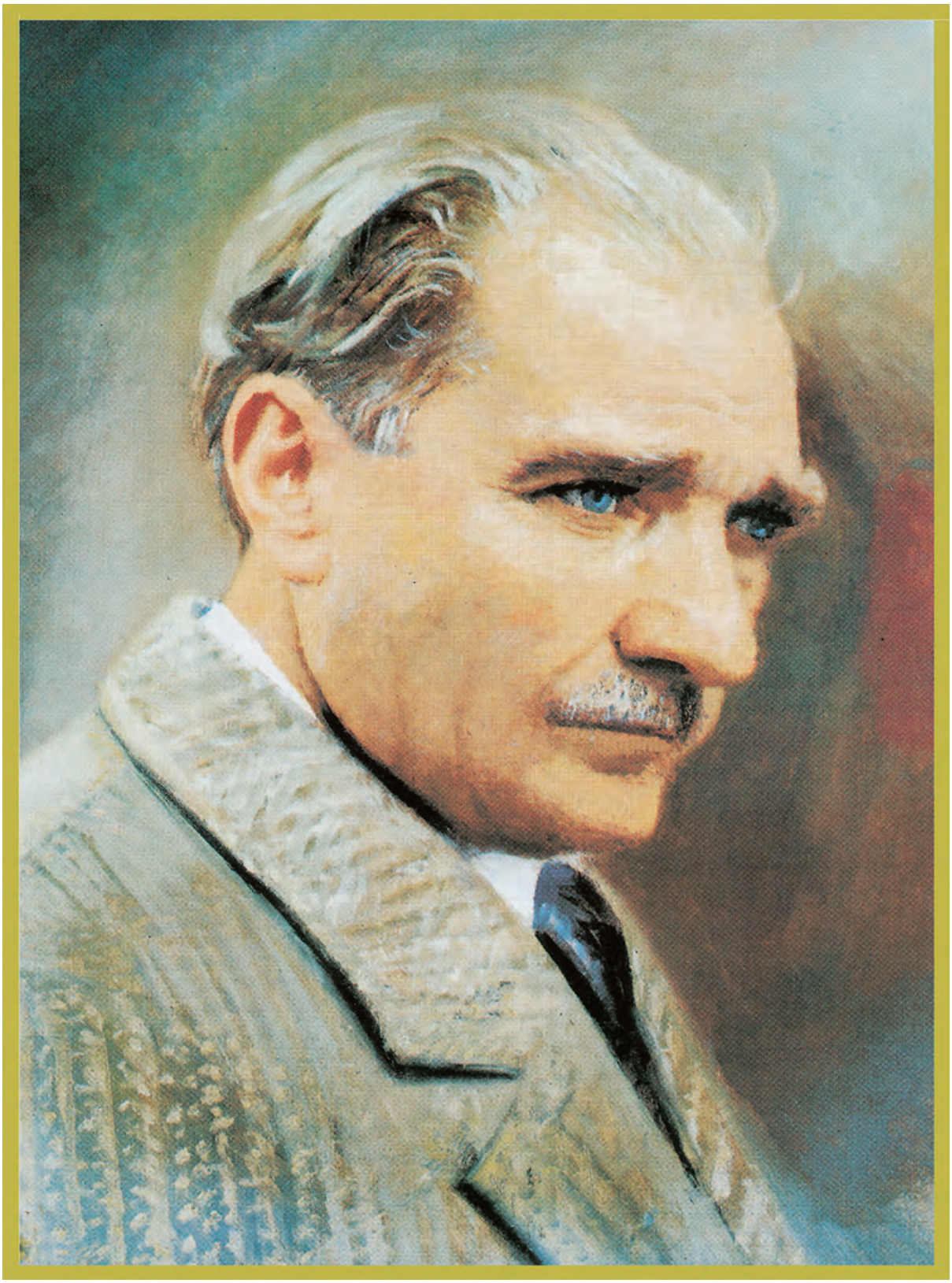
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

1. ÖĞRENME ALANI

BİRLİKTE YAŞAMAK

KİTABIMIZI TANIYALIM 8

ZAMAN İÇİNDE DEĞİŞEN GRUPLAR VE ROLLER 12

KÜLTÜREL BAĞLARIMIZIN VE MİLLÎ DEĞERLERİMİZİN TOPLUMSAL BİRLİKTELİĞE ETKİSİ 24

TOPLUMSAL SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ 38

1. ÖĞRENME ALANI ÖRNEK SORULAR 50

2. ÖĞRENME ALANI

EVİMİZ DÜNYA

ÜLKEMİZİN, KITALARIN VE OKYANUSLARIN KONUM ÖZELLİKLERİ 54

DOĞAL VE BEŞERÎ ÇEVRE ÖZELLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ 76

ÜLKEMİZİN TÜRK DÜNYASIYLA KÜLTÜREL İŞ BİRLİKLERİ 90

2. ÖĞRENME ALANI ÖRNEK SORULAR 104

3. ÖĞRENME ALANI

ORTAK MİRASIMIZ

TÜRKİSTAN'DA KURULAN İLK TÜRK DEVLETLERİNİN MEDENİYETİMİZE KATKILARI 108

VII-XIII. YÜZYILLAR ARASINDA İSLAM MEDENİYETİNİN İNSANLIĞIN ORTAK MİRASINA KATKILARI 128

İSLAMİYET'İN KABULÜYLE TÜRKLERİN SOSYAL VE KÜLTÜREL HAYATLARINDA MEYDANA GELEN DEĞİŞİMLER 142

XI- XIII. YÜZYILLAR ARASINDA MEYDANA GELEN ASKERÎ MÜCADELELERİN ANADOLU'NUN TÜRKLEŞMESİ VE İSLAMLAŞMASINA KATKILARI 160

3. ÖĞRENME ALANI ÖRNEK SORULAR 178

SÖZLÜK 180

ÖĞRENME ALANI ÖRNEK SORULARIN CEVAP ANAHTARLARI 185

TÜRKİYE'NİN MÜLKİ İDARE BÖLÜMLERİ İLE KARA VE DENİZ KOMŞULARI HARİTASI 186

KAYNAKÇA 182

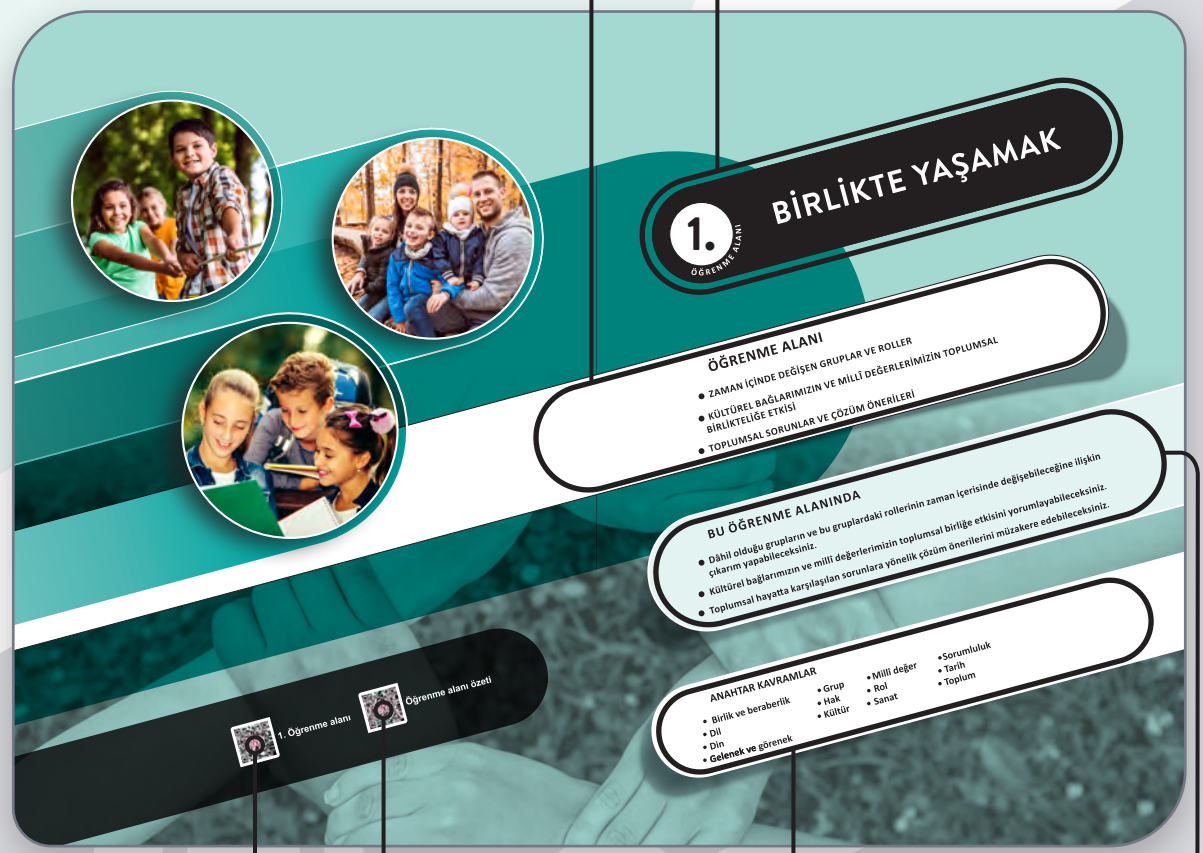
GÖRSEL VE GENEL AĞ KAYNAKÇASI 185

TÜRK DÜNYASI HARİTASI 187

KİTABIMIZI TANIYALIM

Bu kitap, öğrenme alanlarından oluşmaktadır.

Her öğrenme alanı, o alana özgü bilgilerin yer aldığı bir kapak sayfası ile başlamaktadır.

Öğrenme alanı adı ve numarası

Alt konu başlıkları

Geliştirilmesi hedeflenen beceri ve tutumlar

Öğrenme alanı özeti karekodu

Anahtar kavramlar

1. Öğrenme alanı karekodu

DÜŞÜNELİM

Yeni öğrenilecek konuya temel olabilecek ön bilgi ve becerilerin değerlendiği bölümdür.

KEŞFEDELİM

Mevcut bilgi ve becerileri ile edinecekleri bilgi ve beceriler arasında bağlantı oluşturulan bölümdür.

ÖĞRENELİM

Konuya ilişkin bilgilerin etkileşimli olarak açıklandığı bölümdür.

UYGULAYALIM

Hedeflenen becerilerin uygulanmasına yönelik etkinlik ve performans görevlerinin yer aldığı bölümdür.

DEĞERLENDİRELİM

Öğrenme alanı kapsamındaki bilgi, becerilerin pekiştirilmesine yönelik değerlendirme soruları ve etkinliklerin yer aldığı bölümdür.

Konu ile ilgili ön değerlendirme sorularını ifade eder.

Ön öğrenmeler ile öğrenme alanı içeriği arasında köprü kuran soruları ifade eder.

Görsel kaynak, harita, genel ağ haberi ve metinler ile ilgili öğrencinin cevaplaması için hazırlanan soruları ifade eder.

Öğrenme yaşantılarında yer alan grup tartışmalarını ifade eder.

Konu ile ilgili haberleri ifade eder.

Kitabımızdaki kaynak metinlerin yazım ve noktalamasında orijinallerine bağlı kalınmıştır.

1. Öğrenme alanı

Öğrenme alanı özeti

1. ÖĞRENME ALANI

BİRLİKTE YAŞAMAK

ÖĞRENME ALANI

- ZAMAN İÇİNDE DEĞİŞEN GRUPLAR VE ROLLER
- KÜLTÜREL BAĞLARIMIZIN VE MİLLÎ DEĞERLERİMİZİN TOPLUMSAL BİRLİKTELİĞE ETKİSİ
- TOPLUMSAL SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

BU ÖĞRENME ALANINDA

- Dâhil olduğu grupların ve bu gruplardaki rollerinin zaman içerisinde değişebileceğine ilişkin çıkarım yapabileceksiniz.
- Kültürel bağlarımızın ve millî değerlerimizin toplumsal birliğe etkisini yorumlayabileceksiniz.
- Toplumsal hayatta karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerilerini müzakere edebileceksiniz.

ANAHTAR KAVRAMLAR

- birlik ve beraberlik
- dil
- din
- gelenek ve görenek
- grup
- hak
- kültür
- millî değer
- rol
- sanat
- sorumluluk
- tarih
- toplum

DÜŞÜNELİM

ZAMAN İÇİNDE DEĞİŞEN GRUPLAR VE ROLLER

Dâhil olduğunuz gruplar ile bu gruplardaki rollerinizi tanıtacağınız bir kompozisyon yarışmasına katılacağınızı düşününüz. Yarışma için bir ön hazırlık yapabilmek için aşağıdaki tabloya dâhil olduğunuz üç grubu ve bu gruplardaki rollerinizi yazınız.

Dâhil Olduğum Gruplar ve Sahip Olduğum Roller

Adım ve Soyadım: .....

Gruplar	Roller
1.....	1.....
2.....	2.....
3.....	3.....

Öznur'un yazdığı kompozisyonu inceleyiniz ve soruları cevaplayınız.

Görsel 1.1

Merhaba arkadaşlar, ben Öznur (Görsel 1.1). Annem, babam ve küçük kardeşimle Gaziantep'te yaşıyorum. Mustafa Kemal Ortaokulunda altıncı sınıf öğrencisiyim. Okulumu, öğretmenlerimi ve arkadaşlarımı çok seviyorum. Okula servisle gittiğim için sabahları biraz erken kalkmam gerekiyor ancak bu disiplin güne zinde başlamamı sağlıyor.

Okul hayatım sadece derslerden ibaret değil. Öğretmenimiz her hafta sınıftan bir arkadaşımızı sınıf başkanı seçiyor. Bu hafta sıra bana geldi. Bu sorumluluğun heyecanını yaşarken beden eğitimi öğretmenimizden aldığım bir haberle sevincim ikiye katlandı.Takım arkadaşlarımla sahaya çıkacak olmak beni şimdiden çok heyecanlandırıyor.

Okuldaki bu tatlı telaşım, yakında başlayacak olan Kurban Bayramı tatiliyle yerini aile ziyaretlerine bırakacak. Bayramda dedemin evinde büyük bir aile buluşması gerçekleştireceğiz.

Verilen metne göre Öznur'un dâhil olduğu gruplar nelerdir? Bu gruplarda sahip olduğu roller nelerdir? Düşüncelerini söyleyiniz.

KEŞFEDELİM

Aşağıdaki görselleri inceleyiniz. Görsellerin hangi gruplarla ilişkili olduğunu söyleyiniz. Siz de gelecekte dâhil olabileceğiniz benzer gruplara ve bu gruplardaki rollerinize dair örnekler yazınız.

Görsel 1.2

- **Grup:** .....
- **Rol:** .....
  .....
  .....

Görsel 1.3

- **Grup:** .....
- **Rol:** .....
  .....
  .....

Görsel 1.4

- **Grup:** .....
- **Rol:** .....
  .....
  .....

Görsel 1.5

ÖĞRENELİM

Zaman içinde değişen gruplar ve roller ile ilgili verilen yazılı, görsel ve dijital kaynakları inceleyiniz. Soruları cevaplayınız.

Hayatımız boyunca farklı gruplara dâhil olur ve bu gruplar içinde çeşitli roller üstleniriz. Dâhil olduğumuz bu gruplarda üstlendiğimiz roller; kisisel gelisimimiz, sosyal becerilerimiz ve toplumsal uyumumuzu etkiler.

Görsel 1.6

Doğduğumuz andan itibaren içinde büyüdüğümüz ve sürekli olarak etkileşimde bulunduğumuz ilk grup ailemizdir (Görsel 1.6). Aile içinde çocuk, kardeş, ağabey, abla gibi roller üstleniriz. Aile içindeki bu roller, ilk sosyal deneyimlerimizi oluşturur ve temel ilişki becerilerimizi geliştirir. Çocuk rolü ile dürüstlük, saygı, sorumluluk gibi ahlaki değerleri ilk olarak anne ve babamızdan öğrenirken kardeş rolü ile paylaşma, birlikte yaşama, dayanışma gibi değerleri kazanırız.

Aralarında kan bağı veya evlilik bakımından yakınlık bulunanlar akraba grubunu oluşturur. Sevgi, saygı ve şefkat duygularının yoğun olduğu bu grupta torun, yeğen, kuzen, hala, teyze, amca, dayı, babaanne, anneanne, dede gibi rollere sahip olabiliriz (Görsel 1.7). Akraba grubunda büyükleri sayma, küçükleri sevme, paylaşma, dayanışma, sorumluluk alma, aidiyet gibi önemli değerleri öğreniriz. Bu değerler, toplumsal ilişkilerimizi güçlendirir ve bizi daha duyarlı bireyler hâline getirir.

Görsel 1.7

Görsel 1.8

Çocukluğumuzdan itibaren hayatımızın büyük bir bölümünü sadece ailemizle değil, aynı zamanda arkadaş gruplarımızla geçiririz (Görsel 1.8). Bu gruplarda arabulucu, planlayıcı gibi roller üstleniriz. Arkadaş grupları bireyin sosyalleşmesi, iletişim becerilerini geliştirmesi ve duygusal gelişiminde önemli bir rol oynar. Arkadaşlarımızla hem kaliteli hem de eğlenceli zamanlar geçirir; paylaşmayı, empati kurmayı ve birlikte hareket etmeyi öğreniriz.

Hayatımızın önemli bir bölümünü oluşturan eğitim sürecinde farklı gruplarda çeşitli roller üstleniriz. Okul ve sınıf, dâhil olduğumuz en önemli gruplardandır (Görsel 1.9). Sınıfımızda öğrenci, nöbetçi, sınıf başkanı gibi roller alabiliriz.Öğrenci rolüyle bilgi edinir, kendimizi geliştiririz. Okulda edindiğimiz deneyimlerle geleceğimizin temellerini atarız.

Ayrıca müzik eğitimi için dâhil olduğumuz bir grupta solist, saz ustası, gitarist gibi roller üstlenebiliriz. Aynı zamanda spor eğitimi için katıldığımız bir takımda da farklı rollere sahip olabiliriz. Tüm bu roller, hem akademik hem de sosyal gelişimimize katkıda bulunur.

Görsel 1.9

Görsel 1.10

Eğitimimizi, kişisel gelişimimizi ve sosyalleşmemizi destekleyen; birçok katılımcının görüş ve deneyimlerini paylaştığı, konuların tartışıldığı odak gruplarında araştırmacı, proje koordinatörü, lider gibi roller üstlenebiliriz (Görsel 1.10). Ayrıca sivil toplum kuruluşlarında gönüllü olarak yer alabiliriz. Bu sayede toplumsal projelere katkıda bulunur, başkalarına yardım etme fırsatı yakalarız. Tüm bu roller hem toplumsal bilincimizi hem de aidiyet duygumuzu güçlendirir.

? Yukarıdaki rollerden hangilerini bugüne kadar üstlendiniz? Bu rolleri örneklendirerek söyleyiniz.

Yetişkinlik döneminde ise geçimimizi sağlayan, sosyal statümüzü belirleyen ve kendine özgü kuralları olan meslek gruplarında yer alırız. Bu dönemde iş hayatına atılarak çalışan rolünü üstleniriz. Meslek gruplarında öğretmen, pilot, doktor, çiftçi, terzi, mühendis, veteriner gibi rollere sahip olabiliriz (Görsel 1.11). Zamanla içinde yer aldığımız meslek grubunda idareci rolü de üstlenebiliriz. Meslek hayatımız boyunca iş birliği, iletişim, liderlik gibi önemli beceriler kazanırız.

Görsel 1.11

Sahip olduğum roller

Gelecekte sahip olabileceğiniz rollere ilişkin kartları inceleyiniz ve etkinliği yapınız.

TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu) proje takımında yer alan çalışkan bir öğrenci olmak

Kart 1

Görsel 1.12

Başarılı bir üniversite öğrencisi olmak

Kart 2

Görsel 1.13

Uluslararası müsabakalarda ülkesini temsil eden disiplin sahibi millî bir sporcu olmak

Kart 3

Görsel 1.14
Millî Sporcu Sümeyye Boyacı

Başarılı bir müzik grubunda enstrüman kullanan bir müzisyen olmak

Kart 4

Görsel 1.15

Topluma ve çevresine karşı duyarlı olan, bu alanda çeşitli faaliyetlere katılan bir sivil toplum kuruluşuna üye olmak

Kart 5

Görsel 1.16

Evlatları ve torunları tarafından sevilen bir aile büyüğü olmak

Kart 6

Görsel 1.17

İncelediğiniz örneklerden yararlanarak gelecekte dâhil olacağınız üç grup belirleyiniz. Bu gruplardaki rollerinize ilişkin düşüncelerinizi aşağıdaki kartlara yazınız.

Kart 1

Kart 2

Kart 3

Şu anda dâhil olduğunuz gruplar ve bu gruplardaki rolleriniz zaman içerisinde nasıl değişebilir? Buna ilişkin varsayımlarınız nelerdir? Yazınız.

Gelecek Derse Hazırlık

Ailenizden veya akrabalarınızdan biri ile geçmişten günümüze kadar dâhil olduğu gruplar ve bu gruplarda üstlendiği roller hakkında bir söyleşi yapınız.

Söyleşi yaptığınız kişinin geçmişten günümüze dâhil olduğu grupları ve bu gruplarda üstlendiği rolleri aşağıdaki tabloya listeleyiniz.

Söyleşi yapılan kişi: .....

Dâhil Olduğu Grup	Grupta Üstlendiği Rol
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Görsel 1.18

Rollerin doğru paylaşımı ailede mutluluğu artırıyor

"… Ailede bireylerin rol paylaşımının aynı zamanda huzur ve mutluluğun sağlanması için de en önemli faktörlerin başında geldiğini belirten Prof. Dr. Nevzat Tarhan 'Bireyler, tıpkı tiyatro sanatçıları gibi rolü neyi gerektirirse onu yerine getirir. Ailede ve sosyal hayatta da rollerimiz vardır. Anne rolü ayrı, baba rolü ayrı, çocukların rolleri ayrıdır. Ailede sevgi ve şefkat kavramlarını yaşatırsanız sorunların farkında olmadan düzeldiğini görürsünüz…' diye konuştu…"

(Genel ağdan alınmıştır.)

Aile birliğine katkıda bulunan davranışlara örnekler yazınız.

.....

.....

.....

Söyleşi yaptığınız kişinin zaman içinde yer aldığı grupları ve gruplardaki rollerinin değişimini, hak ve sorumluluklar açısından karşılaştırınız ve bunları aşağıdaki tabloya yazınız.

GEÇMİŞ

Yer aldığı grup	Rol	Hak	Sorumluluk
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....

GÜNÜMÜZ

Yer aldığı grup	Rol	Hak	Sorumluluk
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....

UYGULAYALIM

ETKİNLİK

Adı : Gelecekte dâhil olacağım gruplar ve rollerim

Amacı: Gelecekte dâhil olabileceği gruplar ve roller ile ilgili tahminlerde bulunma

Beceri: Çıkarım yapma

Süre : 2 ders saati

Yönerge:

- Gelecekte hangi mesleği yapacağınızı hayal ediniz.
- Gönüllü öğrencilerden hayal ettikleri mesleği sınıfla paylaşmalarını isteyiniz.
- Gelecekte dâhil olmayı hayal ettiğiniz grupları ve bu gruplarda sahip olabileceğiniz rolleri söyleyiniz.
- İfade ettiğiniz gruplara ait rol, hak ve sorumluluk tablosunu doldurunuz.

Gelecek

GRUP	....
ROL	....
HAK	....
SORUMLULUK	....

- Öğretmeninizin rehberliğinde sınıf mevcuduna uygun gruplar oluşturunuz.
- Doldurduğunuz tabloları esas alarak grubunuzla ortak bir tablo oluşturunuz. Bu tabloyu büyük bir kartona çizip sınıf panosuna asınız. Hazırlık ve panonun düzenlenmesi aşamasında şu malzemeleri ve kuralları göz önünde bulundurunuz.

- Karton veya büyük boy kâğıtlar: Tablolarınızı bu materyallerin üzerine çiziniz.
- Renkli kalemler: Farklı grupları ve rolleri belirginleştirmek için renkli kalemlerden yararlanınız.
- Yapışkan notlar: Sınıf panosundaki diğer tabloları inceleyerek eksik bulduğunuz kısımlara yapışkan notlarla geri bildirim veriniz.

- Sınıf panosundaki tüm tabloları incelerken şu sorulara cevap arayınız:
  Öğrenciler "Hangi gruplara dâhil olmayı hayal etmişler?", "Benim tahmin etmediğim roller var mı?", "Hak ve sorumluluklarda hangi benzerlik ve farklılıklar var?"
- Sınıf panosuna asılan tablolardaki eksik gördüğünüz noktaları yapışkan notlarla işaretleyiniz.
- Etkinliği yaparken Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanmaya özen gösteriniz.

Dâhil olduğunuz grupları ve bu gruplardaki rollerin zaman içindeki değişimini hak ve sorumluluklarınızı da göz önünde bulundurarak açıklamalı bir tarih şeridi hazırlayınız.

Dâhil olduğunuz gruplar ve bu gruplardaki rollerin zamanla değişebileceğini, bu değişimin de doğal bir süreç olduğunu ifade eden bir değerlendirme raporu yazınız.

DEĞERLENDİRELİM

Şemadaki ifadelerden bazıları doğru, bazıları yanlıştır. En üstteki ifadeden başlayarak verdiğiniz cevapları takip ediniz ve doğru çıkışa ulaşınız.

Zaman içinde değişen rollerimiz

DÜŞÜNELİM

KÜLTÜREL BAĞLARIMIZIN VE MİLLÎ DEĞERLERİMİZİN TOPLUMSAL BİRLİKTELİĞE ETKİSİ

Şehirde Festival Var!

Türkiye Kültür Yolu Festivali

Görsel 1.19

Türkiye Kültür Yolu Festivali, Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2021 yılından itibaren Türkiye'nin çeşitli illerinde düzenlenen festivallerdir. Bu festivallerde konser, tiyatro, sinema, sergi, geleneksel sanatlar, atölye çalışmaları, söyleşiler, çocuk etkinlikleri gibi programlarla kültürümüz yaşatılmakta ve tanıtılmaktadır.

Ülkemizde her yıl birçok şehrimizde düzenlenen Kültür Yolu Festivali'ne ait aşağıdaki görselleri inceleyiniz. Görsellerde yer alan kültürel ögelerin isimlerini yazınız.

.....

Görsel 1.20

.....

Görsel 1.21

.....

Görsel 1.22

.....

Görsel 1.23

.....

Görsel 1.24

.....

Görsel 1.25

kulturyolufestivali.com genel ağ adresini ziyaret ederek illere ait festival görüntülerini inceleyiniz. Siz de çevrenizdeki kültürel özellikler ve kültürel ögelere örnekler veriniz.

.....

.....

KEŞFEDELİM

Kültürel bağlar, değerler ve toplumsal birliğimiz ile ilgili istenen örnekleri kutulara yazınız. Yazdığınız bu örnekleri arkadaşlarınızın yazdıkları ile karşılaştırınız.

Hayatınızdan ve yaşadığınız çevreden kültürel bağları oluşturan dil (türkü, şiir, destan vb), din, tarih (Türk tarihinden örnekler ve tarihî eserler), sanat (el sanatları ve mimari eserler), gelenek-görenek gibi unsurlara örnekler yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Hayatınızdan ve yakın çevrenizden toplumsal birliğimize katkıda bulunan aile bütünlüğü, duyarlılık, saygı, sevgi gibi değerlere ilişkin örnekler yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Toplumsal birliğimize katkıda bulunan olay ve durumlara çevrenizden örnekler veriniz. Bu durumların ortaya çıkmasında etkili olan kültürel bağları yazınız.

.....

.....

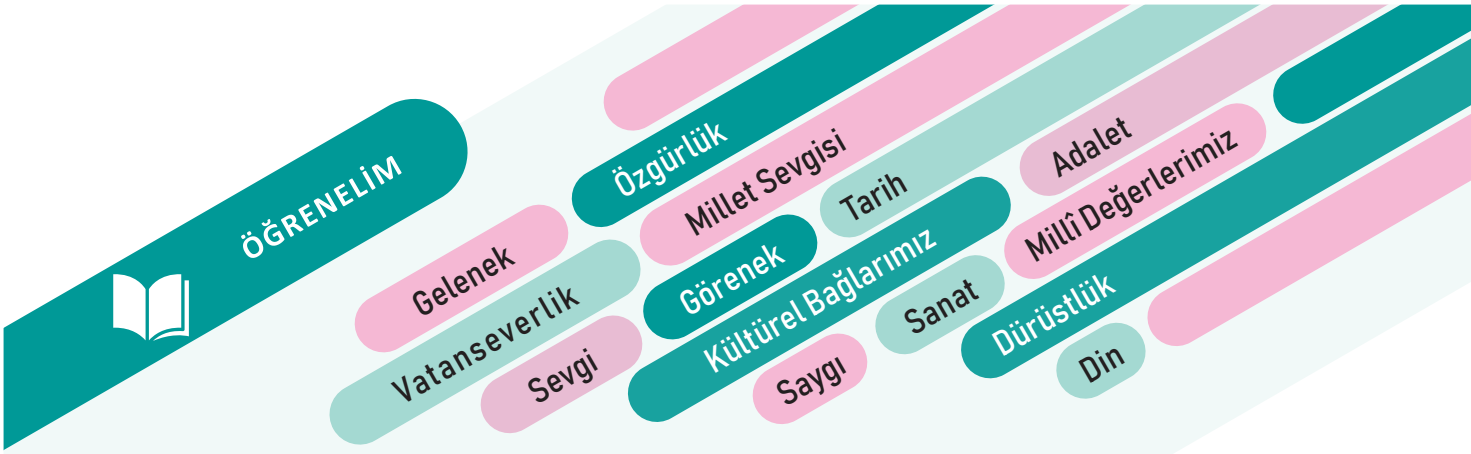
.....

.....

.....

.....

Görsel 1.26

Kültürel bağlarımız ve millî değerlerimizin toplumsal birliğimize katkısı ile ilgili verilen yazılı, görsel ve dijital kaynakları inceleyiniz. Soruları cevaplayınız.

Bir toplumu millet yapan ve onun bütünlüğünü sağlayan etkenlerden biri de millî kültürdür. Millî kültür; bir millete kimlik kazandıran, tarih boyunca meydana getirilmiş olan, o millete ait maddi ve manevi değerlerin bütünüdür. Ait olduğu toplumun kimliğini yansıtarak onu diğer toplumlardan ayırır ve toplumu oluşturan bireyler arasında güçlü bağlar kurar. Bu bağlar, toplumsal dayanışma ve birlik duygusunu güçlendirir. Bu nedenle millî kültürümüzün dil, din, tarih, sanat, gelenek-görenek gibi ögeleri, kültürel bağlarımızı oluşturur.

Kültürel bağlar, ait oldukları toplumda belirli değerler meydana getirir ve bu değerler "millî değer" hâline gelir. Millî değerler, hem bireysel hem de toplumsal davranışlarımızı yönlendiren temel unsurlardır.

Kaynak 1

(…) Değer, bireylerin hayatlarına rehberlik eder ve hayatları için önemli olan amacı oluşturur. Davranışlar ile kendini gösteren değerler, bireyler arası bir bağ kurar ve ilişkileri düzenlemeye yardımcı olur. Değerler, sosyal dayanışmayı da ortaya çıkarır ve devamlılığını sağlar. Aynı zamanda değerler, milli kültürleri himaye eder, bir kültürü diğer kültürden ayırır ve toplumu oluşturan bireylerin birliğini ve kaynaşmasını sağlar. Ayrıca değerler, sosyal ilişkilerin geliştirilmesinde ve toplumsal ayrışmanın önüne geçilmesinde hayati görevler üstlenir. (…) Milletlerin kendi yapısı içerisinde tarihleri boyunca eksilterek, çoğaltarak, özümseyerek, benimseyerek oluşturdukları değerleri vardır. Milli değerler olarak ifade edilen bu değerler, bir milleti millet yapan, ayakta tutan ve birliğini sağlayan değerler olarak kabul edilmektedir.(…)

Sağlam, 2016, s.725. & Yeniyol, 2016, s.7.

Türk milleti zor dönemlerde bile değerlerinden kopmamış, aksine bu değerlere sımsıkı sarılarak millî varlığını sürdürmüştür. Aile birliğine önem verme, adalet, dürüstlük, hoşgörü, saygı, vatanseverlik, millet sevgisi, özgürlük, bağımsızlık gibi millî değerlerimiz toplumsal birlik ve beraberliğimiz için büyük önem taşımaktadır. Milletimiz bu değerleri dil, din, tarih, sanat ile gelenek-görenek gibi kültürel bağlarımız aracılığıyla nesilden nesile aktarmış, böylece hem millî kimliğini korumuş hem de toplumsal birlik ve beraberliğini sağlamıştır.

Millî değerler hakkındaki düşüncelerinizi örnekte olduğu gibi metafor tekniğini (Bir nesne, olay veya duyguyu başka bir şeyle karşılaştırarak anlatmak için kullanılan bir edebî veya sözlü ifade biçimidir.) kullanarak ifade ediniz. Yazdıklarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

Örnek: Millî değerler su gibidir çünkü toplumun devamlılığını sağlayan temel unsurların başında gelir.

"Millî değerler ağaç gibidir çünkü ..."

"Millî değerler elmas gibidir çünkü ..."

Dil

Bir milletin dili, o milletin duygularını ve düşüncelerini yansıtır. Hayata bakış açısı ve düşünce biçimi de dilinde gizlidir. Milletler geçmişlerindeki tarihsel olayları, edebî eserleri ve bağlı oldukları gelenek-görenekleri dil aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarır. Türk milleti tarihi boyunca birçok edebî, siyasi ve bilimsel eser bırakmıştır.

Türk dili, millî birlik ve beraberliğimizin oluşmasında ve millî kimliğimizin korunmasında önemli bir rol oynar. Mustafa Kemal Atatürk (Görsel 1.27), dilimizin önemini şu sözleriyle vurgular.

Görsel 1.27

"Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türk halkı Türk milletidir. Türk milleti demek Türk dili demektir. Türk dili Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği nihayetsiz felaketler içinde ahlakının, ananelerinin, hatıralarının, menfaatlerinin kısacası bugün kendi milliyetini yapan her şeyinin dili sayesinde muhafaza olunduğunu görüyor. Türk dili Türk milletinin kalbidir, zihnidir."

(tdk.gov.tr)

Kaynak 2

Değerlerin muhafaza edilmesi ve yaşatılabilmesi için önemli öğelerden birisi dildir. Türkler öz dilleri aracılığıyla ürettikleri, geliştirdikleri ve yaşama aktardıkları milli değerlerini gelecek nesillere başarılı bir şekilde aktarmıştır. Bu duruma en büyük kanıt kahramanlıkların işlendiği destanlardan çocukların uyuması için kullanılan ninnilere; sevgilerin paylaşıldığı türkülerden ders veren atasözlerine; eğlendirirken eğiten oyunlarından Türk milletinin ilk yazılı kaynaklarına kadar her yerde görmek mümkündür. Türk milli değerlerinin yer aldığı yazılı eserlere "Kutadgu Bilig", "Divan-ı Lügat-i Türk'', "Divan-ı Hikmet", "Atabet'ül Hakayık", "Dede Korkut Hikâyeleri", "Köroğlu Destanı" da örnek verilebilir. Bu kaynaklar incelendiği zaman Türk milli kültürünün değerlerini özgürlük, bağımsızlık, adalet, sorumluluk, hoşgörü, azim, sabır, aile birliğine önem verme, milli birlik ve beraberlik (millet sevgisi), vatan sevgisi, bayrak sevgisi şeklinde ifade edilebilir. Nitekim Türkistan'da ilk yazılı kaynaklar olan Orhun Abideleri ve Türklerin İslam'ı kabul ettikten sonraki dönemlerde yazılan Kutadgu-Bilig incelendiği zaman Türk töresi könilik (adalet), tüzlük (eşitlik), uzluk (iyilik- faydalılık) ve kişilik (insanlık ve hoşgörü) başlıkları altında dört değerin işlendiği görülmektedir.

Yıldırım, 2022, s.27., Özkul, 2015, s.172., Özen, 2014, s.60. & Kafesoğlu, 1998, s.247.

Dilimizin zenginliğini gösteren örnek metinleri okuyunuz. Okuduğunuz örneklerin hangi millî değerimiz ile ilişkili olduğunu yazınız.

Orhun (Göktürk) Kitabeleri

"...Babamızın, amcamızın kazanmış olduğu milletin adı sanı yok olmasın diye Türk milleti için gece uyumadım, gündüz oturmadım... Tanrı buyurduğu için, kendim devletli olduğum için kağan oturdum... Fakir milleti zengin kıldım. Az milleti çok kıldım..."

(Bilge Kağan)

.....

Kutadgu-Bilig

"Ey Hâkim, memlekette uzun süre hüküm sürmek istersen kanunu doğru yürütmeli ve halkı korumalısın."

.....

Ergenekon Destanı

"Atalarımızdan dinlerdik, çevresinde yaşadığımız bu illerin ötesinde bizim asıl yurtlarımız vardır."

.....

Ninni

"Baban gele, deden gele / Ayağına patik ala /
Haber verin dayısına / Şeker alsın kuzusuna, ninni"

.....

Türkü

"Gel sevelim sevileni seveni / Sevgisiz suratlar gülmüyor canım /
Nice gördüm dizlerini döveni / Giden ömür geri gelmiyor canım"

.....

Atasözü

"Gülü seven dikenine katlanır."

.....

Görsel 1.28

Ramazan ayının vazgeçilmez eğlencelerinden biri olan Hacivat ve Karagöz oyunu (Görsel 1.28), Evliya Çelebi'nin aktardığı bilgilere göre 16. yüzyıldan bu yana, yani yaklaşık beş yüzyıldır bu topraklarda oynanmaktadır. Bu oyun, millî kültürümüzün hem maddi hem manevi unsur ve değerlerini yansıtır.

Karekodu okutunuz ve oyunda geçen değerleri belirleyiniz.

Karagöz oyunu

Din

Din, insanların duygu ve düşüncelerini etkileyerek günlük hayatlarını ve yaşam tarzlarını şekillendirir. İslam dini, insanların barış ve huzur içinde yaşamalarını hedefleyen evrensel bir mesajla gelmiştir. İslamiyet, Müslümanları kardeş olarak kabul etmektedir. Hz. Muhammed (sav), Medine'ye hicret ettikten sonra ensar ve muhacirler arasında kardeşlik antlaşması yaparak farklı kabilelerden gelen insanların İslam çatısı altında tek bir ümmet olarak birleşmesini sağlamıştır. Bu birlik sayesinde Müslümanlar hem sosyal dayanışmayı güçlendirmiş hem de karşılaştıkları zorluklara birlikte göğüs germiştir.

İslamiyet'i kabulüyle milletimiz, İslami değerlerle millî değerlerini birlikte yaşatmıştır. Kurduğu Türk-İslam devletlerinde farklı dil, din ve inançlara sahip insanların barış ve huzur içinde bir arada yaşamasını sağlamıştır.

Milletimiz, toplumsal dayanışmayı kurumsallaştıran vakıflar aracılığıyla aşevleri, imarethaneler, kervansaraylar ve misafirhaneler inşa etmiştir. Bu yapılar ihtiyaç sahiplerine yardım etmekle kalmamış, aynı zamanda toplumda birlik ve beraberlik duygusunu pekiştirerek toplumun huzur içinde yaşamasına da katkıda bulunmuştur.

Sözleri, şiirleri ve örnek hayatları ile İslami değerleri yansıtan sevgi ve hoşgörü kahramanları yetişmiştir. Yunus Emre, Mevlânâ, Hacı Bektaş Veli gibi pek çok tarihî şahsiyet sevgi ve hoşgörünün sembolü olmuştur.

Kaynak 3

(…). Anadolu'da Türk'ün yapısında olan hoşgörü anlayışı tasavvufi anlayışla birleşerek Yunus'ta doruğa ulaşmıştır. Yunus'un birçok şiirlerinde bu anlayış açıkça görülür. Herkese bir gözle bakan Yunus, "Yaratılanı hoş gördük Yaratandan ötürü" diyerek, insana insan olmasından öte Yaratana saygının gereği olarak yaklaşarak hoş görmenin gerekliliğine ince bir hikmetle dikkat çekmiştir. Herkese bir gözle bakan Yunus Emre (Görsel 1.29) parolasını "sevelim sevilelim" şeklinde ifade ederek tüm Dünya insanlarına bu yaklaşımıyla örnek olmaktadır.

Özcan, 2002, s.98.

Görsel 1.29
Yunus Emre (Temsili)

Kaynak 4

(…) Mevlânâ da (Görsel 1.30) "cömertlik ve yardım etmede akarsu gibi ol, şefkat ve merhamette güneş gibi ol, başkalarının kusurunu örtmede gece gibi ol, hiddet ve asabiyette ölü gibi ol, tevazu ve alçakgönüllülükte toprak gibi ol, hoşgörülükte deniz gibi ol" sözleriyle engin hoşgörüsünü ifade etmiştir. Herkese "Gene gel, gene, ne olursan ol" diyerek kucak açan Mevlana, "Nasılsan öyle gel" diyerek herkesin olduğu gibi kabul edilmesi gerektiğinin altını çizmiştir.(…)

Özcan, 2002, s.98.

Görsel 1.30
Mevlana (Temsili)

Örneklerde verilen manevi şahsiyetler, eserleri ve öğretileriyle toplumsal birlik ve beraberliğimize nasıl katkıda bulunmuştur? Söyleyiniz.

Tarih

Kültürel bağların temel unsurlarından biri de tarihtir. Kültürel bağlarımızı oluşturan her unsur, tarih boyunca gelişerek bize miras kalmıştır. Etrafımıza baktığımızda ecdadımızdan kalan tarihî kökenli pek çok öge görebiliriz. Tarih boyunca milletimiz birçok devlet kurmuş, kurduğu bu devletlerde medeniyetler inşa etmiş ve tarihe yön veren sayısız devlet adamı yetiştirmiştir. Bir birey için hafıza neyse millet için de tarih aynı öneme sahiptir. Bu nedenle toplumların veya milletlerin varlıklarını sağlıklı biçimde sürdürebilmeleri, onların bir hafıza işlevi gören tarih bilincine sahip olmalarıyla mümkündür. Tarih bilincine sahip milletler, aynı zamanda millî değerlerini korumayı da başarırlar.

"Bizim yolumuzu çizen; içinde yaşadığımız yurt, bağrından çıktığımız Türk milleti ve milletler tarihinin binbir acıklı olay ile üzüntülü sayfalarından çıkardığımız sonuçlardır."

Atatürk'ün Söylev Ve Demeçleri I-III, 2006, s.230.

Mustafa Kemal Atatürk'ün sözünde olduğu gibi acılı ve üzücü olayları millî değerlerimize sahip çıkarak atlatmış bir milletiz. Aşağıdaki metin bu duruma bir örnektir:

Görsel 1.31 Temsili

Millî Mücadele başlamadan önce Anadolu'nun büyük bölümü işgalci devletler tarafından ele geçirilmişti. Bu dönemde Türk halkı çok güç durumdaydı; orduları dağıtılmış, silah ve cephanelerine işgal devletleri tarafından el konmuştu. Türk halkının azmine ve iman gücüne sonuna kadar inanan Gazi Mustafa Kemal Paşa ve silah arkadaşları, 19 Mayıs 1919'da İstiklal Mücadelesi'ni başlattılar.

Bu süreçte Türk halkının pek çok temel ihtiyacı bulunuyordu. Savaşı silahsız kazanmak mümkün değildi, cephanesiz başarı sağlamak neredeyse imkânsızdı. Türk milletinin mücadelesi böylesine zor koşullarda yokluk içinde başladı.

Millî Mücadele yıllarında Kastamonu kenti ayrı bir önem taşıyordu. O dönemde Anadolu'daki en güvenli yerlerden biri Kastamonu ilinin İnebolu Limanı'ydı. Millî Mücadele'nin başarıya ulaşabilmesi için bu limandan cephane sevk edilmesi gerekiyordu. İnebolu'ya ulaşan silah ve cephaneler, limandan demirciler ve kayıkçılar tarafından karaya taşınabilecekti.

Bu hayati malzemeler Kastamonu halkının kahraman kadınları, yaşlıları ve çocukları tarafından Ankara'ya ulaştırıldı. Şerife Bacı, Halime Çavuş, Necibe Nine gibi isimler bu mücadelenin unutulmaz kahramanlarıdır (Görsel 1.31). İşte bu sebeple İnebolu'dan Ankara'ya uzanan bu zorlu yola **İstiklal Yolu** denmektedir.

Millî Mücadele'nin başından sonuna kadar büyük fedakârlık gösteren kadın, çocuk ve kayıkçıların kahramanlıkları Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından takdir edilmiştir. Bu kahramanlar 11 Şubat 1924'te İstiklal Madalyası ile onurlandırılmıştır.

? **Millî Mücadele sırasında halkımızın sahip olduğu millî değerler nelerdir? Düşüncelerinizi ifade ediniz.**

Tarihimizde birçok lider, bilim insanı, sporcu ve sanatçı yetişmiştir. Bu kişilerden bildiklerinizi belirleyerek bu insanların millî değerlerimize katkılarını söyleyiniz.

Sanat

Görsel 1.32

"Sanatsız kalan bir toplumun hayat damarlarından biri kopmuş demektir."

Atatürk'ün Söylev Ve Demeçleri I-III, 2006, s.305.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün bu sözünden ne anlıyorsunuz? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Bir millete ait sanat eserleri; o milletin kültürünü, dilini, inancını, tarihini ve değerlerini yansıtır. Her bir sanat eseri toplumun neye önem verdiğini, nereden gelip nereye gittiğini gösterir. Bu nedenle sanat eserleri, bir milletin kimliğini belirleme ve yorumlama konusunda önemli bir rehberdir. Tarih boyunca milletimiz; edebiyat, şiir, mimari, müzik, resim, tiyatro gibi birçok sanat dalında önemli eserler vermiştir.

Geleneksel Türk sanatları, Türk kültürünün en anlamlı belgelerindendir. Hat, tezhip, minyatür, çini, ebru, kalem işi, halı-kilim-kumaş dokuma, işleme, taş-maden işlemeciliği-ahşap işçiliği, keçe, deri, örmecilik, yazmacılık, bakırcılık gibi sanatlar, geleneksel Türk sanatları arasında yer alır. Bu sanatlar geçmişten geleceğe uzanan birer kültür köprüsüdür.

Geleneksel Türk sanatlarında kullanılan her renk ve motifin kendine özgü bir dili, bir anlamı vardır. Bu renk ve motifler, süsleme işlevlerinin yanı sıra sözsüz bir iletişim aracı olarak çeşitli mesajlar iletir. Toplumun gelenek-görenekleri, inanç ve millî değerleri kimi zaman bir oyanın dokusunda kimi zaman bir halının ya da kilimin deseninde hayat bulur.

HABER

Samsun'da Yöresel Kilim Dokuma

"... Samsun'un Kavak ilçesinde, İŞKUR desteğiyle Halk Eğitim Merkezi tarafından açılan 'Yöresel Kilim Dokuma' kursunda çalışkanlık, sevgi, üretkenlik gibi motifler kilimlere ve heybelere ilmek ilmek işleniyor. Kurs eğitmeni; insan motifinin çalışkanlığı, kuşun sevgiyi, yıldız motifinin üretkenliği simgelediğini belirterek 'Bu kursumuzda motifler (Görsel 1.33) üzerinde çalıştık...' dedi."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 1.33

Evinizde yöresel halı ve kilimler varsa bunlarda kullanılan motiflerin sembolik anlamlarını araştırınız. Araştırmalarınızı gelecek derste arkadaşlarınızla paylaşınız.

Kaynak 5

(…) Ebru, kitap süsleme sanatı ve kitap ciltlerinde yan kağıdı (kapak ile kitabı birbirine bağlayan kağıt) olarak tarihsel süreçte geleneksel bir sanat hâline gelmiştir.(…) En sık rastlanan desenler ise çiçekler, yapraklar, süslemeler ve ayın ilk dördün hâlidir. (…) Ebru sanatı etrafında bir araya gelen bireyler arasında dostluk ve arkadaşlık bağlarının oluşması açısından uygun bir atmosfer yaratmaktadır. Ebru sanatı farklı kültürel geçmişleri olan insanlar arasındaki toplumsal önyargıları ortadan kaldırır, bu kültürler arasındaki iletişimi kolaylaştırır ve sosyal bağları güçlendirir.(…)

yakegm.ktb.gov.tr

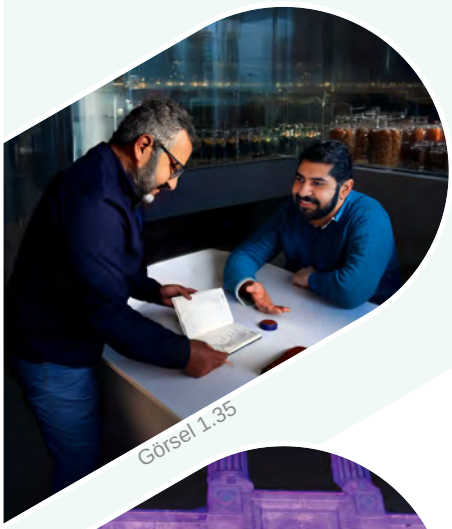

Görsel 1.34

Gelenek-Görenek

Türk Dil Kurumuna göre **gelenek**; "Bir toplumda ya da toplulukta eskiden beri saygıyla korunup kuşaktan kuşağa aktarılan, yaptırım gücüne sahip kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgiler, töreler ve davranışlar (anane-örf)" olarak tanımlanır. **Görenek** ise "Bir şeyi eskiden beri görüldüğü biçimde yapma alışkanlığı, âdet" şeklinde açıklanmıştır.

Gelenek ve görenekler; günlük yaşamımızda insanların tutum ve davranışlarını düzenlemede, toplumsal ilişkileri kolaylaştırmada, birlik ve beraberliği sağlamada belirleyici bir rol oynar. Örneğin nişan ve düğün törenleri, askere uğurlama, hac ve umre ziyaretleri, cenaze taziyeleri, ramazan ayında iftar sofraları gibi gelenekselleşmiş tutum ve davranışlar; sevgi, saygı, vatan sevgisi, yardımlaşma gibi millî değerlerimizi yaşatarak toplumsal birliğimize katkıda bulunur. Gelenek ve görenekler aynı zamanda toplumda saygı, sevgi, hoşgörü, yardımlaşma gibi millî değerlerimizin güçlenmesini sağlar.

Görsel 1.35

Osmanlı Dönemi'nde ekonomik durumu iyi olan kişiler ramazan aylarında tanımadıkları mahalle bakkallarına giderek "Zimem defteriniz var mı?" diye sorardı. Esnaf bu defteri çıkardığında defterdeki sayfaların bir kısmını veya tamamını satın alarak o borçları kapatırdı. Günümüzde bu defterler **veresiye defteri** olarak bilinmektedir. Yardım eden kişi, genellikle bakkalın önüne bir yazı astırarak mahallenin borçlarının silindiğini duyururdu. Günümüzde bazı belediye ve yöneticiler de zaman zaman bu geleneği sürdürerek veresiye defterlerini satın alıp borçları kapatmaktadır (Görsel 1.35).

Zimem defteri örneğinde olduğu gibi toplumsal birlik ve beraberliğimizi güçlendiren gelenek ve göreneklerimize örnekler veriniz.

Görsel 1.36

Kimi zaman düğünlerde kimi zaman da asker uğurlamalarında karşılaştığımız yöresel halk oyunları gelenek ve göreneklerimizi içinde barındırır. Bu oyunlar oynandığı yöre insanının yapısına uygun, canlı ve hareketlidir. Oyunlardaki figürler, ritim, giyim, müzik ve estetik özellikler; yöre insanının duygu ve düşüncelerini ayrıca yiğitlik, cesaret, çalışkanlık gibi millî değerlerimizi anlatır. Örneğin Bayburt'tan Kars'a uzanan geniş bir coğrafyada, özellikle Erzurum'da oynanan "Erzurum barı", yiğitlik ve kahramanlık duygularını yansıtmak amacıyla sergilenen halk oyunlarından biridir (Görsel 1.36).

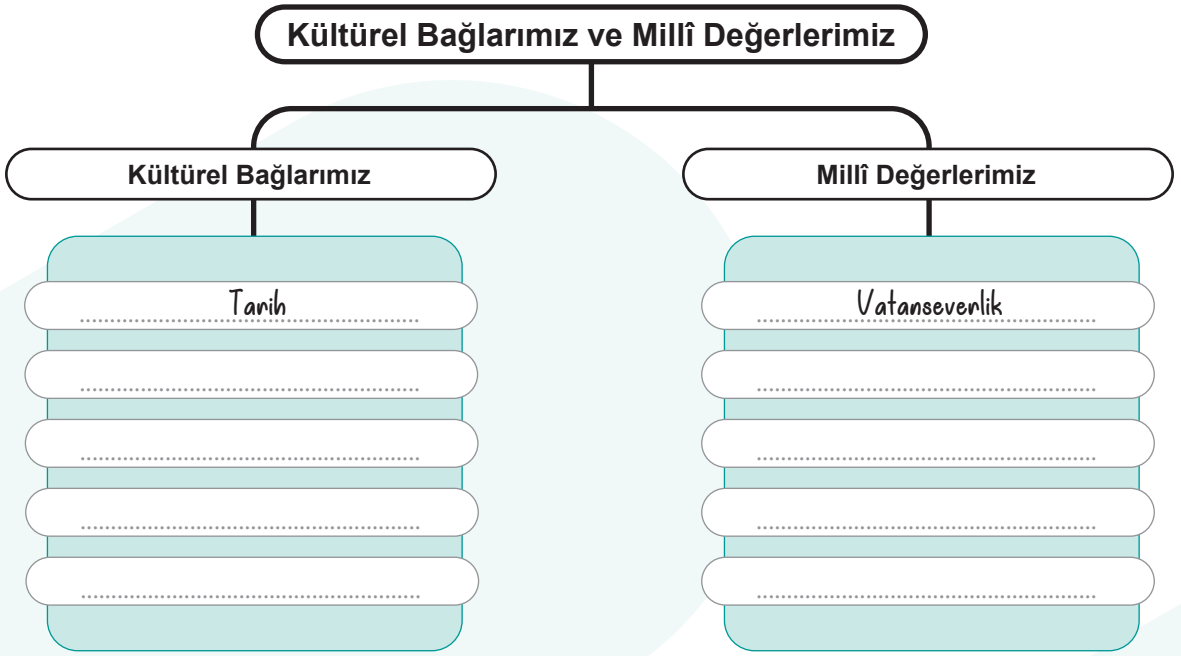
Görsel 1.37

Nevruz, millî kültürümüz içinde birlik ve beraberliğin sembolü olan önemli bir kültür mirasımızdır (Görsel 1.37). Türkistan ve Anadolu kültür coğrafyasında konargöçer bir yaşam tarzıyla doğayla iç içe yaşayan insanımızın baharın gelişini, toprağın uyanışını önemseyerek bugünü bir bayram sevinciyle kutlaması, Nevruz'u günümüze kadar bir bayram olarak taşımıştır. Nevruz, günümüzde başta Türk dünyası coğrafyası olmak üzere Türklerin yaşadığı hemen her yerde kutlanan bir bayramdır.

Yardımlaşma geleneklerimiz

Kültürel bağlarımız ve millî değerlerimiz

Kültürel bağlarımız ve millî değerlerimiz ile ilgili öğrendiğiniz bilgileri kullanarak bir kavram haritası hazırlayınız. Hazırladığınız kavram haritasını sınıf arkadaşlarınızın hazırladıklarıyla karşılaştırınız.

Milletimizin birlik ve beraberliği için son derece önemli olan ve bizleri bir arada tutan değerleri yansıtan özel günlerimiz vardır. Bu özel günlerin bir kısmı millî ve dinî bayramlarımızdır. Örneğin 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı ve 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, okullarımızda büyük bir coşkuyla kutlanır. Bugünlerde sınıflar süslenir, panolar hazırlanır, şiirler okunur, halk oyunları oynanır. 30 Ağustos Zafer Bayramı'nda çeşitli etkinlikler düzenlenir (Görsel 1.38). Toplumun her yaş grubu ve kesiminden vatandaşın katıldığı bu etkinliklerde millî birlik ve beraberlik duygusuyla coşkulu kutlamalar yapılır. Ülkemizin kurtuluşu ve devletimizin kuruluşunda emeği geçen devlet adamları ile bu uğurda şehit olan askerlerimiz ve sivil vatandaşlarımız saygıyla anılır.

Görsel 1.38 30 Ağustos Zafer Bayramı Kutlamaları

Görsel 1.39

Dinî bayramlarımız olan Ramazan ve Kurban bayramlarında sabah erkenden kalkılır, tertemiz ve yeni kıyafetler giyilir; aile bireyleri ile bayram sofrasına neşe içinde oturulur. Bu davranış, bayrama gösterilen saygının bir ifadesidir. Bayram gelenekleri arasında en anlamlılarından biri büyüklerimizi ziyaret etmektir. Aile büyükleri, akraba ve komşular ziyaret edilir (Görsel 1.39). Sıkça görüşemediğimiz akrabalarla buluşularak hasret giderilir ve bayramın coşkusu paylaşılır. Bu ziyaretler, dargın olan kişilerin barışmasına da vesile olur. Çünkü bayramlar, birlik, beraberlik ve paylaşma günleridir. Bu nedenle dargınları barıştırmak da bir bayram geleneği hâline gelmiştir. Millî ve dinî bayramlar ile bu özel günlerde düzenlenen etkinlikler, toplumun birlik ve beraberlik duygusunu pekiştirir. Bireylerin birbirine güvenini artırır, toplumsal barışa katkıda bulunur.

Görsel 1.40

? Millî ve dinî bayramlarımızın toplumsal birliğimize katkıları neler olabilir? Açıklayınız.

Kültürel bağlarımız ve yaşattığımız millî değerlerimiz etrafında kenetlenen milletimiz, zaman zaman ülkemize ve bayrağımıza karşı düzenlenen saldırı ve tehditlere gereken tepkiyi göstermiş, birliğimizi hedef alan girişimleri başarısız kılmıştır (Görsel 1.40).

Aynı vatanseverlik duygusuyla hareket eden halkımız, ülkemizde meydana gelen afetler karşısında yardımlaşma ve dayanışma içerisinde bulunmuş, gerekli fedakârlıkları yapmıştır. Millet olma bilinciyle saldırı, tehdit ve afetlerin üstesinden gelen milletimiz her durumda millî kimliğini korumuştur.

Kaynak 6

28 Kasım 1919 Cuma sabahı Maraş'lının kara sabahıdır. Yatağından kalkan Maraş'lılar, asırlardan beri Kale burcunda dalgalanan şanlı bayraklarını göremezler. Bu olay şehri infiale sürükler. Savcı Avukat Mehmet Ali Kısakürek derhal kaleme sarılıp "Alem-i İslam'a Hitap" beyannamesini yazarak şehrin muhtelif yerlerine dağıttırır. Halkı Bayrağın indirilmesine tepki göstermeye davet eder..

Bayrağının indirilmesi karşısında Maraşlılar sessiz kalmazlar ve halk Cuma namazı vakti Ulu Cami'de toplanır. Ezan okunduktan sonra, camide toplanan halk "Bayraksız namaz kılınmaz" diye bağırır. O esnada cami imamı "Aziz cemaat, kalesinde düşman bayrağı dalgalanan bir millet hürriyetini kaybetmiş sayılır. Hürriyet olmayan bir yerde Cuma namazı kılmak caiz değildir" diyerek dağıtılan beyannamenin doğru olduğunu tasdik eder. Bunun üzerine Maraşlılar topluca Kaleye hücum ederek, indirilen bayrağı yeniden Kale burçlarına diker ve Cuma namazı orada eda edilir.

www.kmev.org.tr

15 Temmuz 2016'da hain bir darbe girişimiyle karşı karşıya kalan ülkemiz, milleti ve devletiyle omuz omuza vererek birlik ve beraberlik içinde tüm dünyaya örnek olacak bir direniş sergilemiştir. Türk devleti ve milletini hedef alan hain girişim, destansı direnişle geri püskürtülmüştür. Millet olma bilinciyle hareket eden halkımız, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın çağrısıyla sokağa çıkmış, canını ortaya koyarak ülkesine ve milletine karşı sorumluluğunu yerine getirmiştir. Toplumsal birliğe ihtiyaç duyulan o günlerde cesaret ve kararlılıkla elde edilen bu zafer, aynı zamanda dünyada eşine az rastlanır bir demokrasi bilincinin simgesi olmuştur. Bu anlamlı direnişi ve mücadele ruhunu toplumsal hafızada canlı tutmak amacıyla her yıl 15 Temmuz'da (Demokrasi ve Millî Birlik Günü) çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir (Görsel 1.41).

Görsel 1.41
15 Temmuz'u temsil eden bir afiş

15 Temmuz
Millî birlik ve demokrasi

Türk milleti, geçmişten günümüze yaşadığı tüm zorluklarda birlik, beraberlik, dayanışma içinde ve vatanseverlik duygusuyla her engeli kahramanca aşmayı başarmıştır.

6 Şubat'a gelindiğinde Türkiye "Asrın Felaketi" olarak adlandırılan bu büyük deprem karşısında devlet-millet el ele, topyekûn bir mücadele içine girdi. Tarihinde de pek çok zorluğu omuz omuza atlatan Türkiye, asrın felaketi karşısında tek yürek olup büyük bir dayanışma örneği sergiledi (Görsel 1.42). Devlet, tüm imkânlarını ilk andan itibaren deprem bölgesine seferber ederken binlerce gönüllü; birlik, beraberlik ve dayanışmanın gücüyle mücadeleye katkıda bulundu.

Görsel 1.42
Asrın dayanışması afişi

AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı), sivil toplum kuruluşları, belediyeler, polisler, jandarmalar, askerler, öğretmenler, madenciler, sağlık çalışanları, din görevlileri, karayolları personelleri, savcılar ve diğer meslek gruplarından binlerce görevli deprem bölgesine sevk edilirken Türkiye'nin 70 vilayetinden on binlerce gönüllü yaraları sarmak için seferber oldu. Ülkenin dört bir yanında, 7'den 70'e herkes harekete geçti. "Mecburuz, bizim vatanımız, kendi memleketimizdir. Düşünülecek bir şey yoktur." diyerek kefen parasını deprem bölgesine gönderen 84 yaşındaki Remzi Dede'den, "Geçmiş olsun Türkiye'm" diyerek kumbarasındaki birikimini depremzede kardeşlerine ulaştıran 8 yaşındaki Muhammet'e kadar binlerce gönüllü aynı duyguyla harekete geçti.

6 Şubat 2023'te yaşanan Kahramanmaraş merkezli depremlerden etkilenen vatandaşlarımızın barınma sorununu çözmek amacıyla 18 Şubat 2023'te "Evim Yuvan Olsun" kampanyası başlatıldı. Yardımsever vatandaşların yoğun ilgi gösterdiği kampanyaya 15 Mart 2023 itibarıyla 15 bini aşkın konut kaydı yapıldı.

UYGULAYALIM

PERFORMANS GÖREVİ

Adı : Kültürel Bağlarımız ve Millî Değerlerimiz

Amacı: Kültürel bağlarımızın ve millî değerlerimizin toplumsal birliğe etkisini ifade etme

Beceri: Yorumlama

Süre : 2 ders saati

Yönerge:

- Performans görevi kapsamında incelediğiniz kaynaklardan ve oluşturduğunuz kavram haritasından yararlanarak kültürel bağlarımızın ve millî değerlerimizin toplumsal birliğe etkisini anlatan bir şiir, slogan, hikâye, resim, afiş veya poster hazırlayınız.
- Hazırladığınız ürün, bütüncül dereceli puanlama anahtarı ile değerlendirilecektir.

Bütüncül dereceli puanlama anahtarı

Kültürel bağlarımızın ve millî değerlerimizin toplumsal birlikteliğe etkisini özetleyen bir paragraf, diyalog veya konuşma metni hazırlayınız. Hazırladığınız metni arkadaşlarınız ile paylaşınız.

DEĞERLENDİRELİM

Aşağıda millî değerlerimize yönelik kavramlarla ilgili ipuçlarının yer aldığı anagram bir bulmaca verilmiştir. Kutucuklarda karışık harflerle verilen yere doğru cevabı yazınız. Yazdığınız değerlere tarihimiz, günümüz veya günlük yaşantımızdan örnekler veriniz.

1. _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ — AVTNA GEVİSİS
2. _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ — ESİVG GYIAS
3. _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ — ÜKLÜDSÜRT
4. _ _ _ _ _ _ _ _ — ORUĞLDKU
5. _ _ _ _ _ _ — ATELDA
6. _ _ _ _ _ _ _ _ — GÖKRÜLZÜ
7. _ _ _ _ _ _ _ — KAEZETN
8. _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ — LAHAKRMIANK
9. _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ — LISIZMABĞIK

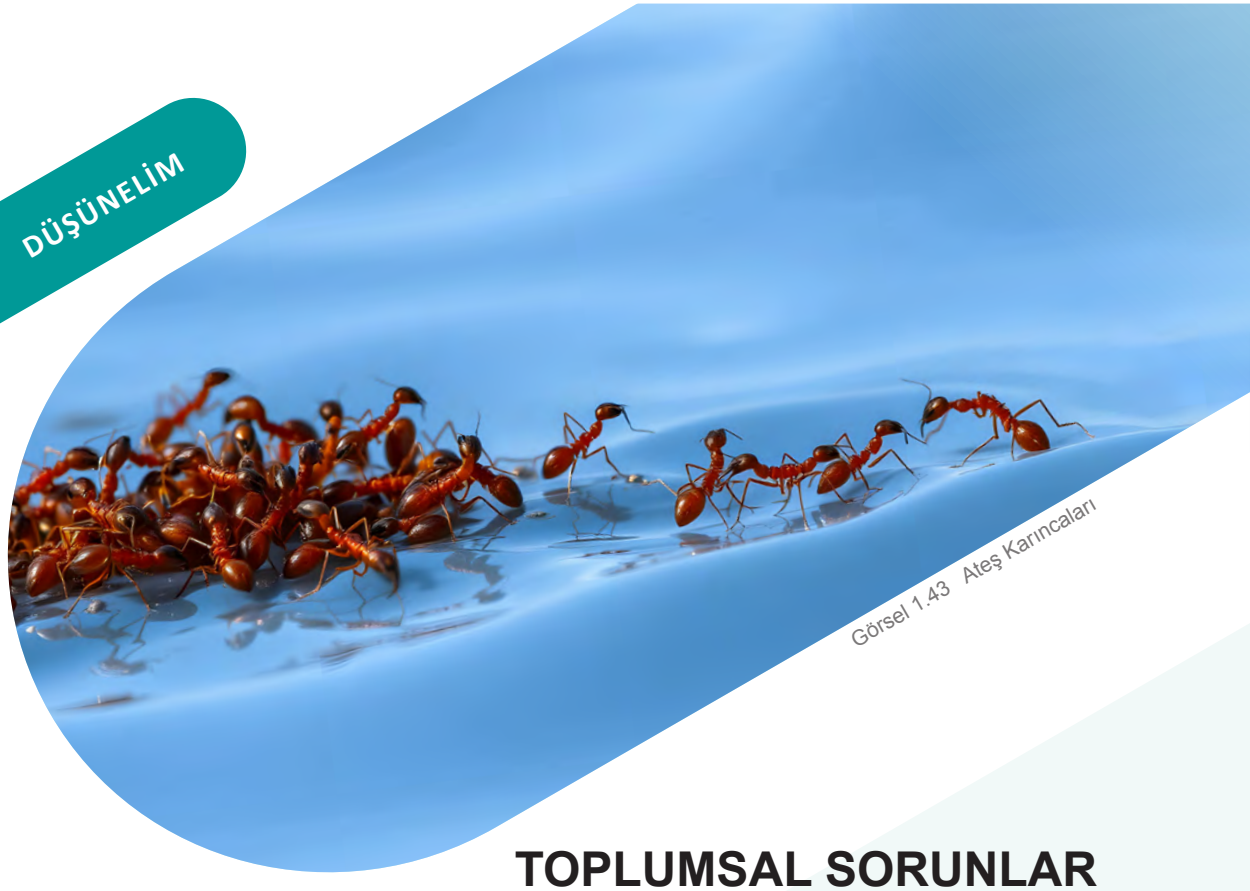
Aşağıda kültürel bağlarımıza ilişkin kavramların yer aldığı petek bulmaca verilmiştir. Verilen kelimelerin bulmacadaki yerini bulup boyayınız. Boyamadığınız harfleri bir araya getirerek anahtar kelimeye ulaşınız.

HALK OYUNU · GÖRENEK · TARİH · DİL · DİN · GELENEK · SANAT · BAYRAM

T	A	İ	L	B	T	O		
R	R	H	Ü	A	Y	K		
G	T	İ	K	U	K			
E	A	İ	D	Y	Y			
D	N	S	K	N	L			
İ	L	A	R	R	U			
N	E	Ö	E	E	A			
	K	N	E	A	H			
		E	G	N	M	M		

Anahtar kelime .....

DÜŞÜNELİM

Görsel 1.43 Ateş Karıncaları

TOPLUMSAL SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Ateş karıncaları, dünyanın hemen her yerinde yaşayan ve su baskınlarına karşı etkili bir çözüm geliştirmiş canlılardır. Yuvaları su altında kaldığında birçok karınca bir araya gelerek vücutlarıyla su üstünde yüzen bir sal oluşturur ve böylece boğulmaktan kurtulur (Görsel 1.43). Bu salda karıncaların yarısı suyun altında, yarısı suyun üstünde bulunur ve sürekli yer değiştirilerek hiçbir karıncanın uzun süre su altında kalmaması sağlanır. Vücutlarındaki ince kıllar sayesinde küçük hava kabarcıklarını tutarak suyun altında nefes alabilir. Her bir karınca, komşusuna sıkıca tutunarak su geçirmez ve esnek bir sal oluşturur. Bu sal, dalgalara ve zorlu koşullara rağmen haftalarca yoluna devam edebilir.

Karıncalar olumsuz bir durumla karşılaştıklarında nasıl hareket etmektedir? Söyleyiniz.

Bizler de yaşamımızda bazı toplumsal sorunlarla karşılaşabiliriz. Bu toplumsal sorunların çözümünde sorumluluk alarak sorunların çözümüne katkıda bulunabiliriz. Örneğin verilen genel ağ haberinde toplumsal bir sorunun çözümüne yönelik çalışmaların yürütüldüğü açıklanmıştır.

Bilim insanlarından ormanların korunması için yapay zekâ destekli sistem

"... Karadeniz Teknik Üniversitesi bilim insanlarının geliştirdiği yapay zekâ destekli "Türkiye Orman Yangın Tehlike Oranları Sistemi" (TOYTOS), orman yangınlarını önceden tahmin edip riskli alanları belirleyerek bu yangınların önlenmesine yardımcı oluyor. Sistem; yangın öncesi erken uyarı, risk alanlarının haritalanması gibi birçok alanda destek sağlıyor..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Bilim insanlarının geliştirdiği bu sistemin toplumsal bir sorunun çözümüne nasıl yardım ettiğini açıklayınız.

Yaşadığınız çevredeki bir toplumsal sorunu çözmek için ne tür çalışmalar yapabilirsiniz? Açıklayınız.

KEŞFEDELİM

Ecdadımız, kendi kişisel imkânlarıyla ve hiçbir menfaat beklemeden büyük küçük binlerce vakıf kurmuştur. Bu vakıfları kurmakla kalmayıp onların varlığını ve sürekliliğini sağlamak için de elinden geleni yapmıştır. Her türlü övgüyü hak eden bu vakıflar aracılığıyla toplumsal sorunları çözmeye, ihtiyacı olan insanlara ve canlılara yardım etmeye koşmuştur.

İyilik düşüncesi ile hareket eden Müslüman-Türk medeniyetine ait vakıf örneklerini inceleyiniz.

Bulaşıcı Hastalıkları Tedavi Vakfı

Kurulduğu Yer / Tarih:	Sivas / 1321
Kuruluş Amacı:	Cüzzam gibi bulaşıcı bir hastalığa yakalanıp evlerine mahkûm olanların tedavi edilmesidir. Fakir ve miskinlerin cenaze ve defin masraflarının karşılanmasıdır.

İsrafı Önleyen Vakıf

Kurulduğu Yer / Tarih:	İstanbul / 1613
Kuruluş Amacı:	Sofralardan artan yemeklerin çöpe atılmadan toplanıp yabani hayvanlara ve kuşlara verilmesidir. Bu iş için insanlar görevlendirilmesidir.

Afet Sonrası Bakım ve Onarım Yapan Vakıf

Kurulduğu Yer / Tarih:	İstanbul / 1549
Kuruluş Amacı:	Herhangi bir deprem ve yangın durumunda vakfiyede kayıtlı mescidin, mektebin ve diğer mekânların tamirinin özenle yapılmasıdır.

Ecdadımızın karşılaştığı toplumsal sorunların çözümü için birçok vakıf kurduğunu öğrendiniz. Siz de toplumsal sorun olarak gördüğünüz durumlardan birine örnek veriniz. Verdiğiniz örnekteki sorunun çözümü için neler yapabileceğinize dair düşüncelerinizi yazınız.

Toplumsal sorun:	.....
Sorunun çözümü:	....

ÖĞRENELİM

İnsanlığın veya bir toplumun huzurunu, sağlığını veya bütünlüğünü tehdit eden, bireylerin yaşam kalitesini düşüren ve sosyal adaleti zedeleyen problemler **toplumsal sorun** olarak adlandırılır. Toplumsal sorunlar, tarih boyunca insanlığın karşılaştığı en büyük zorluklar olmuştur. Günümüzde hızlı nüfus artışı ve kentleşme, teknolojik gelişmeler, savaşlar gibi birçok etken toplumsal sorunların çeşitlenmesine neden olmuştur.

Aşağıda verilen haber metinleri ile bilgi görsellerini inceleyerek ülkemizde ve dünyada yaşanan bazı toplumsal sorunlara dair bilgi edininiz.

Görsel 1.44

Rize ve Artvin'de sel sonrası hasar tespiti

"... Rize ve Artvin'de etkili olan şiddetli sağanak yağışın ardından köprülerin yıkıldığı, yolların ulaşıma kapandığı, alt ve üstyapıda hasara yol açan sel ve heyelan felaketinin yaraları sarılmaya çalışılıyor. Bölgede 20'yi aşkın köy yolu sel, taşkın ve heyelan nedeniyle ulaşıma kapandı. Ulaşım sağlanamayan Camili Havzası'nda mahsur kalan turistler helikopterlerle tahliye edildi (Görsel 1.44). Çöken yollar onarılırken elektrik, telefon, su gibi altyapı hizmetleri ile üstyapıda meydana gelen hasarlar giderilmeye çalışılıyor. Öte yandan sel ve heyelanın etkilediği başta tarım arazileri olmak üzere birçok noktada ekipler tarafından hasar tespit çalışmaları yürütülüyor..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 1.45

Kuzey Afrika ülkeleri peş peşe gelen yangınlar, deprem ve sel ile sarsıldı

"...Rekor derecelere ulaşan hava sıcaklıkları, Tunus ve Cezayir'de orman yangınlarına yol açtı. Temmuz ve ağustos aylarında binlerce hektar ormanlık alan kül oldu ve yangınlarda onlarca kişi hayatını kaybetti. Fas, son yüzyılın en büyük depremiyle sarsıldı; depremden etkilenen bölgelerde 6,6 milyon kişinin yaşadığı bildirildi. Libya'da ise Daniel (Danyel) Kasırgası, Libyalıların hayatını kâbusa çevirdi (Görsel 1.45)..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 1.46

Avrupa Çevre Ajansı: Avrupa "su güvenliği krizi ve su kıtlığı riski"yle karşı karşıya

"... Avrupa Çevre Ajansı (AÇA), Avrupa'nın su güvenliği krizi ve su kıtlığı riskiyle karşı karşıya olduğunu belirterek kıtanın su direncini artırmak için acil eylem gerektiğini bildirdi. AÇA tarafından yayımlanan rapora göre Avrupa; kirlilik, nehirlerin fiziksel özellikleri ve doğal akışındaki değişiklikler, su kaynaklarından suyun aşırı çekilmesi ve iklim değişikliği nedeniyle gelecekte sürekli yeterli ve iyi kalitede suya sahip olamayabilir (Görsel 1.46)..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Doğaya bırakılan plastik çöpler, deniz canlıları üzerinde ölümcül sonuçlar doğuruyor

"... Doğaya atılan plastik çöpler; yağmur, rüzgâr ve akarsular yoluyla Karadeniz'e ulaşıyor (Görsel 1.47). Bu atıklar, oluşturdukları görüntü kirliliğinin yanı sıra deniz yaşamını da tehdit ediyor. Plastik atıkların bulunduğu ortamlarda yaşayan balıklar yer değiştirmek zorunda kalıyor, bu da Karadeniz'deki balık miktarını olumsuz etkiliyor. Karadeniz'e ulaşan çöpler, sadece deniz canlıları için değil, insanlar için de tehlike oluşturuyor. Zaman zaman kıyı kesimlerinde çöp yığınları oluşuyor ve bu yığınlar arasındaki plastikler, gelecek adına endişe verici bir durum teşkil ediyor..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 1.47

Çevre kirliliği nedeniyle dünyada 13 milyon tür, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya

"... Sürdürülebilir Üretim ve Tüketim Derneği Başkanı, şu açıklamada bulundu: İnsanoğlu çevre kirliliğine neden olarak dünyadaki 13 milyon türün çeşitliliğini tehdit ediyor ve yok ediyor (Görsel 1.48). Gezegenimizdeki 1 milyon tür yok oluyor. Yaşamımız için gerekli olan biyolojik çeşitlilik ve türler tehlike altında. Su ve kara ekosistemlerinin onarılması, yenilenmesi ve korunması gerekiyor. Çünkü bu bozulma, 3,2 milyar insanın refahını zedeliyor..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 1.48

Çevre kirliliğine neden olabilecek diğer tutum ve davranışlar neler olabilir? Açıklayınız.

"Hava kirliliği, ekosisteme olumsuz etkisi olan bir çevre sorunudur"

HER 10 KİŞİDEN 9'u hava kalitesi sınır değerleri altında hava soluyor.

Hava kirliliği, her yıl yaklaşık 7 milyon kişinin hayatını kaybetmesine neden oluyor.

Görsel 1.49

Dünya nüfusunun yüzde 3,6'sı göçmen

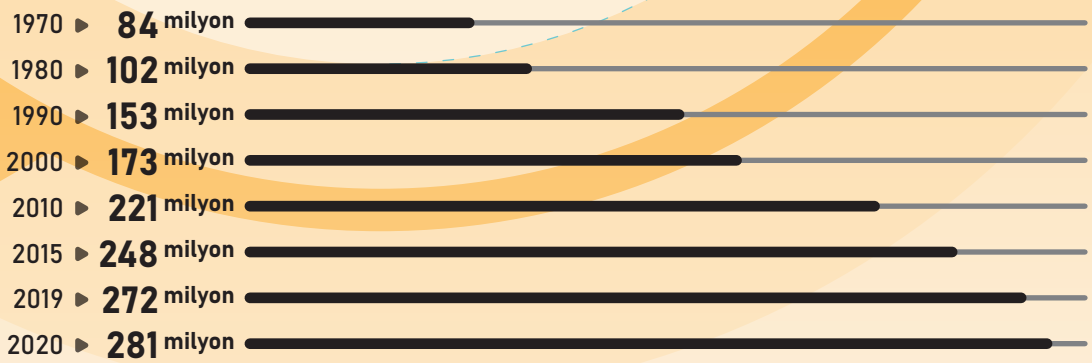

18 Aralık
ULUSLARARASI GÖÇMENLER GÜNÜ

Dünya genelinde iş, aile ve eğitimin yanı sıra çatışma, savaş, doğa kaynaklı afet gibi çeşitli sebeplerle doğdukları ülkeden başka bir ülkeye göç edenlerin sayısı 50 yılda 3 kattan fazla arttı.

Görsel 1.50

DOĞDUKLARI ÜLKEDEN BAŞKA BİR ÜLKEYE GÖÇ EDENLERİN DÜNYA GENELİ SAYISI (MİLYON)

(Genel ağdan alınmıştır.)

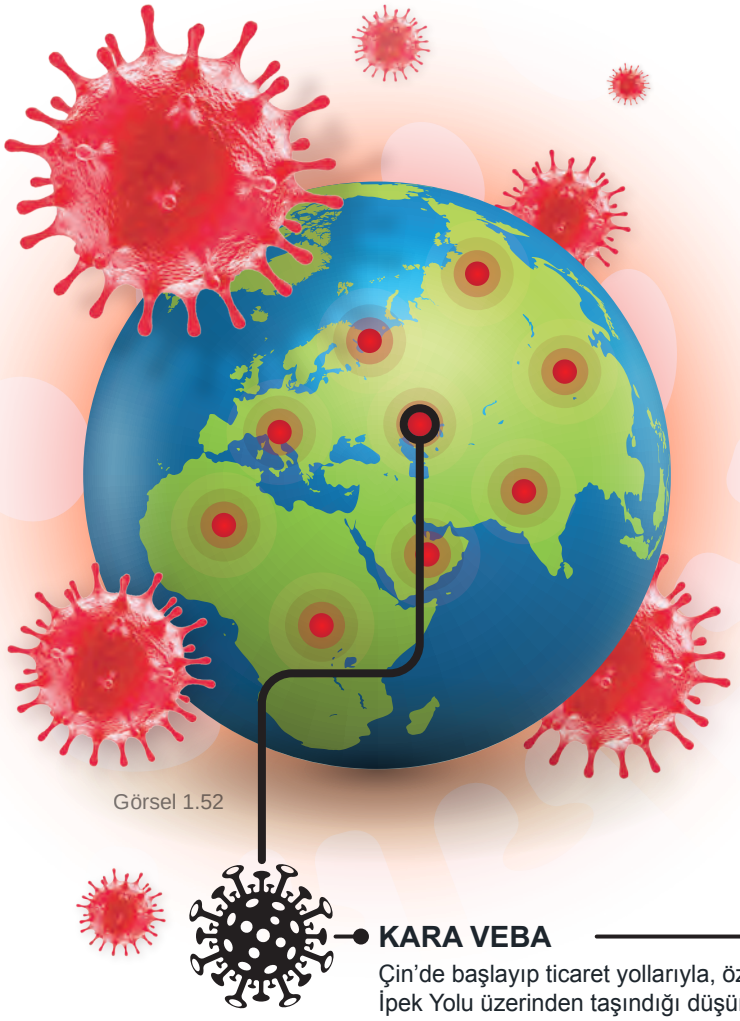

Görsel 1.51

Türkiye'de 2024 yılında yaklaşık 2,7 milyon kişi iller arasında göç etti

"...Türkiye'de 2024 yılında, iller arasında 2 milyon 682 bin 673 kişinin göç ettiği belirlendi. İstanbul, hem en fazla göç alan hem de en fazla göç veren il oldu (Görsel 1.51). İller arası göç edenlerden 579 bin 507'si, hanedeki fertlerden birine bağımlı olarak göç etti. Diğer göç etme nedenleri incelendiğinde ise daha iyi konut ve yaşam koşulları, eğitim, doğa kaynaklı afet, acil durumlar ve işe başlama, iş bulma gibi sebepler öne çıktı..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 1.52

Dünyada salgın hastalıklar 120 yılda 110 milyon can aldı

Dünyada 1900 yılının başından bu yana yaşanan yaklaşık yüz salgın hastalık tahmini olarak 110 milyondan fazla insanın ölümüne sebep oldu.

KARA VEBA

Çin'de başlayıp ticaret yollarıyla, özellikle İpek Yolu üzerinden taşındığı düşünülüyor. **14. yüzyılda** dünya geneli hayatını kaybeden insan sayısı **75-100 MİLYON**

KOLERA

1817'de Hindistan'da ortaya çıkan hastalık, toplam 10 dalgada dünyada etkili oldu. **1817'den** bu yana dünya genelinde hayatını kaybeden insan sayısı **1 MİLYON**

DOMUZ GRİBİ

2009'da Meksika ve ABD'de ortaya çıktı. Dünya geneli hayatını kaybeden insan sayısı **200 BİN**

EBOLA

1976'da Orta Afrika'da ortaya çıktı. **1876'dan** bu yana dünya genelinde hayatını kaybeden insan sayısı **11 BİN**

İSPANYOL GRİBİ

1918-1920 dünya geneli hayatını kaybeden insan sayısı **50 MİLYON**

COVID-19 (Kovid-19)

2019'da Çin'in Vuhan kentinde ortaya çıktı. Dünya genelinde hayatını kaybeden insan sayısı **7 MİLYON**

(Genel ağdan alınmıştır.)

HABER

Türkiye'nin Kovid-19 salgınıyla mücadelesinin 2 yılı

Çin'de ortaya çıkan Kovid-19 virüsünün küresel salgına dönüşmesinin ardından Türkiye'de ilk vaka, 11 Mart 2020'de görüldü. Salgınla geçen 2 yılda dünyada birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de virüsün yayılmasını önleyebilmek için ilaçlama yapılması (Görsel 1.53), uçuşların durdurulması, sokağa çıkma kısıtlaması, uzaktan eğitime geçilmesi, kafe, restoran gibi yerlerin geçici süreyle kapatılması, kamuya açık etkinliklerin iptal edilmesi gibi çeşitli önlemler alındı. Bu süreçte alışveriş merkezleri ile kurum ve kuruluşlara girişte HES kodu göstermek ve ateş ölçümü yaptırmak zorunlu hâle geldi. Yurt dışına seyahat edecekler için PCR testi uygulaması başlatıldı.

(Genel ağdan alınmıştır.)

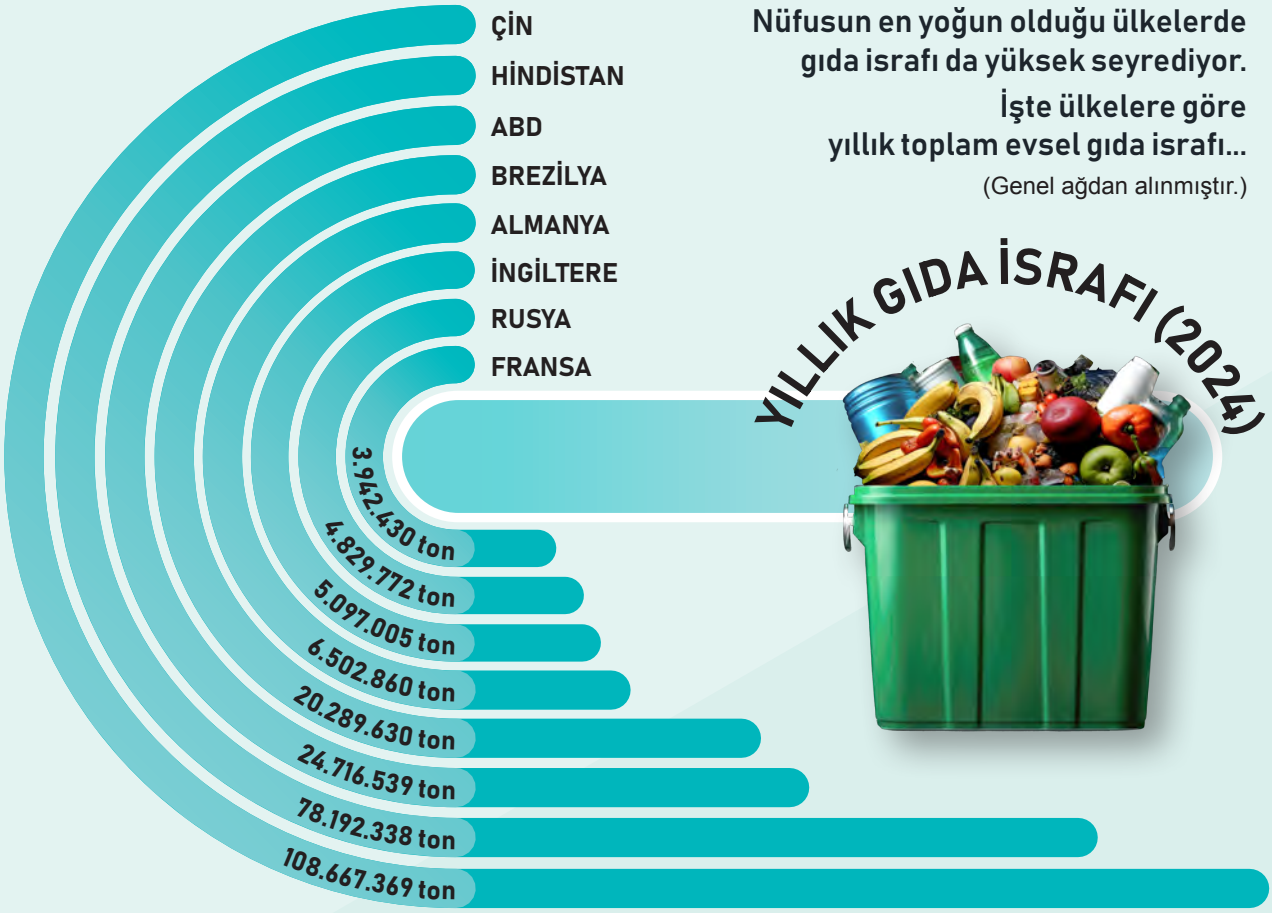
Görsel 1.53

GIDA İSRAFI

EN ÇOK HANGİ ÜLKEDE YAPILIYOR?

Nüfusun en yoğun olduğu ülkelerde gıda israfı da yüksek seyrediyor. İşte ülkelere göre yıllık toplam evsel gıda israfı...

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 1.54

HABER

16 Ekim Dünya Gıda Günü: İsraf ve açlık arasında

"...Her yıl milyarlarca ton gıda israf edilirken milyonlarca insan da açlıkla mücadele ediyor. Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nın 2024 Gıda İsrafı Raporu'na göre yılda 1 trilyon dolarlık gıda çöpe gidiyor ve bu devasa israf dünya genelinde açlıktan etkilenen 783 milyon insanı daha da zora sokuyor (Görsel 1.55).

Gıda israfı, sadece açlığı artırmakla kalmıyor; aynı zamanda çevresel yıkıma da neden oluyor. Küresel sera gazı emisyonlarının yüzde 8-10'u israf edilen gıdalardan kaynaklanıyor. Üstelik dünya tarım arazilerinin yaklaşık yüzde 30'u bu israfı besleyen yiyeceklerin üretimi için kullanılıyor. Üretimden tüketime kadar israf edilen gıdalar, dünyadaki açlık ve çevre sorunlarının kilit noktalarından biri hâline gelmiş durumda..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 1.55

Türkiye'de her yıl milyonlarca ton gıda israf ediliyor

"...Türkiye'de her yıl milyonlarca ton gıda israf ediliyor (Görsel 1.56). Üretilen gıdaların yaklaşık yüzde 35'i sofralara ulaşamamakta ya da çöpe gitmektedir. Türkiye'de her gün yaklaşık 12 milyon ekmek çöpe atılıyor bu da yılda 4 milyar 380 milyon ekmeğe denk gelmiştir..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 1.56

Toplumsal sorunlar

İncelediğiniz bilgi görselleri, genel ağ haberleri ve dijital kaynaklarda yer alan toplumsal sorunlar nelerdir? Yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Yukarıda belirlediğiniz toplumsal sorunların yanı sıra günlük yaşamda karşılaştığınız veya haber programlarında gördüğünüz toplumsal sorunlardan örnekler yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

UYGULAYALIM

ETKİNLİK

Adı : Çözüm Köşesi

Amacı: Toplumsal hayatta karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerilerini müzakere edebilme

Beceri: Müzakere Etme

Süre : 2 ders saati

Yönerge:

- Uygulama adımlarındaki etkinlikleri aşağıda verilen yönergelere göre gerçekleştiriniz.

Adım 1

- Öğretmeninizin rehberliğinde gruplar oluşturunuz.
- Arkadaşlarınızın toplumsal sorunlara günlük yaşamdan verdiği örneklerden birini seçiniz.
- Aynı toplumsal sorunun en az iki farklı grup tarafından seçilmesine dikkat ediniz.
- Belirlediğiniz toplumsal sorunun nedenlerini listeleyiniz.

Toplumsal Sorun: .....

Nedenleri

.....

.....

.....

.....

Adım 2

- Her grubun toplumsal sorunun nedenlerine yönelik hazırladığı listeleyi sınıfla paylaşmasını sağlayınız.
- Belirlediğiniz toplumsal sorunun nedenlerine dair ortaya çıkan görüşleri karşılaştırarak benzer ve farklı yönlerini karşılaştırarak benzer ve farklı yönleri “Benzerlikler" ve "Farklılıklar" tablosuna yazınız.

Toplumsal Sorun: .....

Benzerlikler	Farklılıklar
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Adım 3

- Grubunuzla belirlediğiniz toplumsal soruna yönelik çözüm önerileri geliştiriniz.
- Geliştirdiğiniz çözüm önerilerinin; özgün, uygulanabilir, sürdürülebilir olmasına ve toplumsal fayda sağlayacak nitelikler taşımasına dikkat ediniz.
- Geliştirdiğiniz çözüm önerilerini aşağıdaki alana yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

Adım 4

- Yazılan çözüm önerilerinin diğer gruplar ile paylaşılmasını sağlayınız.
- Her gruptan diğer grupların çözüm önerilerini incelemesini bu önerilerin güçlü ve zayıf yönlerini belirlemesini isteyiniz.
- Güçlü ve zayıf yönleri belirlenen çözüm önerilerini ait oldukları gruba geri veriniz.
- Bu süreçte tüm gruplara ait önerilerin diğer gruplar tarafından incelenmesine dikkat ediniz.
- Çalışmalarınız dereceli puanlama anahtarı ile değerlendirilecektir.

İncelediğiniz Toplumsal Sorun: .....

.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

- Diğer gruplar tarafından belirlenen güçlü ve zayıf yönleri dikkate alarak çözüm önerilerinizi yeniden düzenleyiniz.
- Yeni çözüm önerinizi aşağıdaki alana yazınız ve sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.

.....

.....

.....

Dereceli puanlama anahtarı

DEĞERLENDİRELİM

İnsana, topluma ve çevreye değer vermek içinde yaşadığımız toplum ve çevreye karşı görevlerimizi eksiksiz ve zamanında yerine getirme sorumluluğunu gerektirir.

Toplumsal sorunlara ve çözüm yollarına duyarlılık göstermek, bu sorunların zamanla ortadan kalkmasını sağlayacak veya zararlarını en aza indirecektir. Örneğin kullandığımız ürünlere ait atıkları ayrı ayrı biriktirerek geri dönüşüme kazandırabiliriz. Böylece çevre kirliliğini önleme konusunda duyarlı davranmış ve çevreye karşı sorumluluğumuzu yerine getirmiş oluruz.

ÇALIŞMA YAPRAĞI

Toplumsal sorunlara dikkat çekmek için bir slogan yazınız.

.....

.....

Toplumsal sorunların oluşmaması için günlük hayatta nasıl davranışlar sergiliyorsunuz?

.....

.....

.....

.....

Toplumsal sorunların oluşmaması için ne gibi çalışmalar yapabilirsiniz?

.....

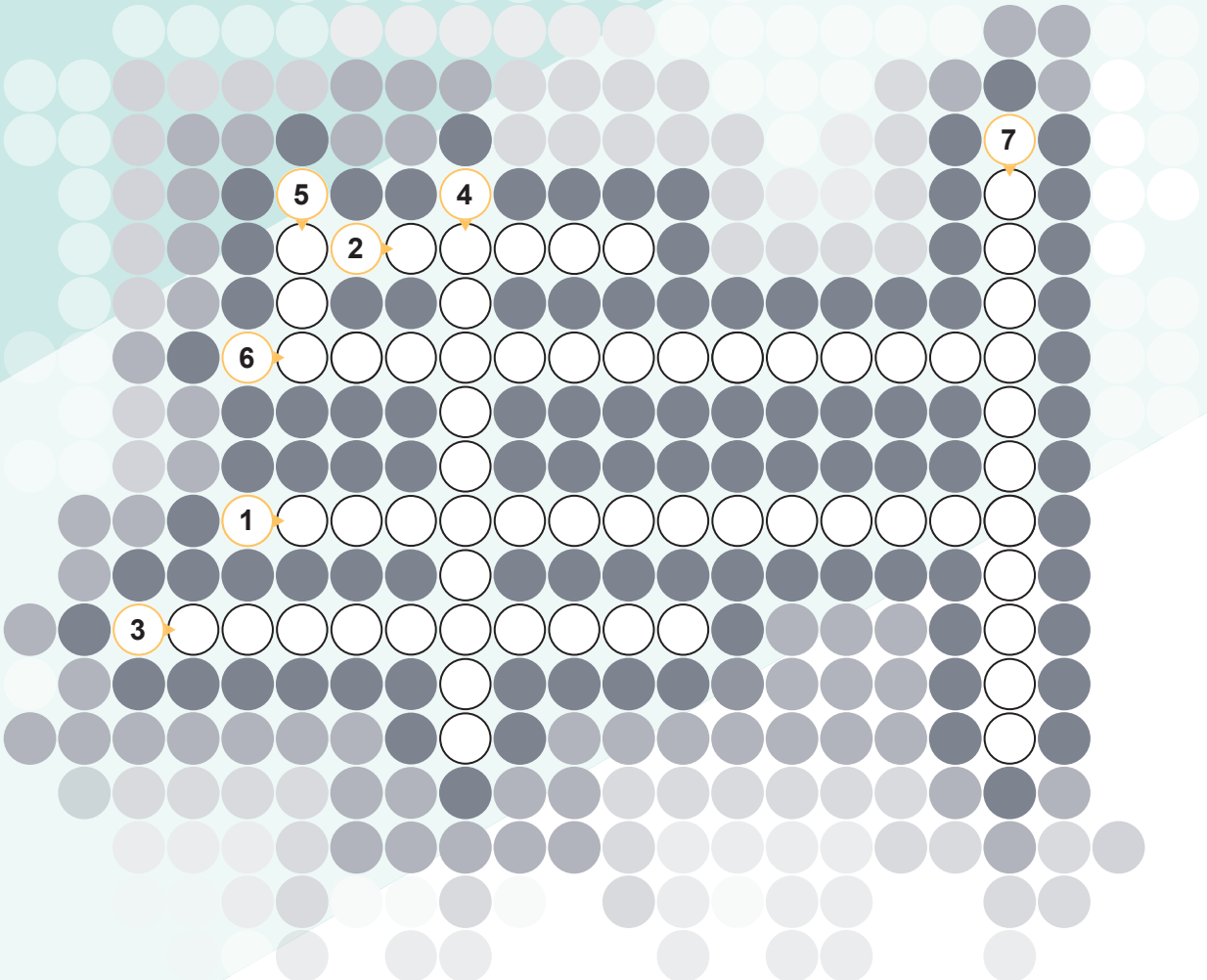
.....

.....

.....

Toplumsal sorunlara çözüm önerilerimiz

Görsel 1.57

Yukarıdaki bulmacayı çözünüz.

1. Bir toplumdaki insanların büyük bir kısmını etkileyen, yaşam kalitesini düşüren, toplu veya kamusal müdahale ile çözülebilen problemlerdir.
2. Sahip olunan kaynakların (para, zaman, gıda, su, enerji vb.) gereksiz, ölçüsüz veya ihtiyacından fazla kullanılmasıdır.
3. Çevredeki olaylara, insan duygularına veya dış etkilere karşı hassas olma, fark etme, anlama ve tepki verme yeteneğidir.
4. Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesidir.
5. Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işidir.
6. Çevre üzerinde yapısal zararlar meydana getiren ve niteliklerini bozan yabancı maddelerin hava, su ve toprağa yoğun bir şekilde karışmasıdır.
7. Kullanım dışı kalan atık malzemelerin (plastik, cam, kâğıt, metal vb.) çeşitli fiziksel ve kimyasal işlemlerden geçirilerek yeniden ham madde olarak üretim süreçlerine kazandırılmasıdır.

Bulmacanın cevap anahtarı

1. Aşağıdaki görsellerde Ertuğrul'un hayatından kesitler yer almaktadır. Görsellerden yararlanarak soruları ilgili yerlere cevaplayınız.

Görsel 1.58

a) Ertuğrul'un dâhil olduğu gruplar hangileridir?

.....

b) Ertuğrul'un doğuştan sahip olduğu rol nedir?

.....

c) Ertuğrul'un zaman içinde sahip olduğu roller nelerdir?

.....

ç) Ertuğrul'un zaman içinde rollerinin değişiminde neler etkili olmuştur?

.....

2. "Bir milletin kâinatı ve hayatı kendine göre adlandırıp seslendirmesi ve yorumlamasıdır. Aynı zamanda, milleti oluşturan bireylerin iletişim kurmasını sağlayan temel kültür unsurudur." **diyen bir araştırmacı, toplumsal birlikteliğin oluşmasında aşağıdakilerden hangisinin önemini vurgulamıştır?**

A) Dil
B) Gelenek
C) Din
D) Tarih

3. "... Türkiye'de her yıl ortalama 23 milyon ton gıda çöpe atılıyor. Üretilen gıdaların yaklaşık yüzde 35'i sofralara ulaşmadan ziyan oluyor. Ülkede her gün yaklaşık 12 milyon ekmek çöpe atılıyor. Bu da yılda 4 milyar 380 milyon ekmeğe denk geliyor..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Genel ağ haberindeki açıklama aşağıdaki toplumsal sorunlardan hangisi ile ilişkilidir?

A) Çevre kirliliği
B) İsraf
C) Salgın hastalıklar
D) Afetler

4. Bazı rollerimiz vardır ki bunlara çalışarak, başarı göstererek veya isteğimizle sonradan sahip oluruz. Bunlar özgür irademizle katıldığımız gruplardaki rollerimizdir.

Aşağıdakilerden hangisi metinde verilen rollere örnek olarak gösterilemez?

A) Mete'nin ailede en küçük çocuk olması
B) Osman'ın okul voleybol takımının oyuncusu olması
C) Aslı'nın üniversiteyi tamamlayıp öğretmen olması
D) Ezgi'nin mahalledeki sivil toplum kuruluşuna üye olması

5. Aşağıdaki ifadeler ve örnek durumlarla ilişkili olan kültürel ögeleri belirleyip ilgili alanlara yazınız.

a) Bayram sabahı erkenden kalkılır. Toplu kılınan bayram namazının ardından camide veya caminin önünde bayramlaşılır. Bayram sabahı kahvaltıda akrabaların bir araya gelmesine özen gösterilir. Daha sonra eş, dost, komşu ve akraba ziyaretleri yapılır, bu ziyaretlerde karşılıklı tebrikler sunulur.

.....

b) "Bizim yolumuzu çizen; içinde yaşadığımız yurt, bağrından çıktığımız Türk milleti ve milletler tarihinin binbir acıklı olay ile üzüntülü sayfalarından çıkardığımız sonuçlardır."

Mustafa Kemal Atatürk

.....

c) Kilimlerde kullanılan her renk ve motifin kendine özgü bir dili, bir anlamı vardır. Bu renk ve motifler, süsleme işlevlerinin yanı sıra sözsüz bir iletişim aracı olarak çeşitli mesajlar iletir.

.....

6. Toplumsal sorunlar toplumun büyük kesimini etkileyen, çözümü de toplumsal olarak hareket etmekle mümkün olan durumlardır.

Bu tanıma göre aşağıdaki durumlardan hangisi toplumsal bir sorun olarak değerlendirilemez?

A) Ali'nin yaşadığı ilin son yıllarda çok fazla göç alması
B) Derya'nın yaşadığı mahallede sel felaketinin yaşanması
C) Feyza Hanım'ın yaşadığı şehirde hava kirliliğinin artması
D) Yiğit'in arabasının arıza yapması sebebiyle toplantıya geç kalması

Daha fazla örnek soru

Kavram oyunu

2. Öğrenme alanı

Öğrenme alanı özeti

2. ÖĞRENME ALANI

EVİMİZ DÜNYA

ÖĞRENME ALANI

- ÜLKEMİZİN, KITALARIN VE OKYANUSLARIN KONUM ÖZELLİKLERİ
- DOĞAL VE BEŞERÎ ÇEVRE ÖZELLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ
- ÜLKEMİZİN TÜRK DÜNYASIYLA KÜLTÜREL İŞ BİRLİKLERİ

BU ÖĞRENME ALANINDA

- Ülkemizin, kıtaların ve okyanusların konum özelliklerini belirleyebileceksiniz.
- Ülkemizin doğal ve beşerî çevre özellikleri arasındaki ilişkiyi çözümleyebileceksiniz.
- Ülkemizin Türk dünyasıyla kültürel iş birliklerini yorumlayabileceksiniz.

ANAHTAR KAVRAMLAR

- beşerî çevre
- doğal çevre
- göç
- göreceli konum
- iklim
- kültürel iş birliği
- mutlak konum
- nüfus
- Türk dünyası

DÜŞÜNELİM

ÜLKEMİZİN, KITALARIN VE OKYANUSLARIN KONUM ÖZELLİKLERİ

Verilen örneklerden yararlanarak Balıkesir ilinin göreceli konum özelliklerini yazınız ve soruyu cevaplayınız.

.....
.....
.....

İlin kuzeyine doğru gidildikçe yükselti azalır.

.....
.....
.....

.....
.....
.....

Kara, demir ve deniz yolu ulaşımına sahiptir.

İlin güneydoğusuna gidildikçe yükselti artar.

Balıkesir'in göreceli konumunu belirlerken göreceli konumun hangi özelliklerinden bahsedilmiştir?

Harita 2.1

KEŞFEDELİM

Aşağıdaki görselden yararlanarak hastanenin göreceli konumunu tarif ediniz.

Görsel 2.1

Okulunuzun göreceli konumunu yazınız.

ÖĞRENELİM

Dünya üzerindeki herhangi bir yerin bulunduğu konuma **coğrafi konum** denir. Mutlak konum ve göreceli konum olmak üzere ikiye ayrılır. Göreceli konum Dünya üzerindeki bir yerin kıtalar, okyanuslar, boğazlar, ticaret yolları ve komşu ülkelere göre konumudur. Göreceli konumu belirlerken o yerin yer altı kaynakları, iklimi ve yer şekilleri özelliklerini de dikkate alabiliriz.

Ülkemizin göreceli konumuyla ilgili verilen haritaları ve kaynakları inceleyiniz.

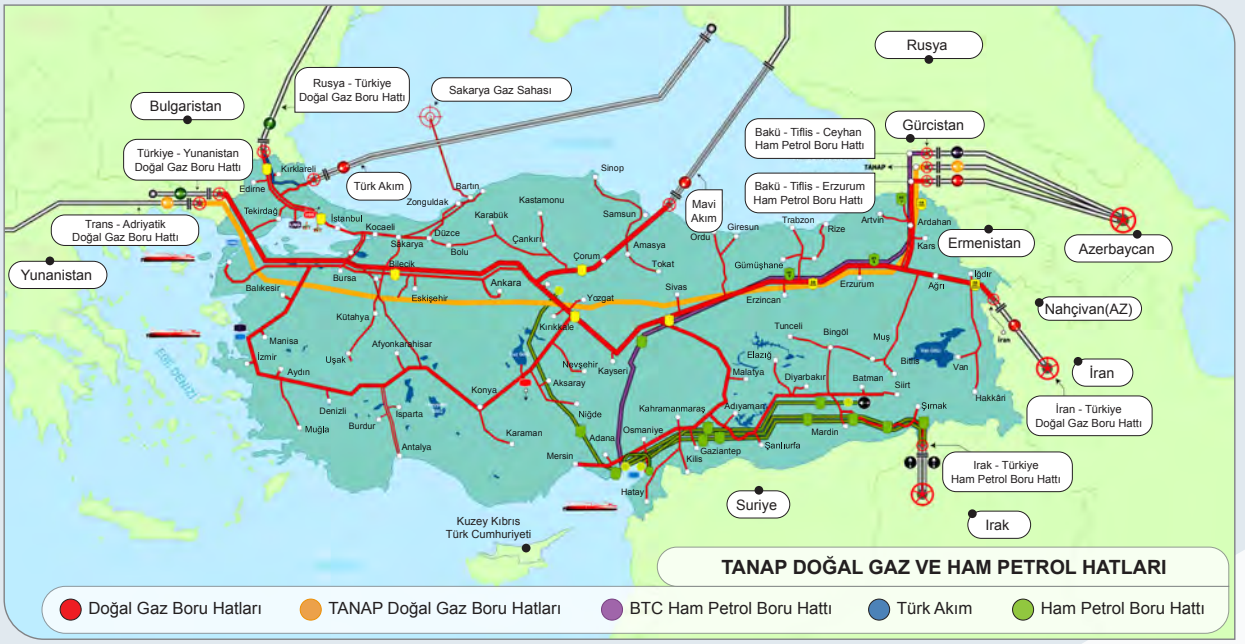

Harita 2.2

Bilgi Kutusu

Yeryüzünde büyük kara parçalarına **kıta** denir. Ülkemiz; bu kıtalardan Asya, Avrupa ve Afrika'nın birbirine en çok yaklaştığı yerdedir. Bu sayede önemli ticaret yollarının kesiştiği bir konumda yer alır. Ayrıca dünya siyasetinde hep gündemde olan Balkanlar ve Kafkasların arasında yer alır.

Türkiye'nin kara sınırı komşuları Yunanistan, Bulgaristan, Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan (Nahçıvan), İran, Irak ve Suriye'dir (Görsel 2.2). Ülkemizin Karadeniz, Akdeniz, Ege Denizi ve Marmara Denizi'ne (iç denizimize) kıyısı bulunmaktadır. Türkiye, Trakya ve Anadolu yarımadalarından oluşur. İstanbul ve Çanakkale boğazları (Türk boğazları) üzerine yapılan köprüler ve deniz altından geçen tüneller ile bu iki yarımada birbirine bağlanmıştır.

Görsel 2.2

Ülkemiz; bor, demir, bakır gibi zengin yer altı kaynaklarına sahiptir. Ayrıca petrol ve doğal gaz rezervleri bakımından zengin olan Rusya, Azerbaycan ve Orta Doğu ülkelerine yakın bir konumdadır. Bu nedenle enerji kaynaklarının sanayileşmiş Avrupa'ya taşınmasında bağlantı görevi üstlenmektedir.

? Petrol ve doğal gazın Avrupa'ya ulaştırılmasında ülkemizin rolü nedir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Harita 2.3 Türkiye Fiziki Haritası

Kaynak 2

(…) Türkiye'nin ortalama yüksekliği 1132m. olduğu göz önüne alınırsa, memleketimizin çok yüksek bir ülke olduğu görülür. Gerçekten, ortalama yükseklikleri bakımından Avrupa 300, Okyanusya 350, Güney Amerika 580, Afrika 650,Kuzey Amerika 715 ve Asya 1000m. gibi değerler gösterdiğine göre, Türkiye'nin ortalama yüksekliği, ayrı ayrı her kıtanın ortalama yüksekliğinden çoktur.

İzbırak, 2001, s.64.

Harita 2.4

Bilgi Kutusu

Ülkemiz, Akdeniz ikliminin etkili olduğu bölgede yer alır. Bu nedenle ülkemizin büyük bölümünde Akdeniz ikliminin görülmesi gerekir. Fakat batı ve güney kesimlerde Akdeniz iklimi, iç kesimlerde karasal iklim, kuzey kesimlerde de Karadeniz iklimi görülür. Bu çeşitliliğin nedeni, yeryüzü şekillerinin farklılık göstermesi ve dağların genellikle denize paralel uzanmasıdır.

Görsel 2.3 Türkiye'nin tarihî varlıkları ve doğal güzellikleri

Bilgi Kutusu

Topraklarımız ilk yerleşimlerden günümüze kadar birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Ülkemizin dört bir yanında bu medeniyetlerden kalma sayısız eser bulunmaktadır. Bu eserlerin her biri, dünya tarihi açısından önemli bir yere sahiptir. Ayrıca ülkemiz doğal güzellikler bakımından da oldukça zengindir. Bu özellikleri ile dünya turizminde önemli bir yere sahiptir.

? **Türkiye'nin göreceli konumu, haritada yer alan tarihî varlıkların ve doğal güzelliklerin oluşmasını nasıl etkilemiştir? Düşüncelerinizi açıklayınız.**

Türkiye'nin göreceli konumu

Bilgi Kutusu

Harita Genel Müdürlüğü, Millî Savunma Bakanlığına bağlı olarak faaliyet göstermektedir. Dijital Atlas ve Dijital Küre gibi uygulamalarıyla kamu kurum ve kuruluşlarına veya kişilere dijital coğrafya desteği sağlamaktadır.

HGM dijital ve atlas küre uygulaması

? Edindiğiniz bilgiler ile Harita Genel Müdürlüğünün dijital ve atlas küre uygulamasından yararlanarak ülkemizin göreceli konum özelliklerini yazınız.

Harita 2.5

Ülkemizin kara sınırının olduğu komşu devletleri 5. sınıfta öğrenmiştiniz. Bunun yanı sıra KKTC, Lübnan, Filistin, Mısır, Libya, Rusya, Ukrayna, Romanya gibi deniz komşularımız da vardır. Komşularımızla güçlü ilişkiler kurmak ülkemize birçok alanda fayda sağlamaktadır.

Bu ülkelerle ilgi verilen bilgileri ve görselleri inceleyerek soruları cevaplayınız.

Görsel 2.4

Girne Kalesi

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ

Ülkemizin güneyinde Akdeniz'de yer alan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Kıbrıs Adası'nın kuzeyinde yer alır. Başkenti Lefkoşa'dır. Resmî dili Türkçe, para birimi Türk lirasıdır. Güneyinde Güney Kıbrıs Rum Yönetimi bulunur.

LÜBNAN

Ülkemizin güneyinde, Doğu Akdeniz kıyısında yer alan Lübnan'ın başkenti Beyrut'tur. Resmî dili Arapça, para birimi Lübnan lirasıdır.

Görsel 2.5

Bacchus (Baküs)Tapınağı

Görsel 2.6

Kubbetü's - Sahra

FİLİSTİN

Ülkemizin güneyinde, Doğu Akdeniz kıyısında yer alan Filistin'in başkenti Doğu Kudüs'tür. Resmî dili Arapçadır.

Görsel 2.7

Mısır Piramitleri

MISIR

Ülkemizin güneyinde, Akdeniz'e kıyısı olan Mısır'ın başkenti Kahire'dir. Resmî dili Arapça, para birimi Mısır lirasıdır.

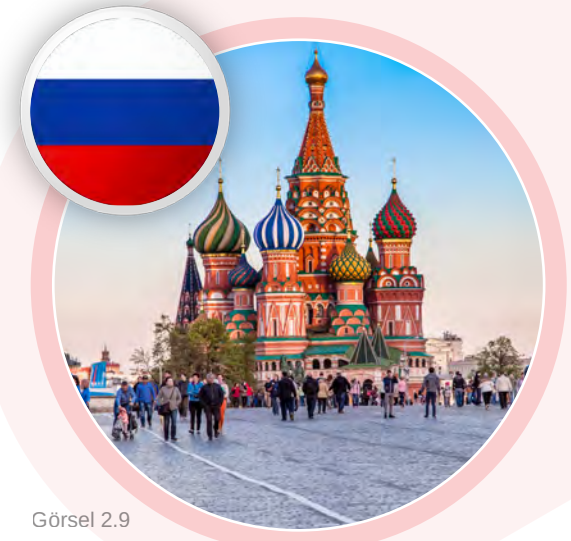
LİBYA

Ülkemizin güneybatısında, Akdeniz'e kıyısı olan Libya'nın başkenti Trablus'tur. Resmî dili Arapça, para birimi Libya dinarıdır.

Görsel 2.8

Leptis Magna

Görsel 2.9

Kızıl Meydan

RUSYA FEDERASYONU

Ülkemizin kuzeydoğusunda, Karadeniz kıyısında yer alan Rusya Federasyonu'nun başkenti Moskova'dır. Resmî dili Rusça, para birimi Rus rublesidir.

UKRAYNA

Ülkemizin kuzeyinde, Karadeniz kıyısında yer alan Ukrayna'nın başkenti Kiev'dir. Resmî dili Ukraynaca, para birimi grivnadır.

Görsel 2.10

Pechersk Lavra

Görsel 2.11

Parlamento sarayı

ROMANYA

Ülkemizin kuzeybatısında, Karadeniz kıyısında yer alan Romanya'nın başkenti Bükreş'tir. Resmî dili Romence, para birimi Romen leyidir.

Aşağıdaki harita üzerinde deniz komşularımızın yerlerini belirleyip isimlerini yazınız.

1. .....
2. .....
3. .....
4. .....
5. .....
6. .....
7. .....
8. .....
9. .....
10. .....
11. .....
12. .....

Harita 2.6

Göreceli konumun önemli bir özelliği de jeopolitik konumdur. Jeopolitik konum, bir ülkenin yeryüzündeki konumu ile sahip olduğu doğal ve beşerî kaynakların o ülkenin dış politikası ve uluslararası ilişkileri üzerindeki etkisini ifade eder. Doğal unsurlar; iklim, yer şekilleri, yer altı ve yer üstü kaynakları gibi coğrafi özellikleri kapsarken beşerî unsurlar, nüfus yapısı, ekonomik gelişmişlik düzeyi ve sosyo-kültürel değerleri içerir. Türkiye, hem doğal hem de beşerî unsurlar bakımından zengin özelliklere sahip olması nedeniyle jeopolitik açıdan önemli bir konumda bulunmaktadır.

Türkiye, üç tarafı denizlerle çevrili olup dünyanın en önemli su yolları arasında yer alan İstanbul ve Çanakkale Boğazlarına sahiptir. Bu sebeple ülkemiz Karadeniz, Marmara, Ege Denizi ve Akdeniz'deki hak ve menfaatlerini gözeterek, uluslararası hukukun temel ilkeleri dikkate alarak Türk Deniz Yetki Alanları'nı belirlemiştir. Türk Deniz Yetki Alanları **Mavi Vatan** olarak ifade edilmektedir. Mavi Vatan, Türkiye'nin kara sınırlarında olduğu gibi kıyısı bulunduğu denizlerde de egemenlik haklarının bulunduğu alanı ifade etmektedir. Ülkemiz Mavi Vatan sınırları içerisindeki haklarını korumak amacıyla siyasi, askerî ve ekonomik faaliyetlerde bulunmaktadır. (Görsel 2.13). Örneğin Mavi Vatan sınırları içinde yer alan Sakarya Gaz Sahası'nda doğal gaz çıkarılmaktadır. Ayrıca denizlerimizden balıkçılık, ulaşım, ticaret gibi alanlarda faydalanılmaktadır.

Görsel 2.12 Yavuz sondaj gemisi

Görsel 2.13 TCG Anadolu gemisi

Bir ülkenin sahip olduğu topraklar, denizler, yer altı, yer üstü kaynakları gibi unsurlar ülke varlıklarını oluşturmaktadır.

Ülke varlıklarının korunması ve gelecek nesillere aktarılması, Türkiye'nin bugününü ve yarınını güvence altına alması açısından kritik öneme sahiptir. Ülkemiz, bağımsız devlet anlayışı doğrultusunda hem kara sınırlarında hem de Mavi Vatan olarak adlandırılan deniz yetki alanlarında ülke varlıklarını korumak amacıyla politikalar geliştirmektedir. Mavi Vatan'ı savunmak; ülkemizin güvenliğini, tam bağımsızlığını ve enerji özgürlüğünü korumaktır. TÜBİTAK tarafından geliştirilen yerli ve millî sistemler de Mavi Vatan'ın korunmasına katkıda bulunmaktadır (Görsel 2.14). Bizler de ülkemizin millî varlıklarına sahip çıkmalı, onları korumalı ve tam bağımsızlığımızın değerini bilmeliyiz.

? Mavi Vatan'ın korunması, ülkemizin millî varlıkları ve bağımsızlığı açısından neden önemlidir? Düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

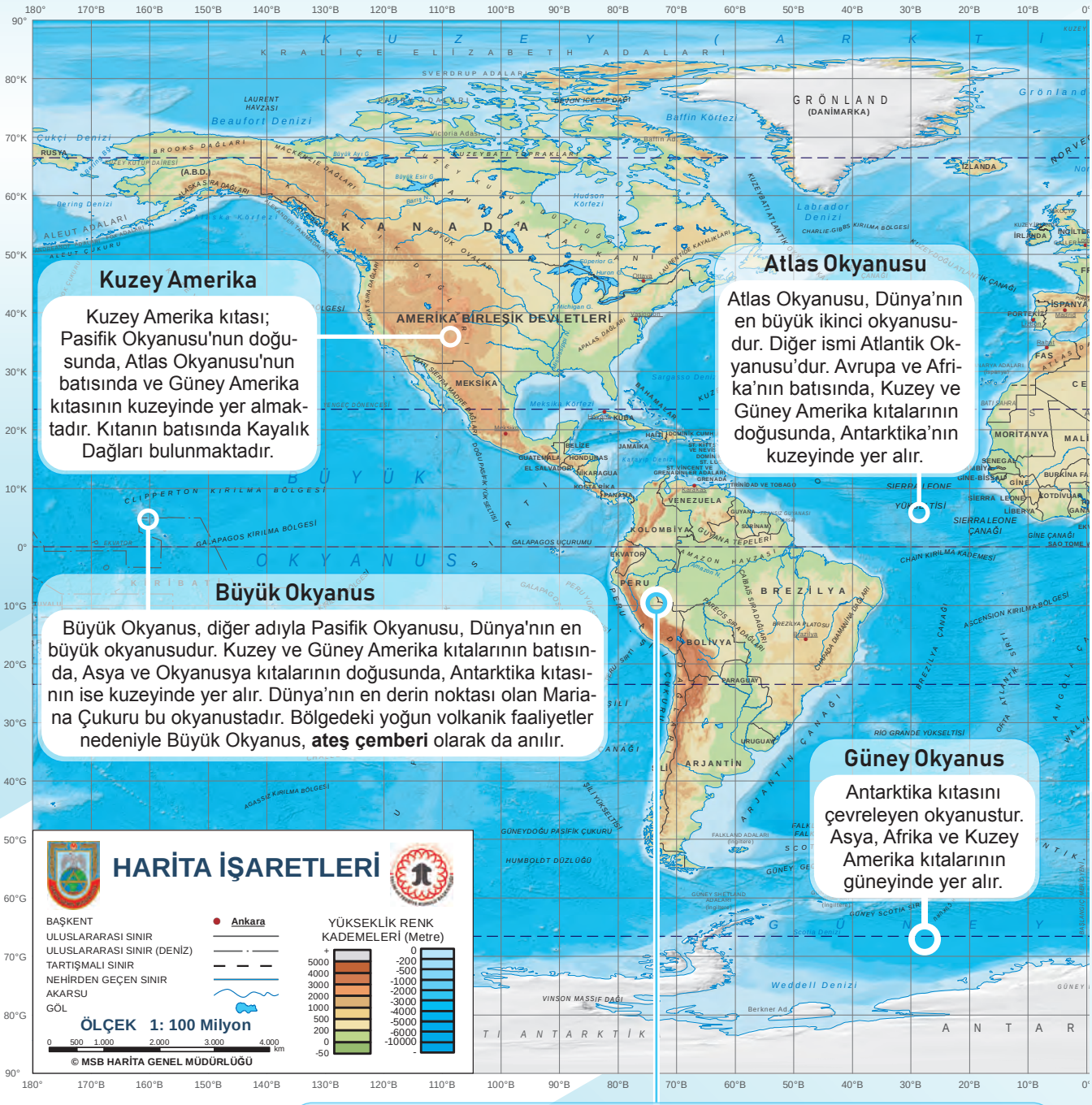
.....

.....

Mavi Vatan

Yeryüzünde Asya, Avrupa, Afrika, Kuzey Amerika, Güney Amerika, Antarktika ve Okyanusya olmak üzere toplam yedi tane kıta vardır. Kıtalar arasındaki derin çukurlukları dolduran tuzlu su kütlelerine de **okyanus** denir. Karaların iç kesimlerine veya kenar kısımlarına sokulmuş okyanus uzantılarına ise **deniz** denir. Yeryüzünde Büyük Okyanus (Pasifik), Atlas Okyanusu (Atlantik), Hint Okyanusu, Güney Okyanus ve Kuzey Okyanusu olmak üzere beş okyanus bulunmaktadır.

Kıta ve okyanusların göreceli konumlarıyla ilgili verilen harita ve bilgileri inceleyiniz.

Güney Amerika

Güney Amerika; Kuzey Amerika kıtasının güneyinde, Büyük Okyanus'un doğusunda, Atlas Okyanusu'nun batısında yer alır. Kıtanın batısında And Dağları bulunmaktadır.

Avrupa

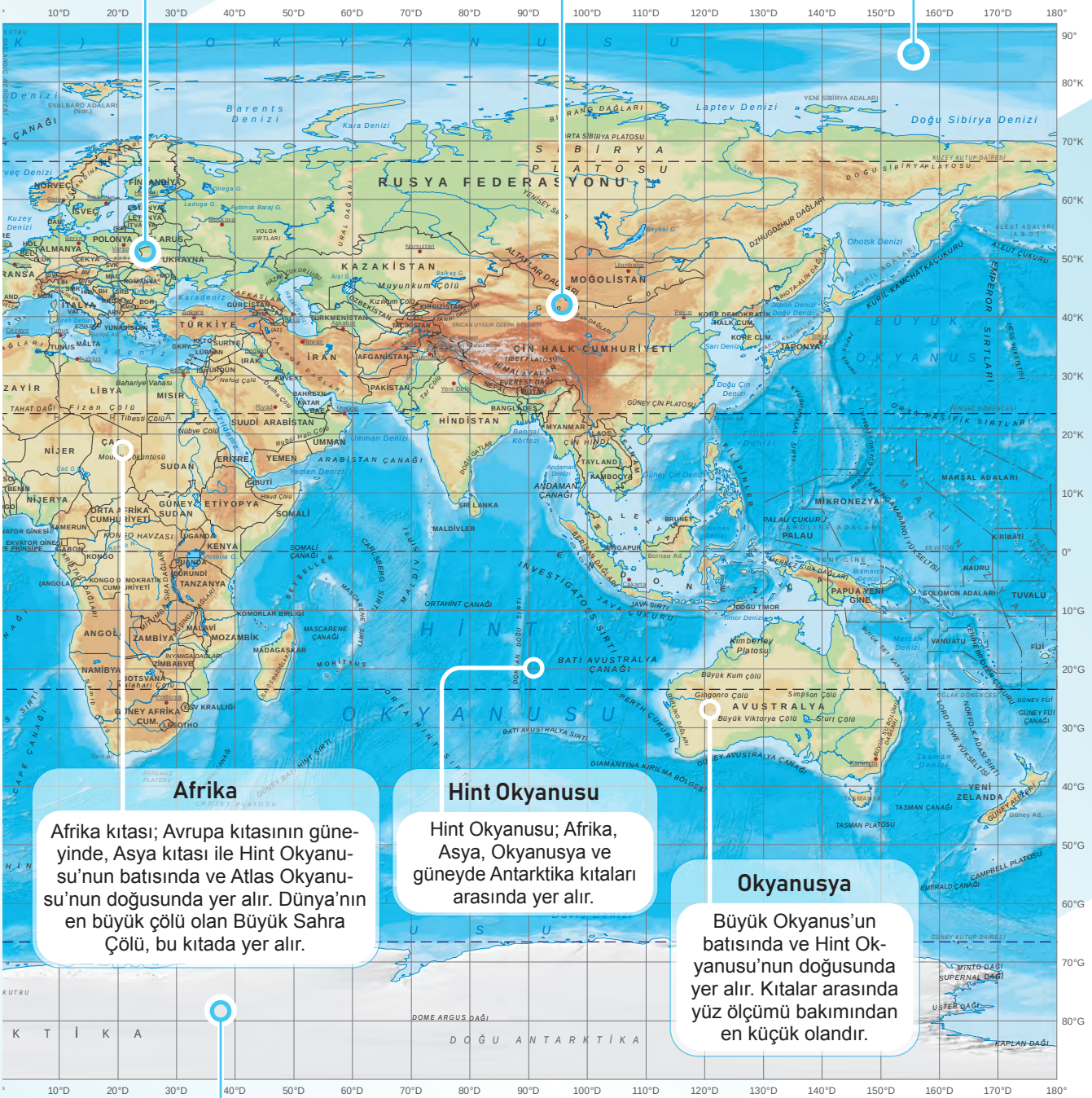
Avrupa kıtası; Asya kıtasının batısında, Afrika kıtasının kuzeyinde ve Atlas Okyanusu'nun doğusunda yer alır. Yüz ölçümü bakımından en küçük ikinci kıtadır.

Asya

Asya, Dünya'nın yüzey alanı en büyük kıtasıdır. Avrupa ve Afrika'nın doğusunda, Büyük Okyanus'un batısında ve Hint Okyanusu'nun kuzeyinde yer alır.

Kuzey Okyanusu

Asya, Avrupa ve Kuzey Amerika'nın kuzeyinde yer alır. Kuzey kutbunu kapsayan bu okyanusta buzullar yer alır. Okyanuslar arasında en küçük olanıdır.

Afrika

Afrika kıtası; Avrupa kıtasının güneyinde, Asya kıtası ile Hint Okyanusu'nun batısında ve Atlas Okyanusu'nun doğusunda yer alır. Dünya'nın en büyük çölü olan Büyük Sahra Çölü, bu kıtada yer alır.

Hint Okyanusu

Hint Okyanusu; Afrika, Asya, Okyanusya ve güneyde Antarktika kıtaları arasında yer alır.

Okyanusya

Büyük Okyanus'un batısında ve Hint Okyanusu'nun doğusunda yer alır. Kıtalar arasında yüz ölçümü bakımından en küçük olandır.

Antarktika

Antarktika kıtasının etrafı Güney Okyanus ile çevrilidir Buzullarla kaplı olan kıta canlı yaşamı için uygun değildir.

Harita 2.7

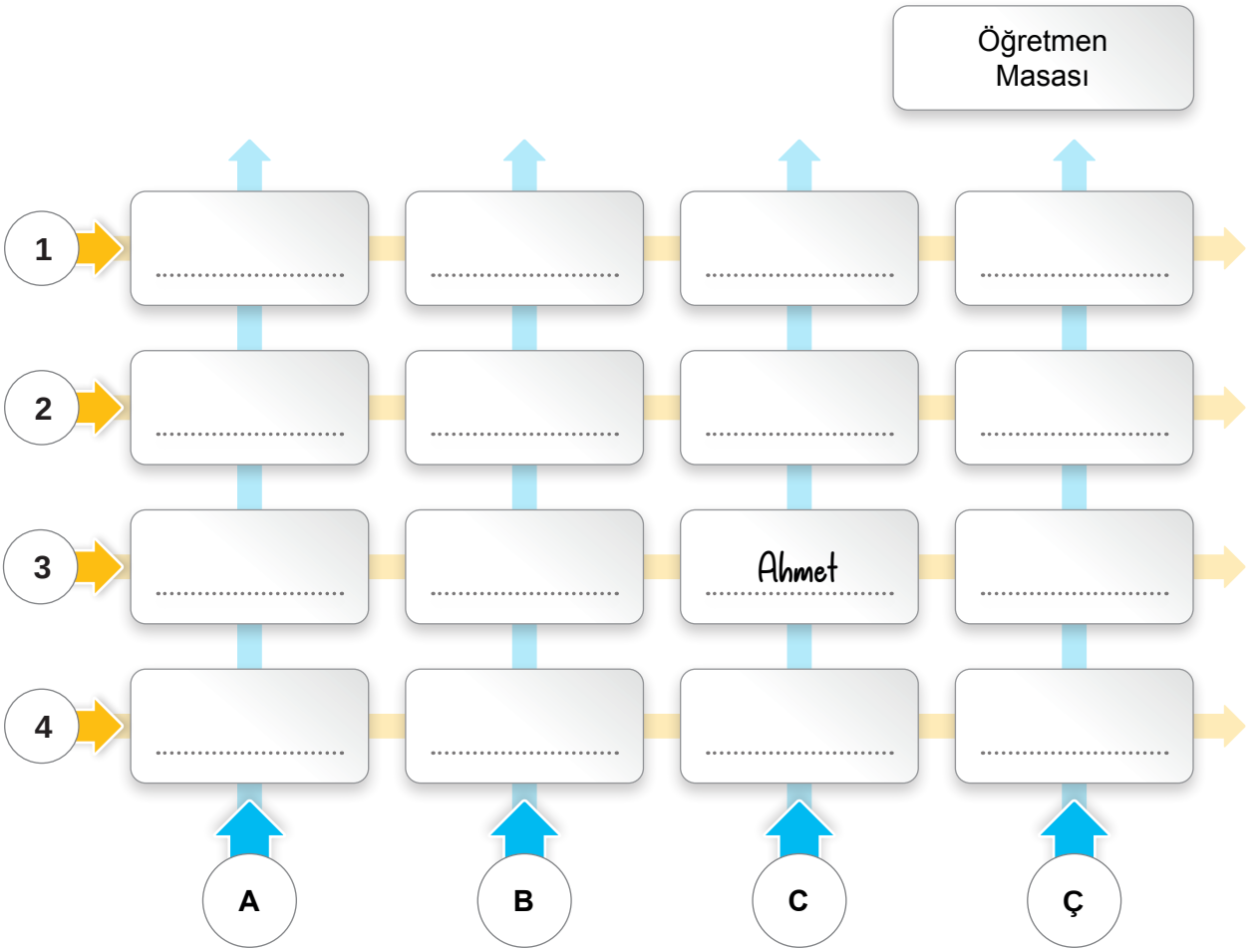
Kıta ve Okyanusların Göreceli Konumu

İncelediğiniz kaynaklardan yararlanarak kıta ve okyanusların göreceli konumunu belirleyiniz ve ilgili alana yazınız.

ASYA KITASI	.....
AVRUPA KITASI	.....
AFRİKA KITASI	.....
KUZEY AMERİKA KITASI	.....
GÜNEY AMERİKA KITASI	.....
ANTARTİKA KITASI	.....
OKYANUSYA KITASI	.....
BÜYÜK OKYANUS	.....
ATLAS OKYANUSU	.....
HİNT OKYANUSU	.....
GÜNEY OKYANUS	.....
KUZEY OKYANUSU	.....

Bazen bulunduğumuz yeri veya herhangi bir adresi tarif etme ihtiyacı duyabiliriz. Bunun için cep telefonlarındaki yer bildirimlerini, harita, kroki gibi araçları kullanabiliriz.

Aşağıda verilen sınıf krokisinden faydalanarak etkinliği yapınız.

- **Öğrencilerin oturdukları yerleri örnekte olduğu gibi kroki üzerinde gösterip isimlerini ilgili alana yazınız.**
  (4A: Ethem, 2B: Emir 1C: Nesibe, 3Ç: Ali, 1Ç: Ayşe, 3B: Aliye)

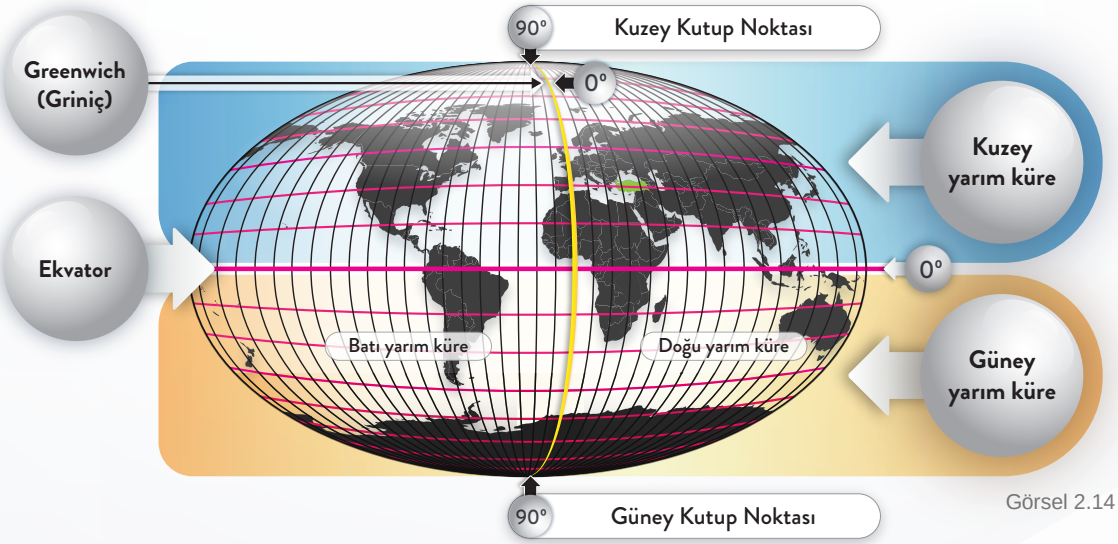
- **Ahmet'in oturduğu yerin konumunu tarif ediniz.**

Aşağıdaki soruları sınıfınızın oturma planını dikkate alarak cevaplayınız.

- Oturduğunuz sıranın öğretmen masasına göre konumu nedir?
- Belirlediğiniz bir arkadaşınızın sırasının sizin sıranıza göre konumu nedir?

Sınıftaki konumunuzu belirlerken bazı ifadelere ihtiyaç duyduğumuz gibi Dünya üzerindeki herhangi bir yerin konumunu tarif etmek için de uluslararası bir sisteme ihtiyaç duyulmuştur. Bu sisteme **coğrafi koordinat sistemi** denir. Coğrafi koordinat sistemi; akıllı telefonlardaki yer bildirimleri, araç navigasyonları, hava ve deniz ulaşımı rotaları ile savunma sanayisi gibi pek çok alanda kullanılmaktadır. Örneğin okyanusta kaybolan bir geminin yerinin belirlenebilmesi için coğrafi koordinat sisteminden yararlanılmaktadır.

Coğrafi koordinat sistemine ait yazılı ve görsel kaynakları inceleyiniz.

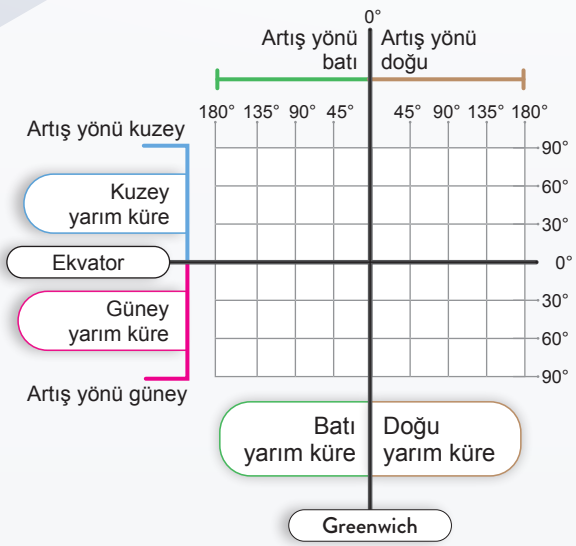
Görsel 2.14

Kaynak 1

Ekvator, kutup noktalarından eşit uzaklıktaki noktaların birleşmesiyle oluşan ve Dünyayı iki eşit parçaya ayıran hayali çizgidir. Ekvatora paralel olarak çizilen hayali çembere **paralel** denir. Kutupları birbirine birleştiren ve Ekvatoru dik bir açıyla kesen hayali yarım dairelere **meridyen** denir. Başlangıç meridyeni İngiltere'nin başkenti Londra yakınındaki Greenwhich kasabasından geçer.

Akkuş, 1998, s. 19-24.

Ekvator'un kuzeyindeki yarım küreye "kuzey yarım küre", güneyindeki yarım küreye de "güney yarım küre" denir. Başlangıç meridyeni Dünya'yı doğu ve batı yarım küre olarak ikiye ayırır. Başlangıç meridyeninin doğusundaki kısma "doğu yarım küre", batısındaki kısma ise "batı yarım küre" denir. Dünya'nın kuzey ve güneyinde yer alan uç noktalarına kutup noktası denir. Kuzeyde yer alan kutup noktasına kuzey kutup noktası, güneyde yer alan kutup noktasına da güney kutup noktası denir (Görsel 2.14).

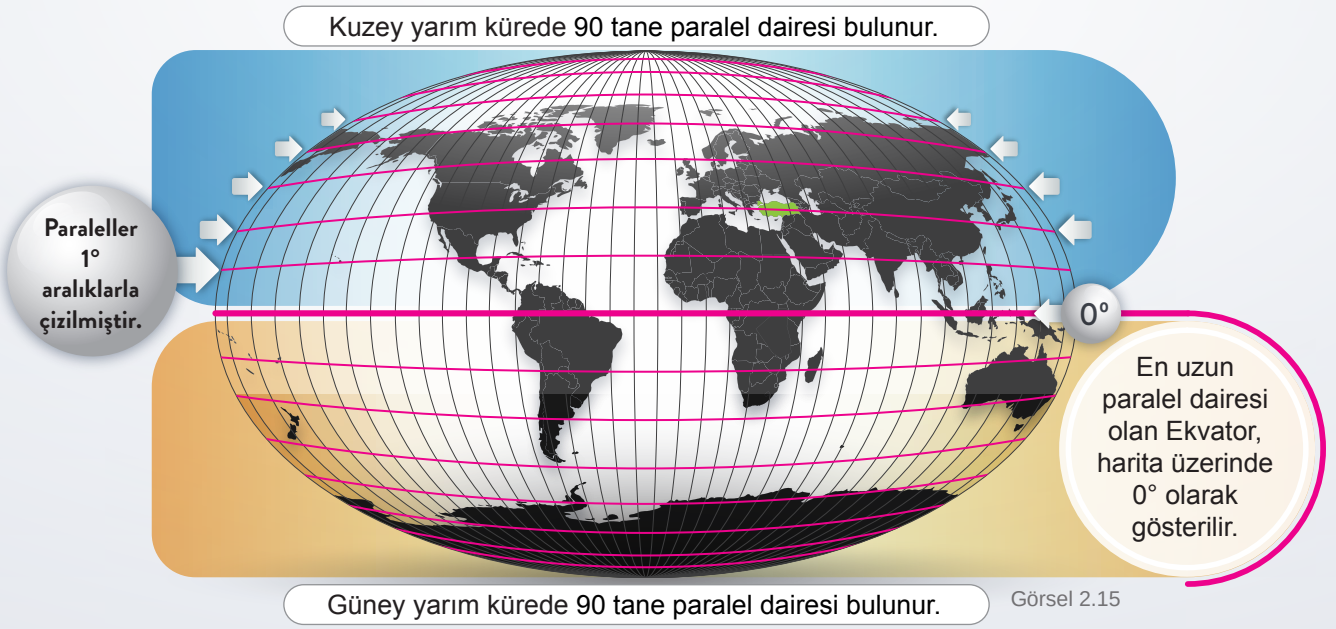

Bir yerin coğrafi koordinatlarını belirlemek için üç adımlı bir yol izlenir.

1. **Adım:** Yerin Ekvator'a göre konumu tespit edilir. Paralel dereceleri kuzeye doğru artıyorsa kuzey yarım kürede, güneye doğru artıyorsa güney yarım kürede olduğu söylenebilir.
2. **Adım:** Yerin başlangıç meridyenine göre konumu belirlenir. Meridyen dereceleri doğuya doğru artıyorsa doğu yarım kürede, batıya doğru artıyorsa batı yarım kürede olduğu söylenebilir.
3. **Adım:** Koordinatları belirlenen yerin uç noktalarından geçen paralel ve meridyen dereceleri tespit edilir.

Bu üç adım takip edilerek herhangi bir yerin coğrafi koordinatları kolayca belirlenebilir.

Paralellerin Özellikleri

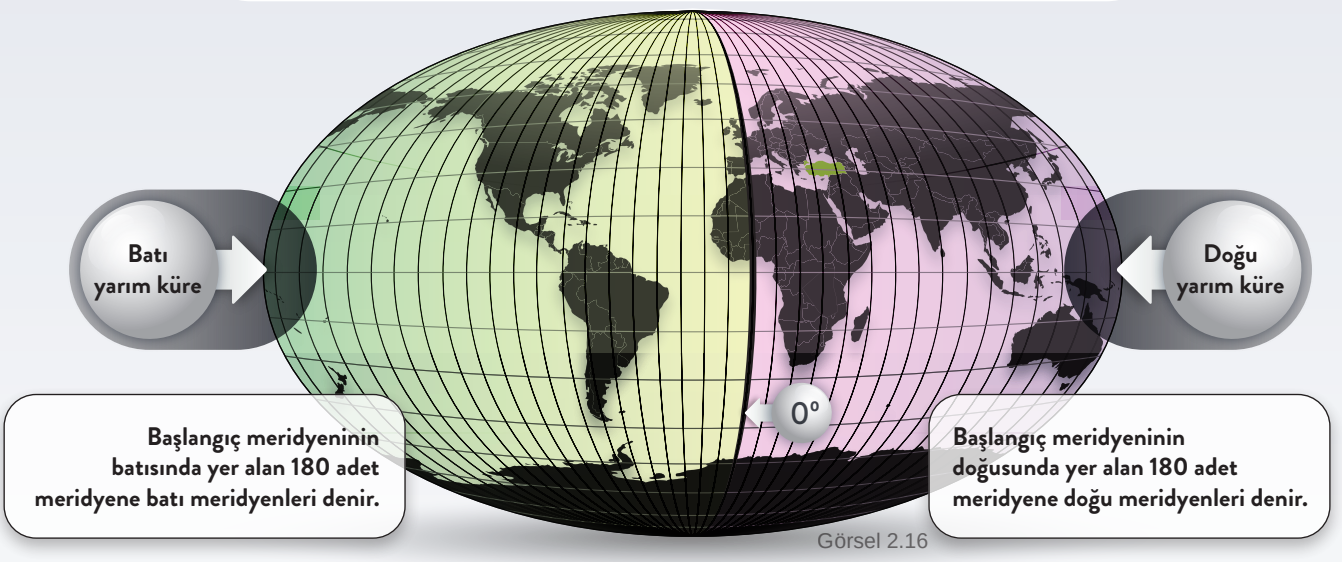

Görsel 2.15

Dünya'nın şeklinden dolayı Ekvator'dan kutuplara gidildikçe paralellerin çevre uzunluğu kısalır. Kutuplarda nokta hâlini alır. Ardışık iki paralel arası mesafe 111 km'dir.

Meridyenlerin Özellikleri

Meridyenlerin uzunlukları birbirine eşittir ve yay şeklindedir.
Ardışık iki meridyen arasındaki yerel saat farkı 4 dakikadır.
Aynı meridyen yayı üzerinde bulunan tüm noktaların yerel saati aynıdır.

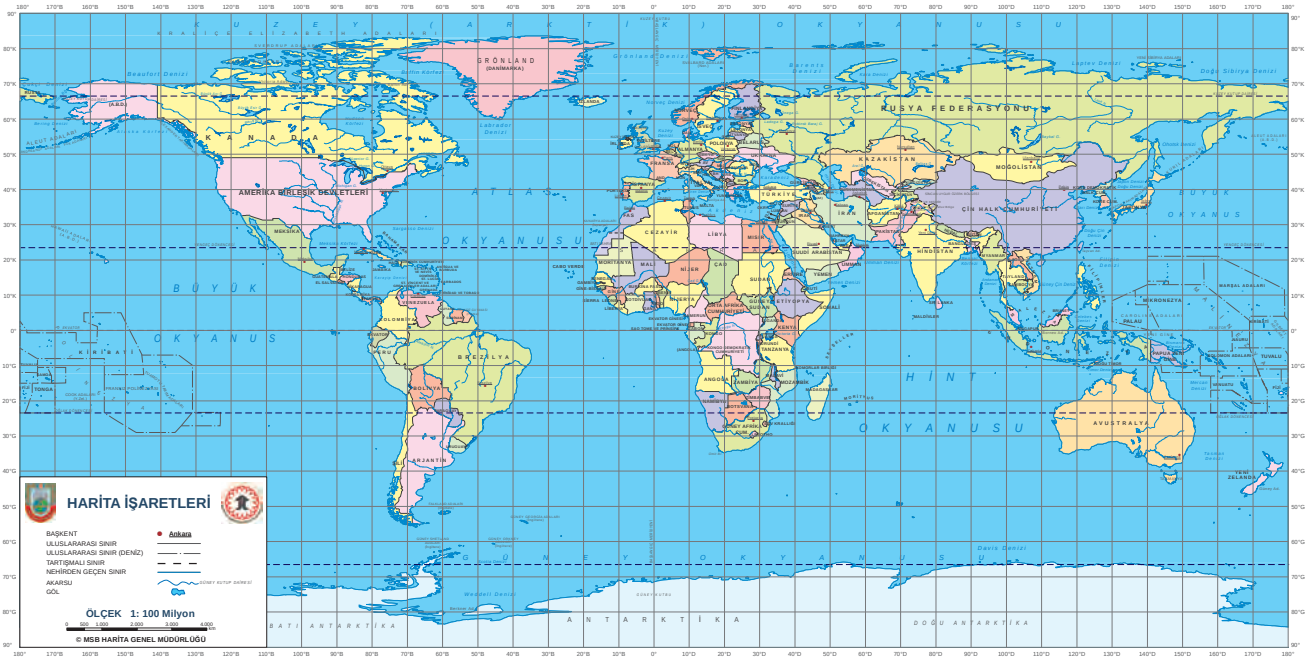
Görsel 2.16

İngiltere'nin Londra şehrinden geçtiği varsayılan Greenwich meridyeni başlangıç meridyeni olarak kabul edilir. Greenwich harita üzerinde 0° olarak gösterilir.

Ardışık iki meridyen arasındaki en uzun mesafe Ekvator üzerinde olup 111 km'dir. Dünya'nın şeklinden dolayı kutuplara doğru gidildikçe bu mesafe azalır ve kutup noktalarında birleşir.

Coğrafi koordinat sistemi

Dünya siyasi haritasından yararlanarak coğrafi koordinat sistemi ile ilgili etkinliği tamamlayınız. Tamamladığınız adımlara ait kutuyu boyayınız.

Harita 2.8 Dünya Siyasi Haritası

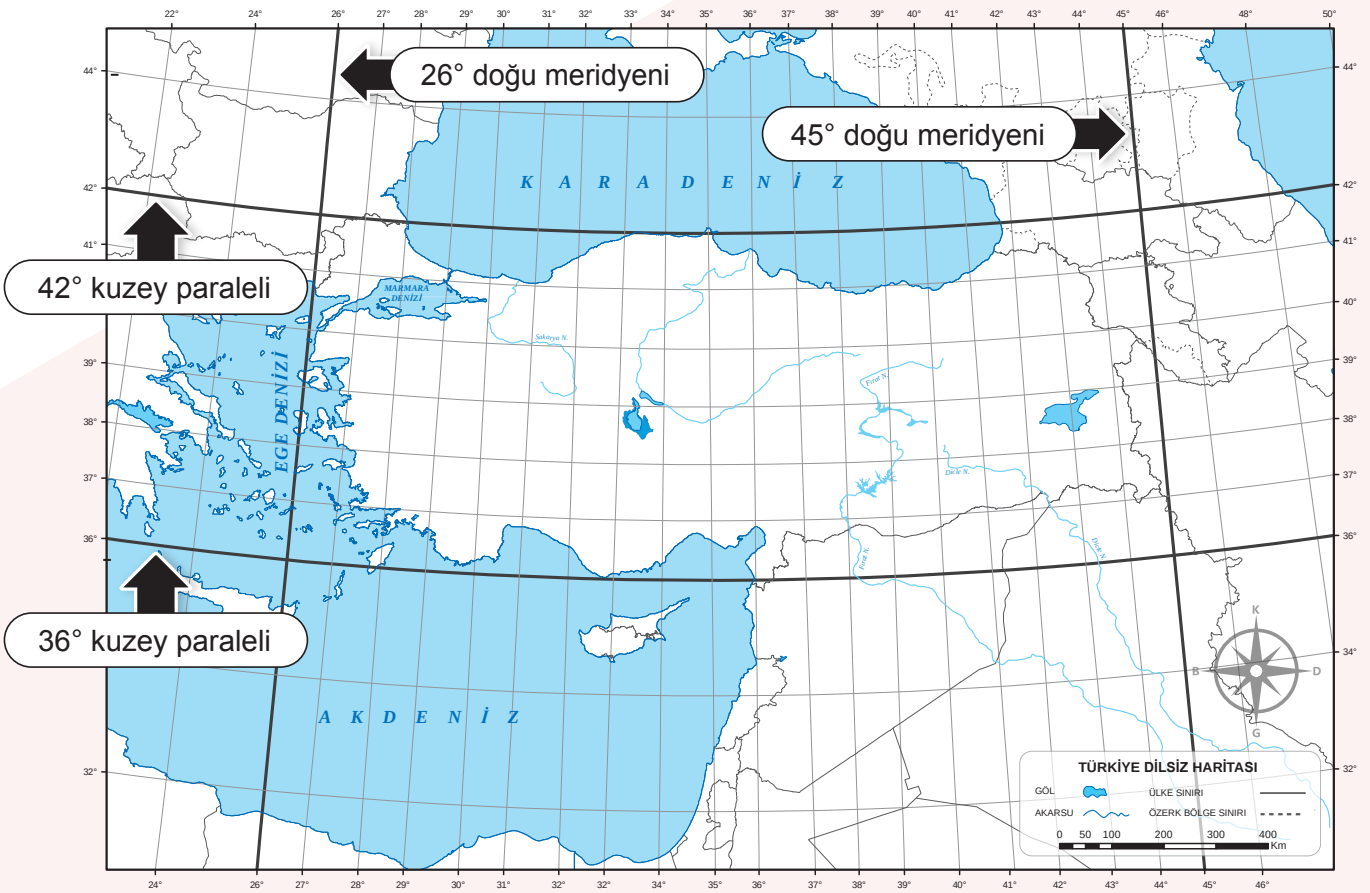
- [ ] Ekvator çizgisini gösterdim.
- [ ] Herhangi bir paralel gösterdim.
- [ ] Kuzey yarım küreyi gösterdim.
- [ ] Kuzey yarım kürede toprakları olan bir ülke ismi söyledim.
- [ ] Güney yarım küreyi gösterdim.
- [ ] Güney yarım kürede toprakları olan bir ülke ismi söyledim.
- [ ] Başlangıç meridyen çizgisini gösterdim.
- [ ] Herhangi bir meridyen gösterdim.
- [ ] Başlangıç meridyeninin doğusunu gösterdim.
- [ ] Başlangıç meridyeninin doğusunda toprakları olan bir ülke ismi söyledim.
- [ ] Başlangıç meridyeninin batısını gösterdim.
- [ ] Başlangıç meridyeninin batısında toprakları olan bir ülke ismi söyledim.
- [ ] Ekvator'un kuzeyinde, başlangıç meridyeninin batısında yer alan bir ülke söyledim.
- [ ] Ekvator'un güneyinde, başlangıç meridyeninin doğusunda yer alan bir ülke söyledim.

Bir yerin Ekvator'a ve başlangıç meridyenine olan uzaklığına **mutlak konum** denir.

Türkiye'nin mutlak konumuyla ilgili verilen kaynakları ve haritaları inceleyiniz.

Bilgi kutusu

Türkiye, ekvatora göre kuzey yarım kürede ve başlangıç meridyenine göre doğu yarım kürede yer alır. Ülkemizin en güney noktası, Hatay ilinin Yayladağı ilçesine bağlı Topraktutan köyüdür. En kuzey noktası ise Sinop ilindeki İnceburun'dur. En batı noktası Gökçeada, en doğu noktası ise Iğdır ilindeki Dilucu'dur. Bu uç noktaları dikkate aldığımızda, güney sınırımızdan 36° kuzey paraleli, kuzey sınırımızdan 42° kuzey paraleli, batı sınırımızdan 26° doğu meridyeni, doğu sınırımızdan ise 45° doğu meridyeni geçmektedir. Böylece Türkiye, 36°- 42° kuzey paralelleri ile 26°- 45° doğu meridyenleri arasında yer almaktadır.

Harita 2.9 Türkiye Dilsiz Haritası

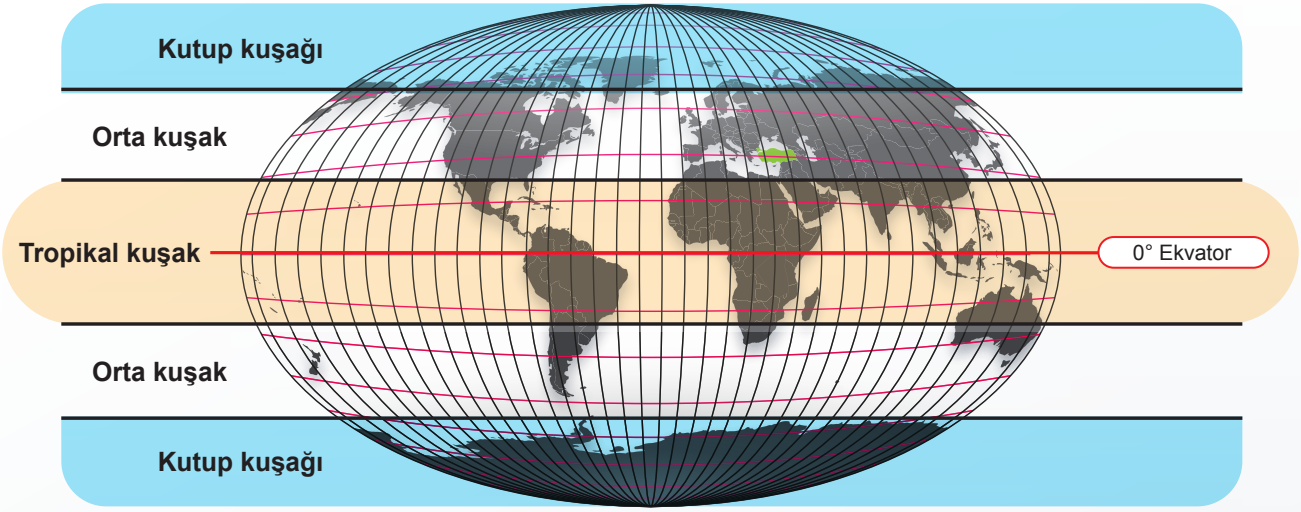
Bilgi kutusu

Ülkemizin kuzey ve güney uç noktaları arasında 6 paralel farkı vardır. Ardışık iki paralel arası 111 km olduğundan kuzey ve güney uç noktalarımız arasındaki kuş uçuşu mesafe yaklaşık 666 km'dir.

6 (paralel farkı) x 111 km (ardışık iki paralel arası mesafe) = 666 km

Ülkemizin doğu ve batı uç noktaları arasında 19 meridyen farkı vardır. Ardışık iki meridyen arasındaki yerel saat farkı 4 dakika olduğu için doğu ve batı uç noktaları arasındaki toplam zaman farkı yaklaşık 76 dakikadır.

19 (meridyen farkı) x 4 dakika (ardışık iki meridyen arası zaman farkı) = 76 dakika

Görsel 2.17

Ülkemizin kuzey ve güney uç noktaları dikkate alındığında ülkemiz, kuzey yarım kürede ve orta kuşakta yer almaktadır. Orta kuşakta yer alan diğer ülkelerde olduğu gibi bizim ülkemizde de bir yıl içinde dört farklı mevsim yaşanmaktadır.

Bilgi kutusu

Dünya üzerindeki sıcaklık Ekvator'dan kutuplara doğru gidildikçe azalır. Bunun nedeni bu yönde ilerledikçe güneş ışınlarının geliş açısının daralmasıdır. Bu sebeple ülkemizin güneyi, kuzeyine göre daha sıcaktır. Aynı şekilde evlerimizin güneye bakan odaları, kuzeye bakan odalarına göre daha fazla güneş aldığı için sıcak olur.

Bilgi kutusunu dikkate aldığımızda aşağıdaki görselde gösterilen yönden esen rüzgârların ülkemizi sıcaklık bakımından nasıl etkilediğini tartışınız.

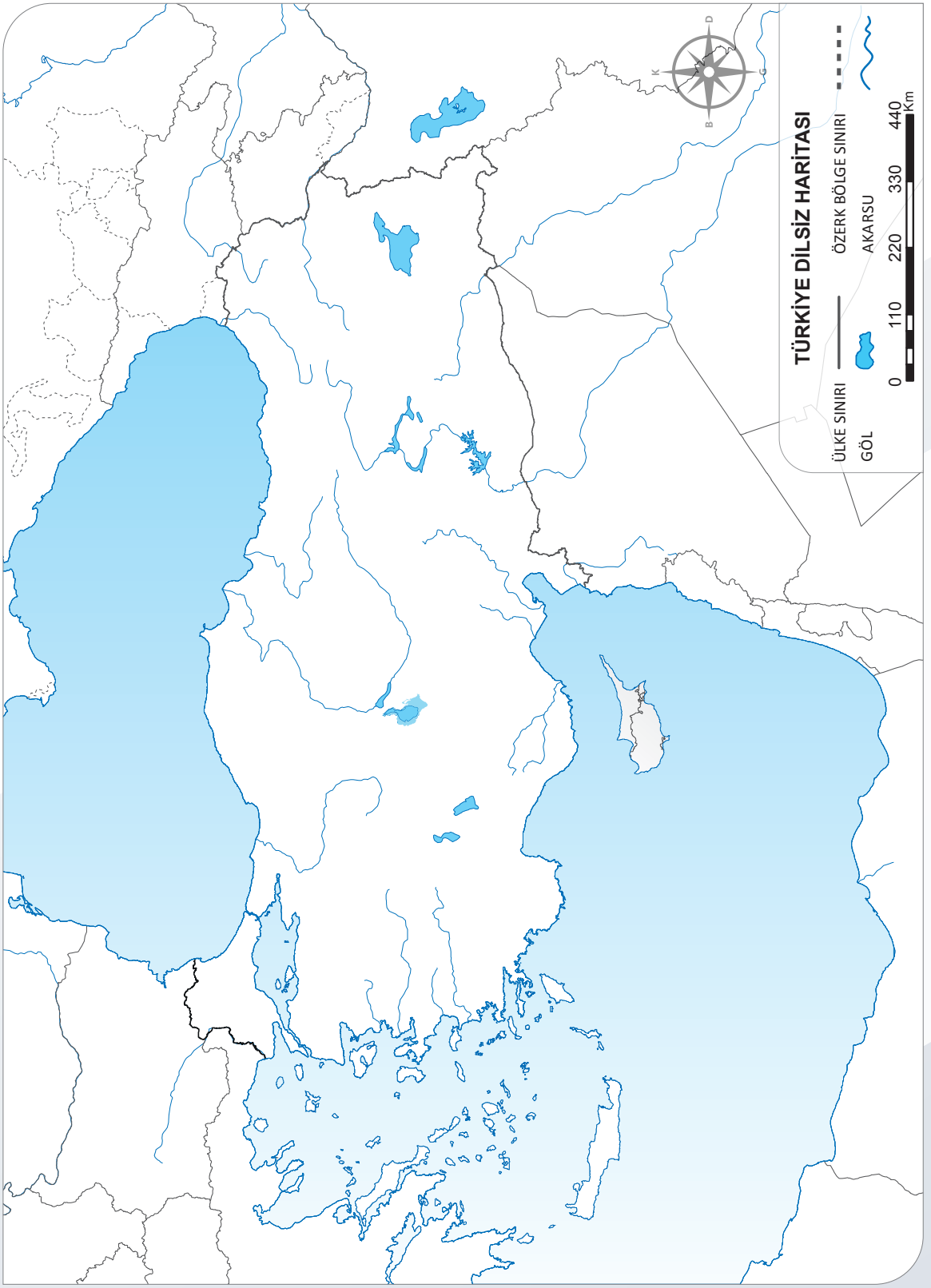

Görsel 2.18

Türkiye'nin mutlak konumu

Göreceli konum özelliklerinden yararlanarak ülkemizin denizlerini, boğazlarını, kara ve deniz sınırı komşularını vb. yazınız. Ülkemizin kara ve deniz sınır komşularını farklı renklerle boyayınız.

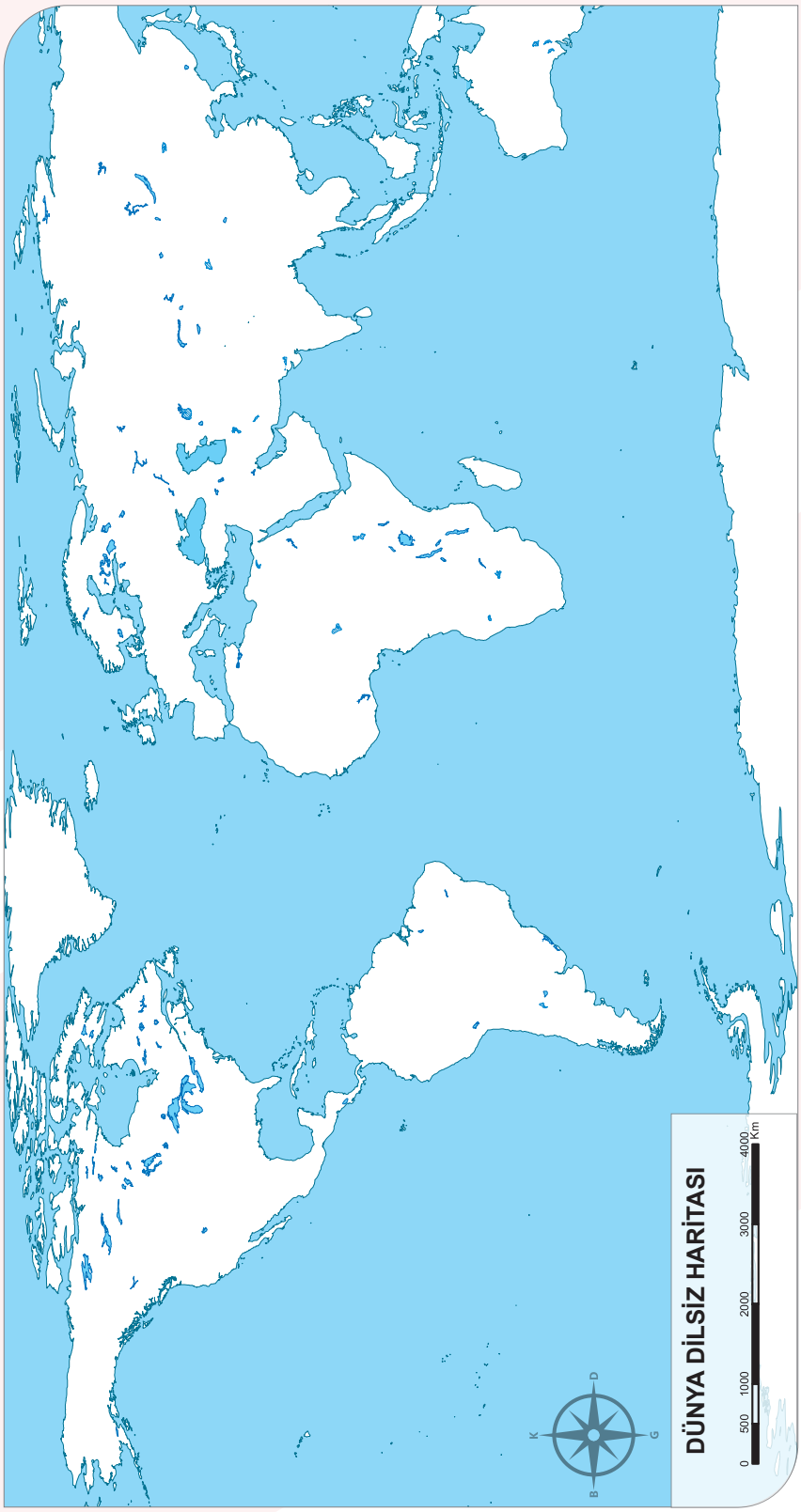
Paralel ve meridyen dereceleri çizerek ülkemizin mutlak konum özelliklerini yazınız. (Bunları aşağıda verilen Türkiye dilsiz haritası üzerinde yapınız.)

Harita 2.10

Dünya dilsiz haritasını kullanarak kıta ve okyanusların adlarını harita üzerine yazınız. Kıtaları farklı renklerle boyayınız.

Çalışmalarınız derecelendirme ölçeği ile değerlendirilecektir.

Harita 2.11

Derecelendirme ölçeği

UYGULAYALIM

ETKİNLİK

Adı : Ülkemizin, Kıtaların ve Okyanusların Konumu

Amacı: Ülkemizin mutlak ve göreceli konumu ile kıta ve okyanusların göreceli konumunu özetleme

Beceri: Konum algılama

Süre : 2 ders saati

Yönerge:

- Öğretmeniniz rehberliğinde ülkemizin göreceli ve mutlak konumu veya kıtaların ve okyanusların göreceli konum özelliklerini sınıfta arkadaşlarınıza sözlü olarak özetleyiniz.
- Sözlü anlatımınızı harita veya görsellerden yararlanarak destekleyebilir ya da slayt hazılayabilirsiniz.
- Konuşmanızda Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanmaya özen gösteriniz.
- Sözlü anlatımınız kontrol listeleri ile değerlendirilecektir.

Kontrol listesi

DEĞERLENDİRELİM

Türkiye haritasını kullanarak etkinliği yapınız. Cevaplarınızı ilgili yerlere yazınız.

Bir grup dağcı, hafta sonu tatilinde dağa tırmanma etkinliği yapmaya karar vermiştir. Grup lideri olan Mustafa, arkadaşlarına tırmanış yapacakları dağın 40° kuzey paraleli ile 42° doğu meridyenin kesiştiği yerde olduğunu söylemiştir.

Harita 2.12

- Dağcılar dağa tırmanma etkinliğini hangi ilimizin sınırları içinde yapacaktır? Haritada boyayarak belirtiniz.
- Tırmanma etkinliğinin yapılacağı ilin mutlak ve göreceli konum özelliklerine yönelik örnekler yazınız.

.....

.....

DÜŞÜNELİM

DOĞAL VE BEŞERÎ ÇEVRE ÖZELLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Görsellerdeki doğal ve beşerî çevre arasındaki ilişkiyi örnekte olduğu gibi yazınız.

Görsel 2.19 Turizm tesisi

Doğal çevre özellikleri ile iklim koşulları uygun ve deniz kıyısındaki bir yere turizm amaçlı otel yapılabilir. Otelde çalışacak insanlara ihtiyaç duyulması ve müşterilerin beslenme, barınma, giyim veya ulaşım ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla birçok ekonomik faaliyet ortaya çıkar. Bu ihtiyaçların karşılanması otelin bulunduğu yerleşim alanında ekonomik faaliyetlerin artmasını sağlayabilir.

Görsel 2.20 Baraj

Görsel 2.21 Maden ocağı

Yaşadığınız ilden doğal ve beşerî çevre ilişkisine örnekler veriniz.

KEŞFEDELİM

Sayfadaki görselleri inceleyerek yaşamaya uygun olan veya olmayan doğal çevre unsurlarını seçme ya da seçmeme nedenlerinizi ilgili alanlara yazınız.

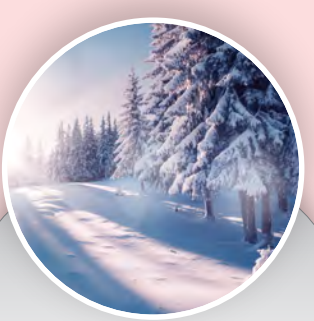

Çöller su kaynaklarının kısıtlılığı, aşırı sıcaklıklar, toprağın verimsizliği gibi sebeplerle yaşamaya elverişli değildir.

Görsel 2.22

Görsel 2.23

Görsel 2.24

Görsel 2.25

Görsel 2.26

Görsel 2.27

Gözlem ve deneyimlerinizden yararlanarak yaşadığınız ildeki iklim ve yer şekillerinin nüfusa olan etkilerine örnek veriniz.

ÖĞRENELİM

Ülkemizin sahip olduğu doğal çevre özellikleri beşeri çevrenin oluşması ve gelişmesinde oldukça önemli bir etkiye sahiptir. Doğal çevre özelliklerinden iklim ve yer şekilleri ile ilgili yazılı, görsel ve dijital kaynakları inceleyiniz.

Sıcaklık, nem ve basınç değişimi sonucunda atmosferde oluşan rüzgâr, yağmur, sis ve kar gibi olaylara **hava olayları** denir. Bu olayların belirli bir bölgede ve kısa bir süre içerisinde etkili olması durumuna ise **hava durumu** adı verilir. Günlük hava durumu gözlemlerinin geniş bir alanda uzun yıllara dayanan ortalama durumuna ise **iklim** denir.

Önceki konularda öğrendiğimiz gibi ülkemiz genel olarak Akdeniz iklimi bölgesindedir. Fakat üç tarafının denizlerle çevrili olması, dağların kıyıya uzanış doğrultusu, yükseltinin batıda doğuya doğru artması, yer şekillerinin çeşitliliği gibi faktörler Akdeniz ikliminin iç kısımlara ulaşmasını engellemektedir. Ülkemizde görülen iklim tipleri ve bu iklim tiplerinin özellikleri şunlardır.

Kaynak 1

Görsel 2.28

Akdeniz İklimi

Bu iklim, ülkemizin Akdeniz ve Ege kıyıları ile Marmara Denizi çevresinde etkili olur. Yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlıdır. Kıyı kuşağında kar yağışı ve don olayları nadir olarak görülür. En fazla yağışı kış mevsiminde almaktadır. Yüksek kesimlerde kışlar karlı ve soğuk geçer. Kıyı kuşağının doğal bitkisini sıcaklık ve ışık isteği yüksek ve kuraklığa dayanıklı olan kızılçam ve bunların tahrip edildiği yerlerde her zaman yeşil olan makiler oluşturur.

mgm.gov.tr

Kaynak 2

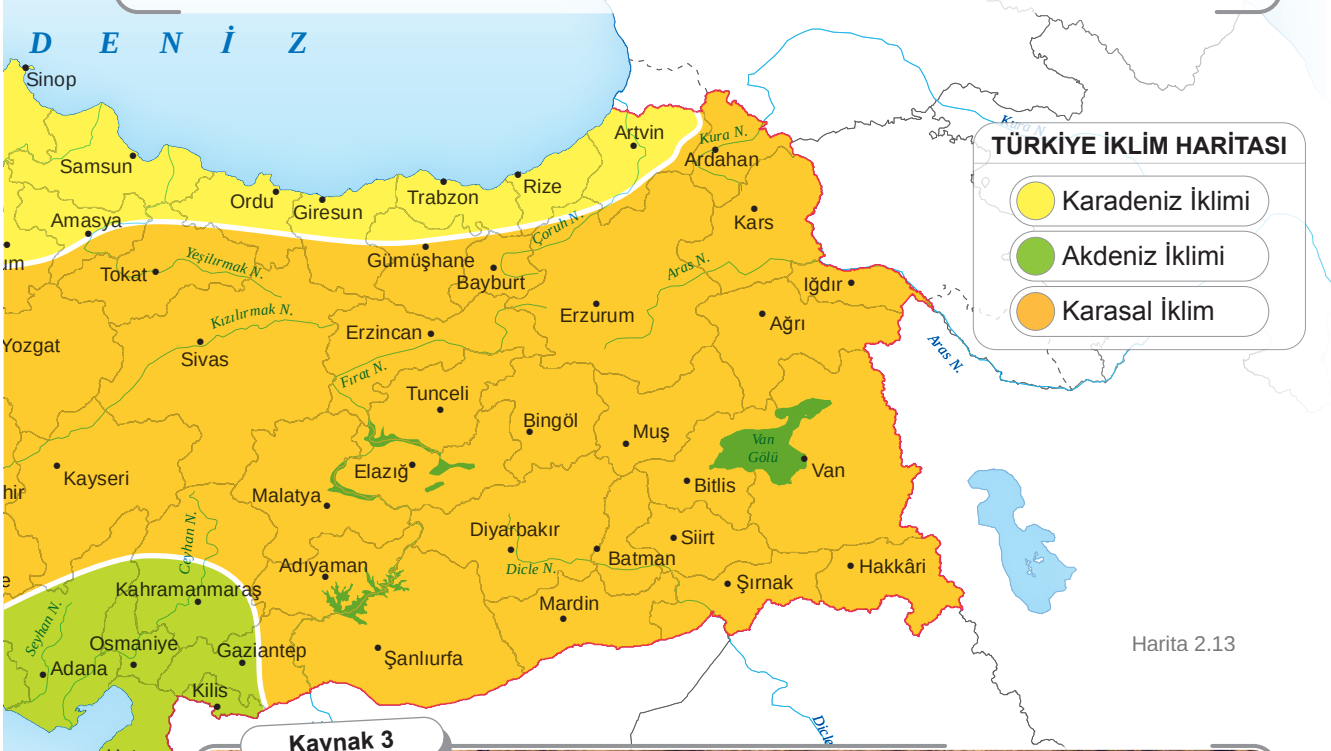

Görsel 2.29

Karadeniz iklimi

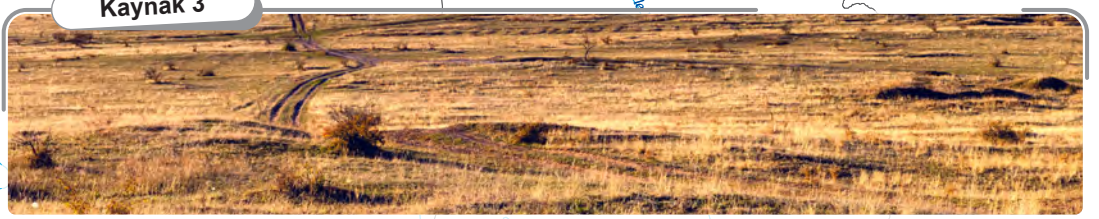
Bu iklim tipi Karadeniz kıyıları boyunca görülür. Yaz ile kış arasındaki sıcaklık farkı fazla değildir. Yazlar nispeten serin, kışlar ise kıyı kesiminde ılık, yüksek kesimlerde karlı ve soğuk geçer. Her mevsimi yağışlı olup en fazla yağışı sonbahar mevsiminde almaktadır. Doğal bitki örtüsünü, kıyı bölümünde geniş yapraklı nemli ormanlar ve yüksek kesimlerde ise soğuk ve nemli şartlarda yetişen iğne yapraklı ormanlar oluşturur.

mgm.gov.tr

Harita 2.13

Kaynak 3

Görsel 2.30

Karasal İklim

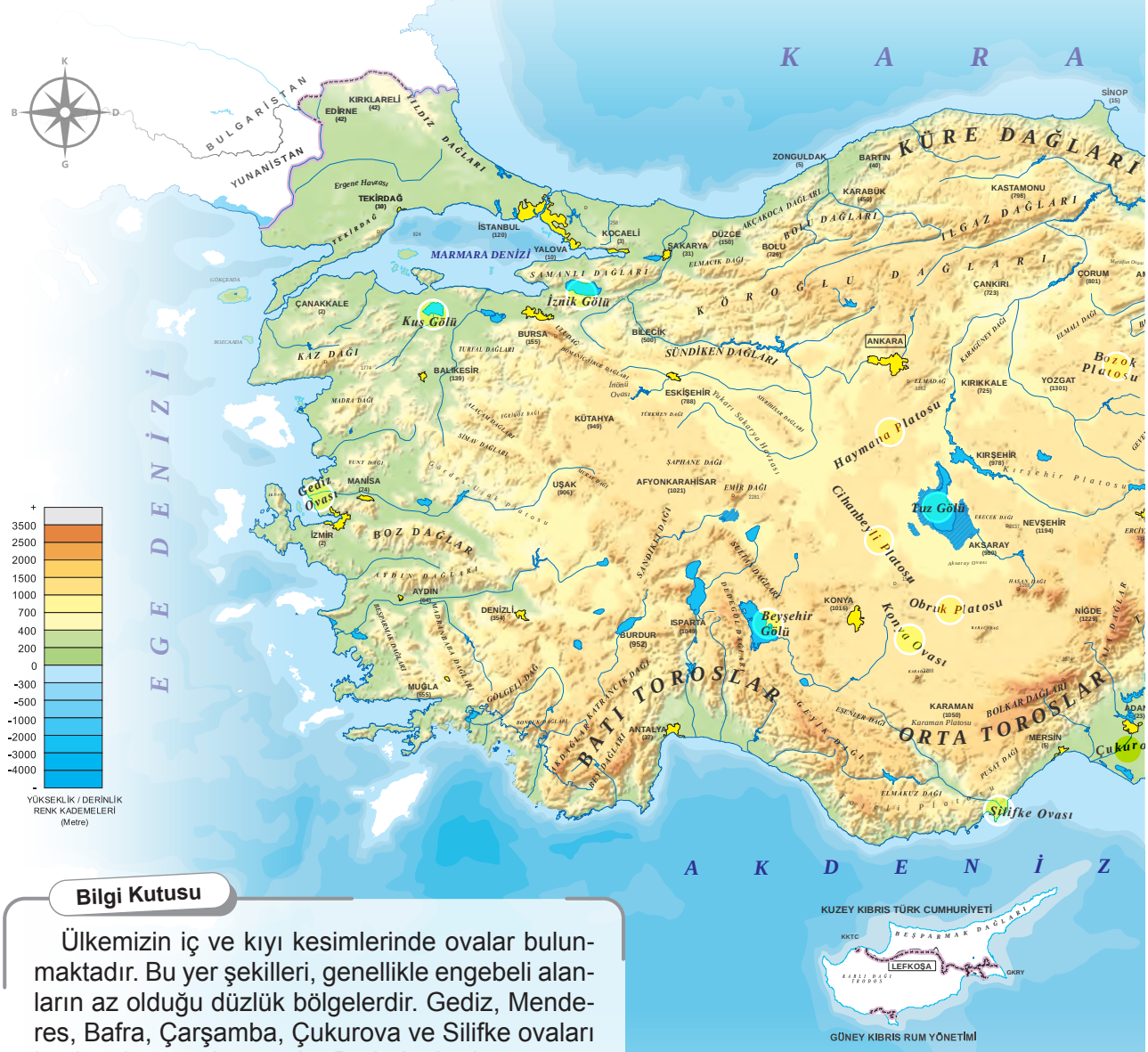
Gece ile gündüz ve yaz ile kış arasında sıcaklık farkı en fazla olan iklimdir. Yağışlar genellikle ilkbahar ve kış mevsiminde gerçekleşmekte, yazın kuraklık egemen olmaktadır. Bu iklim; İç, Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile Trakya'nın iç kısmında hüküm sürmektedir. (…) Yazları sıcak, kışları soğuktur ve soğuğun şiddeti Orta Anadolu'dan doğuya doğru gidildikçe artmaktadır. Doğal bitki örtüsü, yaz kuraklığından dolayı alçak kısımlarda bozkırlardan, yüksek kesimlerde ise kuru ormanlardan oluşur.

mgm.gov.tr

? **Verilen haritaya göre ülkemizde 3 farklı iklimin etkili olmasının sonuçları neler olabilir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.**

Türkiye fiziki haritasında da görüldüğü gibi ülkemizde yer şekillerinin çeşitliliği oldukça fazladır. Ülkemizde çok sayıda dağ, göl, ova, nehir gibi doğal çevre unsurları bulunmaktadır. Bunlardan bazılarını ve neler üzerinde etkili olduklarını verilen bilgilerden öğrenelim.

Ülkemizde en fazla görülen yer şekilleri dağlardır. Dağların yoğun olduğu yerlerde yükselti fazladır ve arazi yapısı da engebelidir. Bu özelliğinden dolayı dağlık alanlarda tarım faaliyetleri daha az yapılır. Dağlık bölgelerde yol yapımı daha zor ve maliyetli olduğundan ulaşım ağı bazı yerlerde sınırlı kalabilmektedir. Kış mevsiminde yoğun kar yağışları, yolların ulaşıma kapanmasına neden olabilir. Bunun gibi nedenlere bağlı olarak dağlık alanlarda sanayi, ticaret gibi ekonomik faaliyetlerin gelişimi güçleşmektedir.

Bilgi Kutusu

Ülkemizin iç ve kıyı kesimlerinde ovalar bulunmaktadır. Bu yer şekilleri, genellikle engebeli alanların az olduğu düzlük bölgelerdir. Gediz, Menderes, Bafra, Çarşamba, Çukurova ve Silifke ovaları başlıca kıyı ovalarımızdır. Bu bölgelerde toprağın verimli ve sulama imkânlarının yeterli olması tarım faaliyetlerini olumlu yönde etkilemiştir.

Konya, Harran ve Malazgirt ovaları ise iç ovalarımız arasında yer almaktadır. İç ovaların sulanması için baraj, sulama kanalları gibi birçok proje hayata geçirilmiştir.

TÜRKİYE FİZİKİ HARİTASI
HARİTA İŞARETLERİ

BAŞKENT
BÜYÜKŞEHİR VE YÜKSEKLİĞİ (m)
İL MERKEZİ VE YÜKSEKLİĞİ (m)
ANKARA
TRABZON (33)
YOZGAT (1301)
ÜLKE SINIRI
-ÖNEMLİ NEHİRDEN GEÇEN
-NEHİRDEN GEÇEN
-ÖZERK BÖLGE
AKARSU
GÖL, BARAJ GÖLÜ / GEÇİCİ GÖL

ÖLÇEK 1 : 4 300 000
0 15 30 60 90 120 km

Platoların en geniş yer kapladığı alan, İç Anadolu'dur. Haymana, Cihanbeyli, Obruk, Bozok ve Uzunyayla bu bölgedeki başlıca platolardır. Ülkemizin doğusunda platoların yükseltisi fazladır. Erzurum ve Kars platolarında yaz yağışları ile yeşeren çayırlardan dolayı büyükbaş hayvancılık gelişmiştir.

Şanlıurfa ve Gaziantep platoları yükseltisi az olan düzlük alanlara sahiptir. Bu bölgelerde yol yapım masrafları dağlık bölgelere göre daha az olduğundan ulaşım kolaylaşmıştır. Buna bağlı olarak sanayi, ticaret, hizmet gibi ekonomik faaliyetler de yoğundur.

Yaşadığınız ile ait yer şekilleri özelliklerinin beşerî çevreye olan etkisi neler olabilir? Söyleyiniz.

Ülkemizin doğal çevre özellikleri

Harita 2.14

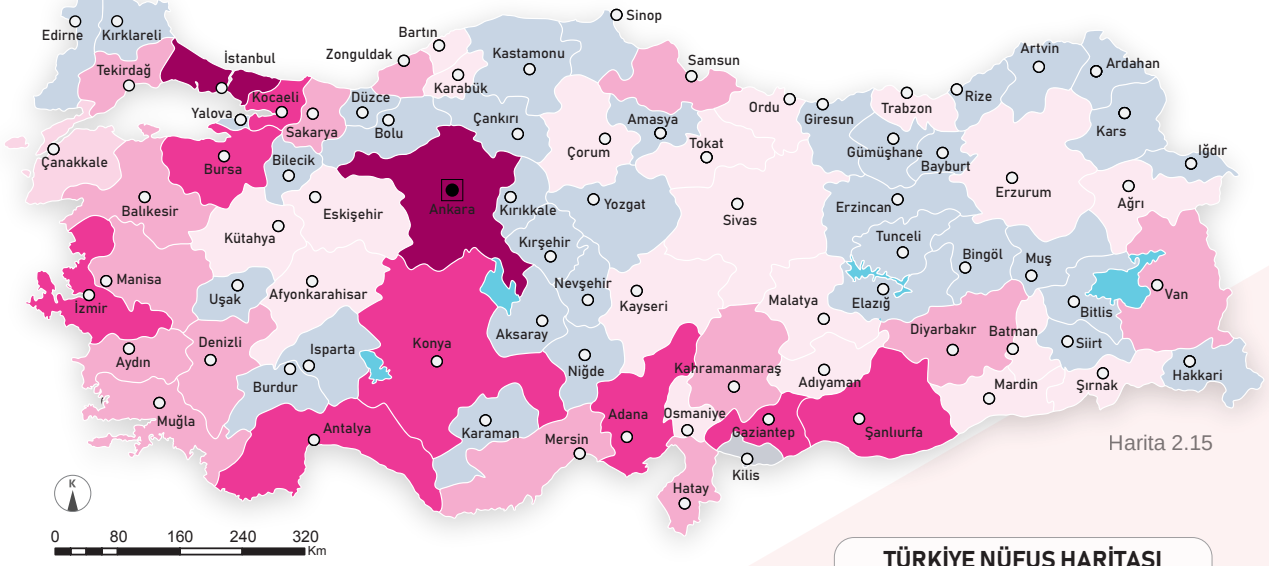
Üç tarafı denizlerle çevrili olan ülkemiz göller, akarsular gibi su kaynaklarına da sahiptir. Ülkemizin en büyük gölü Van Gölü'dür. Kuş Gölü, Abant, Yedigöller, Tuz Gölü gibi göllerimizden turistik amaçlarla da yararlanılmaktadır. Su kaynaklarında enerji üretimi, ulaşım, spor, sulama gibi faaliyetler yapılır. Özellikle limanı olan yerlerde ulaşım ağı gelişeceği için sanayi, ticaret, turizm, hizmet gibi sektörler de gelişir.

Ülkemizde dağlar genelde doğu-batı yönünde uzanır. Güneyde Toros Dağları, kuzeyde Küre, Canik ve Doğu Karadeniz dağlarının denize paralel uzanması ve yüksek olmaları, deniz etkisinin iç kesimlere ulaşmasını engellemiştir. Bu durum kıyı ile iç kesimler arasında iklim, bitki örtüsü, tarım ürünleri, nüfus ve yerleşim özelliklerinin farklılık göstermesine neden olur. Karadeniz ve Akdeniz kıyılarında dağların kıyıya uzanışına bağlı olarak girinti, çıkıntı, koy ve körfez azdır. Ege Denizi'nde ise genelde dağlar denize dik uzanır. Böylece nemli hava Ege Denizi kıyılarından iç kesimlere doğru geçebilir. Bununla birlikte Ege Denizi kıyılarında koy ve körfezler oldukça fazladır.

Ülkemizin beşerî çevre özelliklerinden olan nüfus, göç, yerleşim alanları, yoğun ve seyrek nüfuslu bölgelerle ilgili yazılı, görsel kaynakları inceleyiniz.

Sınırları belirlenmiş bir alanda, belirli bir zamanda yaşayan insan sayısına **nüfus** denir. Türkiye'nin nüfus haritasını incelediğimizde ülke genelinde nüfusun eşit bir şekilde dağılmadığını görürüz. Anadolu'nun iç kesimlerinde genellikle nüfusun daha az, kıyılara yakın yerlerde ise nüfusun daha fazla olması dikkat çekmektedir.

İllerin Nüfus Miktarı, TUİK 2025

Harita 2.15

TÜRKİYE NÜFUS HARİTASI

- Nüfusu 5.700.000'den fazla
- Nüfusu 2.000.001 ile 5.700.000 arasında
- Nüfusu 1.000.001 ile 2.000.000 arasında
- Nüfusu 400.001 ile 1.000.000 arasında
- Nüfusu 400.000'den az

Kaynak 4

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2025

- Türkiye'de ikamet eden nüfus, 31 Aralık 2025 tarihi itibarıyla bir önceki yıla göre 427 bin 224 kişi artarak 86 milyon 92 bin 168 kişi oldu. Erkek nüfus 43 milyon 59 bin 434 kişi olurken, kadın nüfus 43 milyon 32 bin 734 kişi oldu. Diğer bir ifadeyle toplam nüfusun %50,02'sini erkekler, %49,98'ini ise kadınlar oluşturdu.
- İstanbul'un nüfusu, bir önceki yıla göre 52 bin 451 kişi artarak 15 milyon 754 bin 53 kişi oldu. Türkiye nüfusunun %18,3'ünün ikamet ettiği İstanbul'u, 5 milyon 910 bin 320 kişi ile Ankara, 4 milyon 504 bin 185 kişi ile İzmir, 3 milyon 263 bin 11 kişi ile Bursa ve 2 milyon 777 bin 677 kişi ile Antalya izledi.
- Bayburt, 82 bin 836 kişi ile en az nüfusa sahip olan il oldu. Bayburt'u, 85 bin 83 kişi ile Tunceli, 90 bin 392 kişi ile Ardahan, 138 bin 807 kişi ile Gümüşhane ve 157 bin 363 kişi ile Kilis takip etti.

tuik.gov.tr

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), ülkenin ihtiyaç duyduğu alanlarda veri ve bilgilerin derlenmesi, gerekli istatistiklerin üretilmesi, yayımlanması ve dağılımını yapan devlet kurumudur.

Ekonomik, toplumsal, siyasal, dinî, kültürel gibi nedenlerle bireyler veya toplulukların bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine taşınmasına **göç** denir. Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'de de göçlerin başlıca sebepleri; sosyal ve siyasi olaylar, doğa olayları ve ekonomik koşullardır. Bu göçlerin bir kısmı ülke içinde, bir kısmı ise ülkeler arasında gerçekleşmektedir. İnsanlar; daha iyi eğitim ve sağlık hizmeti almak, iş bulmak gibi nedenlerle göç ederler. Bu durum kırsal kesimlerde nüfusun azalması, kentlerde ise nüfusun artmasına yol açmaktadır. Bununla birlikte kentlerin yoğunluğundan ve kalabalığından uzaklaşmak isteyen bazı kişiler de kırsal bölgelere göç etmektedir.

Konya'da baraj suları altında kalacak mahallenin sakinleri taşınmaya hazırlanıyor

"... Konya'da yapılan Bozkır Barajı'nın suları altında kalacak olan Dedemli Mahallesi'nin sakinleri (Görsel 2.31), Meram ilçesinde yapılan yeni yaşam alanına (Görsel 2.32) taşınmaya hazırlanıyor. Barajın yapımı, mahallede yaşayan iki bine yakın kişi için yer değişikliğini beraberinde getiriyor. Yeni evlerini teslim alan bazı mahalle sakinleri, göç planlarını yapmaya başladı..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 2.31

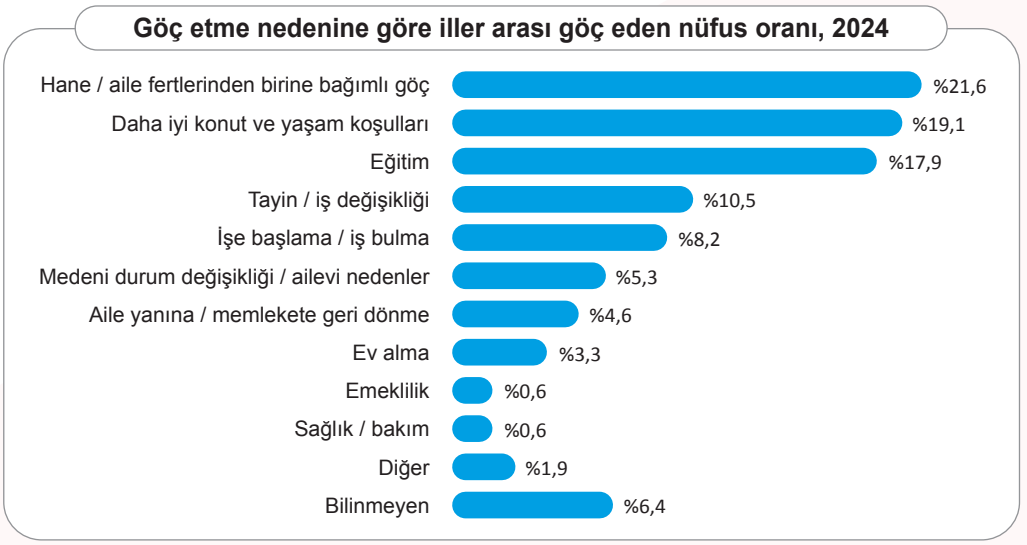
Görsel 2.32

Kaynak 5

Ülkemizde 2024 yılında iller arası göç eden 2 milyon 682 bin 673 kişiden 579 bin 507'si hanedeki fertlerden birine bağımlı göç etti. Diğer göç etme nedenleri incelendiğinde, 512 bin 370 kişinin daha iyi konut ve yaşam koşulları, 512 bin 370 kişinin ise eğitim nedeniyle göç ettiği görüldü.

tuik.gov.tr

Göç etme nedenine göre iller arası göç eden nüfus oranı, 2024

Ülkemizde 2024 yılında 2 milyon 682 bin 673 kişi iller arasında göç etti. İller arası göç eden nüfusun dağılımını aşağıdaki görseller ve tablodan inceleyiniz.

İllerin Aldığı Göçün Büyüklüğü, TÜİK 2024

Harita 2.16

100.001'den fazla göç alan | **50.001 ile 100.000 arası göç alan** | **10.001 ile 50.000 arası göç alan**

İllerin Aldığı Göçün Büyüklüğü	
En Fazla	**En az**
İstanbul	Ardahan
Ankara	Bayburt
İzmir	Tunceli

İllerin Verdiği Göçün Büyüklüğü	
En Fazla	**En az**
İstanbul	Ardahan
Ankara	Kilis
İzmir	Bayburt

Verilen tabloya göre İstanbul, Ankara ve İzmir'in hem en çok göç alan hem de en çok göç veren iller olmasının sebepleri nelerdir? Tartışınız

Daha az göç veren iller arasında Ardahan, Kilis ve Bayburt'un yer almasının nedenleri neler olabilir? Yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

İstanbul'un Esenyurt ilçesi 57 ilden daha kalabalık

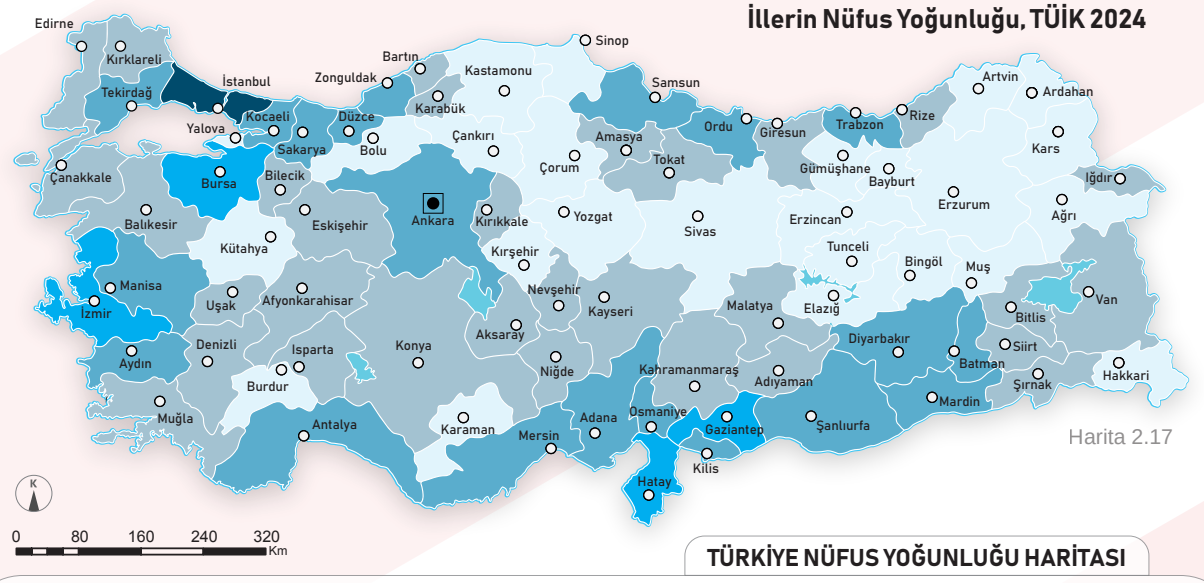
"... İstanbul'un Esenyurt ilçesi, nüfus bakımından 57 kenti geride bırakarak Türkiye'nin en kalabalık ilçesi oldu. İlçenin geride bıraktığı iller arasında Eskişehir, Mardin, Trabzon, Malatya, Erzurum gibi büyükşehirler de yer aldı. İkinci sırada Gaziantep'in Şahinbey, üçüncü sırada ise Ankara'nın Çankaya ilçesi yer aldı. Konya'nın Yalıhüyük ilçesi, Türkiye'nin en az nüfuslu ilçesi oldu. Yalıhüyük'ü Bingöl'ün Yayladere ilçesi ile Afyonkarahisar'ın Kızılören ilçesi izledi..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Kilometrekareye düşen kişi sayısına **nüfus yoğunluğu** denir. Nüfus yoğunluğu Türkiye genelinde 112 kişi olurken İstanbul, 2 bin 943 kişi ile nüfus yoğunluğu en yüksek olan ilimiz oldu. İstanbul'u Kocaeli ve Yalova takip etmektedir. Diğer yandan nüfus yoğunluğu en az olan il ise 11 kişi ile Tunceli oldu. Tunceli'yi, Ardahan, Erzincan ve Gümüşhane izledi.

Geçmişten günümüze kadar yerleşme yerinin seçiminde, yerleşmelerin gelişiminde doğal ve beşerî faktörler etkili olmuştur. Ülkemizin her yerinde doğal çevre koşulları aynı değildir. Dağlık ve engebeli alanlarda yapılan ekonomik faaliyetlerin çeşitliliği sınırlıdır. Fakat ovalık ve engebesiz alanlarda ulaşım, sanayi, hizmet, turizm, tarım gibi ekonomik faaliyetler çeşitlilik gösterir. Aşağıdaki harita üzerinde Türkiye'de yoğun ve seyrek nüfuslu yerler gösterilmiştir.

İllerin Nüfus Yoğunluğu, TÜİK 2024

Harita 2.17

TÜRKİYE NÜFUS YOĞUNLUĞU HARİTASI

- Kilometrekareye 500'den fazla kişi
- Kilometrekareye 251 ile 500 kişi
- Kilometrekareye 101 ile 250 kişi
- Kilometrekareye 51 ile 100 kişi
- Kilometrekareye 0 ile 50 kişi

Yerleşim yerleri, evlerin dağılımına ve genel görünümüne göre toplu ya da dağınık olarak adlandırılır.

Su kaynaklarının sınırlı ve yetersiz, engebeli alanların az olduğu kurak ve yarı kurak iklim bölgelerindeki kırsal alanlarda evler genelde birbirlerine yakındır. Bu tür yerleşmelere **toplu yerleşme** denir (Görsel 2.33). Türkiye'nin iç, güney ve doğu kesimlerindeki kırsal alanlarda yaygın olarak görülür.

Görsel 2.33

Su kaynaklarının ve yağışın fazla, yer şekillerinin engebeli, tarım arazisinin az ve parçalı olduğu bölgelerde evler birbirinden uzak kurulur. Bu tür yerleşmelere **dağınık yerleşme** denir (Görsel 2.34). Bu yerleşmelerde evler genelde birbirinden uzaktır. Dağınık yerleşmeler Türkiye'de daha çok Karadeniz kıyı kuşağında, dağ yamaçlarındaki kırsal kesimlerde görülür.

Görsel 2.34

Ülkemizin beşerî özellikleri

- **İncelediğiniz yazılı ve görsel kaynaklardan yararlanarak ülkemizdeki doğal ve beşerî çevre özelliklerini belirleyiniz.**
- **Belirlediğiniz doğal ve beşerî çevre özelliklerini sınıflama tablosuna yazınız.**

Doğal Çevre Özellikleri	Beşerî Çevre Özellikleri
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Verilen yazılı ve görsel kaynaklardan yararlanarak insanların doğal çevre koşullarından nasıl etkilendiğini ve bu koşulları ne şekilde etkilediğini büyük grup tartışması yaparak belirleyiniz.

Büyük grup tartışması, kontrol listesi ile değerlendirecektir.

Kontrol listesi

Kuruma tehdidi altındaki Burdur Gölü çevresinde gönüllüler çevre temizliği yaptı

"... Burdur'da kuruma tehdidi altındaki Burdur Gölü çevresinde çeşitli sivil toplum kuruluşu üyeleri ve gönüllüler, çevre temizliği yaparak yaklaşık 40 torba çöp topladı.

Dünya Temizlik Günü kapsamında toplanan Yeşilay ve TEMA Vakfı üyeleri, Burdur Belediyesi ile Burdur Orman İşletme Müdürlüğü ekipleri, gönüllüler ve çocuklar; kuraklık, aşırı buharlaşma ve tarımsal sondajlar nedeniyle suyu her geçen yıl azalan Burdur Gölü kenarındaki cam şişeleri, gıda ambalajlarını ve diğer katı atıkları kaldırdı…

... Etkinliğe katılan Eymen 'Çöp atanlar neden doğamızı kirletiyor, ısrarla tekrar tekrar çöp atıyorlar. Bir daha çöp atmamalarını ve doğayı korumalarını istiyorum.' ifadelerini kullandı..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Haber metninden yararlanarak temizliğin çevresel sürdürülebirliğe katkısı için siz neler yapardınız? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

UYGULAYALIM

Genel ağ haberlerini ve bilgi kutusunu okuyunuz. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

Küresel ısınma yüz milyonlarca kişiyi iklim göçmeni yapabilir

"…Birleşmiş Milletlere bağlı Uluslararası Göç Örgütü tarafından 2022'de yayımlanan rapora göre son 10 yıllık dönemde yılda ortalama 21,6 milyon kişi iklim değişikliği kaynaklı göç etmek zorunda kaldı. Raporda iklim değişikliği kaynaklı risklerin, dünyanın her noktasında arttığı belirtildi (Görsel 2.35)..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

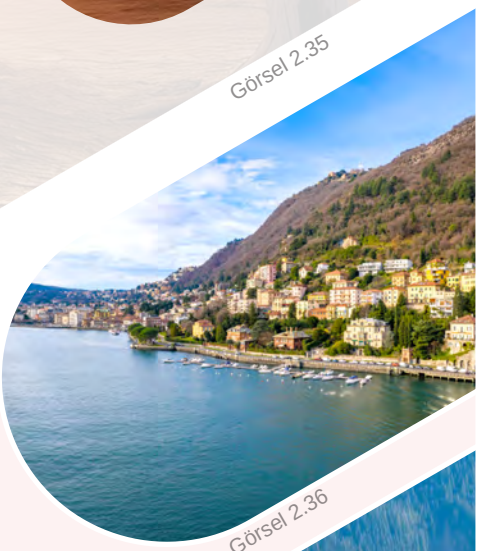

Bilgi Kutusu

Yer şekillerinin nüfus dağılışı üzerindeki etkisine dair ülkemizdeki en dikkat çekici örneklerden biri Doğu Karadeniz'dir. Buradaki dağlar kıyıya paralel uzanır ve arazi yapısı çok engebelidir. Bu durum yerleşim alanlarını sınırlı hâle getirir. Dağların kıyıya yakın ve genelde dik olması, Karadeniz sahilinde nüfusun kıyı boyunca yoğunlaşmasına neden olmaktadır (Görsel 2.36).

Doğu Karadeniz'deki kırsal yerleşimlerde engebeli yeryüzü şekilleri ve mirasla parçalanan araziler, dağınık bir yerleşime sebep olmaktadır. Bu yerleşimlerde yol, su, elektrik, kanalizasyon gibi teknik altyapı hizmetlerinin her konuta götürülmesi maliyetin artmasına neden olmaktadır (Görsel 2.37).

Görsel 2.35

Görsel 2.36

Görsel 2.37

İklim ve yer şekillerinin nüfusun dağılışı ile nüfus hareketleri üzerindeki etkisi hakkında düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

.....

Deniz üzerine kurulan havalimanından 6 yılda yaklaşık 5 milyon kişi faydalandı

"... Ordu-Giresun Havalimanı (Görsel 2.38), Türkiye ve Avrupa'da deniz üzerine inşa edilen ilk uluslararası sivil havalimanıdır. Turizm ve iş dünyası açısından bölgeye çok büyük katkılar sağlayan havalimanı, kapsamlı bir mühendislik çalışmasıyla hayata geçirilmiştir. Proje kapsamında havalimanının tüm altyapı ve üstyapı unsurları için yaklaşık 9 ton ağırlığında taşlarla denize dolgu yapılmış ve bu havalimanı inşa edilmiştir..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 2.38

Ülkemizde farklı tarihlerde yayınlanmış haber başlıkları aşağıda verilmiştir. İlgili başlıkları okuyarak soruları cevaplayınız.

Görsel 2.39

? **Haber başlıklarının ortak amacı ne olabilir? Bu amacı göz önünde bulundurarak siz de bir haber başlığı yazınız.**

.....

.....

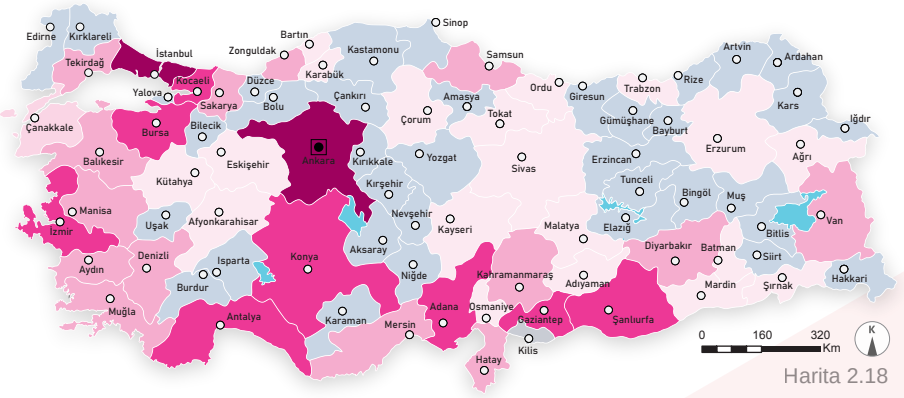
? **Haberlerde hangi davranışlardan kaçınılması, hangilerinin ise teşvik edilmesi amaçlanıyor?**

DEĞERLENDİRELİM

Türkiye nüfus, iklim ve fiziki haritalarını inceleyiniz.

- Nüfusu 5.700.000'den fazla
- Nüfusu 2.000.001 ile 5.700.000 arasında
- Nüfusu 1.000.001 ile 2.000.000 arasında
- Nüfusu 400.001 ile 1.000.000 arasında
- Nüfusu 400.000'den az

TÜRKİYE NÜFUS HARİTASI

Harita 2.18

Türkiye İklim Haritası

Harita 2.19

Türkiye Fiziki Haritası

Harita 2.20

Haritalara göre aşağıdaki illerin nüfusu ile ülkemizin doğal çevre özellikleri arasındaki ilişkiyi ilgili alanlara yazınız.

Adana .....

.....

Artvin .....

.....

İklim ve yaşam

DÜŞÜNELİM

ÜLKEMİZİN TÜRK DÜNYASIYLA KÜLTÜREL İŞ BİRLİKLERİ

Aşağıdaki metinleri ve ilgili genel ağ haberlerini inceleyiniz. Soruları cevaplayınız.

Görsel 2.40

Merhaba arkadaşlar, ben Vedad. Ülkemde zaman zaman büyük afetler meydana geliyor ve ülke olarak zor anlar yaşıyoruz. Tabii ki zamanla bu zorlukların üstesinden geliriz ancak diğer ülkelerin desteği ve yardımı hem eski hayatımıza dönmemizi hızlandırıyor hem de bize moral veriyor.

HABER

Bosna Hersek'te sel felaketi

"... Şiddetli yağışlar nedeniyle meydana gelen sellerin ardından felaketin yaraları sarılmaya çalışılıyor. Bu amaçla Türkiye'den gönderilen konteyner evleri taşıyan beş tır, afet bölgesine ulaştırıldı..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 2.41

Merhaba arkadaşlar, ben Nida al-Hadad. Gazze'deki İsrail saldırıları sonucu evimiz yıkıldı ve yaralandım. Tedavi için geldiğim Türkiye'de eğitimime devam ediyorum. Türkçe bildiğim için aileme ve birçok Filistinliye tercümanlık yapabiliyorum. Türkiye'ye ve Türk halkına desteklerinden dolayı çok teşekkür ederim.

HABER

Türkiye'deki Filistinli çocuklar

"... İsrail'in Gazze saldırılarında yaralanan ve tedavi edilmek üzere Türkiye'ye getirilen çocuklar, T.C. Millî Eğitim Bakanlığının (MEB) sağladığı psikolojik destekle uyum eğitimi ve Türkçe dersi alıyor..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 2.42

Merhaba arkadaşlar, ben Zeynep. Fındıklı ve kakaolu tatlıları çok seviyorum. Türkiye'de yaşadığımız için fındık konusunda şanslıyız ancak kakao ülkemizde yetişmiyor. Bu nedenle Fildişi Sahili, Gana, Endonezya, Brezilya gibi ülkelerden kakao almamız gerekiyor.

HABER

Dünyada fındık üretimi

"... 2020 yılı istatistiklerine göre dünya fındık dikim alanlarının ortalama %75'i Türkiye'dedir. Türkiye'yi sırasıyla İtalya (%8), Azerbaycan (%4), İran (%2), ABD (%2), Şili (%2) ve Gürcistan (%1) takip etmektedir..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Verilen örneklerde ülkeler arası iş birliğinin hangi alanlarda gerçekleştirildiğini yazınız.

.....

Ülkeler arası iş birliğinin başka hangi alanlarda yapılabileceği ve bu iş birliklerinin önemi hakkındaki düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

.....

KEŞFEDELİM

Görsel 2.43

Görseldeki insanlar birlikte ne yapıyor olabilir? İş birliği yapmalarının katkıları nelerdir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Günlük hayatta arkadaşlarınız ve komşularınızla yaptığınız iş birliğine örnekler veriniz ve bu iş birliğinin sağladığı katkıları ilgili bölümlere yazınız.

Arkadaşlarınızla Yaptığınız İş Birliği	Yaptığınız İş Birliğinin Katkıları
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Komşularınızla Yaptığınız İş Birliği	Yaptığınız İş Birliğinin Katkıları
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

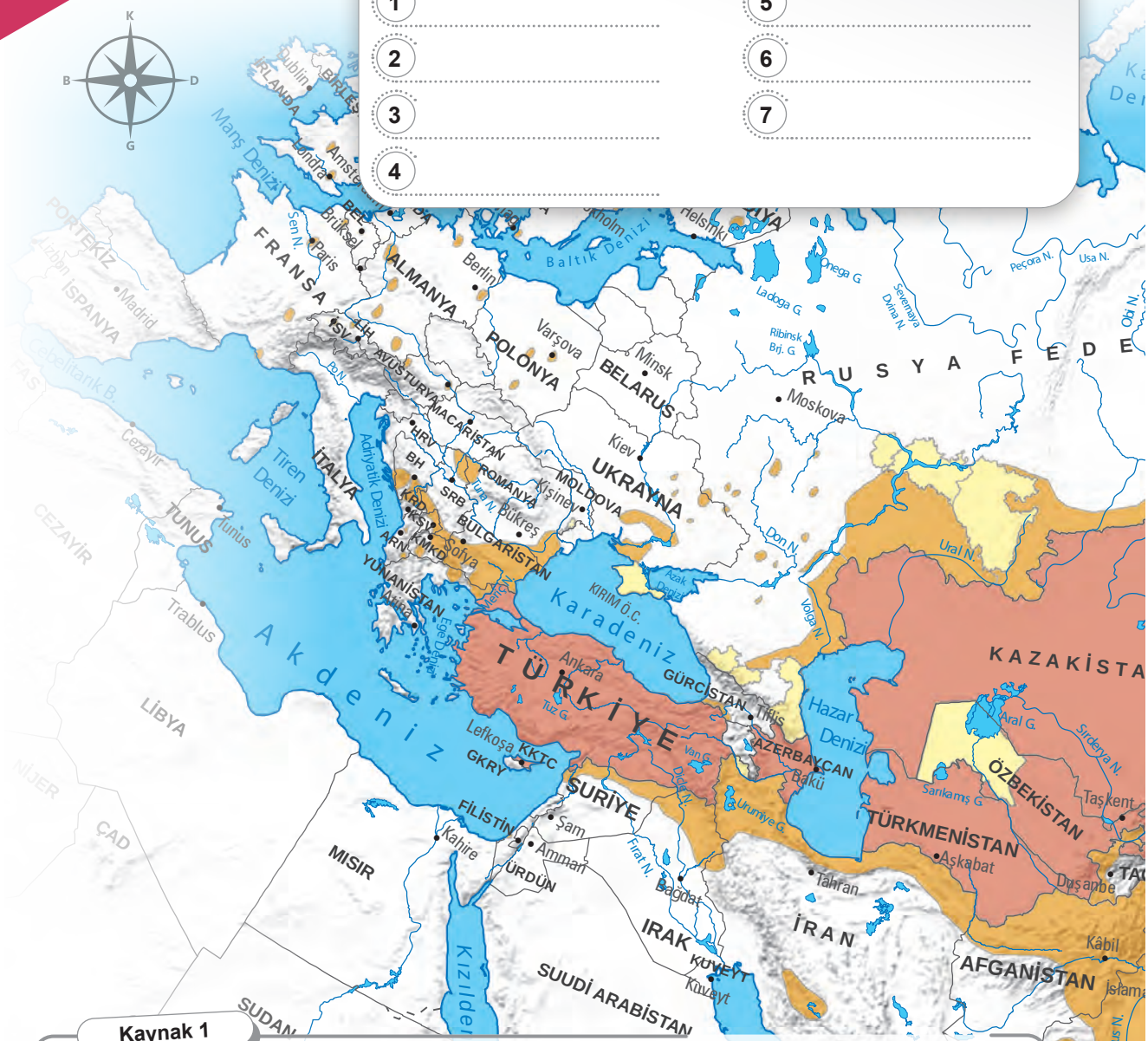
Günlük hayatta ortak amaç ve hedeflere sahip kişilerle iş birliği yapmanın faydalarını göz önünde bulundurarak devletler arasındaki iş birliğinin önemini yorumlayınız.

ÖĞRENELİM

Türk kültürünün yaşandığı geniş coğrafyayı yazılı, görsel ve dijital kaynaklardan inceleyiniz. Soruları cevaplayınız.

? Bağımsız Türk devletlerinin isimlerini yazınız.

1. .....
2. .....
3. .....
4. .....
5. .....
6. .....
7. .....

Kaynak 1

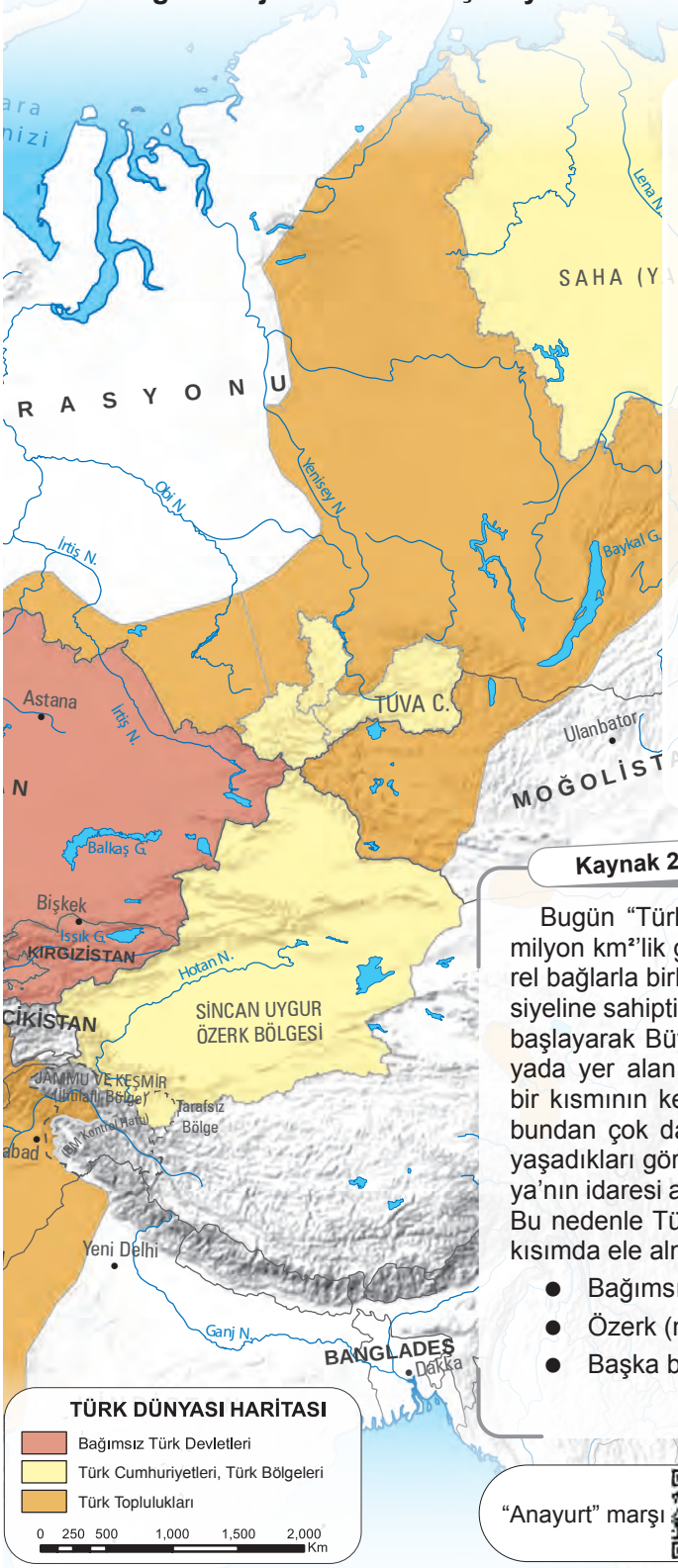
Türk dünyası, geniş bir coğrafi alana yayılan ve ortak bir dil, tarih ve kültürel bağlarla birbirine bağlı olan Türk halklarının oluşturduğu bir bütündür. Türk dünyası, Orta Asya'dan (Türkistan) Balkanlar'a kadar uzanan geniş bir alana yayılmıştır ve tarihi boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. (…) Türk dünyasının kökenleri, Orta Asya'daki Türk boylarına dayanır. Hunlar, Göktürkler, Uygurlar, Selçuklular ve Osmanlılar gibi birçok Türk devleti, Türk dünyasının tarihî kökenlerini oluşturmuştur. Bu devletlerin mirası, Türk dünyasının ortak tarihî ve kültürel mirasını şekillendirmiştir. (…) Özellikle son dönemlerde, Türk cumhuriyetleri arasında ekonomik, siyasi ve kültürel işbirliği artmış ve Türk dünyası daha da güçlenmiştir.

karatay.edu.tr

Ülkemizle denizden ve karadan komşu olan Türk devletlerinin isimlerini yazınız.

1 ..... 2 .....

"Anayurt Marşı"nı okuyunuz veya dinleyiniz. Marş'ın Türk dünyasına vermek istediği mesaj ne olabilir? Açıklayınız.

Harita 2.21

ANAYURT MARŞI

Özbek, Türkmen, Uygur, Tatar, Azer bir boydur.
Karakalpak, Kırgız, Kazak bunlar bir soydur.
Özbekistan, Türkmenistan diye kurmuşlar.
Anayurdum Türkistan'ı bölüp koymuşlar.

Özbek, Türkmen, Uygur, Tatar, Azer bir boydur.
Karakalpak, Kırgız, Kazak bunlar bir soydur.

İnanmayın, aldanmayın ey Türk yiğitler!
Kırk asırlık tarihe sahip olan Türkler!

Özbek, Türkmen, Uygur, Tatar, Azer bir boydur
Karakalpak, Kırgız, Kazak bunlar bir soydur.

Türkistan, Kafkasistan ey güzel yurdumuz!
Sana kurban olalım ey anayurdumuz!

Özbek, Türkmen, Uygur, Tatar, Azer bir boydur.
Karakalpak, Kırgız, Kazak bunlar bir soydur.

Söz ve Müzik: Mehmet Sabir KARGER

Kaynak 2

Bugün "Türk Dünyası" olarak adlandırılan ve yaklaşık 11.2 milyon km²'lik geniş bir alanı kapsayan coğrafya; etnik ve kültürel bağlarla birbirine kenetlenmiş 250 milyonluk bir nüfus potansiyeline sahiptir. Bu etnik ve kültürel birliğin sınırları Adriyatik'ten başlayarak Büyük Çin Seddi'ne kadar devam eder. Bu coğrafyada yer alan Türk halklarının yaklaşık olarak yarısına yakın bir kısmının kendine ait bağımsız devleti bulunmakla beraber, bundan çok daha fazlasının bir başka devletin idaresi altında yaşadıkları görülmektedir. Türk toplulukları özellikle Çin ve Rusya'nın idaresi altında kalan bölgelerde yoğunlaşmış durumdadır. Bu nedenle Türk Dünyasını oluşturan ülkeleri genel itibariyle 3 kısımda ele almak mümkündür:

- Bağımsız Türk devletleri
- Özerk (muhtar, yarı bağımsız) Türk Toplulukları
- Başka bir devletin yönetimi altındaki Türk nüfus bölgeleri

Türker, 2021, s. 1-2.

"Anayurt" marşı

Haritada Türk Dünyası oyunu

Görsel 2.44

Görsel 2.45

Kaynak 3

Değişik lehçe, şive ve ağızları olsa da ortak bir dil (Türkçe), uygulandığı yörelere ve ülkelere göre çeşitlense de ortak özellikler taşıyan töre, gelenek ve görenekler; din ve ahlâk anlayışları; kabuller ve inanışlar; törenler ve davranışlar; üretim ve tüketim biçimleri, sanat ve edebiyat, tarih şuuru ve birlikte yaşama kültürü gibi değerler birliğinden oluşan Türk kültür dünyası, Türk dünyası kültürünü oluşturur (Görsel 2.44).

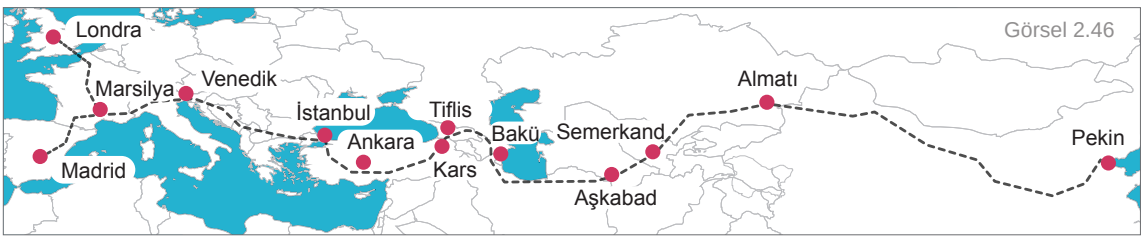
Durbilmez, 2018, s. 15.

Türklerin tarih boyunca yoğun olarak yaşadığı coğrafi bölgelerin ortak özelliklerinden biri de zengin yer altı kaynaklarına sahip olmalarıdır (Görsel 2.45). Özellikle Türkistan'da yer alan Türk Cumhuriyetleri (Kazakistan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Azerbaycan), enerji ve maden kaynakları açısından stratejik öneme sahiptir.

Bu ülkelerde petrol, doğalgaz, taşkömürü, uranyum gibi enerji kaynaklarının yanı sıra ekonomik değeri yüksek yeşim taşı, zümrüt gibi değerli mineraller de bulunmaktadır. Bu doğal kaynaklar, Türk Cumhuriyetleri'ne hem ekonomik kalkınma potansiyeli sunmakta hem de küresel enerji ve ham madde piyasalarında söz sahibi olmalarını sağlamaktadır.

Türk dünyası coğrafyası, hayata geçirilen projelerle giderek daha değerli hâle gelmektedir. Bu projelerden biri de **Demir İpek Yolu**'dur.

HABER

Görsel 2.46

Yeniden Hizmete Açılan Bakü-Tiflis-Kars Demir Yolu Hattı ile İş birliği

"... 2017 yılında Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan iş birliğiyle hizmete açılan Bakü-Tiflis-Kars demir yolu hattı (Görsel 2.46) sayesinde Türkiye'den Rusya, Gürcistan, Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Çin'e yük taşımacılığı gerçekleştirilmektedir. Çin'den Avrupa'ya uzanan ve "Demir İpek Yolu" olarak adlandırılan bu hat, tarihî İpek Yolu'nu canlandırmayı hedeflemektedir. Hattın etkinliği arttıkça Azerbaycan ile Hazar Denizi üzerinde projeler geliştirilebilecek ve Nahçıvan ile Rusya arasında ulaşım ve enerji alanında iş birlikleri sağlanabilecektir. Bu gelişmeler, ülkemizin bölgedeki stratejik konumunun önemini artıracaktır..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Demir İpek Yolu'nun ülkemize katkıları neler olabilir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Aşağıdaki metni okuyunuz ve soruyu cevaplayınız.

"Düşün bir kere, Osmanlı İmparatorluğu ne oldu? Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ne oldu? Dünyayı ürküten Almanya'dan bugün ne kaldı? Demek hiçbir şey sürekli değildir. Bugün ölümsüz gibi görünen nice güçlerden ileride belki pek az şey kalacaktır. Devletler ve milletler, bu idrakin içinde olmalıdırlar. Bugün Sovyet Rusya; dostumuzdur, komşumuzdur, müttefikimizdir. Bu dostluğa ihtiyacımız vardır (Görsel 2.47). *Fakat yarın ne olacağını kimse kestiremez. Tıpkı Osmanlı İmparatorluğu gibi, tıpkı Avusturya-Macaristan İmparatorluğu gibi parçalanabilir. Bugün elinde tuttuğu milletler, avuçlarından kaçabilir. Dünya, yeni bir dengeye ulaşır. O zaman Türkiye ne yapacağını bilmelidir. Bizim, bu dostumuzun idaresinde dili bir, inancı bir öz kardeşlerimiz vardır. Onlara sahip çıkmaya hazır olmalıyız.*

Görsel 2.47

Hazır olmak, yalnız o günü susup beklemek değildir. Hazırlanmak lazımdır. Milletler buna nasıl hazırlanır: Manevi köprülerini sağlam tutarak.

Dil, bir köprüdür.

İnanç, bir köprüdür.

Tarih, bir köprüdür.

Bugün biz bu kitlelerden dil bakımından, gelenek, görenek, tarih bakımından ayrılmış; çok uzağa düşmüşüz. Bizim bulunduğumuz yer mi doğru, onlarınki mi? Bunun hesabını yapmakta fayda yoktur. Onların bize yaklaşmasını bekleyemeyiz. Bizim onlara yaklaşmamız gerekli. Köklerimize inmeli ve olayların böldüğü tarihimizin içinde bütünleşmeliyiz. Tarih bağı kurmamız lazım, folklor bağı kurmamız lazım. Bunları kim yapacak? Elbette biz! Nasıl yapacağız? İşte görüyorsunuz, dil encümenleri, tarih encümenleri kuruluyor. Dilimizi onun diline yaklaştırmaya ve böylece birbirimizi daha kolay anlar hâle gelmeye çalışıyoruz. Tarihimizi ona yaklaştırmaya çalışıyoruz, ortak bir mazi yaratmak peşindeyiz. Bunlar açıktan yapılmaz, adı konarak yapılmaz, bunlar devletlerin ve milletlerin derin düşünceleridir."

(Mustafa Kemal Atatürk, 9 Ekim 1933, Çankaya Köşkü)

? **Mustafa Kemal Atatürk'ün sözlerinden yola çıkarak bağımsız Türk devletleri ile ülkemizi yakınlaştıran ortak özellikler neler olabilir? Yazınız.**

.....

.....

.....

.....

Mustafa Kemal Atatürk'ün öngördüğü gibi Sovyet Rusya dağılmış (1991); soy, dil ve din birliğimiz olan beş bağımsız Türk cumhuriyeti kurulmuştur. Ülkemiz, kurulan Türk cumhuriyetlerinin bağımsızlığını ilk tanıyan devletlerden biri olmuştur. Eğitim, sanat, spor, turizm gibi birçok alanda bu Türk devletleriyle iş birliği yapmış ve onlara destek olmuştur. Bu iş birliğinin sonucunda bazı kurum ve kuruluşlar faaliyete geçmiştir.

Bu kuruluşları ve kuruluşların faaliyetlerini verilen yazılı, görsel ve dijital kaynaklardan inceleyiniz.

Bu kuruluşları ve kuruluşların faaliyetlerini verilen yazılı, görsel ve dijital kaynaklardan inceleyiniz.

3 Ekim 2009' da "Türk Dili Konuşan Ülkeler İş birliği Konseyi" adıyla kurulmuş, 12 Kasım 2021'de "Türk Devletleri Teşkilatı" adını almıştır (Görsel 2.48). Kuruluşun amacı, Türk devletleri arasındaki iş birliğini ve dayanışmayı Türk dünyasının ortak tarih, dil ve kültür mirası çerçevesinde ve çok taraflı bir şekilde geliştirmektir. Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan üye ülkelerken Macaristan, Türkmenistan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) gözlemci ülkelerdir.

Görsel 2.48

Türk Devletleri Teşkilatı

HABER

Celal-Abad 2025 yılı "Türk Dünyası Turizm Başkenti" ilan edildi

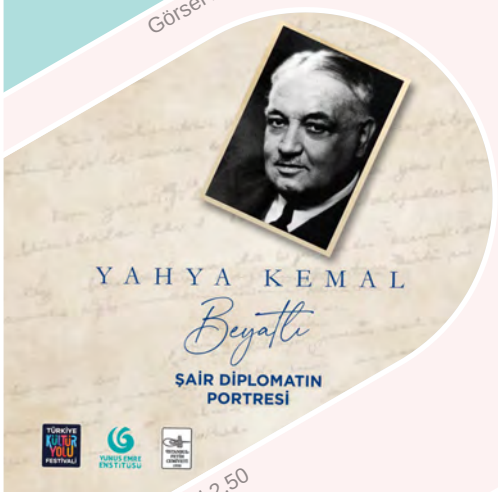
"... Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) Turizmden Sorumlu Bakanlar 9. Toplantısı 25 Eylül 2024 tarihinde Kırgızistan'ın Celal-Abad şehrinde düzenlendi. Heyet başkanları, Türk dünyasındaki turizm iş birliğinin hem ikili hem de çok taraflı yönlerini vurguladı. TDT üye ve gözlemci devletleri arasında turist hareketliliğinin artırılmasının önemini belirterek TDT çerçevesinde ileriye dönük plan ve proje önerilerini sundular..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Merkezi Ankara'da bulunan Yunus Emre Vakfı; Türkiye'yi, Türk dili, tarihi, kültürü ve sanatını tanıtmak amacıyla kurulmuş bir kamu vakfıdır (Görsel 2.49). Yunus Emre Enstitüsü yurt dışında merkezler kurmuştur. Bu merkezlerde yabancılara Türkçe öğretimi yapmanın yanı sıra Türkiye'nin tanıtımı amacıyla kültür ve sanat faaliyetleri yürütmekte ve bilimsel çalışmalara destek vermektedir.

Görsel 2.49

Yunus Emre Enstitüsü

Görsel 2.50

HABER

2024 İstanbul Kültür Yolu Festivali kapsamında, Yunus Emre Enstitüsü tarafından "Diplomat Şair Yahya Kemal Beyatlı Sergisi" ziyarete açıldı

"... 2024 İstanbul Kültür Yolu Festivali kapsamında enstitümüz ve Yahya Kemal Enstitüsü iş birliğiyle bir sergi hazırlandı. Bu sergi Yahya Kemal Beyatlı'nın elçilik yıllarına (1926-1932) ve farklı görev yerlerine (Varşova, Madrid, Lizbon, Karaçi) ait fotoğraflar, görseller, mektuplar ve el yazısı örneklerinden oluşuyor (Görsel 2.50)..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

2010 yılında kurulan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın ekonomik, sosyal, kültürel ve hukuki durumlarını korumayı amaçlamaktadır (Görsel 2.51). Balkanlar'dan Afrika'ya, Kafkasya'dan Doğu Avrupa'ya, Orta ve Doğu Asya'dan Orta Doğu'ya uzanan geniş bir medeniyet havzasında faaliyet gösteren YTB, kardeş olarak tanımladığımız soydaş ve akraba topluluklarla iş birliğini her düzeyde geliştirmeyi hedeflemektedir.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

Görsel 2.51

Görsel 2.52

YTB, Türkiye burslarından yararlanan öğrencilere İstanbul'da mezuniyet töreni düzenledi

"... Farklı ülkelerden öğrencilerin eğitim süreçlerine dair kısa filmle başlayan törende 2024 yılı mezunları diplomalarını aldı (Görsel 2.52). Türkiye bursları kapsamında 15 bin öğrenci olduğunu ve programın Türkiye'nin resmî burs programı olduğunu kaydeden yetkililer; dünyanın 180 ülkesinden lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde uluslararası öğrencilerin Türkiye'de misafir edilmesi bakımından stratejik bir program olduğunu söyledi..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Ülkemiz, 90'lı yıllarda Türkistan konusundaki önceliğini genç Türk devletlerinin uluslararası toplum tarafından tanınmasına vermiştir. Ardından Türkistan'da yeni kurulan ülkelerde yaşayan soydaşlarımız için sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda birçok çalışma gerçekleştirmiştir. Ayrıca küresel kalkınma iş birliği kuruluşu Türk İş birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Balkanlar'dan Türkistan'a, Latin Amerika'dan Afrika ve Güneydoğu Asya'ya kadar birçok bölgede bireylerin hayatları boyunca faydalanacakları çeşitli projeler hayata geçirmektedir (Görsel 2.53).

Görsel 2.53

TİKA'dan Tacikistan'da sporun gelişimine destek

"... TİKA tarafından Tacikistan Atletizm Federasyonunun altyapısını desteklemek amacıyla çekiç, disk, gülle ve cirit atma sporlarında kullanılan ülkedeki tek çekiç ve disk atma kafesi yenilenmiş ve kafesin çevre düzenlemesi de yapılmıştır. TİKA'nın desteklerinden memnuniyet duyduğunu belirten Atletizm Federasyonu Başkanlığı, Tacikistan'da gençleri spora teşvik etmek için her türlü iş birliğine açık olduklarını ifade etmiştir..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

TİKA

Hakkında bilgi verilen kuruluşların düzenlediği faaliyetlerin uluslararası ilişkilerimize katkıları neler olabilir? Açıklayınız.

Bu kuruluşlar gibi ülkemizin tanıtımına katkıda bulunan, ülkemizi başarı ile temsil eden birçok kuruluşumuz ve değerli insanımız vardır.

Bilim, sanat, spor ve kültür alanında verilen örnekleri inceleyiniz.

Görsel 2.54

Oktay Sinanoğlu: Türkçe aşığı, millî kültür savunucusu

26 yaşında "Dünyanın en genç profesörü" ünvanını alan Prof. Dr. Oktay Sinanoğlu, bilimsel çalışmaların yanı sıra hayatı boyunca Türkçe ve millî kültürün korunması için de çaba sarf etti (Görsel 2.54). Çok sayıda konferansa katılan Sinanoğlu, Türkçe eğitimin önemine işaret ederek kültür sömürgeciliği tehlikesine vurgu yaptı.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 2.55

7'den 77'ye gönüllere taht kuran sanatçı: Barış Manço

Besteleri birçok dile çevrilerek farklı sanatçılar tarafından yorumlanan, gönüllü olarak kültür elçiliğimizi yapan Barış Manço, 1991'de devlet sanatçısı ünvanına layık görüldü (Görsel 2.55). Halk şiiri geleneğinde olduğu gibi kendi ismine yer veren Barış Manço "modern çağ ozanı" olarak unutulan değerleri hatırlattı. Toplumsal konulara ve ailenin önemine dikkat çekti. Ayrıca şarkılarında atasözleri ve deyimler kullanarak toplumsal hafızada canlı kalmalarını sağladı.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 2.56

Dünya sporunun unutulmaz ismi: "Cep Herkülü" Naim Süleymanoğlu

Dünyanın gelmiş geçmiş en büyük haltercisi ünvanının sahibi Naim Süleymanoğlu, sadece sporuyla değil Bulgaristan'da yaşayan Türklerin sesi olmasıyla da dünyada tanındı (Görsel 2.56). "Türklere karşı yapılanları kabullenmem mümkün değildi. Türkleri yok sayanlar için ter dökmek istemiyordum." diyen Naim Süleymanoğlu, millî sporcumuz olarak kazandığı başarılar ve kırdığı rekorlar ile ülkemizi uluslararası müsabakalarda temsil etti.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Türk Devlet ve Düşünce Hayatına Yön Veren Şahsiyetlerin Kısa Yaşam Öyküleri Serisi ve Çevirisi

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı tarafından hazırlanan projede Türk sanat, bilim ve kültür dünyasında başarılı olmuş şahsiyetlerin kısa yaşam öykülerine yer verilecektir. Proje kapsamında 18 Türk düşünce ve kültür insanının yaşam öykülerinin hazırlanması, yabancı dillere çevrilerek yayımlanması planlanmıştır. Bu projenin amacı Türk dili ve kültürünün tanıtılarak farkındalık oluşturulmasıdır.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Siz de ülkemizin tanıtımına katkıda bulunan, ülkemizi başarı ile temsil eden insanlara veya kuruluşlara örnekler veriniz.

Mustafa Kemal Atatürk, farklı zamanlarda ve yerlerde yaptığı konuşmalarında vatanına ve milletine olan sevgisini sık sık dile getirmiştir.

Kaynak 4

"Benim için dünyada en büyük mevki ve mükâfat, milletin bir ferdi olarak yaşamaktır. Eğer Cenab-ı Hak beni bunda muvaffak etmiş ise, şükrederim. Bugün olduğu gibi ömrümün nihayetine kadar milletin hizmetinde olmakla iftihar edeceğim."

"Vatanını en çok seven, görevini en iyi yapandır."

Mustafa Kemal Atatürk

meb.gov.tr

Görsel 2.57

Atatürk'ün sözlerini de dikkate alarak incelediğiniz haberlerde ülkemizi yurt dışında temsil eden kişilerin sahip olduğu değerler nelerdir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

İncelediğiniz kaynaklardan faydalanarak ülkemizin Türk devletleri ve toplulukları ile eğitim, spor, sanat ve turizm alanlarında gerçekleştirdiği iş birliğine örnekler veriniz.

Eğitim .....

.....

Spor .....

.....

Sanat .....

.....

Turizm .....

.....

Ankara'da açılan "TÜRKSOY Ressamlar Buluşması" programı kapsamında "Kuzey Makedonya'dan Ressamlar Sergisi", sanat alanında Türk devlet ve topluluklarıyla yaptığımız kültürel iş birliğine örnek olarak verilebilir.

"Kuzey Makedonya'dan Ressamlar Sergisi" Ankara'da açıldı

"... Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatının (TÜRKSOY) kuruluşunun 30. yılı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yılına ithafen düzenlenen "TÜRKSOY Ressamlar Buluşması" kapsamında "Kuzey Makedonya'dan Ressamlar Sergisi" Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesinde açıldı. Açılış konuşmasında TÜRKSOY yetkilileri, sanatın insanları bir araya getirme gücüne dikkat çekerken "Biz birbirimizi tanıdıkça birbirimizi seveceğiz, birbirimizi sevdikçe de birlikte üreteceğiz." ifadelerini kullandı..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 2.58

Ormana köyü "En İyi Turizm Köyü" seçildi

"... Antalya'nın İbradı ilçesine bağlı Ormana köyü, Birleşmiş Milletler Turizm Teşkilatı (UNWTO) tarafından düzenlenen 2024 yılı "En İyi Turizm Köyü" programında birinci oldu. Köy, tarihî "düğmeli evler"i ve sürdürülebilir yaşam kültürüyle öne çıkarken aynı zamanda bölgenin kültürel mirasının korunmasına yönelik yapılan titiz çalışmalara da örnek oldu. Birçok eski ev, terk edilmiş yapılar ve yıkılmak üzere olan binalar; yıllarca süren yenileme çalışmaları sayesinde yeniden hayata döndü (Görsel 2.58). Bu sayede Ormana köyü, Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma Vakfının (ÇEKÜL Vakfı) öncülüğünde sadece bir kültür turizm merkezi değil, aynı zamanda doğal ve kültürel mirasını koruyan, sürdürülebilir kalkınma anlayışına sahip bir köy olarak dikkatleri üzerine çekti...."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Siz de kültürel zenginliklerimize örnekler veriniz.Verilen örnek haberi dikkate alarak bu değerleri tanıtma, koruma ve geliştirme çabalarının ülkemize ne gibi katkılarda bulunacağını söyleyiniz.

Tarihten gelen bağlar "Kültür ve Gönül Coğrafyası"

Türk milleti olarak geçmişten günümüze kurduğumuz büyük devletlerle Doğu Avrupa'dan Türkistan'a, Sibirya'dan Afrika'ya kadar dünyanın birçok bölgesinde var olduk. Hâkimiyet kurduğumuz bu bölgelerde farklı milletlerle, farklı inançlara sahip toplumlarla gönül ve kültür bağı kurduk. İster bizim gibi Türk ve Müslüman olsun ister farklı bir kültüre, inanca sahip olsun ihtiyaç duydukları her an onlara destek olduk, olmaya da devam ediyoruz. Bu sayede gönül ve kültür coğrafyamızı oluşturan devletl ve toplumlarla iş birliğimizi her geçen gün geliştirmeye devam ediyoruz.

Kaynağını köklü tarihimizden alan kültür ve gönül coğrafyamızla kurduğumuz bağları, örneklerde verilen gazete haberleri üzerinden inceleyiniz.

Görsel 2.59

Türk Dünyası Ortak Alfabe Komisyonu 34 harften oluşan Ortak Türk Alfabesi önerisi üzerinde uzlaştı

"... 34 harften oluşan "Ortak Türk Alfabesi" Türk Devletleri Teşkilatının öncülüğünde oluşturulan "Türk Dünyası Ortak Alfabe Komisyonu" tarafından oy birliğiyle kabul edildi (Görsel 2.59). Bilimsel kısmı tamamlanan bu tarihî ve stratejik çalışmanın "Sonuç Bildirgesi" de ilgili devlet makamlarına ve Türk Devletleri Teşkilatı Aksakallar Konseyi Başkanlığına sunulmak üzere hazırlandı ve Komisyon üyelerince oy birliğiyle kabul edildi..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Türk Sağlıkçılar, TADD'ın organizasyonuyla Burundi'de binlerce kişiye destek oluyor

"... Türk sağlık ekibi, Türk İş birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) ve Tüm Afrika'nın Dostları Derneği (TADD) iş birliğiyle Burundi'de binlerce kişiye sağlık hizmeti sunuyor (Görsel 2.60). 7 kişilik sağlık ekibinin başkent Bujumbura ve Gitega şehirlerinde ağız ve diş sağlığı organizasyonu çerçevesinde 3-13 Temmuz tarihlerinde tedavi, muayene ve eğitim hizmetleri verdikleri bildirildi. Sağlık ekibi, taramalar ve tedaviler kapsamında kullanmak üzere çok sayıda tıbbi malzeme ve ilacı da yanlarında götürdü..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 2.60

9. Türk Dünyası Belgesel Film Festivali'ne 300 yapım başvurdu

"... Konuya ilişkin yapılan açıklamaya göre Türk Dünyası Gazeteciler Federasyonu öncülüğünde T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü, TÜRKSOY ve Türk Dünyası Belediyeler Birliği, TİKA, YTB'nin destekleri, üniversiteler, meslek örgütleri, sivil toplum ve basın kuruluşlarının proje ortaklığında gerçekleştirilecek festival "mazlumlara özgürlük" temasıyla düzenleniyor. Türkiye, Kazakistan, Kırgızistan, Azerbaycan, Özbekistan, Türkmenistan, KKTC, Macaristan ve Makedonya'nın katılım göstereceği festivale çok sayıda ülkeden 300 belgesel film başvurdu (Görsel 2.61)..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 2.61

Türkiye insani yardımlarıyla yıllardır Filistin'de

"... Rakamlar ve icraatlar incelendiğinde Türkiye'nin her zaman Filistin'in yanında olduğu ve yapılan yardımların sadece son dönemdeki gelişmelerle sınırlı olmadığı görülüyor. Türkiye, Filistin'e yönelik gıda, barınma gibi acil insani yardımların yanı sıra yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla Türkiye-Filistin Dostluk Hastanesi gibi sağlık hizmetleri de sunmuştur (Görsel 2.62). Ayrıca Türkiye'nin tarım, eğitim ve teknik destek alanlarında da Filistin'e önemli katkıları vardır…"

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 2.62

Kültür ve gönül bağı kurduğumuz coğrafyanın çok geniş olmasının nedenleri nelerdir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

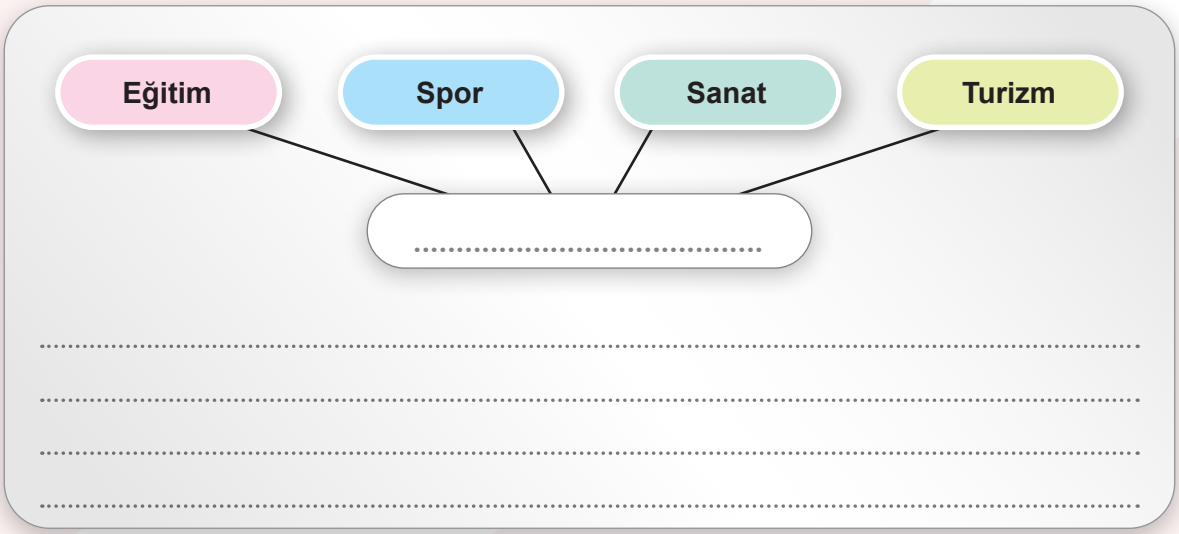
UYGULAYALIM

PERFORMANS GÖREVİ

Adı : Ortak Kültürümüze Katkımız Olsun
Amacı: Ülkemizin Türk dünyasıyla kültürel iş birliğini geliştirebilme
Beceri: Yorumlama
Süre : 2 ders saati

Yönerge:

- Eğitim, spor, sanat veya turizm alanlarından birini seçiniz.
- Seçmiş olduğunuz alan ile ilgili içerikte verilen kaynak ve örnekleri inceleyiniz.
- İncelemeleriniz sonucunda seçtiğiniz alanda yapılan çalışmaların Türk dünyasının kültürel iş birliğine katkılarının neler olabileceğini kutuya yazınız.
- Hazırladığınız proje tasarısı dereceli puanlama anahtarı ile değerlendirilecektir.

Projenin adı:

.....

Projenin amacı:

.....

.....

Yapılması gereken çalışmalar:

.....

.....

İş Birliği Kurulacak Kurum ve Kuruluşlar:

.....

Dereceli puanlama anahtarı

DEĞERLENDİRELİM

Aşağıda verilen çalışma yaprağındaki etkinlikleri yönergelere uygun olarak doldurunuz.

Kutulardaki bilgi doğru ise "✓" yanlış ise "X" ile işaretleyiniz.

Karadan komşumuz olan tek Türk devleti Azerbaycan'dır.	
Türk dünyasının kökenleri, Türkistan'daki Türk boylarına dayanır.	
Yunanistan kültürel iş birliği içinde olduğumuz Türk devletlerinden birisidir.	
2025 yılı Türk dünyası turizm başkenti olarak Aydın ilimiz seçilmiştir.	

Edindiğiniz bilgilerden yararlanarak aşağıdaki eşleştirmeleri numaralandırarak yapınız.

1 Kuzey Makedonya'da Ressamlar Sergisi Ankara'da açıldı.	Eğitim
2 YTB, Türkiye burslarından yararlanan öğrencilere İstanbul'da mezuniyet töreni düzenledi.	Spor
3 Türk Devletleri Teşkilatı Üye ve Gözlemci Devletleri arasında turist hareketliliğinin artırılmasının önemi belirtildi.	Sanat
4 Naim Süleymanoğlu, 1988 Seul Olimpiyatlarından itibaren ülkemiz için mücadele etmeye başladı.	Hukuk
	Turizm

Aşağıdaki metni okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

"Siyasal varlığımızın dışında başka ellerde, başka siyasal topluluklarla isteyerek veya istemeyerek yazgı birliği yapmış; bizimle dil, ırk, köken birliğine sahip ve hatta yakın uzak tarih ve ahlak yakınlığı görülen Türk toplulukları vardır. Tarihin bir hadisesinin sonucu olan bu hâl, Türk milleti için elim bir anıdır fakat Türk milletinin tarihsel ve bilimsel oluşumundaki köklülüğü, dayanışmayı asla bozamaz.

1930 (Afet İnan, Medeni Bilgiler ve M.K.Atatürk'ün El Yazıları,S. 23; s.375-376)

a) Mustafa Kemal Atatürk'ün sözünde bahsettiği Türk devletleri ve topluluklarına örnekler veriniz.

.....

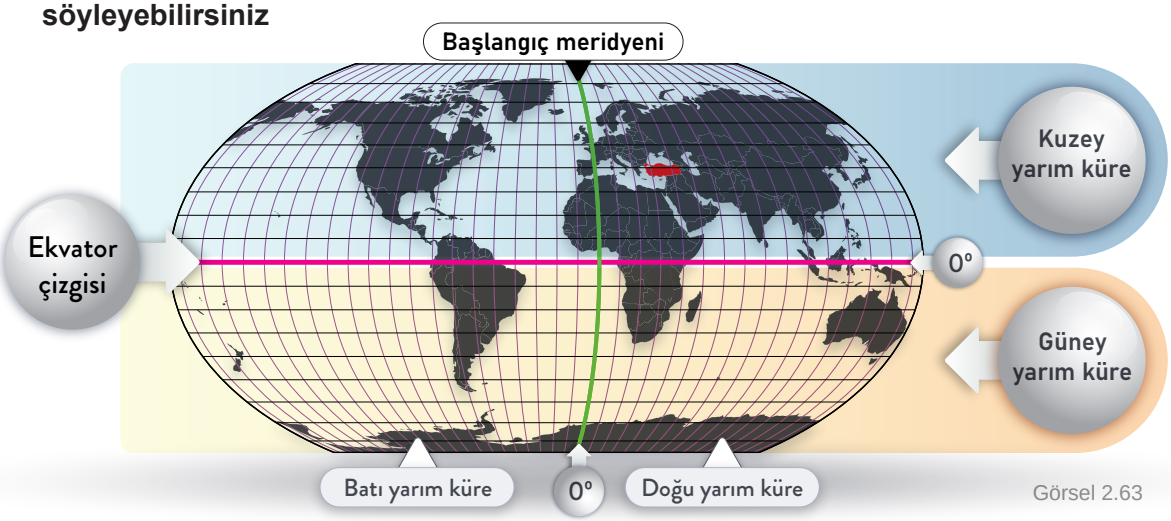
.....

b) Bu Türk devletleri ve topluluklarıyla ortak noktalarımız nelerdir? Yazınız.

.....

.....

1. Aşağıdaki bilgi görselinden yararlanarak Türkiye'nin mutlak konumu ile ilgili neler söyleyebilirsiniz

Görsel 2.63

.....

.....

2. Doğu Karadeniz'de dağlar kıyıya paralel uzanır ve Doğu Karadeniz'in arazi yapısı çok engebelidir. Bu durum yerleşim alanlarını sınırlı hâle getirmiş ve nüfusun kıyı boyunca yoğunlaşmasına neden olmuştur.

Bu bilgide aşağıdaki doğal çevre özelliklerinden hangisinin beşerî çevreye olan etkisine değinilmiştir?

A) Su kaynakları B) Bitki örtüsü C) Yer şekilleri D) İklim

3. Aşağıdaki devletlerden hangisi günümüzde varlığını devam ettiren bağımsız Türk devletlerinden biri değildir?

A) Azerbaycan
B) Moğolistan
C) Kazakistan
D) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

4. Ülkemiz Türk dünyasındaki öğrenciler için "Türkiye Bursları" adı altında geniş bir burs programı yürütmektedir. Türk dünyasında Millî Eğitim Bakanlığına bağlı Türk okulları mevcuttur. Kazakistan'da Türk-Kazak Uluslararası Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi, Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te ise Türk-Kırgız Manas Üniversitesi bulunmaktadır.

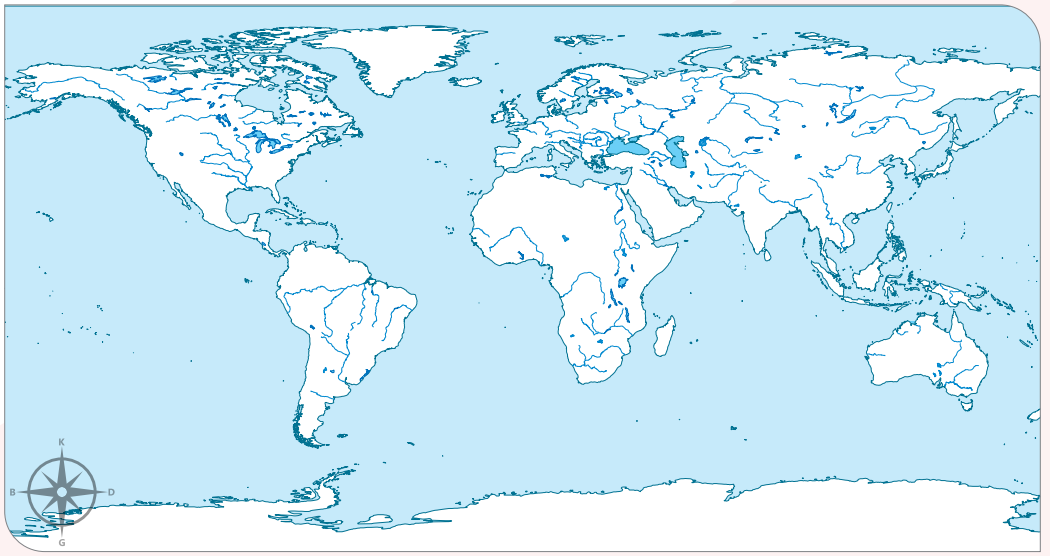
Verilen bilgilerden yararlanarak ülkemizin Türk dünyasıyla hangi alanda iş birliği yaptığını yazınız.

.....

Bu iş birliğinin ne tür katkılarda bulunabileceğini yazınız

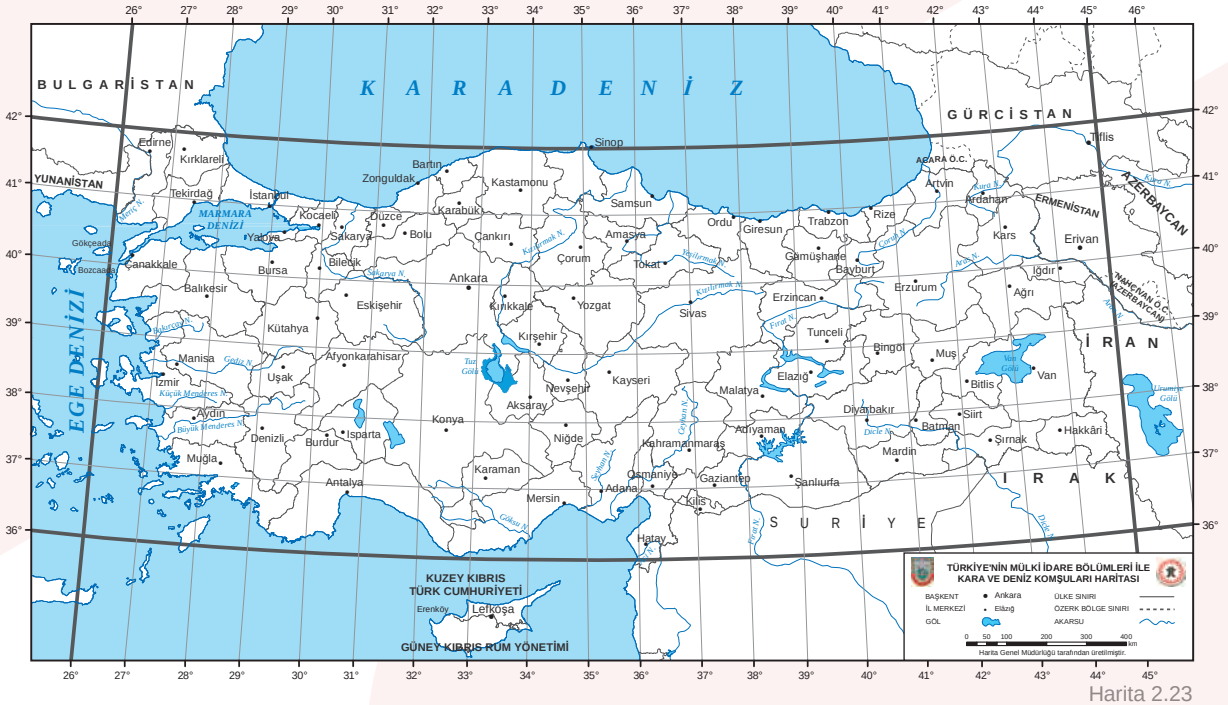
.....

5. Aşağıdaki Dünya dilsiz haritası üzerine kıta ve okyanusların isimlerini yazınız.

Harita 2.22

6. Aşağıda Türkiye'nin Dünya üzerindeki mutlak konumunu gösteren coğrafi koordinatlar verilmiştir.

Harita 2.23

Verilen harita incelendiğinde Türkiye ile ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisine ulaşılabilir?

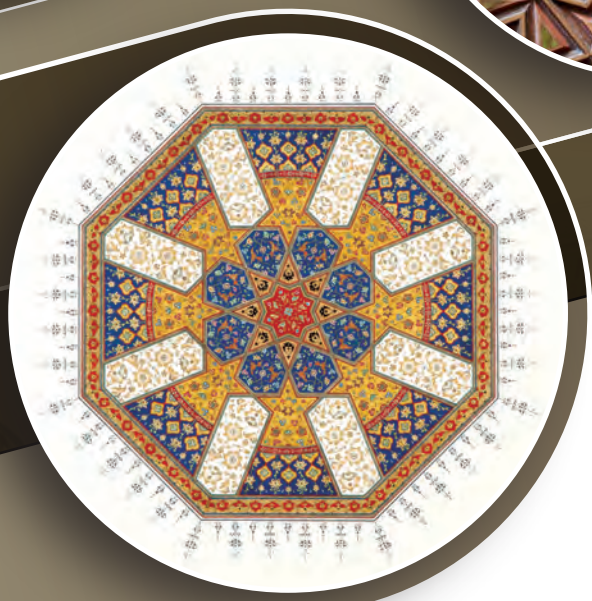
A) Dört farklı denize kıyısı bulunmaktadır.
B) Kuzeyden esen rüzgârlar sıcaklığı artırmaktadır.
C) Dağlar genellikle denize paralel uzanmaktadır.
D) Çeşitli iklim tipleri etkili olmaktadır.

Daha fazla örnek soru

Kavram oyunu

3. Öğrenme alanı

Öğrenme alanı özeti

3. ÖĞRENME ALANI

ORTAK MİRASIMIZ

ÖĞRENME ALANI

- TÜRKİSTAN'DA KURULAN İLK TÜRK DEVLETLERİNİN MEDENİYETİMİZE KATKILARI
- VII-XIII. YÜZYILLAR ARASINDA İSLAM MEDENİYETİNİN İNSANLIĞIN ORTAK MİRASINA KATKILARI
- İSLAMİYET'İN KABULÜYLE TÜRKLERİN SOSYAL VE KÜLTÜREL HAYATLARINDA MEYDANA GELEN DEĞİŞİMLER
- XI- XIII. YÜZYILLAR ARASINDA MEYDANA GELEN ASKERÎ MÜCADELELERİN ANADOLU'NUN TÜRKLEŞMESİ VE İSLAMLAŞMASINA KATKILARI

BU ÖĞRENME ALANINDA

- Türkistan'da kurulan ilk Türk devletlerinin medeniyetimize katkılarını sorgulayabileceksiniz.
- VII-XIII. yüzyıllar arasında İslam medeniyetinin eğitim, bilim, hukuk, kültür, sanat ve mimari alanlarında insanlığın ortak mirasına katkılarına dair akıl yürütebileceksiniz.
- İslamiyet'in kabulüyle Türklerin sosyal ve kültürel hayatlarında meydana gelen değişimi dönemin bakış açısıyla değerlendirebileceksiniz.
- XI-XIII. yüzyıllar arasında meydana gelen siyasi faaliyetler ve askerî mücadelelerin Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasına etkisini özetleyebileceksiniz.

ANAHTAR KAVRAMLAR

- balbal
- Dede Korkut
- destan
- Gök Tengri
- Haçlı Saldırıları
- hicret
- İslamiyet
- kâğıt
- konargöçer
- Orhun Kitabeleri
- töre
- Veda Hutbesi

DÜŞÜNELİM

TÜRKİSTAN'DA KURULAN İLK TÜRK DEVLETLERİNİN MEDENİYETİMİZE KATKILARI

Göktuğ'un ailesi geçimini mera hayvancılığından sağlamaktadır. Ancak yaşadıkları yerde nüfus arttığı için meralar yetersiz kalmaktadır. Bu sebeple aile başka bir yere göç edecektir. Mera hayvancılığına devam etmek isteyen bu aile, aşağıdaki görsellerde verilen yerlerden hangisine göç etmelidir? Düşüncelerinizi nedenleriyle söyleyiniz.

Görsel 3.1

Görsel 3.2

Görsel 3.3

Görsel 3.4

Sizce insanlar göç edecekleri yerlerde hangi özelliklerin bulunmasını isterler? Düşüncelerinizi paylaşınız.

KEŞFEDELİM

Aşağıdaki genel ağ haberini okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

ANADOLU AJANSI

GÜNDEM DÜNYA EKONOMİ SPOR ANALİZ KÜLTÜR VİDEO

Türkiye'nin son konargöçer Yörükleri

Konargöçer bir hayat süren, çadırlarda kalan Yörükler; kış aylarında Mersin'in Silifke, Gülnar, Anamur, Bozyazı ve Aydıncık yaz aylarında da Konya ve Karaman'ın yaylalarını tercih ediyor. Türkistan'dan yaklaşık bin yıl önce Anadolu'ya gelen ve yüzlerce yıldır konargöçer yaşayan Yörüklerin tüm mal varlıkları deve, keçi, at ve deve sırtındaki eşyalardır. Yörükler göçmeden önce sütlerini sağıyor, yoğurtlarını mayalıyor, peynirlerini yapıyorlar.Eylül ayının sonlarına doğru çadırlarını ve eşyalarını toplayıp göçe başlıyorlar.Gittikleri her yeni yerde aynı işleri tekrar ediyorlar.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 3.5

Yörükler göç ettikleri yerlerde barınma, beslenme, temizlik, eğitim gibi ihtiyaçlarını nasıl karşılayabilirler? Bu ihtiyaçları karşılarken ne gibi sorunlar yaşayabilirler?

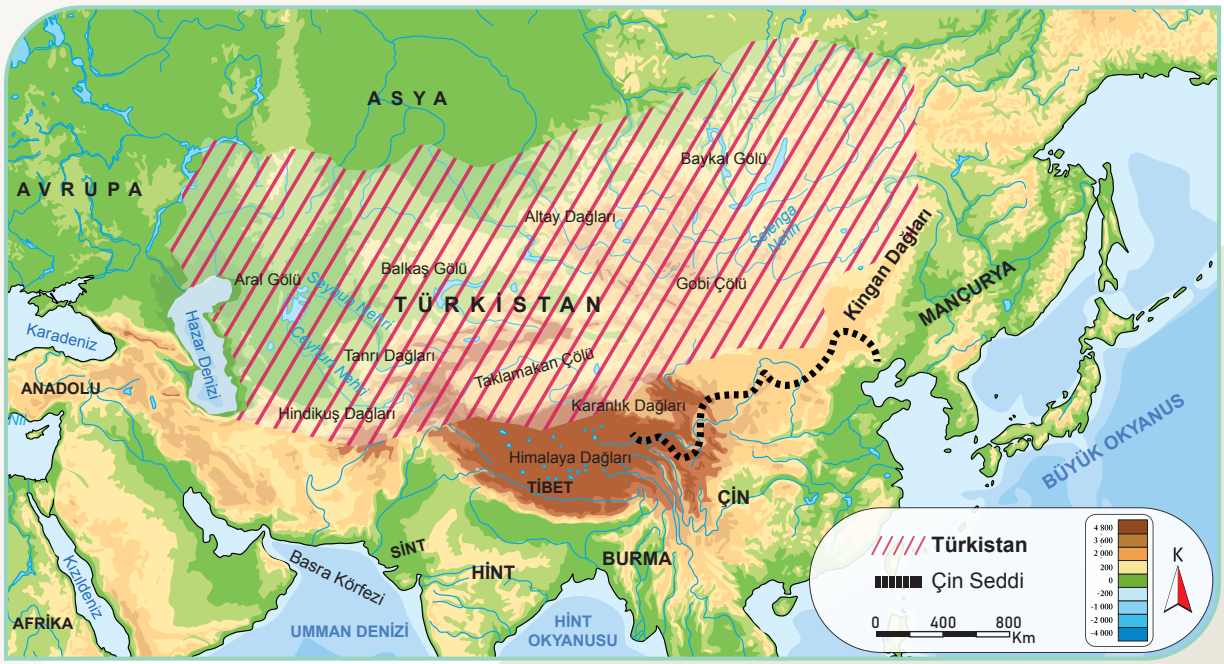
Eğer günlük hayatınızda düzenli aralıklarla yer değiştirmek zorunda kalsaydınız bu durum sosyal yaşamınızı nasıl etkilerdi?

Böyle bir yaşam tarzınız olsaydı yerleşik hayata geçmek ister miydiniz? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

ÖĞRENELİM

Tarihte bilinen ilk Türk devletlerinin kurulduğu bölge "Türklerin yurdu" anlamına gelen "Türkistan" olarak adlandırılır. Türkistan'ı doğuda Kingan Dağları, batıda Hazar Denizi, kuzeyde Altay Dağları, güneyde Himalaya ve Karanlık dağları ile çevrili bir alan olarak tanımlayabiliriz. Türkistan'ın iklim özellikleri Anadolu'nun iç kısmındaki görlen iklim koşullarına benzerlik göstermektedir. Türkistan'ın yaklaşık konumu aşağıdaki haritada gösterilmiştir.

Haritayı inceleyerek Türkistan'ın çevre özelliklerini tamamlayınız. (Kitabınızın 187. sayfasında yer alan Türk dünyası haritasından da yararlanabilirsiniz.)

Harita 3.1

Yer şekilleri

.....

.....

.....

Su kaynakları

.....

.....

.....

İklim özellikleri

.....

.....

.....

Günümüzde Türkistan'da bulunan devletler

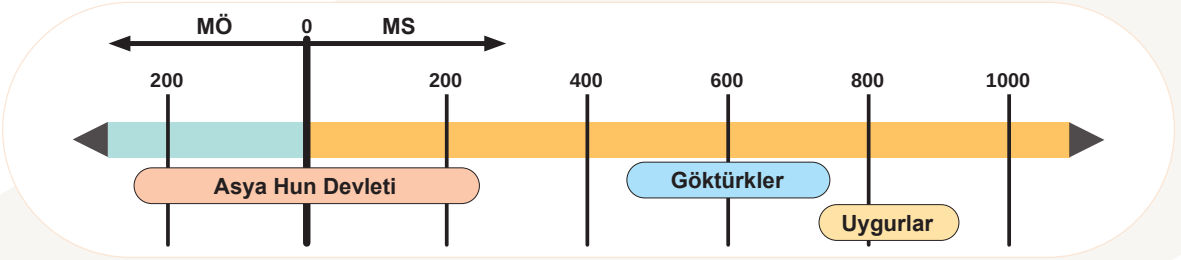
.....

.....

.....

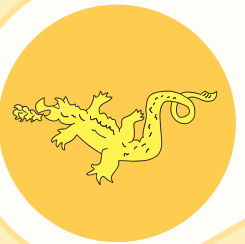
Türkistan'ın coğrafi şartları Türklerin kurduğu devletlerin siyasi ve askerî yapısını, sosyal hayatını, ekonomik faaliyetlerini etkilemiştir. Köklü töresi, güçlü aile yapısı ve askerî gücü ile konargöçer yaşam süren Türkler, Türkistan'da birçok devlet kurmuştur. Asya Hun Devleti, Göktürkler ve Uygurlar, Türkistan'da kurulan ilk Türk devletleri arasında yer alır.

İlk Türk devletlerinden olan Asya Hun Devleti, Göktürkler ve Uygurlar ile ilgili yazılı, görsel ve dijital kaynakları inceleyiniz. Soruları cevaplayınız.

Harita 3.2

Asya Hun Devleti

Tarihte bilinen ilk Türk devleti, Asya Hun Devleti'dir (Harita 3.2). MÖ 220 yılında Teoman tarafından kurulmuştur. Devletin merkezi, Çin'in kuzeyinde yer alan Ötüken'dir. Teoman'dan sonra oğlu Mete Han tahta geçmiştir. Asya Hun Devleti en parlak dönemini Mete Han Dönemi'nde yaşamıştır.

Kaynak 1

(…) Mete Han bütün Altay kavimlerini bir araya toplamış, Hazar Denizi ve Hindistan'a kadar bütün Asya'yı almış yalnızca tarihi rakibi Çin kalmıştı. (…) Devletin sınırları Kore'den Aral Gölü'ne, Baykal Gölü'nden Çin Seddi'ne kadar genişlemişti. Tamamını işgal edecek gücü olduğu halde Çin'i ele geçirmemiş ancak kendi ekonomisini güçlendirmek maksadıyla Çin'i vergiye bağlamıştır. (…)

Çift, & Taşağıl, 2022, s. 27-28.

Mete Han'ın ölümünden sonra başa geçen yeteneksiz yöneticiler ve Çin'in siyasi oyunları Asya Hun Devleti'ni zayıflatmış, devlet 216 yılında Çin hakimiyetine girerek yıkılmıştır.

Göktürk Devleti

Harita 3.3

I. Göktürk Devleti, Bumin Kağan tarafından 552'de Türklerin kutsal saydıkları Ötüken merkezli olarak kurulmuştur (Harita 3.3). Türk adını resmî devlet adı olarak kullanan ilk devlettir. Bumin Kağan'ın ölümünden sonra devletin başına Mukan Kağan geçmiştir.

İstemi Yabgu Dönemi'nde Sasaniler ve Doğu Roma İmparatorluğu ile kurulan ilişkiler, Göktürklerin uluslararası siyasette etkin bir güç olduğunu göstermektedir. 567 yılında Doğu Roma İmparatorluğu'na gönderilen elçilik heyeti, Türkistan'dan Doğu Roma İmparatorluğu'na gönderilen ilk elçilik heyeti olarak kabul edilir.

Kaynak 2

(…) Yaklaşık yirmi yıl kağanlık yapan Mukan zamanında Gök Türk Devleti, her yönüyle çok parlak bir dönem yaşadı. (…) Gök Türk Devleti kısa zamanda dünyanın en kuvvetli devleti oldu. 557 yılında Ak Hun (Eftalit) Devleti'ni yıkarak Batı Türkistan'ı tamamen ele geçirdiler ve tarihi İpek Yolu'na hâkim oldular. (…)

Çift, & Taşağıl, 2022, s. 39.

Mukan Kağan'ın ölümünden sonra devlet, çeşitli sebeplerle zayıflamıştır. Doğu ve batı olmak üzere ikiye bölünen devlet 630'da Çin egemenliğine girmiştir.

Elli yıllık Çin esaretinden sonra Göktürkler, Kutluk Kağan önderliğinde bağımsızlık mücadelesine girişti. Kutluk Kağan, Çin egemenliği altındaki dağınık Türk boylarını bir araya getirdi. Bu başarısından dolayı, "devleti derleyip toplayan" anlamına gelen "İlteriş" unvanı ile anıldı. Kutluk Kağan, 682 yılında II. Göktürk (Kutluk) Devleti'ni kurarak Türk boylarını hâkimiyeti altına aldı ve Türkistan'a egemen oldu.

Kutluk Kağan'ın ölümünün ardından devlet bir süre güç kaybı yaşadı. Ancak oğlu Bilge Kağan, kardeşi Kültigin ve veziri Tonyukuk ile birlikte devletin birliğini yeniden sağladı. Bilge Kağan'dan sonra tahta çıkan kağanların yöneticilikte yetersiz olmaları, zamanla devleti zayıflattı. Bu zayıflama süreci, 745 yılında Uygurların II. Göktürk Devleti'ni yıkmasıyla son buldu.

Harita 3.4

Uygur Devleti

744 yılında Kutluk Bilge Kül Kağan tarafından kurulan Uygur Devleti (Harita 3.4), Karabalgasun (Ordubalık) merkezli kurulmuştur. 759'da başa geçen Bögü Kağan Çin'e karşı askerî başarılar kazandı. Bu dönemin önemli özelliklerinden biri de Uygurların Manihaizm dinini benimseyip yerleşik hayata geçmeleridir. Bu durum kaynaklarda şu şekilde anlatılmaktadır.

Kaynak 3

(…) Bögü Kağan, hayvansal gıdalar yemeyi yasaklayan, savaşçılık duygusunu zayıflatan bu dini resmen kabul etti. Kağanın hedefi Uygurların bozkır hayatını bırakıp şehirli olmalarını sağlamak, dolayısıyla ülkesini daha mamur ve refah içinde yaşanan bir yer hâline getirmekti. (…)

Taşağıl, 2021, s. 92.

Bilgi Kutusu

Çeşitli sebeplerle zayıflayan Uygur Devleti'ne 840'ta Kırgızlar son vermiştir. Uygurların çoğu günümüzde Çin'e bağlı Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde yaşamaktadır.

Asya Hun Devleti, Göktürkler ve Uygurlar; Türk tarihinde önemli bir yere sahiptir. Bu devletlerin özellik ve geleneklerine bugün ülkemizde ve diğer Türk devletlerinde hâlâ rastlanmaktadır. Atatürk "Türk çocuğu, atalarını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır." sözüyle geçmişimizi öğrenmenin önemini vurgulamıştır. Türk tarihini araştırmak ve öğrenmek, millî kimliğimizi tanımamıza ve geleceğimizi en iyi şekilde inşa etmemize yardımcı olur.

? Türkistanda kurulan ilk Türk devletlerinin tarihini öğrenmek neden önemlidir? Düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

Tarihçiler, Türkistan'da kurulan ilk Türk devletleri hakkındaki bilgileri öncelikle Çin ve diğer komşu devletlerin kaynaklarından elde etmişlerdir. Bunun temel nedeni, Türklerin konargöçer bir yaşam sürmeleri ve II. Göktürk Devleti'ne kadar yazılı eser bırakmamış olmalarıdır. Türk tarihinin ve Türk edebiyatının ilk yazılı belgesi olan Orhun Kitabeleri, II. Göktürk Devleti Dönemi'nde yazılmıştır ve o dönemde yaşayan Türkler hakkında bize önemli bilgiler sunmaktadır. Ayrıca, o dönemdeki Türkler hakkında bilgi edindiğimiz bir diğer kaynak da destanlardır. Destanlar sözlü kültürümüze ait edebî eserler arasında yer almaktadır. Bilinen destanlar arasında Oğuz Kağan, Bozkurt, Ergenekon, Göç ve Türeyiş destanları bulunmaktadır.

Görsel 3.6 Orhun Kitabeleri'nden bir kesit

Orhun Kitabeleri

Aşağıda Orhun Kitabeleri'nden bir bölümün günümüz Türkçesine çevrilmiş hâli verilmiştir. Metni okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

Türk halkının yurt edineceği yer, Ötüken imiş. Türklerin hakanı, Ötüken'de oturur ve oraya hükmeder ise orada hiçbir sıkıntı olmaz imiş.

Çinliler, tatlı sözlerle ve yumuşak ipekli kumaşlarla halkı kandırıp kendilerine yaklaştırıp yerleştirdikten sonra fesatlıklarını gösterip iyi, akıllı ve cesur kimseleri yaşatmazlar imiş.

Türk halkı, yok olmak üzere imiş. Türk tanrısı, Türk halkı yok olmasın diye babam İlteriş Kağan'ı ve annem İlbilge Hatun'u göğün tepesinden tutup daha yükseğe kaldırmış. Babam, Türk töresini terk eden devletsiz halkı, atalarının töresine göre yeniden eğitmiş.

Ey Oğuz Beyleri, halkı işitin: Üstte gök çökmedikçe, altta yer delinmedikçe senin devletini ve töreni kim yıkıp bozabilir?

Türk tarihini araştıran bir tarihçi olduğunuzu düşünün. Orhun Kitabeleri'nden II. Göktürk Devleti hakkında hangi bilgilere ulaşabilirsiniz? Tartışınız.

Destanlar ve yazıtlar, Asya Hun Devleti, Göktürkler ve Uygurların medeniyetimize katkıları arasında yer almaktadır. Bu devletlerin medeniyetimize başka hangi katkıları olabilir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Bu devletlerin medeniyetimize katkıları hakkında merak ettiğiniz konular nelerdir? Belirlediğiniz konuları aşağıdaki kutulara yazınız.

Asya Hun Devleti	Göktürkler	Uygurlar
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

Aşağıda 5N 1K tekniğine göre hazırlanmış soru kartları ve örnek sorular bulunmaktadır. Örnek sorulardan yararlanarak Asya Hun Devleti, Göktürkler ve Uygurların medeniyetimize katkıları hakkında merak ettiğiniz konularla ilgili soruları bu kartlara yazınız.

Ne?

İlk Türk devletlerinin yönetim alanında medeniyetimize ne gibi katkıları olmuştur?

Nerede?

Türk tarihine ait bilinen ilk yazılı belgeler nerede bulunmaktadır?

Ne zaman?

Türkler yerleşik hayata geçmeye ilk olarak ne zaman başlamıştır?

Nasıl?

İlk Türk devletlerine ait bilgiler günümüze kadar nasıl ulaşmıştır?

Niçin?

Türkler Türkistan'da konargöçer yaşamı niçin tercih etmiştir?

Kim?

Türk ordu sisteminin temellerini atmış olan, Asya Hun Devleti zamanında yaşamış hükümdar kimdir?

Asya Hun devleti, Göktürkler ve Uygurların medeniyetimize katkıları hakkında verilen yazılı, görsel, dijital kaynakları inceleyiniz. Soruları cevaplayınız.

YÖNETİM YAPISI

Türkistan'da kurulan ilk Türk devletlerinde devlet yönetiminin başında "kağan" "hakan" veya "han" ünvanı verilen hükümdar bulunmaktaydı. Devletle ilgili alınacak önemli kararlar hükümdarın başkanlık ettiği kurultay adı verilen mecliste alınmaktaydı. Hükümdarlık genellikle babadan oğula geçerdi ancak hanedanın diğer erkek üyelerinin de hükümdar olma hakkı bulunmaktaydı.

Eski kaynaklarda Türk hükümdarlarına devleti yönetme yetkisi ve gücünün Gök Tanrı tarafından verildiği sıkça geçmektedir. Buna "**kut**" denmektedir. Kut anlayışına göre hükümdarın görevlerinden bazıları şunlardır.

- Dağınık boyları toplayıp nüfusu çoğaltmak
- Halkı doyurmak ve giydirmek
- Halkın güvenliğini sağlamak

Halk; hükümdarından ekonominin gelişmesini, adaleti ve güvenliği istemektedir. Ayrıca Türk hükümdarları hem kanun yapan hem de kanuna bağlı kalan kişilerdir. Buna göre Türk hükümdarlarının yetkileri sınırsız değildir, töre ile sınırlandırılmıştır.

Görsel 3.7 Kurultay (Temsili)

Kaynak 4

(…) Diğer Türk devletlerinde olduğu gibi Göktürklerde de kağanın eşi törenle "**hatun**" ünvanını alır ve kağan ile birlikte hüküm sürerdi. Devlet yönetiminde söz sahibi olan hatunlar, devlet meclisine katılır ve oy hakkına sahip bulunurlardı. Ayrıca elçileri de kabul edebilirlerdi. Türklerde siyasî, askerî, iktisadî (ekonomik) ve kültürel bütün meselelerin görüşülüp, karara bağlandığı bir devlet meclisi bulunmakta ve bu meclis "**toy**" (kurultay) olarak adlandırılmaktaydı. (…)

(Ed) Ahmetbeyoğlu, 2018, s. 20.

Bilgi Kutusu

"**Kağan**", kurultayın başkanıydı. Kurultaya kağanın eşi, boy beyleri ve devletin ileri gelenleri de katılırdı. Burada alınan kararlar, kağana tavsiye niteliğindeydi. Son söz kağana aitti. Kurultay, İslamiyet öncesi Türk devletlerinde devletin tüm önemli işlerinin görüşüldüğü bir danışma meclisiydi. Bu mecliste askerî, siyasi, ekonomik, kültürel, sosyal meseleler konuşularak çözüm bulunmaktaydı.

? Sayfa 116'da tırnak içinde sunulan kavramlardan günümüzde kullanılanları işaretleyerek bu kavramların anlamlarını yazınız.

Kut .....

Kağan .....

Toy/kurultay .....

Hatun .....

? Türkistan'da kurulan ilk Türk devletlerinin yönetim anlayışı ile ülkemizdeki yönetim anlayışı arasında ne gibi benzerlik ve farklılıklar vardır? Tabloya yazınız.

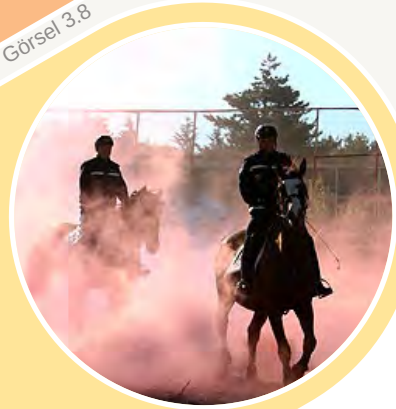
Benzerlikler	Farklılıklar
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

ASKERÎ YAPI

Türkistan'ın geniş düzlükleri doğal korunaklı bir alan özelliğine sahip değildi. Ayrıca su, tarım alanı, mera gibi kaynakların azlığı boylar ve devletler arasında rekabeti artırmıştı. Bu nedenlerle Türkler savunmaya önem vermiş ve savaşçı özellikleriyle ön plana çıkmışlardır.

Görsel 3.8

Görsel 3.9

Görsel 3.10

Bilgi Kutusu

Türk ordusu ile diğer devletlerin orduları arasında üç büyük fark bulunur. Bu farklar şunlardır.

1. Türk ordusu paralı askerlerden oluşmazdı. O dönemdeki birçok devlette askerî kuvvet para ile tutulan kimselerden oluşurdu. Türklerde ise ordu, devletin savunma gücü sayılırdı ve orduya katılmak, halk için vatani bir görev kabul edilirdi.
2. Türklerin daimî orduları vardı ve ordu millet anlayışı hakimdi. Bu anlayışa göre kadın-erkek, yaşlı-genç, ordu-millet herkes her an savaşabilecek durumda olurdu. Türklerin sporları, eğlenceleri ve avlanmaları bile askerî egzersizler niteliğindeydi.
3. Türk orduları temelde süvarilerden (atlı asker) kuruluydu (Görsel 3.8). Bu durum Türk ordusuna savaşta hızlı hareket etme ve yaya ordulara karşı üstünlük kurma imkânı sağlardı.

Atlı jandarmalara zorlu eğitim

Özellikle turizm bölgelerinde suç ve suçlularla mücadelede motorlu taşıtların kullanılmadığı alanlarda görev yapan atlı jandama timleri, Nevşehir'deki Jandarma At ve Köpek Eğitim Merkezinde (JAKEM) eğitiliyor (Görsel 3.9). Bünyesinde atlı jandarma bulunan Avrupa ülkeleri içinde en gelişmiş asayiş eğitim parkuruna sahip JAKEM'de binicileriyle eğitime alınan atlar, zorlu bir eğitim sürecinden geçiriliyor.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Türkistan'da kurulan ilk Türk devletlerinde ordu çeşitli birliklerden meydana geliyordu. En büyük birlik 10 bin kişilikti. Bu birliğe **tümen** adı veriliyordu. Tümenler de 1.000'li, 100'lü ve 10'lu olmak üzere kademeli olarak küçülen birliklere ayrılmaktaydı. Bu birliklerin başlarında da derecelerine göre tümenbaşı, binbaşı, yüzbaşı, onbaşı gibi ünvanlar taşıyan birer komutan bulunmaktaydı. İlk defa Hun hükümdarı Mete Han'ın uygulamış olduğu bu onluk sistem, Türkiye de dâhil olmak üzere bütün Türk devletlerinde varlığını korumuştur (Görsel 3.10).

Görsel 3.11

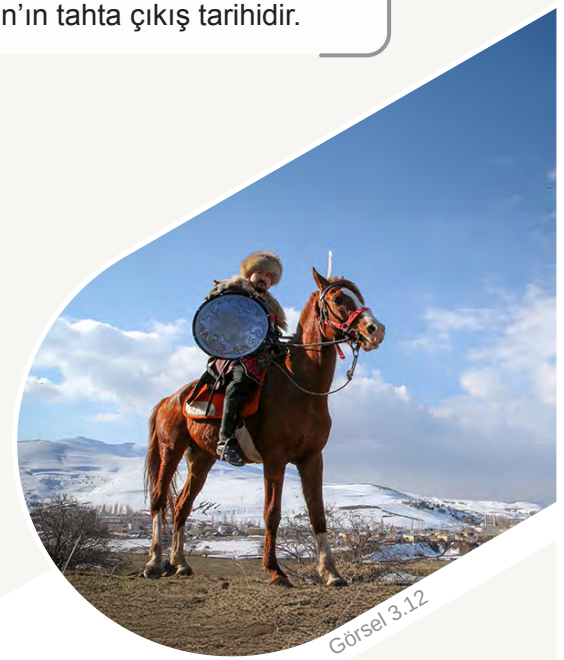
Bilgi Kutusu

Kara Kuvvetleri Birlik Sembolünde (Bröve) yer alan 16 adet küçük yıldız, tarihte kurulmuş 16 Türk devletini temsil eder (Görsel 3.11). MÖ 209 Kara Kuvvetlerinin kuruluş yılı olarak kabul edilir. Bu tarih Büyük Hun Hükümdarı Mete Han'ın tahta çıkış tarihidir.

Kaynak 5

(…) Savaş araç ve gereçlerinin başında at ve silah yer alıyordu (Görsel 3.12). Türklerin savaşlardaki başarılarında bu araç ve gereçleri çok iyi kullanmaları da etkiliydi. (…) Bu silahlar ok, yay, kılıç, kalkan gibi unsurlardan meydana gelmekteydi. (…)

aksaray.edu.tr

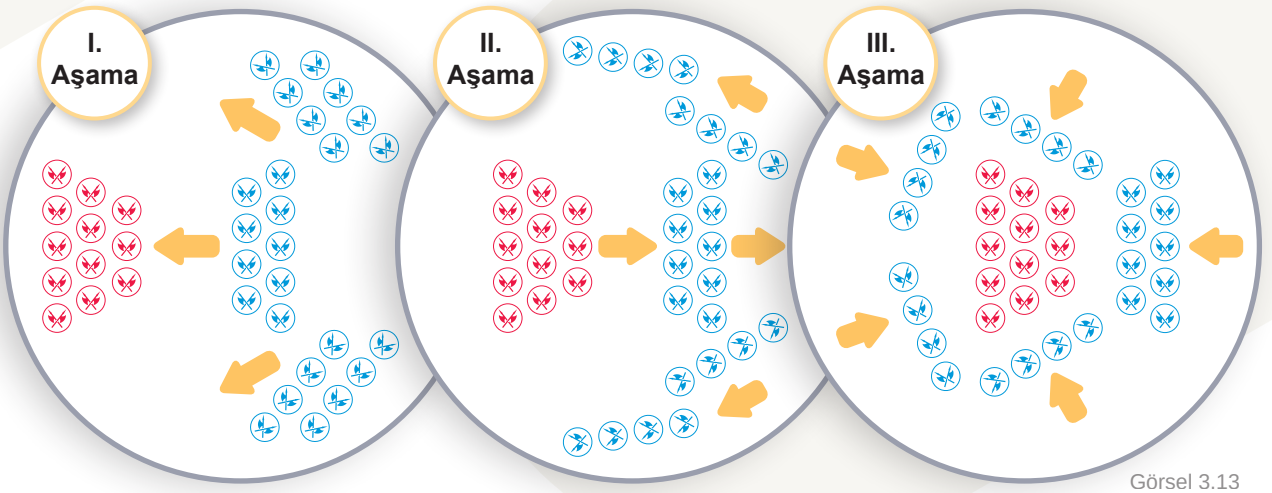

Görsel 3.12

Verilen bilgilere göre ilk Türk devletlerindeki askerî yapı ile ülkemizin askerî yapısı arasında ne gibi benzerlikler bulunmaktadır? Tartışınız.

Türkistan'da kurulan ilk Türk devletlerinin askerî başarılar elde etmelerinde kurt oyunu, hilal veya turan taktiği (Görsel 3.13) adları verilen savaş taktiğini kallanmaları önemli etkiye sahiptir. Bu savaş taktiğinde ordular, sahte bir geri çekilmeyle düşman ordularını tuzağa çekmeyi hedeflemişlerdir.

Aşağıdaki görselde turan taktiğinin aşamaları gösterilmiştir. (Kırmızı renkli semboller düşman askerlerini, mavi renkli semboller ise Türk askerlerini temsil etmektedir.)

Görsel 3.13

Turan taktiği

Görsel 3.14

SOSYAL HAYAT VE HUKUK

Türkistan'da kurulan ilk Türk devletlerinde sosyal hayatı belirleyen iki ana unsur vardır: coğrafi yapı ve töre. Yüksek dağların arasında geniş ve kurak düzlüklere sahip olan Türkistan'da temel geçim kaynağı hayvancılıktır. İnsanlar hayvanları için otlak bulabilmek amacıyla yazın yaylalara, kışın ovalara göç ederek konargöçer bir yaşam sürmüşlerdir. Bu konargöçer yaşam tarzı nedeniyle Türkler, çadırlarda yaşamışlardır. (Görsel 3.14).

Türk devletlerinde aile, bütün sosyal yapının temelidir ve kan bağı esasına dayanmaktadır. Türkler, ailenin bölünmezliğine inanmış ve bu geleneklerini tarihleri boyunca sürdürmüşlerdir. Türklerin dünyanın dört bucağına dağılmalarına rağmen varlıklarını korumalarının temel nedeni aileye önem vermeleridir.

Türkler birlik ve dayanışma içerisinde akrabalarıyla bir arada yaşamaktadır. Dilimizdeki akraba isimlerini yazınız.

Türkçedeki akraba isimleri

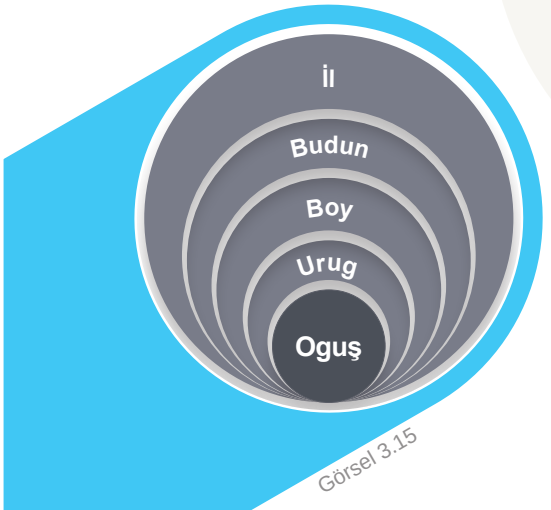
.....

.....

.....

? Akrabalıkla ilgili kavramların dilimizde bu kadar çok olmasının nedenleri neler olabilir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

İslamiyet öncesi Türk toplumlarında aile, hem toplumsal düzenin temeli hem de kültürel değerlerin aktarıldığı en önemli kurumdu. Aile bireyleri arasında saygı, dayanışma ve görev paylaşımı esastı. Çocuklar küçük yaşlardan itibaren hem günlük işlere katılır hem de savaşçı bir toplumun bireyi olarak yetiştirilirdi. Aile sadece kan bağı ile değil, töre adı verilen gelenek ve kurallarla da şekillenirdi. Bu yapı, toplumda düzenin korunmasını ve nesiller arasında kültürel devamlılığı sağlardı.

Görsel 3.15

Kaynak 6

(…) Aile (oguş) sosyal hayatın en küçük birimini oluşturuyordu. Ailelerin birleşmesiyle Urug (sülale), Urugların birleşmesiyle de Boylar meydana geliyordu. Boyların başında boy beyleri bulunuyordu. Boylar bir araya gelerek Budun'u (millet) oluşturuyordu. Budun bağımsız veya bir "il"e bağlı olabilirdi. (…) Devlet "il" olarak adlandırılıyordu (Görsel 3.15) . (…)

(Ed) Ahmetbeyoğlu, (2018), s. 21.

Görsel 3.16

Bilgi Kutusu

Her bir boyun kendine ait adı ve damgası (boy simgesi) bulunmaktaydı. Türkistan'daki boylardan bazılarının isimlerine günümüzdeki bazı yerleşim yerlerinde rastlanmaktadır: Bayat (Afyonkarahisar, Çorum), Çiğil (Konya), Kınık (İzmir) bu isimlere örnektir (Görsel 3.16).

Kaynak 7

(…) Anayasa karşılığı olarak töre vardı. (…) Töre hükümleri değişik şartlar altında etkinliğini sürdürebilmek için değişebilirdi. Ancak törenin bazı hükümleri kesinlikle değişmezdi. Bunlar könilik (adalet), uzluk (iyilik, faydalılık), tüzlük (eşitlik), kişilik (insanlık) idi. (…) Gök Türk Devleti'nde yüksek devlet mahkemesine "yargu"denirdi. Yine kaynaklar araştırıldığında, Gök Türk Devleti'nde bir adliye (könilik) müessesesi olduğunu anlıyoruz. (…)

Çift, & Taşağıl, 2022, s. 72-152-219.

? İlk Türk devletlerinde sosyal hayatı düzenleyen ve yazılı olmayan hukuk kurallarının (töre) dayandığı değerler hangileridir? Aşağıdaki alana yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

SANAT

Türkistan'ın coğrafi koşulları ve konargöçer yaşam tarzı, Türklerin sanat anlayışına yansımıştır. Bu dönemin sanat anlayışını taşınabilir eşyaların süslemelerinde de görmekteyiz.

Görsel 3.17 Kemer Tokası
Ermitaj Müzesi (Rusya)

İlk Türk devletlerinde tahta oymacılığı ve maden işlemeciliği oldukça gelişmişti. Kemer tokaları (Görsel 3.17), kılıç, hançer kabzası, at koşum takımı gibi taşınabilir malzeme üzerine işlenmiş hayvan figürleri bulunmaktaydı. Bu eşyalarda pars, kaplan, kurt, yırtıcı kuş, geyik, at, koyun, keçi vb. hayvan motifleri yer almaktaydı.

Türklerde gelişen sanat alanlarından biri de heykelciliktir. Balballar, heykel sanatının örneklerindendir (Görsel 3.18).

Görsel 3.18 Balbal örneği (Kırgızistan)

Kaynak 8

(…) Önemli devlet adamlarının ölümlerinden sonra adlarına yapılan anıt alanlarda balballar dikilir. Bunlardan en çok Moğolistan, Güney Sibirya (Dağlık Altay, Tuva, Hakasya), Kırgızistan ve Kazakistan'da bulunur. Balbalların niye dikildiğini en iyi açıklayan Çince tarihi kaynaklardır. Ölen kişinin sağlığında öldürdüğü düşman sayısı kadar balbal dikilir diye ifade vardır. En çok balbal gördüğüm kadarıyla Bilge Kağan, Kül Tegin ve Tonyukuk anıt alanlarında dikilmiştir. (…)

Çift, & Taşağıl, 2022, s. 113.

Uygurların yerleşik hayata geçmesi sanat anlayışını da etkilemiştir. Mimari eserler özellikle tapınaklar bu dönemde görülmektedir. Ayrıca Uygurlarda Türk minyatür sanatı örneklerine rastlanmaktadır (Görsel 3.19). Uygur mimarisinin ve minyatür sanatının izlerine Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde de rastlanmaktadır.

Görsel 3.19 Bezeklik Mağarası'ndan bir minyatür (Çin)

Günümüzdeki sanat eserlerimiz ile ilk Türk devletlerindeki sanat eserleri arasında ne gibi benzerlik ve farklar bulunmaktadır? Yazınız.

.....

.....

.....

EKONOMİ

Toplumların ekonomik faaliyetlerinin oluşması ve gelişmesinde, yaşadıkları doğal çevrenin ve iklimin etkisi vardır. Geniş bozkırları ve karasal iklimiyle Türkistan'da yaşayan konargöçer Türklerde hayvancılık yaygındır. Bunun yanı sıra tarım, ticaret ve madencilik faaliyetleri de yapılmaktadır.

Kaynak 9

(…) Eski Türk ekonomisi, hayvancılığa yani besiciliğe dayanıyordu. At ve koyun, bu ekonominin iki temel unsuruydu (Görsel 3.20). Her iki hayvan da sürüler halinde beslenmekteydi. Besicilik, hayvanların etinden çok, sütünden faydalanmak için yapılmaktaydı. Ayrıca, at sürüsü, sahibine itibar, koyun sürüsü de maddi güç sağlamaktaydı. Daha doğrusu, eski Türklerde zenginliğin ve maddi gücün ölçüsü, at ve koyun sürüsü idi. (…) Türkler, atı hem ekonomik varlık olarak hem de binit (binek) ve savaş aracı olarak değerlendiriyorlardı. Eski Türk hayatında atın önemi, ekonomik değerinden çok onun bir savaş aracı olarak kullanılmasından ileri geliyordu. Süvari tekniğini bulan yani ata binen ilk kavim Türklerdir. Başta Çinliler olmak üzere bütün Avrupalı kavimler, ata binmeyi Türklerden öğrenmişlerdir. (…)

Koca, 2002, s. 18.

Görsel 3.20

Kaynak 10

(…) Eski Türk topluluklarında ve devletlerinde ticaret, büyük ölçüde "değiştokuş" esasına dayanıyordu. Başka bir ifade ile söylemek gerekirse, alınan mal karşılığında başka bir mal verilmekteydi. (…) Türklerin ihraç ettikleri mallar arasında canlı hayvan ve hayvan ürünleri baş sırayı alıyordu. Mesela, Hun Türkleri, M.S. 52 yılında Çin'e çok miktarda sığır sevk etmişler ve bu malları Çin pazarlarında satmışlardır. Yine aynı Hun Türkleri, aynı tarihte, Çin sarayına haraç adı altında "at ve kürk" sunmuş; karşılığında da "ipek" almışlardır (Görsel 3.21). (…)

Koca, 2002, s. 28.

Görsel 3.21 (Temsili)

Başlıca meslekleri demircilik (Görsel 3.22) ve madencilik olan Türklerde kılıç, kalkan, mızrak, temren (ok ucu) imal edilirdi. Türk kılıçlarının hayvan figürlü kabzaları altın levhalarla kaplanır ve kıymetli taşlarla süslenirdi.

Görsel 3.22

Görsel 3.23

Bilgi Kutusu

Türkistan'ın doğal çevre şartları hayvancılığa elverişli olduğu kadar tarıma elverişli değildi. Tarım daha çok su kaynaklarına yakın yerlerde yapılabilmekteydi. Buna rağmen tarım, hayvancılık yapan Türkler için en az sürü beslemek kadar önemli bir faaliyetti. Zira Türkçenin en eski kelimelerinden biri "tarla" diğeri "ekin" dir. Türklerin ekip yetiştirdikleri en eski tarım ürünlerinin başında buğday, çavdar, darı (Görsel 3.23) ve arpa gelmektedir.

Türkistan'da kurulan ilk Türk devletlerinin sanat ve ekonomi alanında medeniyetimize katkıları hakkında aşağıdaki soruları cevaplayınız.

- **Türklerde sanat eserlerinin genellikle taşınabilir özellikte olmasının nedenleri nelerdir?**

.....

- **Türklerde at yetiştiriciliği ve demirciliğin gelişmesi, Türklere hangi alanlarda avantaj sağlamıştır?**

.....

- **Türkistan'da mimari eserlere en çok Uygurlarda rastlanmasının temel nedeni nedir?**

.....

- **Türkler, geçimlerini sağlamak için neden hayvancılığı temel kaynak olarak tercih etmişlerdir?**

.....

Bilgi Kutusu

Mustafa Kemal Atatürk, cumhuriyetin ilk yıllarında millî kimliğin oluşmasına büyük önem vermiştir. Türk tarihinin araştırılmasının bu konuda etkili olacağını düşünen Atatürk, Türk Tarih Kurumunun kurulmasına öncülük etmiştir (Görsel 3.24). Bu kurum, Türkistan'da da araştırmalar yaparak Türklerin tarih boyunca medeniyete katkılarını ortaya çıkarmayı amaçlamıştır.

Görsel 3.24

Türkistan'da kurulan ilk Türk devletleri

İncelediğiniz kaynaklarla karekod ile verilen dijital kaynaktaki bilgileri karşılaştırınız. Aşağıda verilen soruları cevaplayınız.

Dijital kaynaktan elde ettiğiniz bilgiler doğru ve güvenilir midir? Kaynağın dijital kimliğini ve uzantısını dikkate alarak cevaplayınız.

.....

.....

.....

Dijital kaynaktan hakkında bilgi topladığınız diğer devletler hangileridir?

.....

.....

.....

2 **Kitabınızdaki kaynak ile dijital kaynakta yer alan benzer ve farklı bilgiler nelerdir? Aşağıdaki tabloya yazınız.**

Benzer Bilgiler	Farklı Bilgiler
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Gelecek Derse Hazırlık

Bir adet renkli fon kâğıdı ve keçe uçlu kalem getiriniz.

UYGULAYALIM

ETKİNLİK

Adı : İlk Türk Devletlerinde Kültür ve Medeniyet

Amacı: Asya Hun Devleti, Göktürkler ve Uygurların medeniyetimize katkıları hakkında sınıf tartışması yoluyla çıkarımlar yapma

Beceri: Sorgulama

Süre : 2 ders saati

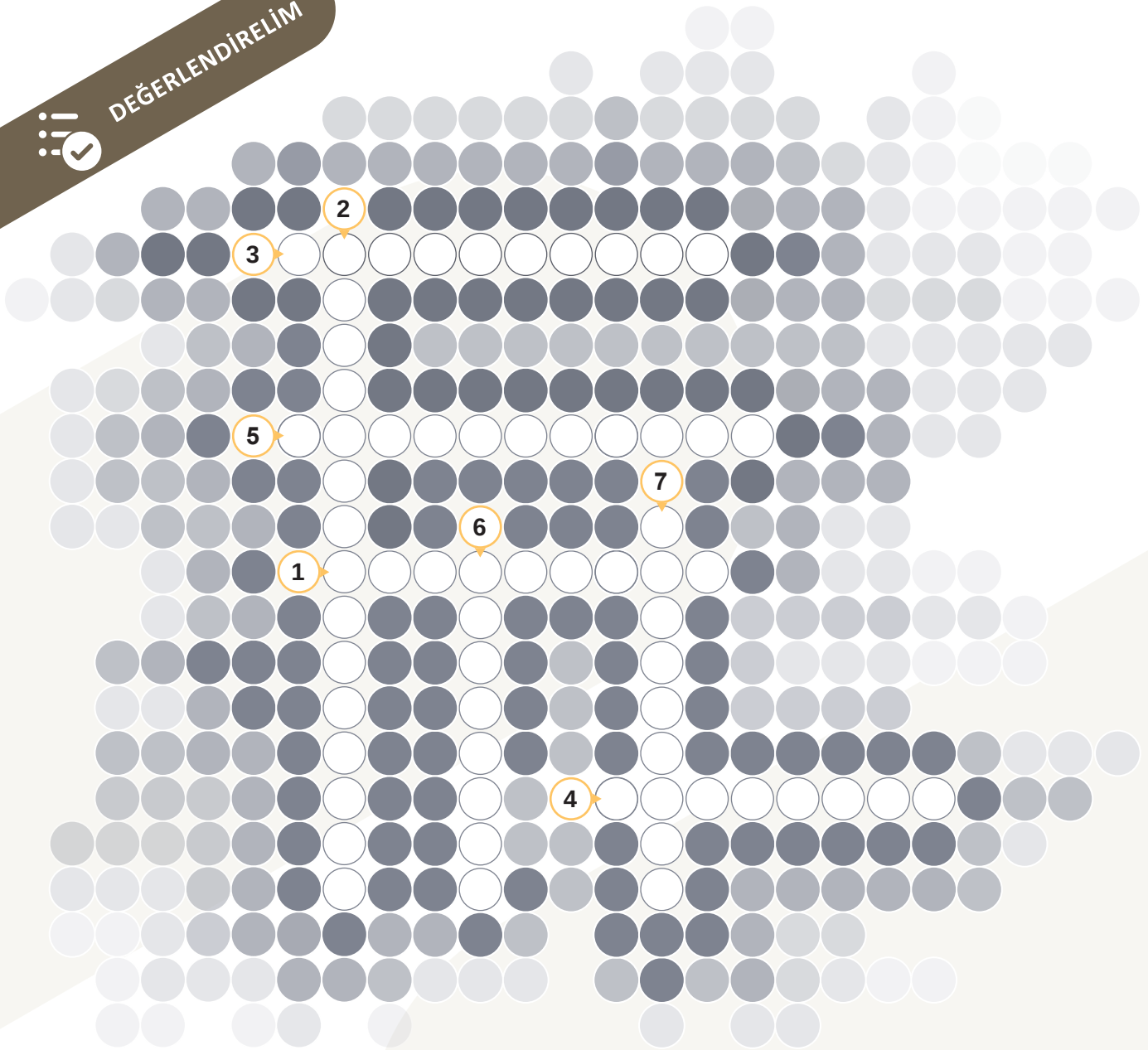
Yönerge:

- Öğretmeninizin rehberliğinde sınıfta bir tartışma ortamı oluşturunuz.
- Asya Hun Devleti, Göktürkler ve Uygurların yönetim, hukuk, askerî, sosyal hayat, sanat ve ekonomi alanlarında medeniyetimize katkıları hakkında çıkarımlarda bulununuz.
- Sınıfınızdaki herkesin tartışmaya katılmasını ve fikirlerini özgürce ifade etmesini sağlayınız.
- Fikirlerinizi ifade ederken, kaynaklardan edindiğiniz bilgileri göz önünde bulundurunuz.
- İfadelerinizde Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanmaya özen gösteriniz.
- Sözlü olarak ifade ettiğiniz çıkarımlarınız kontrol listesi ile değerlendirilecektir.
- Çıkarımlarınızı aşağıdaki tabloya yazınız.
- Renkli fon kâğıtlarını kullanarak çıkarımlarınızla ilgili afiş tasarlayınız. Afişinizi sınıfta sergileyiniz.

Alanlar	Çıkarımlar
Yönetim	.....
Hukuk	.....
Askerî	.....
Sanat	.....
Ekonomi	.....
Sosyal hayat	.....

Kontrol listesi

DEĞERLENDİRELİM

Yukarıdaki bulmacayı çözünüz.

1. Tarihte bilinen ilk Türk devletlerinin kurulduğu coğrafyadır.
2. II. Göktürk Devleti Dönemi'nden kalan, Türklere ait ilk yazılı kaynaklardan biridir.
3. İlk Türk devletlerinde halkın coğrafyaya uyum sağlayabilmek ve hayvancılık yapabilmek için tercih ettiği yaşam biçimidir.
4. Uygurlarda rastlanan resim sanatlarındandır.
5. Mete Han tarafından bulunan askerî sistemdir.
6. İlk Türk devletlerinde önemli meselelerin görüşülüp karara bağlandığı devlet meclisidir.
7. Uygurların diğer Türk devletlerinden farklı olarak tercih ettiği inanıştır.

Bulmacanın cevap anahtarı

DÜŞÜNELİM

VII-XIII. YÜZYILLAR ARASINDA İSLAM MEDENİYETİNİN İNSANLIĞIN ORTAK MİRASINA KATKILARI

VII-XIII. yüzyıllar arasında Avrupa'da karanlık bir dönem yaşanırken İslam medeniyeti bilimsel açıdan altın çağını yaşamıştır. Görseldeki merkezler (Görsel 3.25) başta olmak üzere İslam coğrafyasında insanlığın ortak mirasına katkıda bulunan önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu dönemde birçok bilim insanı yetişmiş ve önemli eserler yazmıştır.

İslam'ın eğitime verdiği önemi anlatan aşağıdaki sözlerde boş bırakılan yerleri öğretmeninizin rehberliğinde tamamlayınız.

- İlim talep etmek …… farzdır.
- Hiç bilenlerle bilmeyenler ……?
- İlim …… onu nerede bulursa alır.
- Bana bir harf öğretenin …… olurum.

Sizin de bu konuda bildiğiniz söz ve olaylar varsa arkadaşlarınızla paylaşınız.

Görsel 3.25

KEŞFEDELİM

Antalya'da yaşayan Rüzgâr, hafta sonu ailesiyle bir geziye çıkmış ve görsellerde verilen yerlerin fotoğraflarını çekmiştir. Rüzgâr'ın çektiği fotoğraflardaki yerlerden hangileri İslam medeniyetine ait unsurlar arasındadır? İlgili yerleri işaretleyiniz.

Süleymaniye Cami

Aspendos Tiyatrosu

Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi

Side Antik Kenti

Murat Paşa Cami (Hat Sanatı)

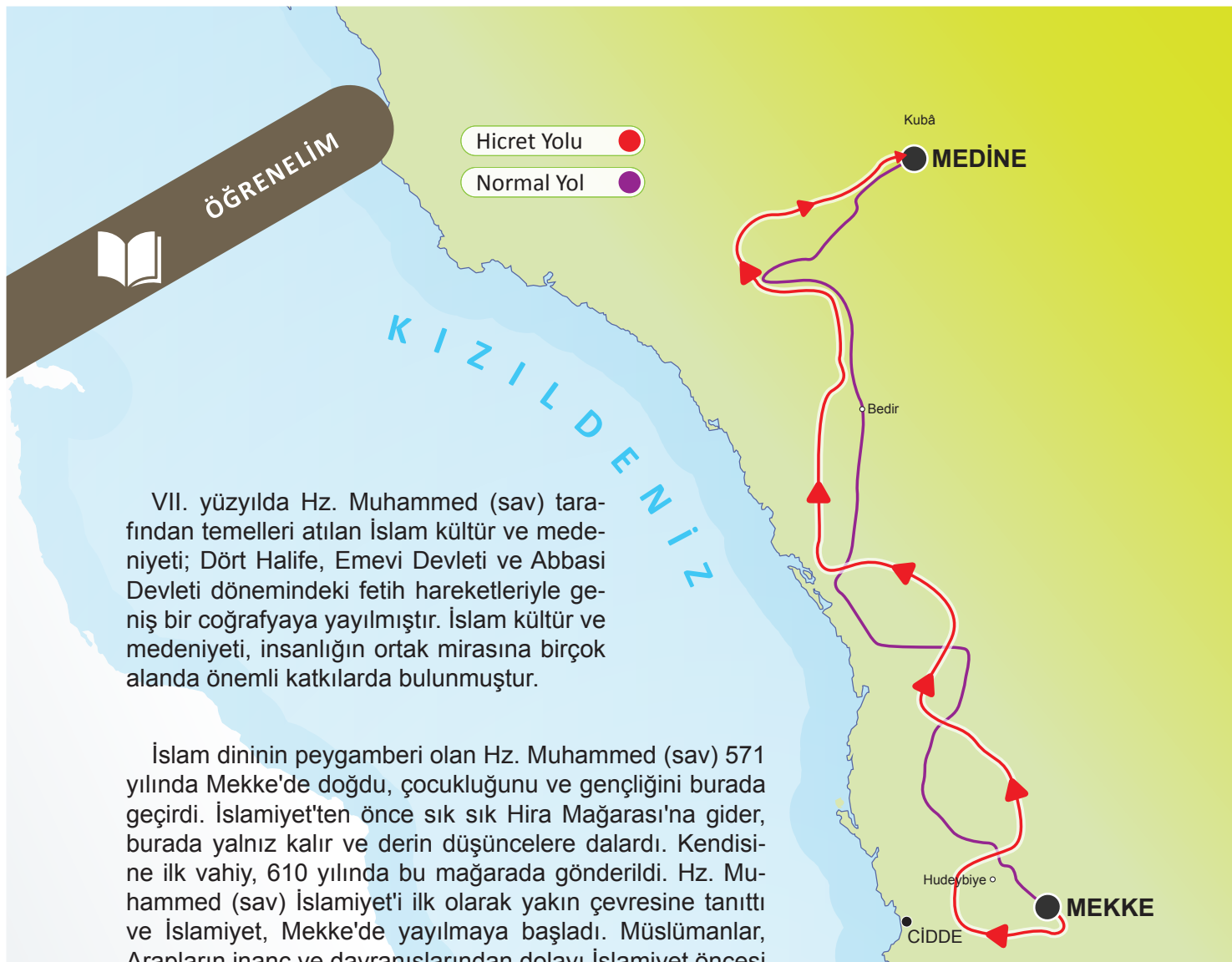

Görsel 3.26

İslam medeniyetine ait ortak kültürel miras kapsamındaki eğitim, kültür, sanat ve mimari alanındaki eserlere çevrenizden örnekler veriniz.

Eğitim	Kültür	Sanat	Mimari
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....

ÖĞRENELİM

VII. yüzyılda Hz. Muhammed (sav) tarafından temelleri atılan İslam kültür ve medeniyeti; Dört Halife, Emevi Devleti ve Abbasi Devleti dönemindeki fetih hareketleriyle geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. İslam kültür ve medeniyeti, insanlığın ortak mirasına birçok alanda önemli katkılarda bulunmuştur.

İslam dininin peygamberi olan Hz. Muhammed (sav) 571 yılında Mekke'de doğdu, çocukluğunu ve gençliğini burada geçirdi. İslamiyet'ten önce sık sık Hira Mağarası'na gider, burada yalnız kalır ve derin düşüncelere dalardı. Kendisine ilk vahiy, 610 yılında bu mağarada gönderildi. Hz. Muhammed (sav) İslamiyet'i ilk olarak yakın çevresine tanıttı ve İslamiyet, Mekke'de yayılmaya başladı. Müslümanlar, Arapların inanç ve davranışlarından dolayı İslamiyet öncesi döneme daha sonra "Cahiliye Devri" adını vermişlerdir.

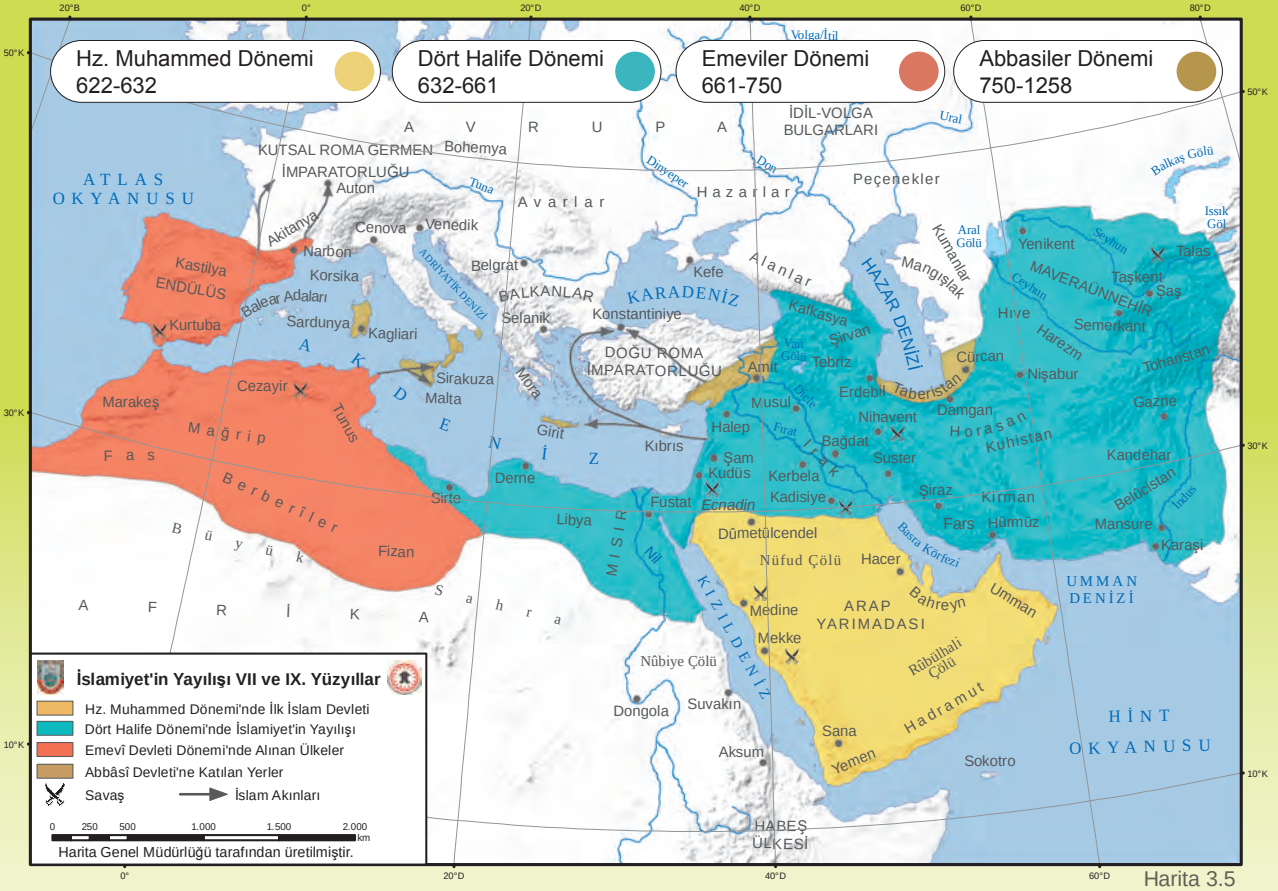
İslamiyet'in Mekke'de yayılması ile çıkarları zedelenen Mekkeli müşrikler Müslümanlara yönelik baskılarını artırdı. Zor durumda kalan Müslümanlar 622 yılında Mekke'den Medine'ye hicret (göç) etti. (Görsel 3.27). Hicretin ardından Medine'de Hz. Muhammed'in (sav) liderliğinde İslam devleti kuruldu ve Müslümanlar siyasi olarak güçlenmeye başladı.

? Verilen görsele göre Hz. Muhammed'in (sav) Mekke'den Mediye'ye hicret ederken farklı bir yol kullanmasının sebepleri neler olabilir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Hicretten sonra Mekkeli müşriklerin Müslümanlara karşı düşmanca hareketleri daha da şiddetlendi. Hz. Muhammed (sav) Dönemi'nde Mekkeli müşrikler ile Müslümanlar arasında üç önemli savaş yapıldı. Bunlar sırasıyla Bedir (624), Uhud (625) ve Hendek (627) savaşlarıdır. Bu savaşların önemli sonuçları oldu. 628 yılında Mekkeli müşrikler ile Müslümanlar arasında Hudeybiye Antlaşması imzalandı. Antlaşma müşrikler tarafından bozulunca 630 yılında Mekke fethedildi ve Kâbe, putlardan temizlendi. Hz. Muhammed (sav), 632 yılında hac görevini yerine getirerek Veda Hutbesi olarak bilinen konuşmasını yaptı. Hac vazifesini tamamladıktan sonra Medine'ye dönen Hz. Muhammed (sav), aynı yıl burada vefat etti.

Görsel 3.27

Verilen haritaya göre İslamiyet geniş bir alana yayılmıştır. Bu durumun sonuçları neler olabilir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Harita 3.5

Hz Muhammed'in (sav) vefat etmesinin ardından Hz. Ebu Bekir, Müslümanların ilk halifesi seçildi. Hz. Ebu Bekir ile başlayan daha sonra Hz. Ömer, Hz. Osman ile devam eden ve Hz. Ali'nin vefatı ile sona eren döneme **Dört Halife Dönemi** denir. Dört Halife Dönemi'nde Irak, İran, Horasan, Azerbaycan, Suriye, Filistin, Mısır gibi yerler fethedildi. Bu fetihler sayesinde İslam kültür ve medeniyeti geniş bir coğrafyaya yayılma imkânı buldu.

Dört Halife Dönemi'nin sona ermesiyle Şam Valisi Muaviye, merkezi Şam olan Emevi Devleti'ni kurdu. Muaviye, oğlu Yezid'i kendisinden sonra halife tayin etti ve böylece halifelik saltanata dönüştü. Bu dönemde İspanya (Endülüs) ve Kuzey Afrika, Müslümanların eline geçti. Emeviler Arap olmayan Müslümanları mevali (azatlı köle/yarı köle) olarak adlandırmış ve Arap olan Müslümanları mevaliden üstün görmüştür. Arap milliyetçiliğini pekiştiren bu düşünce biçimi İslamiyet'in yayılmasını yavaşlatmıştır.

Emevi Devleti'nin yıkılmasıyla yerine Ebu-l Abbas tarafından Abbasi Devleti kuruldu. Abbasiler, devletin başkentini Şam'dan Bağdat'a taşıdı. Emevilerin uyguladığı mevali politikasına son vererek Müslümanlar arasındaki eşitsizliği ortadan kaldırdı. Bu durum İslamiyet'in yayılmasını hızlandırmıştır. Abbasi Devleti'nin kurulmasıyla Emevi ailesinin üyeleri İspanya'ya geçerek bölgede Endülüs Emevi Devleti'ni kurdu. Bu devlet Avrupa'yı eğitim, bilim, teknoloji alanlarında etkiledi. 1258 yılında Moğollar, Bağdat'ı işgal ederek Abbasi Devleti'ne son verdi. Kütüphanelerin yıkılıp kitapların yakıldığı bu işgal İslam medeniyetinin gelişimine zarar verdi.

Kitap ve kütüphanelerin yok edilmesi insanlığın ortak mirasını nasıl etkilemiştir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Abbasiler

Endülüs Emevileri

İslam medeniyetini oluşturan eğitim, bilim, hukuk, kültür, sanat, mimari gibi alanlarda verilen yazılı, görsel ve dijital kaynakları inceleyiniz. Soruları cevaplayınız.

Hz. Muhammed (sav) Dönemi (622-632)

Hicretten sonra Medine'de İslamiyet'in ilk ibadethanelerinden biri olan Mescid-i Nebevî inşa edilmiştir. Hz. Muhammed de (sav) dâhil olmak üzere bu mescidin inşasında ensar ve muhacir birlikte çalışmıştır. Bu durum Müslümanların kaynaşmasına zemin hazırlamıştır. Mescid-i Nebevî farkı dönemlerde yapılan çalışmalar sonucunda günümüzdeki görünümünü almıştır (Görsel 3.28)

Hz. Muhammed (sav) ilme, eğitim ve öğretime önem vermiştir. Onun döneminde Mescid-i Nebevî'nin arkasına kimsesiz Müslümanların barınabilecekleri ve aynı zamanda ilim öğrenebilecekleri suffe adı verilen bir bölüm yapılmıştır. Burada eğitim alan öğrencilere özellikle Kur'an öğretimi yapılmıştır. Küttâb olarak ifade edilen eğitim kurumlarında çocuklara ilk dini eğitimler verilmiştir. Batı dillerinde bu kurumlar "Kur'an Okulu" şeklinde ifade edilmiştir. Hz. Muhammed (sav), Bedir Savaşı'nda esir alınan Mekkeli müşriklerden okuma yazma bilenlerin 10 Müslüman'a okuma yazma öğretmeleri karşılığında serbest bırakılmasını sağlamıştır.

Bilgi Kutusu

Hz Muhammed (sav), İslamiyet'ten önce de Mekkeliler tarafından değer gören, güvenilen, adaleti ve merhameti ile örnek alınan bir insandı. İslamiyet'i tebliğ ettiği dönemde de yardımseverliği, cömertliği, sabrı, çalışkanlığı, işlerini danışarak yapması gibi özellikleri ile insanları etkilemiş; yaşantısıyla kendinden sonraki nesillere örnek olmuştur.

Kaynak 1

(…) İslam Peygamberi Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicretinin ardından, şehirde yaşayan farklı etnik ve dini unsurlar arasında bir hukuki zemin oluşturma ihtiyacı ortaya çıkmış ve bu ihtiyaç Medine Vesikası ile karşılanmıştır. (…) Müslümanlar ile Müslüman olmayanlar arasındaki çatışmaları çözmeyi ve şehrin sakinleri arasında karşılıklı hakları belirlemeyi amaçlayan Vesika, kimi düşünürler tarafından da insanlık tarihinin ilk yazılı anayasası olarak tanımlanmıştır. (…)

Cengiz, 2020, s. 10-11.

Görsel 3.28 Mescid-i Nebevî

Bilgi Kutusu

İslamiyet, hastalıkların tedavisine büyük önem vermiştir. Hz. Muhammed (sav) insanlara tedavi olmalarını tavsiye etmiş, çeşitli tedavi yöntemleri önermiş ve hastalandığı zaman kendisi de hekimlere görünmüştür. Onun tedavi konusundaki sözleri **Tıbb-ı Nebevî** olarak adlandırılmıştır. Hz. Muhammed (sav), Mescid-i Nebevî'yi topluma sağlık hizmetlerini sunmak için de kullanmıştır. Örneğin Hendek Savaşı'nda yaralananların tedavisi için Mescid-i Nebevî'nin bahçesine bir çadır kurulmuştur.

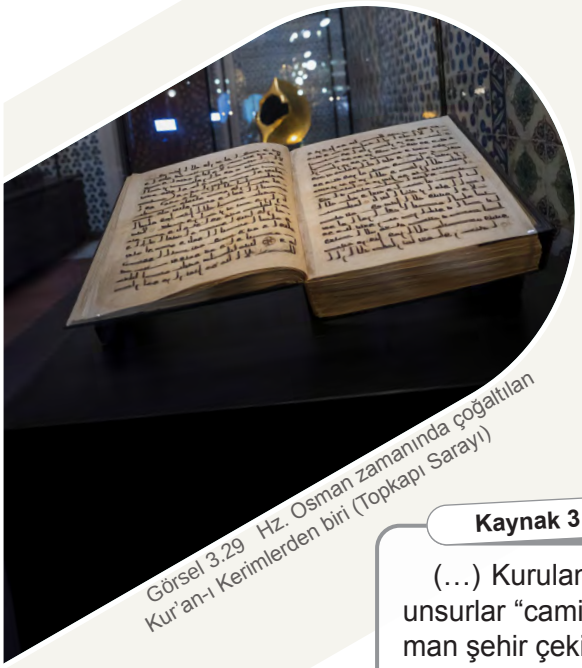
Bilgi kutsundaki ifadeleri Hz. Muhammed'in (sav) hangi sözleriyle ilişkilendirebilirsiniz? Söyleyiniz.

Hz. Muhammed (sav) Veda Hutbesi'nde tüm insanlığa yönelik evrensel mesajlar da vermiştir. Bu hutbede tüm insanların herhangi bir ayrım yapılmaksızın eşit olduğunu, insanların can ve mal dokunulmazlığına sahip oldukları vurgulamıştır. Veda Hutbesi 1948 yılında ilan edilen "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi" ile benzerlikler göstermektedir.

Hz. Muhammed'in (sav) uygulamaları İslam toplumlarına ne gibi mesajlar vermiş olabilir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Dört Halife Dönemi (632-661)

Hz. Muhammed Dönemi'nde (sav) temelleri atılan İslam kültür ve medeniyeti Dört Halife Dönemi'nde gerçekleştirilen faaliyetlerle gelişmeye devam etti. İslam Devleti'nin idari, ekonomik, askerî ve hukuki açıdan kurumsallaşması sağlandı.

Görsel 3.29 Hz. Osman zamanında çoğaltılan Kur'an-ı Kerimlerden biri (Topkapı Sarayı)

Kaynak 2

(…) Kur'ân'ın muhâfazasına yönelik Müslüman dünyada hâkim olan kanaat, 'Kur'ân-ı Kerîm'in Hz. Peygamber döneminde yazıldığı, ilk halife Hz. Ebû Bekir döneminde cem (bir araya getirme) edilmek suretiyle iki kapak arasına alındığı ve üçüncü halife Hz. Osman döneminde de çoğaltılarak günümüze kadar intikal ettirildiği' şeklindedir (Görsel 3.29). (…)

Aydın, 2008, s. 120.

Kaynak 3

(…) Kurulan İslam şehirlerinin çekirdeğini teşkil eden en önemli fizikî unsurlar "cami" ve "dâru'l-imâre"dir. Bu iki yapıdan özellikle cami, her zaman şehir çekirdeğinde yer almasından dolayı, şehir merkezini belirleyen en önemli unsur olmuştur. Ayrıca divan, beytülmal, emirlik hamamı, hapishane ve mezarlık gibi unsurlar da şehir bünyesinde yer almışlardır. (…)

Çil, 2009, s.93-94.

Kaynak 4

(…) Hz. Ömer'in talimatı ile Küfe, Basra ve Fustat (Kahire) şehirleri kurulmuştur. Kurulan bu şehirlere, mevcut şehirlerin yönetim tarzında olduğu gibi; vali, katib, divan katibi, kadı ve askerlikten, güvenlikten, vergiden ve maliyeden sorumlu memurlar tayin etmiştir. Onun dönemimin diğer önemli olayları ise Hicri takvimin kabul edilmesi ve divan teşkilatının kurulmasıdır. Hicri takvimin başlangıcında, Hz. Muhammed'in (sav) hicret tarihi olan 622 yılı esas alınmıştır. (…) Hz. Ömer, halife olduğunda devletin kurumsallaşması için çalışmaları hızlandırmıştır. Açıklık, şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkeleri doğrultusunda faaliyet göstermek için ilk yaptığı icraatlardan birisi beytülmal teşkilatını kurmak olmuştur. (…)

Akkuş, 2023, s.122-148.

Hz. Ali, eğitime, bilime ve bilimsel çalışmalara büyük önem vermiş; İslam kültür ve medeniyetine önemli katkılarda bulunmuştur. Açtığı okullara öğretmenler görevlendirmiş, kendisi de bu okullarda derslere katılmıştır. "İlim bayrağımdır, nereye gitsem benimledir." sözü, onun ilme ve eğitime verdiği önemi açıkça göstermektedir.

Dört Halife Dönemi'ndeki uygulamalar İslam kültür ve medeniyetine hangi alanlarda katkıda bulunmuştur? Düşüncelerinizi açıklayınız.

Müslümanlar, Hz. Muhammed (sav) hayattayken herhangi bir sorunla karşılaştıklarında onun görüşlerine göre hareket etmiştir. Ancak vefatından sonra ortaya çıkan sorunlara çözüm arayışı, hadislerin belirlenip bir araya getirilmesi ihtiyacını doğurmuş ve Müslümanları bazı bilimsel çalışmalara yöneltmiştir. Bu sebeple kıraat, tefsir, hadis, fıkıh, kelâm gibi ayrı dinî bilim dalları ortaya çıkmıştır.

Emeviler (661-750)

Emeviler Dönemi'nde dinî bilimlerin yanı sıra pozitif ve sosyal bilimlerde de çalışmalar yapıldı. Başta felsefe olmak üzere astronomi, matematik, tıp, kimya gibi bilimlere ait eserler Arapçaya çevrildi. Böylece Müslümanlar, ulaştıkları bilimsel birikimi daha da geliştirerek ortak bilim mirasına katkı sağladı.

Bu dönemde eğitim ve öğretim faaliyetlerinde önemli gelişmeler yaşandı. Ülkede bulunan küttâbların sayısı artırıldı. Büyük camiler, mescitler, âlimlerin evleri ve saraylar önemli ilim kurumları hâline geldi. Emeviyye Camii (Şam) bu kurumlara en iyi örneklerdendir.

Kaynak 5

(…) Abdülmelik devrinin en önemli icraatlarından birisi müstakil İslâm paralarının bastırılmasıdır. (…) Para reformuyla, Abdülmelik bütün İslâm toplumunda kültürel ve siyasi bir bağ oluşturmaya yönelik büyük bir adım atmıştır. (…) Abdülmelik para reformunu gerçekleştirdikten sonra yine bununla bağlantılı olarak divânların Arapçalaştırılması hareketine girişmiş ve Abdülmelik'in reformuyla böylece Arapça bürokrasi dili haline getirilmiştir. (…) Artık Arapça devletin resmi dili oldu.

Erkoçoğlu, 2006, s. 375-404.

Görsel 3.30

Kaynak 6

(…) Kitaplar sadece içindeki bilgiler sebebi ile değil, yazı stili, cildi, süslemeleri ile de İslam medeniyetinde özel bir yer kaplamıştır. Kültür ile sanatın tarih potasında harmanlandığı alanlardan biri olan kitap sanatlarından, hüsnü hat, tezhib, cilt sanatı Müslümanların ilgi duyduğu sanatlar arasında yer almıştır. (…) Arap hattıyla, noktasız ve harekesiz olarak yazılmış ilk eser Kur'an-ı Kerim'dir. Arap yazısı Emeviler döneminde Şam'da gelişmeye başlamış ve süratli yazılabilen meşk (öğretmenin aynısını yazmaları için öğrencilere verdiği yazı örneği) tarzından zaman içerisinde yeni tarzlar ortaya çıkmıştır. (…)

(Ed.) Baş, 2017, s. 206-335.

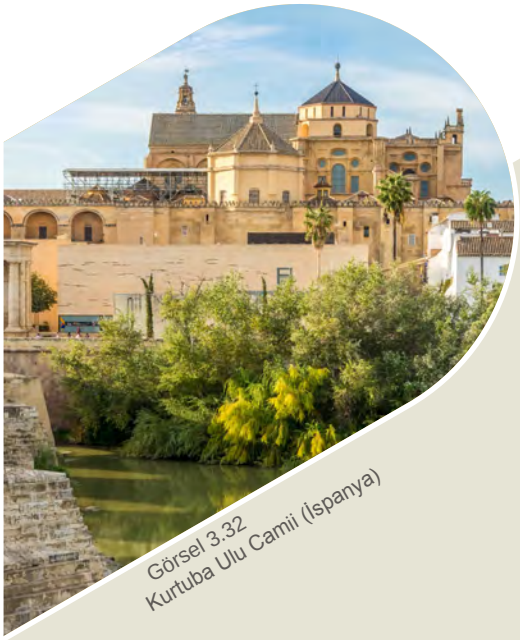
Görsel 3.31

Bugünkü Batı medeniyetinin ilerlemesini sağlayan sebeplerden biri de Müslümanların Endülüs'teki (İspanya) faaliyetleridir. Endülüs Emevi Devleti, kurulduğu coğrafya itibarıyla Batı medeniyetini etkileme imkânına sahip olmuştur. Endülüs Emevileri yaptıkları çalışmalarla bilim, sanat, mimari gibi alanlarda insanlığın ortak mirasına katkıda bulunmuşlardır. Örneğin Müslümanlardan kâğıt kullanımının öğrenilmesi, Batı toplumunu aydınlatacak olan bilginin hızlı yayılmasına zemin hazırlamıştır. Arapça bazı kelimelerin İspanyolcaya geçmesinde Endülüs Emevileri etkili olmuştur.

Kaynak 7

İspanya'da kurulan Endülüs Emevi Devleti Arap toplumunun altın çağını yaşadığı ve önemli bilimsel gelişmelerin meydan geldiği bir zaman dilimi olmuştur. Bu dönemde farklı toplumlarla bir arada yaşayan Endülüs Arapları çeşitli kültürlerle birlikte yaşamış ve kültürler arası etkileşim meydana gelmiştir. Bu etkileşim bilim alanında da kendini göstermiştir. Bu dönemde kütüphaneler kurulmuştur. Bu kütüphanelerde çeviri faaliyetleri hız kazanmıştır. (...) Endülüs'te bilim adamlarınca yapılan çeviriler neticesinde farklı bilimsel birikimlerin bir araya gelmesiyle kültürler harmanlanarak kendine özgü entelektüel bir yapı meydana gelmiştir. Endülüs Emevileri devrinde kurulan kütüphaneler sayesinde bilim adamları ihtiyaç duydukları eserlere kolay bir şekilde ulaşma imkânı bulmuşlardır. (…)

Bölükbaşı, 2024, s. 117.

Görsel 3.32
Kurtuba Ulu Camii (İspanya)

Kaynak 8

(…) İspanya'da 781 yıl süren İslâm hâkimiyetinin mümessili sanat eserleri, bugün İslâm sanatı için olduğu kadar dünya sanatı için de büyük önem taşırlar. Günümüze gelebilen pek az sayıdaki örneğine rağmen Endülüs'ten geriye kalan mimari eserler, plastik sanat eserleri ve çeşitli sanat alanlarına ait küçük boyutlu, fakat büyük hünerle meydana getirilmiş olan eserler, eşsiz nitelikleriyle Endülüs'ün üstün kültür ve düşünce hayatındaki erişilmez doruğu yansıtan bir güzelliği ve görkemi sergilemektedir. (…) Bu devir mimarisinin İspanya'da bıraktığı en önemli ve en ünlü bina, hiç şüphesiz bütün dünya camileri içinde de müstesna bir yere sahip olan Kurtuba Ulucamii'dir (Görsel 3.32). (…)

Beksaç, 1995, s. 225-226.

Bilgi Kutusu

Kurtuba Ulu Camii, UNESCO tarafından 1984 yılında Dünya Mirası Listesi'ne dâhil edilmiştir.

İslamiyet ve bilim

Abbasiler (750-1258)

Fetihler sebebiyle çok geniş bir sahaya yayılan Müslümanlar Eski Yunan, İran ve kısmen de Hint kültürüyle temasları sonucu, antik dünyanın ilmî ve felsefi eserlerini Arapçaya çevirmişlerdir. Emeviler Dönemi'nde başlayan bu faaliyetler Abbasiler Dönemi'nde genişleyerek cebir, geometri gibi alanları da içine almıştır. Müslümanlar sadece antik dünyanın eserlerini tercüme etmekle kalmamış ayrıca hem dinî hem de pozitif ilimler sahasında değerli eserler yazmışlardır. Bu eserler İspanya aracılığıyla Avrupa'ya geçerek Avrupa'yı etkilemiştir. İbn-i Sina'nın yazdığı el-Kânûn fi't-Tıbb (Tıbbın Kanunu) adlı kitap, Abbasiler döneminden itibaren İslam coğrafyasında ve Batı'da uzun yıllar ders kitabı olarak okutulmuştur.

Kaynak 9

Bilim tarihinin gelişim duraklarından biri olan Beytülhikme akademisi uzun yıllar boyunca bilimsel faaliyetlerin merkezi konumunda olmuştur. Bağdat'ta kurulmuş olan Beytülhikme'de özellikle Hint, Helen ve Yunan bilimine ait eserler tercüme edilerek kadim bilgiler geliştirilmiş, bilimsel çalışmalar daha ileriye taşınmıştır. Farklı etnik ve dini kökenlere ait düşüncelerin de kayda değer görülerek, zamanın şartları çerçevesinde bilimsel bilgi üretebilme gayesiyle çalışılan Beytülhikme'de dünyanın değişik coğrafyalarından bilginler buluşmuşlardır (Görsel 3.33). Beytülhikme'de toplanan bilginler matematikten felsefeye, tıptan ilâhiyata, geometriden şiire, hayatın tüm alanlarındaki konular ile ilgili bilimsel çalışmalar yapmışlardır. Günümüz bilimlerinin temeli bu çalışmalar ile atılmıştır.(…)

Güneş, 2022, s.167.

Beytülhikme

Görsel 3.33
Beytülhikme'de bilim insanları (Temsili)

Bilgi Kutusu

İslam tarihinin ilk rasathaneleri Abbasiler Dönemi'nde Bağdat ve Şam'da kurulmuştur. Bu rasathanelerde Güneş, Ay, gezegenler, yıldızlarla ilgili gözlemler yapılmış ve insanlığın ortak mirasına katkıda bulunulmuştur.

Görsel 3.34
Samerra Câmiu'l-Kebîr (Irak)

Abbasi Halifesi Mu'tasım, Bağdat'ın yaklaşık 100 km kuzeyinde Samerra şehrini kurdu. Samerra'nın mükemmel planı, cami ve saraylarının mimari özellikleri; İslam medeniyetinin ihtişamını, o dönemde dünyanın en güçlü devletlerinden biri olan Abbasilerin zenginliğini ve sanata verdikleri değeri yansıtır. Samerra'da inşa edilen Samerra Câmiu'l- Kebîr (Samerra Ulu Camîî), Abbasi Dönemi'nin en önemli eserlerinden biridir. Bugün bu camiden geriye sadece iç surları ile meşhur sarmal şekilli minaresi kalmıştır (Görsel 3.34).

İslam dünyasında bayramlar başta olmak üzere özel gün ve geceler ayrı bir öneme sahiptir. Abbasiler Dönemi'nde Bağdat, Kudüs, Şam gibi büyük şehirlerde Ramazan ve Kurban bayramları son derece coşkulu törenlerle kutlanmıştır. Bayram gecelerinde çeşitli şehirlerde fener alayları düzenlenmiş, kıyılarda kandiller yakılmış ve hilâfet sarayı ışıklarla donatılmıştır.

Kaynak 10

(…) Abbasiler, İslâm dünyasında dikkat çeken ve iz bırakan bir medeniyetin kurucuları olarak, birçok İslâm devletine tesiri bulunan yenilikler ihdâs etmişlerdir. Bunlardan birisi olan kâdı'l-kudâtlık (başkadı) kurumunun teşekkülü, devletin adalet teşkilatında önemli bir gelişmedir. (…)

Göl, 2018, s.51.

Abbasiler Dönemi'nde adalet işlerinden sorumlu olan başkadılık makamının yaptığı görevi günümüzde hangi kurum yapmaktadır? Söyleyiniz.

Özellikle VII. ve XIII. yüzyıllar arasında İslam medeniyeti insanlığın ortak mirasına önemli katkılar sağlamıştır. Bu yüzyıllar arasında Avrupa ve Asya'daki medeni ve gelişmiş şehirlerin çoğu İslam devleti sınırları içerisinde yer almıştır. Bu şehirlerde İslam medeniyetinin bilim, sanat, mimari gibi alanlarda insanlığın ortak mirasına katkılarını yansıtan önemli eserler üretmişlerdir.

Verilen yazılı, görsel ve dijital kaynaklara göre İslam medeniyeti, insanlığın ortak mirasına ne gibi katkılarda bulunmuştur? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Kültürel miras; bir toplumun üyelerine ortak geçmişlerini anlatan, aralarındaki dayanışma ve birlik duygularını güçlendiren bir hazinedir. Toplumların hafızası olan kültürel miras, geçmişle bugün arasında bir köprü görevi görmektedir. Yaşanan kültüre bir temel oluşturan kültürel miras, geleceğin şekillendirilmesinde yol gösterici olmaktadır. Her millet dünya kültürünü kendi kültürüyle zenginleştirmektedir. Bu sebeple kültürel miras ögeleri insanlığın ortak mirası olarak kabul edilmektedir. Bütün milletler tarafından korunması gereken ortak mirasın zenginleştirilmesi ve gelecek nesillere aktarılmasında bireylerin çevresine, millî ve manevi değerlerine saygı duymaları gerekmektedir. Aşağıdaki genel ağ haberinde ortak mirasın korunmasına yönelik ülkemizde gerçekleştirilen faaliyetlere örnek verilmiştir.

Görsel 3.35
Habib-i Neccar Cami (Hatay)

Depremde yıkılan Habib-i Neccar Cami yeniden inşa edilecek

"... Anadolu'nun ilk camisi olarak kabul edilen ve 6 Şubat'taki depremlerde tamamen yıkılan Habib-i Neccar Cami'nin (Görsel 3.35), Vakıflar Genel Müdürlüğü kontrolünde aslına uygun inşası için çalışmalara başlandı. Cami, Antakya'nın 638 yılında Müslüman Arapların eline geçtiği dönemde inşa edilmiştir. Hatay Valisi "Cami; gelecek nesillere aktarılacak bir şekilde, aslına uygun, fen ve sanat kurallarının gerektirdiği şekilde yeniden inşa edilecektir." dedi..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Ortak mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılmasında bireysel olarak neler yapabiliriz? Söyleyiniz.

UYGULAYALIM

ETKİNLİK

Adı : İslam Kültür ve Medeniyetini Öğrenelim

Amacı: İslam medeniyetinin insanlığın ortak mirasına katkılarını belirleyebilme

Beceri: Tümdengelimsel Akıl Yürütme

Süre : 3 ders saati

Yönerge:

- Sınıfınızı altışar kişilik gruplara ayırınız. (Sınıf mevcudunuz yeterli değilse gruptaki öğrenci sayısını azaltabilirsiniz.)

Görsel 3.36

- Oluşturduğunuz gruplardaki öğrencilere tabloda yer alan konu alanlarını paylaştırınız. (Öğrenci sayısı yeterli değilse bir öğrenci birden fazla konu alanının sorumluluğunu üstlenebilir.)
- Farklı gruplarda yer alan ve aynı konu alanlarını paylaşan öğrencilerin uzmanlık grubu adı altında bir araya gelmelerini sağlayınız. Uzmanlık grubundaki öğrencilerden konu alanları ile ilgili detaylı çalışma yapmalarını isteyiniz.
- Grup çalışmaları sırasında İslam medeniyetinin oluşturduğu ortak mirasın korunmasında duyarlı ve saygılı davranmanın önemi ile ilgili açıklamalarda bulununuz.
- Uzmanlık grubunda yer alan öğrencilerin çalışmalarını tamamladıktan sonra ilk gruplarına geri dönmelerini ve detaylı çalışma yaptığı konu alanıyla ilgili diğer arkadaşlarını bilgilendirmesini isteyiniz.
- Her gruptan birer sözcü belirlemelerini isteyiniz.
- Grup sözcüleri tarafından İslam medeniyetinin insanlığın ortak mirasına yaptığı katkılar; eğitim, bilim, hukuk, kültür, sanat ve mimari alanları ile ilişkilendirilerek açıklamalarını sağlayınız.
- Sunum süreciniz kontrol listesi ile değerlendirilecektir.

Kontrol listesi

Öğrenelim bölümünde incelediğiniz kaynaklara göre Hz. Muhammed (sav), Dört Halife, Emeviler ve Abbasiler dönemlerinde İslam medeniyetinin eğitim, bilim, hukuk, kültür, sanat ve mimari alanlarında insanlığın ortak mirasına katkılarını belirleyerek verilen örneğe benzer çıkarımlarda bulununuz.

Eğitim

Hz. Muhammed (sav) Dönemi'nde Mescid-i Nebevî'nin bir bölümü eğitim için ayrılmıştır. Bu durum İslam'ın, Hz. Muhammed (sav) Dönemi'nden başlayarak günümüze kadar eğitime verdiği önemi göstermektedir.

Kültür

Bilim

Sanat

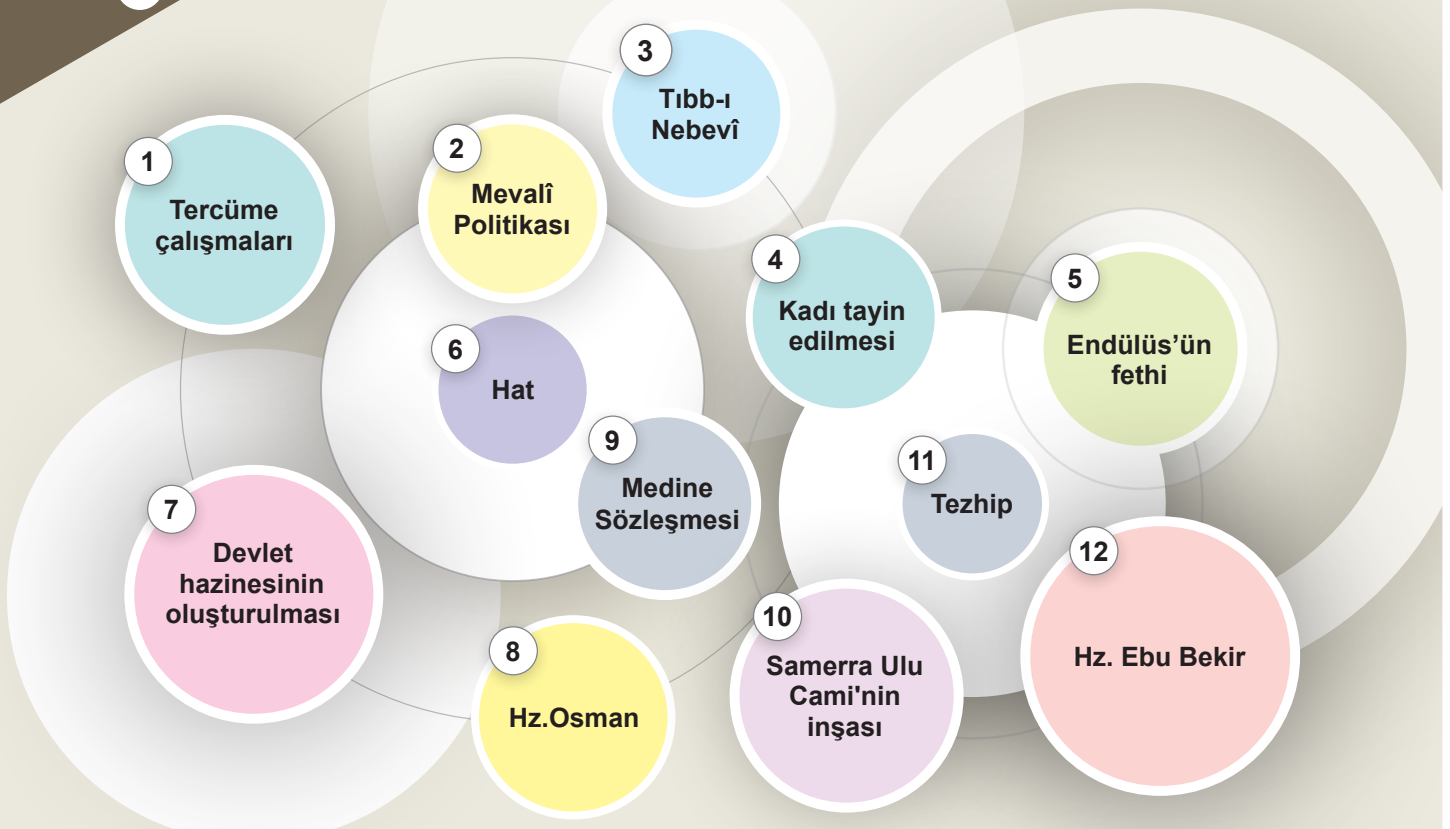
Hukuk

Mimari

Görsel 3.37

DEĞERLENDİRELİM

Aşağıda "Hz. Muhammed, Dört Halife, Emeviler ve Abbasiler" dönemleriyle ilgili ifadeler numaralandırılarak verilmiştir. Soruları okuyunuz ve ilgili ifadelerin numarasını cevap alanlarına yazınız. (Bir numarayı birden fazla cevap alanına yazabilirsiniz.)

- Hz. Muhammed Dönemi'nde meydana gelen gelişmeler hangileridir?

.....

- Kur'an-ı Kerim'i kitap hâline getiren ve çoğaltan halifeler hangileridir?

.....

- Hz. Ömer Dönemi'nde meydana gelen gelişmeler hangileridir?

.....

- Emeviler Dönemi'nde meydana gelen gelişmeler hangileridir?

.....

- Abbasiler Dönemi'nde meydana gelen gelişmeler hangileridir?

.....

- Verilen ifadelerden hangileri hukuk alanı ile ilişkilidir?

.....

- Kitap yazımında yararlanılan sanat dalları hangileridir?

.....

Tarih sahnesi

DÜŞÜNELİM

İSLAMİYET'İN KABULÜYLE TÜRKLERİN SOSYAL VE KÜLTÜREL HAYATLARINDA MEYDANA GELEN DEĞİŞİMLER

İnsanlık tarihi kadar eski dönemlere uzanan dinî inançlar, tarihin her evresinde varlığını hissettirmiştir. Toplumsal hayatta önemli yer tutan inançlar sadece toplumsal hayatı etkilemekle kalmamış aynı zamanda insanların kaynaşması, dayanışması ve bütünleşmesinde son derece önemli rol oynamıştır.

Aşağıdaki ortam ve durumlarda dinî inancınızın sosyal hayatınıza ne gibi etkileri vardır? Örnekler yazınız ve yazdığınız örnekleri arkadaşlarınızın örnekleri ile karşılaştırınız.

Aile İçerisinde

.....

.....

.....

.....

Arkadaşlık ve Komşuluk İlişkilerinde

.....

.....

.....

.....

Akrabalık İlişkilerinde

.....

.....

.....

.....

Çevrenizde (Mahalle / Sokak)

.....

.....

.....

.....

KEŞFEDELİM

İslamiyet ile ilgili bazı kavramlar resfebe şeklinde aşağıda verilmiştir. Kavramları bularak resfebenin altına yazınız ve soruları cevaplayınız.

Mİ E

.....

H AL

.....

S AP

.....

S KA

.....

ZEK

.....

B RAM

.....

KUT

.....

İBAD

.....

Resfebe şeklinde verilen kavramlardan günlük hayatınızda etkili olanlar hangileridir? Söyleyiniz.

İslamiyet'in sosyal hayatınıza ne gibi etkileri vardır? Günlük hayatınızdan örnekler veriniz.

Görsel 3.38

ÖĞRENELİM

Öğretmeninizin rehberliğinde iki gruba ayrılarak size verilen yazılı, görsel ve dijital kaynakları inceleyiniz. (Birinci grup, sayfa 144 ile 145 arasındaki kaynakları ikinci grup ise sayfa 146 ile 149 arasındaki kaynakları incelemelidir.) Yaptığınız incelemelere dayanarak İslamiyet öncesi ve İslamiyet'in kabulünden sonraki dönemlerde Türklerin sosyal ve kültürel hayatlarının temel özelliklerini; yaşam biçimi, yazı, dil ve edebiyat, sanat ve mimari alanlarında değerlendirip çözümlemeler yapınız.

İslamiyet Öncesi Dönemde Türklerin Sosyal ve Kültürel Hayatlarının Temel Özellikleri

İslamiyet öncesi Türk kültürünün oluşumunda yer şekilleri ve iklim gibi coğrafi unsurlar büyük önem taşımaktadır. Bu unsurlar Türk milletinin yaşayışı, düşünce tarzı, dinî yapısı, dünya görüşü ve geleneklerinde etkili olmuştur.

Kaynak 1

(...) Türkler yaşadıkları coğrafya nedeniyle eski çağlarda Batı Asya ve Doğu Avrupa bozkırlarında bulunduklarından dolayı ilk kültür ve medeniyetleri de bozkır kültürü olarak adlandırılmıştır. Araştırmacılara göre Bozkır (Türk) kültürü at ve demir üzerine kurulmuştur.(...)

Deveci Bozkuş, 2022, s. 342.

Görsel 3.39

Türkler için at ve at yetiştiriciliği, yaşamın ayrılmaz bir parçası olmuştur. Konargöçer hayat süren Türkler, geniş bozkırlarda hayvancılık yaparken atı ulaşımda, sürüleri yönetmekte ve savaş meydanında en büyük yardımcı olarak kullanmışlardır. At sevgisi sanata yansımış, halı ve kilimlere at figürleri işlenmiştir. Ata rahat binebilmek için pantolon giymişlerdir (Görsel 3.39).

Türklerde sosyal yapı aileden başlayarak millete kadar uzanır. "Kanun" yerine "töre" ifadesinin kullanıldığı Türk toplumunda geniş bozkırlarda yaşamanın gerektirdiği sürekli savunma durumu nedeniyle askerlik bir yaşam biçimi olarak kabul edilmiştir. Her birey, gerektiğinde savaşabilecek şekilde yetiştirilmiştir. Atalarına ve ölülerine büyük önem veren Türkler, İslam öncesinde özellikle hükümdarlarını kurgan adı verilen anıt mezarlara defnetmişlerdir.

? Ülkemizde yakın tarihimizde vefat eden devlet büyüklerine ait anıt mezarlar bulunmaktadır. Bu anıt mezarlar hangileridir? Örnekler veriniz.

Kaynak 2

(...) Eski Türklerde bozkır kültürü ve konargöçer kültür yapısı nedeniyle özellikle Hun ve Göktürk dönemlerine kadar çok fazla mimari eser olmasa da evlerin bu dönemde daha ziyade kerpiçten yapıldığını söylemek mümkündür. Uygurlar dönemiyle birlikte Orta Asya'da (Türkistan) evler, tapınaklar ve şehirler inşa edilmeye başlanmıştır. Türkler bu dönemde genellikle kurdukları kasabalarda binalarını daha çok çamur ve topraktan (kerpiç) yapmış, bazı Türkler ise ahşap meskenler inşa etmişlerdir. (...)

Deveci Bozkuş, 2022, s. 345.

Asya Hun Devleti ve Göktürklerde hükümdarlar ve beyler "otağ" (Görsel 3.40) adı verilen büyük çadırlar kullanırken Uygurlarda saraylar kullanılmıştır.

Bozkır kültüründe günlük kullanılan eşyaların üzerindeki motifler, dönemin sanat anlayışının temelini oluşturmuştur. Bu dönemde yapılan halı, kilim, kemer tokası, kılıç kabzası, at koşum takımı gibi taşınabilir eşyalar üzerinde hayvan motifleri görülmektedir. Türkler bu motiflerdeki hayvanlara farklı anlamlar yüklemiştir. Örneğin aslan ve kartal gücü, kurt özgürlüğü, kaplumbağa ise sonsuzluğu sembolize etmiştir.

Bozkır kültüründe renkli taş ve gümüş kakmacılığı, kuyumculuk, çadırcılık, halı ve kilim dokumacılığı oldukça ileri bir düzeydedir. Bu dönemde yapılan Pazırık halısı dünyanın bilinen en eski halısıdır (Görsel 3.41). İslamiyet öncesi döneme ait sanatsal ürünler arasında resimler ve özellikle Uygurlar döneminde görülen minyatürler bulunmaktadır.

Destanların Türk edebiyatında önemli bir yeri vardır. Bilinen en eski Türk destanlarından biri Asya Hun Devleti Dönemi'nde ortaya çıkan Oğuz Kağan Destanı'dır. Bazı kaynaklara göre bu destanda, Mete Han'ın hayatı efsanevi bir dille anlatılmıştır. Ergenekon Destanı'nın Göktürkler döneminde Türeyiş ve Göç Destanlarının ise Uygurlar döneminde ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Destanların yanı sıra yazılı kaynaklar da İslamiyet öncesi Türk edebiyatının önemli eserleri arasında yer alır. Göktürk alfabesiyle yazılan Orhun Kitabeleri ve Uygur alfabesiyle yazılan Karabalsagun Kitabeleri Türklerin ilk yazılı kaynakları arasındadır. Göktürkler döneminde dikilen Orhun Kitabeleri, ilk Türk alfabesinden günümüze ulaşabilen en değerli eserlerdir. 38 harfli Göktürk alfabesi bazı değişikliklerle Bulgarlar, Hazarlar, Peçenekler gibi farklı Türk toplulukları tarafından da benimsenerek Türkistan'dan Avrupa'nın içlerine kadar yayılmıştır.

Uygurlar bilime büyük önem vermişlerdir. Bu dönemde kâğıt ve tahta kalıplardan yararlanarak matbaayı (Görsel 3.42) kullanan Uygurlar mabetlerinde kütüphaneler kurmuşlardır.

? **Uygurların sosyal ve kültürel hayatlarının diğer Türk devletlerinden farklı olmasının sebepleri nelerdir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.**

Ergenekon Destanı

Görsel 3.40

Görsel 3.41 Pazırık halısı

Görsel 3.42 Uygur matbaası (Temsili)

İslamiyet'in Kabulünden Sonraki Dönemde Türklerin Sosyal ve Kültürel Hayatlarının Temel Özellikleri

Türklerin geniş bir coğrafyada yaşamaları ve farklı dinlerle temas hâlinde olmaları, çeşitli din ve inançları benimsemelerinde etkili olmuştur. İslamiyet'ten önce Türklerde en yaygın din Gök Tengri inancıydı.

Türklerin Müslümanlarla ilk temasları Hz. Ömer zamanında gerçekleştirilen fetihlerle başladı. Ancak Türklerin toplu olarak İslamiyet'i kabul etmeleri ve Türk-İslam devleti kuracak çoğunluğa ulaşabilmeleri üç asırlık bir zamanı buldu.

Emevi idarecilerinin kendilerinden olmayan Müslümanları önemsememeleri Türkler arasında İslamiyet'in yayılmasını geciktirdi. Abbâsîler ise Emevilerden farklı olarak eşitlik ve adalet politikasını uyguladı. 751 yılında Müslümanlarla Çinliler arasında Talas Savaşı yapıldı. Türkler bu savaşta Müslüman Arapları destekledi. Savaş sonrasında Türkler kitleler hâlinde Müslüman olmaya başladı.

Emevilerin ve Abbasilerin Türklere karşı izlediği politika arasında ne gibi farklar bulunmaktadır? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Gök Tengri inancındaki tek Tanrı vurgusu, ahiret, cennet, cehennem gibi kavramlar İslamiyet ile olan benzerlikleri sayesinde Türklerin bu yeni dini benimsemesini kolaylaştırmıştır.

Türklerin İslamiyet öncesi inanışlarında temizlik ve ahlak anlayışı, adak ve kurban kesme geleneği İslamiyet ile benzerlik göstermektedir. Türkistan'da kurulan ilk Türk devletlerindeki Türk cihan hâkimiyeti mefkûresi (düşüncesi) ile İslam'daki cihat anlayışı birbirine benzemektedir. Bu benzerlikler de Türkler arasında İslamiyet'in yayılmasında etkili olmuştur.

Görsel 3.43

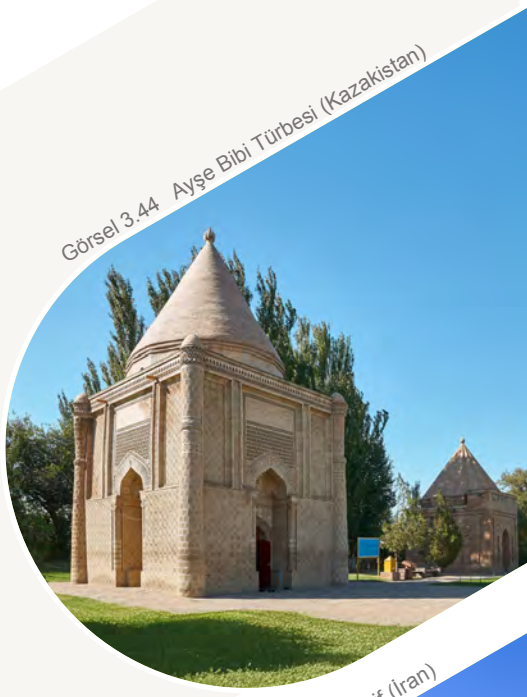
İslamiyet'in kabulünden sonra Türkler şehirler kurmuş olsalar da halkın büyük bölümü konargöçer hayata devam etmiştir. İslamiyet öncesinde olduğu gibi bu dönemde de Türkler boylar hâlinde yaşamıştır. Konargöçer hayatın en önemli gelir kaynağı hayvancılıktı. Hayvan yetiştiriciliği açısından en çok tercih edilen hayvan at idi (Görsel 3.43). Halkın bir kısmı tarımla uğraşırken şehirlerde esnaflık da yaygın bir geçim kaynağıydı. İpek Yolu üzerindeki Semerkant, Buhara, Taşkent, Balasagun gibi kentlerde ise ticaret gelişmişti.

Bu dönemde Türkler attan hangi alanlarda faydalanmışlardır? Söyleyiniz.

İslamiyet'in kabulünden sonra Türkler, Arap ve İran kültüründen etkilenmiştir. Bu etkileşim, Türklerin isimlerine ve hükümdar ünvanlarına da yansımıştır. Türk-İslam devletlerinde öncelikle hükümdar ve âlimler Arapça ve Farsça isimler kullanmaya başlamış, ardından halk da bu geleneği benimsemiştir. Ancak Türkçe isimler ve ünvanlar tamamen terk edilmemiştir. Örneğin İslamiyet'i kabul eden ilk Türk hükümdar olan Satuk Buğra Han, adının başına "Abdülkerim" ismini eklemiştir.

VII. yüzyılın sonlarında Türklerin İslamiyet ile tanışmasıyla sanat ve mimaride yeni bir dönem başlamıştır. Özellikle Uygurlardan kalan tapınaklar camilere dönüştürülmüştür. Bu yapılar zamanla cemaatle ibadet etmek için yetersiz kaldığından büyük camiler inşa edilmeye başlanmıştır.

İslamiyet'in kabulüyle birlikte Türkler, kurgan mezar yapımını bırakmışlardır. Bu geleneği İslam mezar anlayışına uyarlayarak İslam kültürüne türbe mimarisini kazandırmışlardır (Görsel 3.44).

Görsel 3.44 Ayşe Bibi Türbesi (Kazakistan)

Türbeler genellikle sahabeler, İslam âlimleri ve hükümdarlar adına inşa edilmiştir.

?| Çevrenizde gördüğünüz veya farklı kaynaklardan öğrendiğiniz türbe örnekleri hangileridir? Söyleyiniz.

Müslüman Türk hükümdarları Türkistan'da İslam dinini iyi bir şekilde öğretmek amacıyla ciddi girişimlerde bulunmuşlardır. İslamiyet'in ilk yatılı üniversiteleri kabul edilen medreseleri inşa etmişlerdir. Bu medreseler, Türk-İslam devletlerinde birçok alanda dünyayı etkileyen âlimlerin ve bilim insanlarının yetişmesine olanak sağlamıştır.

Türk-İslam devletleri, ticaret yolları üzerinde ribatlar (kervansaraylar) inşa ederek kervanların güvenliğini sağlamayı ve ticari hayatı canlı tutmayı hedeflemiştir (Görsel 3.45).

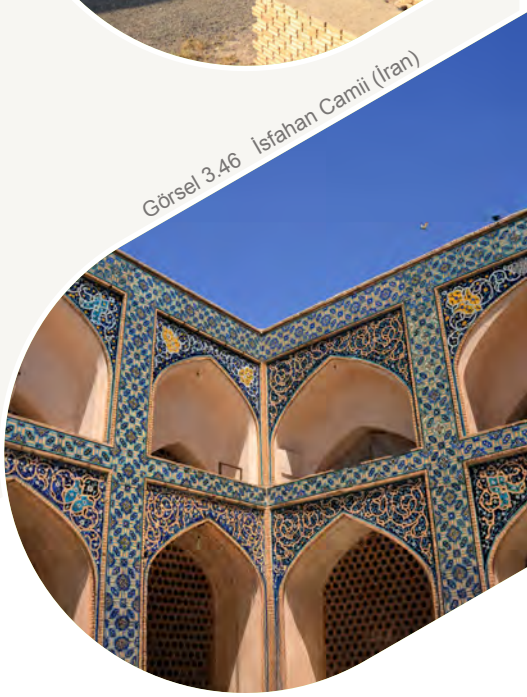

Görsel 3.45 Ribat-ı Şerif (İran)

Müslüman Türk hükümdarları genellikle saraylarda yaşamış ve ülkelerinde kervansaray, hamam, cami, medrese, hastane gibi sosyal tesisler inşa etmişlerdir. İslamiyet ile birlikte Türklerde dayanışma ve yardımlaşma faaliyetleri artmıştır. Yapılan bu sosyal tesislerde halkın ibadet, konaklama, sağlık gibi ihtiyaçları karşılanmıştır. Bu tesislerin giderleri vakıflar aracılığıyla karşılanmış ve böylece Türk vakıf geleneğinin temellerini atmıştır.

Kaynak 3

(...) Karahanlılar dinî ve sivil yapılarını bezemeye önem vermişlerdir. Yapılarda heykel ve tasvir yapma yasaklandığı için ciddi arayış içine girmişler ve Türk İslâm sanatının temelini atmışlardır. Karahanlı hükümdarları matematik, geometri alanında uzman olan âlimlere soyut ama bir o kadar sanatsal, ihtişamlı bezemeler yaptırmışlardır. Geometrik bezemelerin yanında bitkisel bezemeleri de geliştirilmiştir (...) (Görsel 3.46).

Rustamova, 2019, s. 684.

Görsel 3.46 İsfahan Camii (İran)

İlk Türk devletlerinde yaygın olan dokumacılık, taş oymacılığı, minyatür, ebru, kuyumculuk gibi el sanatları İslamiyet'in kabulünden sonra da varlığını sürdürmüştür. Bu dönemde Arap kültürünün etkisiyle Türklerde hat (hüsn-ü hat) ve tezhip gibi el sanatları da gelişme göstermiştir.

Aşağıdaki görsellerde bu sanatlara örnekler verilmiştir (Görsel 3.47).

Görsel 3.47

İslamiyet'in kabulünden sonra Türklerde edebiyat alanında önemli gelişmeler yaşanmıştır. İslamiyet öncesinde yaygın olan destan, efsane, hikâye gibi sözlü edebiyat unsurları Türk-İslam devletlerinde de devam etmiştir. Dede Korkut Hikâyeleri ve Satuk Buğra Han destanı buna örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca bu dönemde destanlara benzerlik gösteren menkıbeler de dilden dile aktarılmaya başlamıştır.

Bilgi Kutusu

Menkıbeler, din büyükleri veya tarihe geçmiş ünlü kimselerin yaşamları ve olağanüstü davranışlarıyla ilgili hikâyelerdir.

Dede Korkut hikayeleri

Görsel 3.45

İslamiyet'in kabulünden sonra Türklerde yazılı edebî eserler yaygınlaşmıştır. Karahanlılar Dönemi'nde Yusuf Has Hâcib tarafından yazılan Kutadgu Bilig ve Kaşgarlı Mahmud tarafından yazılan Divanü Lügati't-Türk (Görsel 3.48), ilk Türk-İslam eserleri arasında yer almaktadır.

Görsel 3.48 Divanü Lügati't-Türk

Yusuf Has Hâcib, Kutadgu Bilig adlı eserini Karahanlı hükümdarlarından Uluğ Kara Buğra Han adına yazmıştır. Balasagun'da yazmaya başladığı eseri, Kaşgar'da tamamlamıştır. Kutadgu Bilig "mutluluk veren bilgi" anlamına gelmektedir. Kitap, devlet yönetiminin nasıl olması gerektiği konusunu ele alır. Devletin doğru şekilde yönetilmesinin ülkeye ve halka mutluluk getireceğine inanıldığı için eser bu ismi almıştır. Hükümdarlara ve gelecek nesillere öğütler vermesi bakımından Kutadgu Bilig, Orhun Kitabeleri ile benzer özellikler taşımaktadır.

Karahanlı Dönemi'nden kalan bir diğer önemli eser, Türkçenin bilinen ilk sözlüğü olan ve Kaşgarlı Mahmud tarafından yazılan Divanü Lügati't-Türk'tür. Bu eser hem Araplara Türkçe öğretmek hem de Türkçenin söz varlığı, anlatım özellikleri ve kültürel zenginlik açısından Türkçenin Arapçadan zengin bir dil olduğunu göstermek amacıyla yazılmıştır. Eserde Türkistan'daki Türk boylarının lehçelerinden örnekler verilmiş ve Türklerin yaşamı hakkında önemli bilgiler sunulmuştur.

Divanü Lügati't-Türk

İslamiyet'in kabulünden sonra Türklerde Arapça ve Farsçanın etkileri görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde Arapça ve Farsça kelimeler Türkçeye girmiş olsa da Türkçe konuşulmaya devam etmiştir. İlk Türk-İslam devleti olan Karahanlılar, resmî dili Türkçe olarak benimsemiştir. Gazneliler ve Büyük Selçuklular ise resmî yazışmalarda ve edebî eserlerde daha çok Arapça ve Farsçayı tercih etmiş ancak sarayda ve halk arasında Türkçe konuşulmaya devam edilmiştir. Alfabe olarak Karahanlılar hem Uygur alfabesini hem de Arap alfabesini kullanmıştır. Gazneliler ve Büyük Selçuklular ise Arap alfabesini benimsemişlerdir.

Aşağıdaki tabloları tahtaya çizerek birinci grubun belirlediği özellikleri Tablo 1'e, ikinci grubunkileri ise Tablo 2'ye kaydediniz. Ardından tahtadaki bu bilgileri aşağıdaki tabloya aktarınız.

Tablo 1 : İslamiyet Öncesi Dönemde Türklerin

Hayat biçimi	Mimari eserlerinin özellikleri
.....	.....
Sanat eserlerinin özellikleri	Yazı, dil ve edebiyat özellikleri
.....	.....

Tablo 2 : İslamiyet'in Kabulü Sonrası Dönemde Türklerin

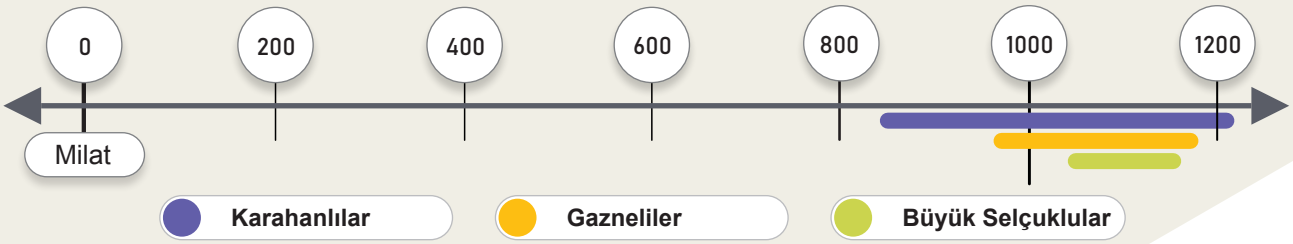
Hayat biçimi	Mimari eserlerinin özellikleri
.....	.....
Sanat eserlerinin özellikleri	Yazı, dil ve edebiyat özellikleri
.....	.....

Tablolara yazdığınız özelliklere göre Türklerin İslamiyet'i kabulüyle sosyal ve kültürel hayatlarında nasıl bir değişim meydana gelmiştir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

İLK MÜSLÜMAN TÜRK DEVLETLERİ

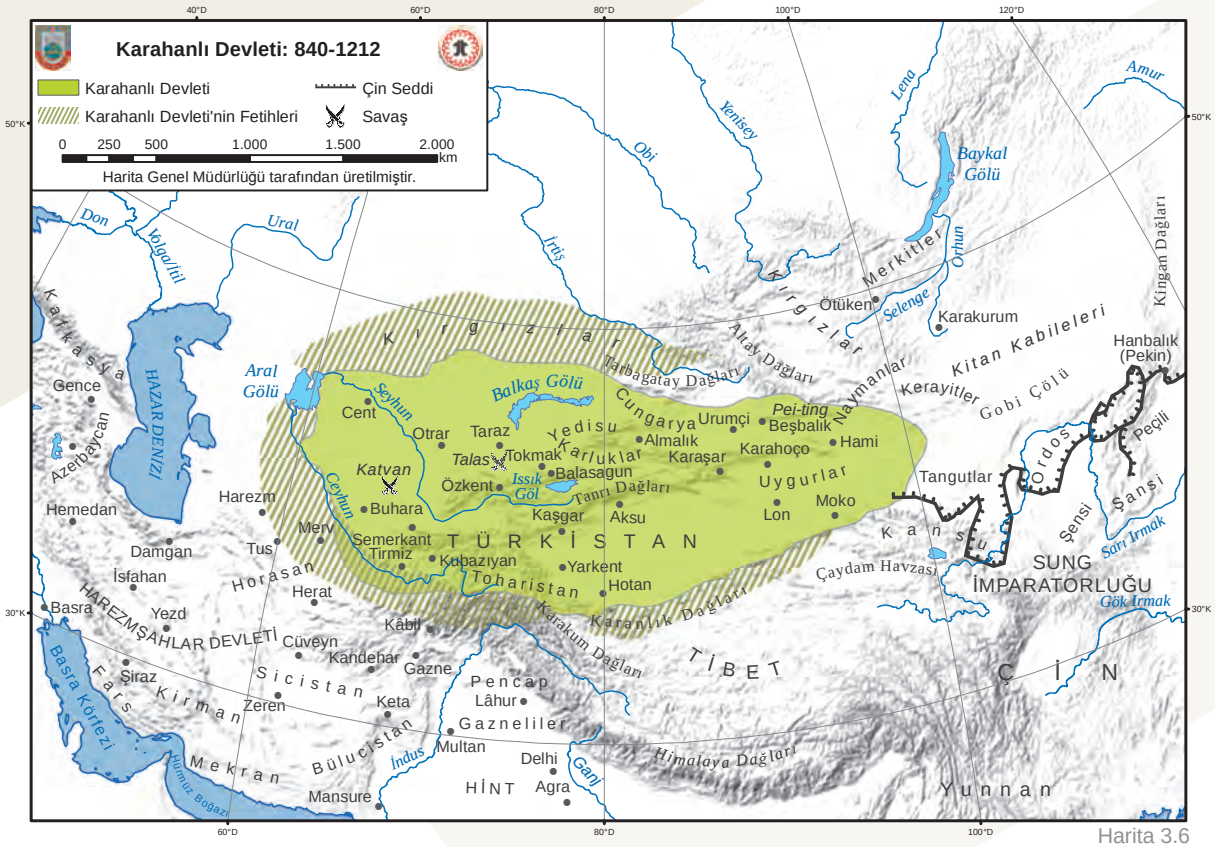
Karahanlılar, Gazneliler ve Büyük Selçuklular Asya'da kurulan ilk Müslüman Türk devletleri arasında yer almaktadır. Bu dönemde Türklerin sosyal ve kültürel hayatında meydana gelen değişimlerin etkisi günümüze kadar devam etmiştir. Bu dönemden kalan mimari eserler, sanat örnekleri ve kitaplar günümüz kültürel yapısının oluşmasında oldukça önemli yere sahiptir.

Söz konusu devletlere ait harita, görsel kaynak, seyahatname ve edebî eserleri inceleyerek soruları cevaplayınız.

Karahanlılar (840-1212)

Karahanlılar, Türkistan'daki Karluk, Yağma ve Çiğil Türkleri tarafından Balasagun merkezli olarak kurulmuştur. Bilinen en eski hükümdarı Bilge Kül Kadır Han'dır. Karahanlı hükümdarlarından Satuk Buğra Han'ın İslamiyet'i kabul etmesiyle Karahanlılar ilk Müslüman Türk devleti olmuştur.

Harita 3.6

Karahanlıların Müslüman olmasıyla İslamiyet, Maveraünnehir ve Türkistan'da hızla yayılmıştır. Bu dönemde Semerkant, Buhara, Kaşgar gibi önemli şehirler İslam tarihinin önemli kültür merkezleri hâline gelmiştir. Taht kavgaları nedeniyle Doğu ve Batı Karahanlılar olmak üzere ikiye ayrılan devlet 1212'de yıkılmıştır.

Karahanlılar Dönemi'nin sosyal ve ekonomik hayatı seyahatnamelerde şu şekilde ifade etmiştir.

Kaynak 4

(...) Türkistan, geniş bir imparatorluk ve muktedir bir hükümdarlığın yer aldığı emsalsiz bir ülkedir. Dünyanın göz bebeği, yeryüzünün süsüdür. Gerçek bir Türk yurdudur. Dağlarında ceylanlar seker, ormanlarında aslanlar kükrer. Türkistan, alabildiğince geniş bir ülkedir. Çok eskilerden beri kahramanların mekânıdır ve şanlı bir şöhrete sahiptir. Türkistan halkı, kesinlikle toprağı ekip biçmekle uğraşmayan göçmenler ve çobanlardan oluşur. Otların tabii olarak büyüdüğü meralardan başka yeşil alan yoktur.(...)

Şihabeddin El Ömerî, 2014, s. 106-107.

Seyahatnamede verilen bilgilere dayanarak Karahanlıların sosyal ve ekonomik hayatı ile İslamiyet'ten önceki Türklerin sosyal ve ekonomik hayatı arasında görülen benzerlik ve farklılıklar nelerdir? Düşüncelerinizi ifade ediniz.

Görsel 3.49
Divanü Lügati't-Türk'te Yer Alan Türk Dünyası Haritası

Kaşgarlı Mahmud'un Divanü Lügati't-Türk adlı eserinde yer verdiği harita, tarihteki ilk Türk dünya haritası (Görsel 3.49) olması açısından büyük bir değer taşır. Kaşgarlı Mahmud, kitabında haritasını yeryüzünün şekli gibi daire biçiminde çizdiğini belirtmiştir. Onun bu haritayı yuvarlak şekilde çizmesi ve bunu dünyanın biçimiyle açıklaması, 11. yüzyılda Türklerin dünyanın yuvarlak olduğunu bildiklerini göstermektedir. Haritada, Türk boylarının yerleşim alanları ile Türklerle ilişki içinde olan yabancı ülkeler ve topluluklar gösterilmiştir.

Kaşgarlı Mahmud bu eserinde aynı zamanda Türklerin kullandığı On İki Hayvanlı Türk Takvimi hakkında da bilgiler vermiştir.

Dîvânu Lugati't-Türk hakkında verilen bilgilere göre Türkler 11. yüzyılda hangi alanlarda gelişme göstermiştir? Tartışınız.

Görsel 3.50
Yusuf Has Hâcib, Kutadgu Bilig (Temsilî)

Yusuf Has Hâcib, Kutadgu Bilig (Görsel 3.50) adlı eserinde dönem hakkında önemli bilgiler vermiştir. Türklerde kut anlayışının İslamiyet'in kabulünden sonra da devam ettiği ve yöneticilerin halka halkın da yöneticilere karşı sorumluluklarının bulunduğuna bu eserden ulaşabilmekteyiz.

Verilen bilgilere göre Yusuf Has Hâcib, eserinde Türk devletlerinin hangi özelliği hakkında bilgi vermektedir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Gazneliler (963-1187)

Adını başkenti Gazne şehrinden alan Gazneliler, Alp Tigin adındaki bir Türk komutan tarafından kurulmuştur. Bugünkü Afganistan topraklarında kurulan bu devlet, en geniş sınırlarına Gazneli Mahmud döneminde ulaşmıştır. Sultan ünvanını kullanan ilk Türk hükümdarı olan Gazneli Mahmud, Hindistan'a yaptığı 17 seferle İslamiyet'in bu bölgede yayılmasını sağlamıştır.

Harita 3.7

Gazne kenti ve Gaznelilere seyahatnamelerde şu şekilde değinilmiştir.

Kaynak 5

(...) Gazne'nin havası temiz, suları tatlıdır. Burada hastalıklar çok azdır. Topraklarında yılan, akrep ve zehirli haşerat bulunmaz. Bu şehirden kahraman insanlar çıkmış, İslamiyet'i ve tahtı cesaretle savunmuşlardır. Sebüktekin'in oğlu Mahmud'un Hindistan 'a düzenlediği muzaffer seferler sonunda İslam dini bu büyük topraklara girmiştir. (...)

Şihabeddin El Ömerî, 2014, s. 106.

Gazneliler devri siyasi bakımdan olduğu gibi kültürel bakımdan da parlak geçmiştir. Gazneli hükümdarları saraylarında devrin en büyük şairleri, âlimleri ve bilim insanlarını toplamaya çalışmışlardır. Ayrıca bu şairlere, âlimlere ve bilim insanlarına hürmet göstermişlerdir. Gazneli Mahmud, dönemin önemli bilim insanlarından olan Bîrûnî'yi sarayına çağırmış ve Bîrûnî'nin bilimsel çalışmalarını desteklemiştir. Gazneli hükümdarları mimari faaliyetleriyle de dikkat çekmiştir. Sultan Mahmud ve Mesut büyük inşa faaliyetlerinde bulunmuş olmalarına rağmen bu eserlerden çok azı günümüze ulaşmıştır.

Gazneli Mahmud'un ardından tahta geçen oğlu Mesut döneminde Gazneliler, Selçuklularla mücadele etmiştir. 1040 yılında gerçekleşen Dandanakan Savaşı, Selçukluların zaferiyle sonuçlanmıştır. Bu yenilgi sonrası zayıflayan Gazneliler, 1187 yılında yıkılmıştır.

Büyük Selçuklular (1040-1157)

Devlet, ismini Tuğrul Bey'in dedesi Selçuk Bey'den almıştır. Tuğrul Bey Gazneliler ile yapılan Dandanakan Savaşı'nı kazanarak Merv, Dandanakan, Semerkant, Buhara, Nişabur, Rey ve çevresinde Büyük Selçuklu Devleti'ni kurmuştur.

Harita 3.8

? **Verilen haritaya göre Büyük Selçuklular kendinden önceki İslam devletlerinden farklı olarak İslamiyet'in hangi coğrafyalara yayılmasını sağlamıştır? Söyleyiniz.**

Seyahatnamelerde devletin kurulduğu coğrafya ve bu dönem hakkında şunlar yer almıştır.

Kaynak 6

Selçuklu hanedanının güneşi, Maveraünnehir'in ufkunda doğmuş ve doğuya ve batıya doğru yayılmıştır. İslamiyet'ten önce de bu topraklar, Türk hükümdarlarının hâkimiyetindeydi. Bu devlet, kimsenin sataşmaya cesaret edemeyeceği, okların ulaşamayacağı kadar güçlüydü. İslam dini bu topraklara girdiğinde iman nuruyla kandiller ışıldadı, köyler camiler ve mescitlerle süslendi. Ardından medreseler, ribatlar ve zaviyeler kuruldu. Vakıflarla donatılan bu topraklarda âlimlerin sayısı arttı. Bu âlimler İslam hukuku, hadis ve temel İslami konularla ilgili önemli eserler kaleme aldılar.

Şihabeddin El Ömerî, 2014, s. 85-86.

Tuğrul Bey Dönemi'nde bugünkü İran ve Suriye'nin büyük bir kısmı Selçukluların hâkimiyetine girmiştir. Türkistan'dan gelen göçler sonucunda yeni bir yurt arayışı başlamış ve Anadolu hedef olarak belirlenmiştir. Bu süreçte Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans) ile askerî mücadeleler başlamıştır. Bu mücadelelerin en önemlilerinden biri olan Pasinler Savaşı'nda (1048) Doğu Roma İmparatorluğu yenilgiye uğratılmıştır. Bu savaş Selçukluların Doğu Roma İmparatorluğu'na karşı kazandığı ilk büyük zaferdir.

Tuğrul Bey'den sonra tahta geçen Sultan Alparslan Dönemi'nde Selçukluların Anadolu yönündeki fetihleri hız kazanmıştır. 1071 yılında Doğu Roma İmparatorluğu ile yapılan Malazgirt Savaşı Selçuklular tarafından kazanılmıştır. Bu savaştan sonra Türkler kitleler hâlinde Anadolu'ya yerleşmeye başlamıştır. Büyük Selçuklular, en parlak dönemini Melikşah'ın hükümdarlığı sırasında yaşamıştır. Dönemin önemli yöneticilerinden biri olan Nizamülmülk hem Alparslan'a hem de Melikşah'a vezirlik yapmıştır. Melikşah'tan sonra oğulları arasında başlayan taht kavgaları nedeniyle zayıflayan devlet Sultan Sencer'in ölümünden sonra yıkılmıştır (1157).

Büyük Selçuklular, hâkim oldukları coğrafyada Türk-İslam kültürünü yansıtan önemli mimari eserler inşa etmişlerdir. Bu eserler arasında vezir Nizamülmülk'ün katkılarıyla yapılan Nizamiye Medreseleri dikkat çekmektedir. Ancak, bu medreselerden günümüze herhangi bir örnek ulaşmamıştır. Aşağıdaki görsellerde Büyük Selçuklulara ait mimari eser örneklerine yer verilmiştir.

Gümüştekin Medresesi (Suriye)

Görsel 3.51

Menuçehr Camii (Kars)

Görsel 3.52

Hoca Nazar Kervansarayı (İran)

Görsel 3.53

Halep Kalesi (Suriye)

Görsel 3.54

HABER

Verilen genel ağ haberlerinde Türklerin İslamiyet'i kabulü ile sosyal ve kültürel hayatlarında meydana gelen değişimin günümüze yansımalarına örnekler yer almaktadır.

Görsel 3.55

İstanbul'un sembollerinden Büyük Çamlıca Camisi

"... Osmanlı-Selçuklu mimari tarzı ile günümüz çizgilerini bütünleştiren ve görkemli mimarisiyle dikkat çeken Büyük Çamlıca Camisi (Görsel 3.55), büyük bir ibadethane olmasının dışında sanat galerisi, kütüphane, konferans salonu, sanat atölyesi ve İslam Medeniyetleri Müzesi ile Türkiye'nin en modern külliyesi olma özelliğini taşıyor.

Çamlıca Tepesi'nde estetik ve heybetli yapısıyla dikkat çeken caminin dört minaresi Malazgirt Zaferi'ne ithafen 107,1 metre, iki minaresi ise 90 metre yüksekliğindedir. Caminin 34 metre çapındaki kubbesi ise İstanbul'u simgelemektedir.

Ana kubbenin üzerinde bulunan alem, dünyanın en büyük alemi olma özelliğine sahiptir. Ayrıca camide Türk-İslam sanatlarının hat, çini, tezhip, ahşap oyma gibi örnekleri de yer almaktadır (Görsel 3.56)..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 3.56

Obruk Gölü manzaralı "Kervansaray Otel" turizme katkı sunacak

"... Konya'da restorasyonu tamamlanan Kızören Obruğu'nun yanındaki Selçuklu Dönemi eserlerinden Obruk Hanı, otel olarak hizmet verecek (Görsel 3.57). Konya-Aksaray kara yolunun 70. kilometresinde yer alan Kızören Obruğu'nun yanında, 800 yıl önce inşa edilen Selçuklu kervansarayı, 3 yıl süren restorasyon çalışmalarının ardından 13 odalı bir otele dönüştürüldü..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 3.57

Türkiye'de en çok tercih edilen isimler 'Yusuf' ve 'Zeynep' oldu

"... Türkiye'de dünyaya gelen bebekler için erkeklerde "Yusuf" (Görsel 3.58), kızlarda ise "Zeynep" en çok tercih edilen isimler arasında ilk sırada yer aldı. Açıklamaya göre, 2021'de dünyaya gelen 1 milyon 91 bin 143 bebek içerisinde erkeklerden 7 bin 540'ına Yusuf, 6 bin 236'sına Miraç, 6 bin 222'sine Eymen; kız bebeklerden de 11 bin179'una Zeynep, 7 bin 316'sına Elif, 6 bin 335'ine Defne ismi verildi..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 3.58

Türklerin İslamiyet'i kabulüyle birlikte sosyal ve kültürel hayatlarında meydana gelen değişimlerin sonuçlarını günümüz koşullarıyla karşılaştırınız. Elde ettiğiniz bilgileri aşağıdaki karşılaştırma tablosuna yazınız.

Türklerin İslamiyet'i kabulüyle sosyal ve kültürel hayatlarında meydana gelen değişim	Türklerin İslamiyet'i kabulüyle sosyal ve kültürel hayatlarında meydana gelen değişimin günümüze yansımaları
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

UYGULAYALIM

PERFORMANS GÖREVİ

Adı : Hikâye tasarlama

Amacı: İslamiyet'in kabulüyle Türklerin sosyal ve kültürel hayatlarında meydana gelen değişimin sonuçlarını dönemin koşulları içinde açıklama

Beceri: Tarihsel empati

Süre : 2 ders saati

Yönerge:

- Edindiğiniz bilgilerden yararlanarak kendinizi İslamiyet Öncesi Dönem'den İslamiyet'in kabulüne geçiş aşamasında yaşayan biri olarak hayal etmeniz ve o dönemde geçen bir hikâye tasarlamanız isteniyor.
- Bu doğrultuda aşağıdaki alana İslamiyet'in kabulüyle sosyal ve kültürel hayatınızda meydana gelen değişimlere ilişkin bir hikâye yazınız. (Hikâyenizi defterinize yazınız.)
- Hikâyenizi yazarken Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanmaya özen gösteriniz.
- Hikâyenizde İslamiyet'in kabulüyle Türklerin sosyal ve kültürel hayatlarında meydana gelen değişimin sonuçlarını dönemin koşulları çerçevesinde açıklayınız. Açıklamalarınızda çok yönlü bakış açısıyla değerlendirme yapmalısınız.
- Tarih, en önemli millî ve manevi değerlerimizden biridir. Atalarımızı tanımanın ve geçmişimizi öğrenmenin vazgeçilmez bir sorumluluk olduğunu unutmamalıyız.
- Oluşturduğunuz hikâyeler derecelendirme ölçeğiyle değerlendirilecektir.

Hikâyenin adı: .....

.....

.....

Hikâyenin konusu: .....

.....

.....

Hikâyenin kahramanları: .....

.....

.....

Hikâyede değindiğiniz millî ve manevi değerler:

.....

.....

.....

Eşleştirme oyunu

Derecelendirme ölçeği

DEĞERLENDİRELİM

İslamiyet'in kabulüyle Türklerin sosyal ve kültürel hayatlarında meydana gelen değişim ile ilgili örnek cümleler verilmiştir.

Verilen cümlelerle kutulardaki alanları eşleştiriniz (Cümlenin numarasını ilişkili olduğu alanın altındaki kutuya yazınız.).

1. Türklerde Arap alfabesinin kullanımı yaygınlaşmıştır.
2. Konargöçer hayat devam etmiş ancak büyük şehirler kurulmaya başlanmıştır.
3. Medrese, ribat, cami, hastane gibi yapılar inşa edilmiştir.
4. Türkçe konuşulmaya devam edilmiş ancak Arapça ve Farsça kelimeler dilimize girmeye başlamıştır.
5. Minyatür, ebru yapımı devam etmiş, Arap kültürünün etkisi ile hat ve tezhip sanatı gelişmiştir.
6. Hayvancılık ve at biniciliği önemini korumuştur.
7. Yöneticiler ve halk İslamî isim ve ünvanlar kullanmaya başlamışlardır.
8. Kurgan mezar anlayışı terk edilmiş İslam kültürüne türbe mimarisi kazandırılmıştır.
9. Yapıları süslerken geometrik şekilleri ve bitki motiflerini kullanmışladır.
10. Heykel ve balbal yapımına çok fazla rastlanmamaktadır.
11. Kutadgu Bilig, Divanü Lügati't-Türk gibi eserler kaleme alınmıştır.
12. Uygurlardan kalan tapınaklar camiye dönüştürülmüştür.

Hayat biçimi

Yazı, dil ve edebiyat

Sanat

Mimari

DÜŞÜNELİM

XI- XIII. YÜZYILLAR ARASINDA MEYDANA GELEN ASKERÎ MÜCADELELERİN ANADOLU'NUN TÜRKLEŞMESİ VE İSLAMLAŞMASINA KATKILARI

Konya, Türkiye Selçuklu Devleti'ne başkentlik yapmış kadim şehirlerden biridir.

Konya şehir planınında konumu ve görselleri verilen Türkiye Selçuklu Devleti'ne ait eserleri inceleyiniz. Soruları cevaplayınız.

Konya şehir planınında verilen eserler hangi amaçlarla yapılmış olabilir? Bu eserler Anadolu'da nasıl bir kültürel değişim meydana getirmiş olabilir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Görsel 3.59

KEŞFEDELİM

"XII. Yüzyılda Anadolu'da Bir Gün" adlı metni okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

XII. Yüzyılda Anadolu'da Bir Gün

Aybars, sabahın ilk ışıklarıyla uyandı. Elini yüzünü yıkadıktan sonra annesinin hazırladığı kahvaltıya hevesle oturdu.

Annesinin tandırda pişirdiği sıcacık ekmeğin üstüne sürdüğü tereyağı mis gibi kokuyordu. Bugün özel bir gün olduğu için sofrada yok yoktu. Yörük peyniri, yağlı kavurma, bal, zeytin, yoğurt... Sofranın başında, göğün mavisine karışan dağların sessizliğinde ailece kahvaltı yaptılar.

Görsel 3.60 Temsili

Kahvaltıdan sonra bir an evvel obanın diğer çocuklarıyla buluşmak için acele etti. Aslında her gün oyun oynarlardı (Görsel 3.60). *Aşık oyunu, çelik-çomak, ceviz oyunu, mangala, top, yumurta oyunu gibi oyunları çok severlerdi. Bugün ise düğün sebebiyle zamanları dardı. Çocuklar, bugün için birlikte mangala oynamaya karar vermişlerdi.*

Oyun sonrası çadıra doğru geldiğinde ablası Begüm'ün düğün hazırlıklarının başladığını gördü. Aybars'ın ailesi düğün için yün halılar ve kilimler serdi. Çeyiz sandığı açıldı; içinde işlemeli kumaşlar, kemerler ve el yapımı bakır kaplar vardı (Görsel 3.61). *Aybars'ın annesi ve obanın hatunları rengârenk şalvarlarını giymiş, gelen misafirler için kuzu etinden keşkek ve buz gibi ayran hazırlıyordu. Aybars ise babasının atlarını yıkamak ve otlatmak için çadırlarının önündeki geniş obaya çıktı. Kardeşleriyle düğün için getirilen atların bakımına yardım etti. Atlar, düğünlerinin vazgeçilmez simgesiydi; üzerlerine rengârenk kilimler ve nazar boncukları yerleştirilmişti. Düğün vakti geldiğinde obanın yaşlıları ve beyleri kurulan büyük otağın önünde toplandı.*

Görsel 3.61 Temsili

Ablası, beyaz kaftanı ve başındaki işlemeli duvağıyla çok güzel görünüyordu (Görsel 3.62). *Düğünde kopuz eşliğinde şarkılar söylendi, davullar çalındı. Aybars'ın dedesi, gelin ve damada dua etti:*

- Ocağınız kutlu, soyunuz ulu olsun!

Oğul ile boylanın, kız ile soylanın. Toyunuz hayırlı, bahtınız açık olsun!" Duanın ardından herkes hep bir ağızdan "Kutlu olsun!" diye bağırdı.

Görsel 3.62 Temsili

(Bu metin, kitap yazarları tarafından bu kitap için yazılmıştır.)

Metin ve görsellerde verilen Anadolu Türk kültürüne ilişkin özelliklerden günlük hayatınızda devam edenler hangileridir? Söyleyiniz.

Bazı kültürel özelliklerin nesiller boyunca devam etmesinin sebepleri nelerdir? Tartışınız.

ÖĞRENELİM

Türklerin Anadolu'yu yurt edinme süreci Büyük Selçuklular ile başlamıştır. Bu dönemde Selçuklular ve Doğu Roma İmparatorluğu arasında önemli savaşlar yaşanmıştır. Anadolu'yu yurt edinen Türkler, Avrupa'da başlayan ve İslam dünyasını hedef alan Haçlı Saldırıları sırasında Anadolu'yu korumuşlardır.

Anadolu; Avrupa Hunları, Sabar/Sibirler, Hazarlar, Kıpçaklar, Peçenekler, Oğuzlar gibi Türk topluluklarının akınlarına uğramış bir bölgedir. Türkistan'dan Anadolu'ya uzanan bu ilk akınlar Türk tarihinde önemli bir yere sahiptir. 1071 Malazgirt'ten önce Anadolu'ya yapılan akınlar daha çok keşif amaçlı iken 1071'den sonra yapılan akınlar; göç, imar ve iskân faaliyetleri ile Anadolu'da kalıcı olma hedefini taşımıştır.

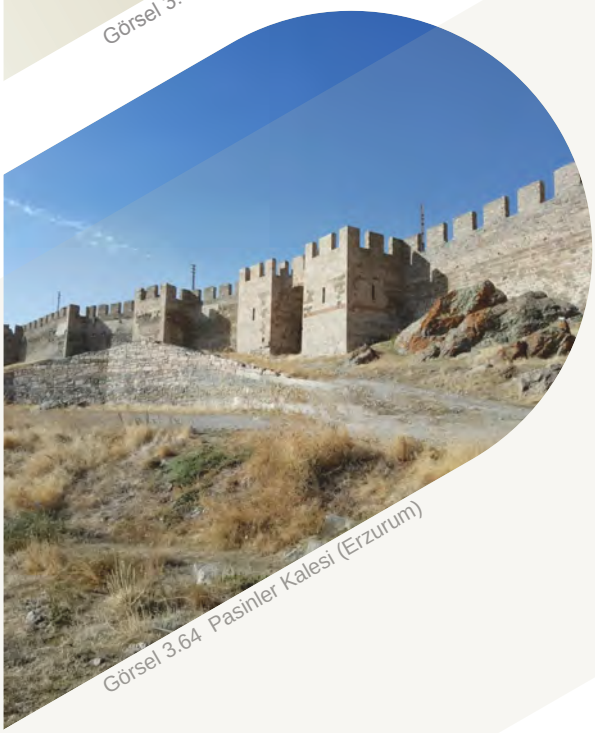

Görsel 3.63 Atlılar (Topkapı Sarayı Müzesi)

Anadolu'nun Türkleşme ve İslamlaşma sürecinde meydana gelen gelişmeler ile ilgili kaynakları inceleyiniz.

Anadolu'yu yurt edinme politikasının temeli, Büyük Selçuklu Devleti hükümdarı Tuğrul Bey tarafından atılmıştır. Tuğrul Bey Selçuklu topraklarına göç eden Türkmenlerin yerleşmesi için Anadolu'yu seçerek hanedan üyelerini ve komutanlarını Anadolu'nun fethi için görevlendirmiştir.

Selçuklu Türkmenlerinin kalıcı bir vatan arayışı, rotalarını Anadolu'ya çevirmelerini sağlamıştır. Bölgenin verimli arazilerinin yanı sıra jeopolitik ve stratejik konumu da bu ilgide büyük rol oynamıştır. Türklerin buraya yönelik ilk faaliyetleri; Çağrı Bey komutasındaki üç bin atlının, keşif amacıyla Doğu Anadolu'ya düzenlediği seferlerdir (Görsel 3.63). 1015-1021 yılları arasındaki bu uzun seferin ardından Çağrı Bey, Tuğrul Bey'e Anadolu'nun fethe uygun olduğu müjdesini vermiştir. Dandanakan Zaferi'ne kadar yavaş seyreden bu akınlar, zaferin ardından Türkler için kesin bir fetih hareketine dönüşmüştür.

Görsel 3.64 Pasinler Kalesi (Erzurum)

1048'de Selçuklular ile Doğu Roma İmparatorluğu arasında gerçekleşen Pasinler Savaşı'nı Selçuklular kazanmış ve bu zafer, iki devlet arasında yaklaşık bir asır sürecek olan mücadeleyi başlatmıştır. Selçuklu Hükümdarı Tuğrul Bey Dönemi'ndeki akınlarla Kars'tan Sivas'a kadar birçok Doğu Roma kalesi ele geçirilmiş ve Doğu Roma kuvvetleri zayıflatılmıştı (Görsel 3.64). Türkmenler planlı bir şekilde Kızılırmak kıyılarına kadar gelmişti. Pasinler Zaferi'nden sonra Türkmenler, Selçuklu hanedanı etrafında toplanarak fethedilen bölgelere yerleştiler. Anadolu'ya ailelerini,

çadırlarını, hayvanlarını, göçebe yaşam tarzlarına ait kültürlerini, silahlarını ve kıyafetlerini de getirdiler. Bu iskân olayı, Türk tarihi için bir dönüm noktasıydı. Türkistan'dan sonra Azerbaycan, Anadolu, Irak ve Suriye topraklarını kapsayan bölge XI. ve XIII. yüzyıllarda Türklerin ikinci anavatanı hâline geldi.

XI. yüzyılda Sultan Alp Arslan'ın emriyle Ahlat fethedilmiştir. Ahlat, Selçuklular tarafından Anadolu'ya yapılan akınların planlandığı ve dönüşlerinde de toplandıkları bir askerî üs olarak kullanılmıştır. Ahlat'ta bulunan Selçuklu mezar taşları ile Orhun Abideleri'nin benzerliği Türkistan Türk kültürünün Ahlat'tan Anadolu'ya yayıldığını göstermektedir (Görsel 3.65).

Görsel 3.65
Ahlat Selçuklu Meydan Mezarlığı (Bitlis)

Anadolu'ya yönelik Türk akınlarının giderek artması karşısında Doğu Roma imparatorları ne gibi tedbirler almış olabilir? Tartışınız.

Kaynak 1

(…) Türkler Anadolu'ya geldikleri zaman Roma ve Bizans'tan kalan yerleşim modelleri bulunmaktaydı. Türklerin Anadolu'ya yerleşmesiyle birlikte bazı yerleşmelerde değişim ve gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. (…) Türkler eski kente yerleşerek büyük değişimlere yol açmamıştır. Özellikle Anadolu kentlerinin çoğunluğu bu gruba dâhil edilmektedir. Türkler tahrip olan kentlerin yakınına ya da üzerine yapılar yapmıştır. Türklerce yeni kentler kurulmuştur. (…) XI yüzyıldan itibaren Anadolu'daki kentlerde kaleye önem verilmeye başlanmış ve Anadolu'daki yerleşmelerin büyük çoğunluğu bir kaleye sahip olmuştur. (…) Anadolu'yu gelen Türkler pek çok yeni kale inşa ettikleri gibi, stratejik bakımdan önemli yerlerdeki eski kaleleri onarmış, iç kalesi olmayan kalelere iç kale eklemiş, yeni yerleşim yerlerinin yanına kaleler kurmuşlar (Görsel 3.66) ve bu kalelerin gelirini yakın köylerden sağlamışlardır. Türk güçleri kalelerde aileleri ile beraber kalmaya başlamış ve kale-kent öğesi de böylece gelişmiştir. (…)

Kejanlı, 2010, s.289-290.

Görsel 3.66 Alanya Kalesi

Görsel 3.67 Ani Surları (Kars)

Tuğrul Bey'in vefatı ile yerine Çağrı Bey'in oğlu Alp Arslan geçmiştir. Bu dönem 1064'te Doğu Roma'nın surlarıyla meşhur şehirlerinden biri olan ve "**Anadolu'nun Doğu Kilidi**" olarak adlandırılan **Ani** fethedildi (Görsel 3.67). Bu fetih ile Anadolu içlerine yapılacak Selçuklu harekâtı için önemli bir üs kazanılmıştır. Ani'de Sultan Alp Arslan bir cami inşa ettirerek bölgedeki İslamlaşmanın temelini atmıştır. Selçuklularla birlikte Ani, kentin yeni sakinleri olan Selçuklu eserleriyle donatıldı. Ani'de Anadolu Türk mimarisinin de başlangıcını oluşturan cami, mescit, kümbet, mezarlık, hamam, konut, dükkân ve atölyeler inşa edildi.

Malazgirt Savaşı (26 Ağustos 1071)

Doğu Roma İmparatoru Romanos Diogenes (Romen Diyojen) Anadolu'ya düzenlenen Türk akınlarını durdurmayı, Türkleri Anadolu'dan çıkarmayı ve Selçuklu başkentini fethederek Selçuklu tehlikesini kesin bir çözüme kavuşturmayı istiyordu. Bu amaç doğrultusunda 1071'de bir zafer kazanma düşüncesiyle ordusunun başına geçti ve Anadolu'ya hareket etti.

Alp Arslan, Mısır'a sefere çıkmıştı. Şam'a yürüdüğü sırada Romanos Diogenes idaresindeki Doğu Roma ordusunun Doğu Anadolu'ya ilerlediğini haber alır almaz seferi yarıda keserek geri dönmüştür. 26 Ağustos 1071 Cuma günü gerçekleşen Malazgirt Savaşı'nın kaderini Selçuklu ordusunun uyguladığı turan taktiği, Doğu Roma ordusunda yer alan Uz (Oğuz) ve Peçeneklerin Selçuklu tarafına geçmeleri ve Sultan Alp Arslan'ın askerî yetenekleri gibi nedenler belirlemiştir. Selçuklu zaferiyle neticelenen savaşın sonucunda Doğu Roma ordusunun büyük bir kısmı imha edilmiş ve İmparator esir düşmüştür.

Görsel 3.68 Malazgirt Savaşı (Harbiye Askerî Müzesi)

Anadolu'da Malazgirt Zaferi'nden sonra başlayan Türk hâkimiyeti, yeni bir devir açmıştır (Görsel 3.68). İslami eserler ve İslami yaşayış tarzı Anadolu'nun çehresini bütünüyle değiştirmiştir. Türkler, Anadolu'ya ebediyen silinmeyecek damgalarını vurmuşlardır. Böylece, Malazgirt Zaferi, "devlet ve vatan kuran zafer" olarak gerçek değerini kazanmıştır. Bu savaşla Doğu Roma büyük oranda güç kaybetmiştir. Sultan Alp Arslan, savaşın sonunda Selçuklu ve Türkmen beylerine Anadolu'nun fethi emrini vermiştir. Bu emir üzerine Anadolu'da bağımsız beylikler kurulmuştur. Doğu Roma kuvvetleri ise bütün çabalarına rağmen ne Türk beylerinin ilerlemesini ne de Anadolu'nun fethini engelleyebilmiştir. Anadolu, süratli bir şekilde el değiştirmeye başlamıştır.

Malazgirt Zaferi ve Anadolu

Sultan Alp Arslan'a Malazgirt Zaferi ile ilgili duygularınızı ifade ettiğiniz bir mektup yazınız.

Görsel 3.69

Birinci Beylikler Dönemi

Saltuklular (1072-1202)

Saltuk Bey tarafından Erzurum ve çevresinde kurulmuştur. Saltuklular kale, cami, türbe, hamam, kervansaray gibi birçok mimari eser inşa etmiş ve bölgenin Türkleşmesinde önemli katkılarda bulunmuşlardır. Kale Cami, Tepsi Minare, Erzurum Üç Kümbetler (Görsel 3.69), Ulu Cami, Mama Hatun Külliyesi, İki Kümbetler Saltuklulardan günümüze ulaşan eserlerdendir.

Harita 3.9

Çaka Beyliği (1081-1093)

İzmir ve çevresinde Çaka Bey tarafından kurulmuştur. İlk Türk denizcisi olarak bilinen Çaka Bey'in Anadolu'nun Türk yurdu hâline gelmesindeki en önemli rolü, Doğu Roma İmparatorluğu'na karşı yapmış olduğu fetihleridir. Çaka Bey, o dönemin en modern savaş gemileriyle bir donanma oluşturmuştur. Çaka Bey'in İzmir'de oluşturduğu donanmanın kuruluş yılı olan 1081, Türk Deniz Kuvvetlerinin kuruluş yılı olarak kabul edilmektedir.

Görsel 3.70

Artuklular (1102-1409)

Artuklular; Hasankeyf, Mardin, Harput ve çevresinde kurulmuştur. Artuklular Dönemi'nde ticari hayatı canlı tutmak ve halkın ihtiyaçlarını karşılamak için birçok mimari eser yaptırılmıştır. Örneğin, Malabadi Köprüsü, Mardin'deki Zinciriye Külliyesi ve Hatuniye Medresesi Artuklulardan günümüze kalan eserlerdendir. Malabadi Köprüsü dünyanın en büyük ve en uzun taş kemerli köprüsüdür. Bu eser UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde yer almaktadır (Görsel 3.70).

Danişmentliler (1080 -1178)

Danişmentliler Sivas ve çevresinde kurulmuştur. Beylik, Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasına önemli katkılar sağlamıştır. Bu beylik; hâkim oldukları yerlerde birçok cami, köprü, hamam ve medrese yapmıştır. Kayseri Ulu Cami, Sivas Ulu Cami, Tokat Melik Gazi Kümbeti, Tokat Kulak Kümbeti Danişmentlerden günümüze ulaşan eserlerdendir. Tokat ve Niksar'da bu dönemde yaptırılan Yağıbasan Medreseleri, Anadolu'da inşa edilen ilk medreselerdir (Görsel 3.71).

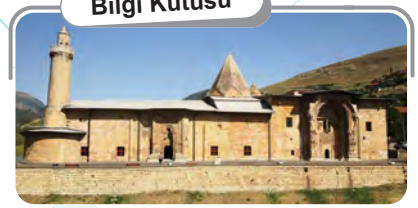

Görsel 3.71

İlk Türk Beylikleri

Bilgi Kutusu

Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası 1985'te Türkiye'nin **UNESCO Dünya Miras Listesi**'ne giren ilk mimari yapısıdır.

Görsel 3.72

Mengücekliler (1080-1228)

Mengücekliler, Erzincan ve çevresinde kurulmuştur. İnşa ettikleri mimari eserler ile Anadolu medeniyetin gelişmesine katkı sağlamışlardır. Sivas'taki Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası'ndan oluşan külliye, Mengücekli Beyliği'ne ait en eski eserdir. Bu eser Anadolu'da inşa edilen ilk Türk eserleri arasında yer almaktadır.

Kaynak 2

(…) Anadolu'da kurulan ilk Türk beylikleri, Anadolu'nun fethedilmesinde ve Türkleşmesinde çok önemli rol oynamışlardır. İlk Türk beylikleri hâkim oldukları toprakları Haçlılara karşı koruyarak İslamiyet'in Anadolu topraklarına yayılmasında öncülük etmişlerdir. (…) Beylikler hüküm sürdükleri bölgelerde yeni şehir, kasaba ve köyler kurarak imarlaşmayı başlatmışlardır. (…) Beylikler yaşadıkları şehir ve kasabalara saraylar, imarethaneler, kervansaraylar, köprüler, yaptırarak ülkelerini sosyal tesislerle donatmışlardır. (…) Anadolu'da kurulan ilk Türk beylikleri doğudan gelen göçebe Türkleri yerleşik hayata geçirerek bulundukları bölgeye uyum sağlamalarında öncülük etmişlerdir. (…) Bu beylikler Anadolu bölgesinde Türk-İslam medeniyetinin gelişmesine çok büyük katkılar sağlamışlardır. (…)

Şahbaz, 2017, s.167.

Türkiye Selçuklu Devleti

Malazgirt Zaferi'nin ardından kurulan Türkiye Selçuklu Devleti; bu toprakların Türk yurdu kimliği kazanmasına ve Avrupa'da 'Türkiye' adıyla anılmasına büyük katkıda bulunmuştur. Bölgede siyasi birliği tesis eden Türkiye Selçukluları günümüze kadar ulaşan pek çok kalıcı eser bırakmışlardır.

Türkiye Selçuklu Devleti ile ilgili verilen metinleri inceleyiniz.

Türkiye Selçuklu Devleti (1075-1308)

Selçuklu soyundan gelen Kutalmışoğlu Süleyman Şah, İznik'i fethederek Türkiye Selçuklu Devleti'ni kurmuş ve şehri başkent yapmıştır. Bölge genelinde düzenlediği seferlerle sınırları genişleten Süleyman Şah; Horasan ve Azerbaycan'dan gelen Türk kitlelerini fethettiği topraklara yerleştirerek Anadolu'nun Türkleşme ve İslamlaşma sürecini hızlandırmıştır. Bu dönemle birlikte Doğu Roma ve Haçlılara karşı verilen askerî mücadeleler, böylece Anadolu'nun Türk yurdu olma sürecini daha da pekiştirmiştir

Harita 3.10

Miryokefalon Savaşı (17 Eylül 1176)

Doğu Roma İmparatoru I. Manuel Komnenos (Manuel Komnenos), 1176'da çok büyük bir orduyla Anadolu'ya geçti. Amacı Sultan II. Kılıç Arslan'ın faaliyetlerini engellemek, Anadolu'yu Türklerden kurtarmak ve Türklerin imparatorluğa karşı tehditkâr faaliyetlerini sonlandırmaktı. İmparator I. Manuel Komnenos, Anadolu'yu geri almakta ne kadar kararlıysa Sultan II. Kılıç Arslan da onu savunmakta o kadar kararlıydı. İki tarafın orduları 17 Eylül 1176 tarihinde Miryokefalon Savaşı'nda karşı karşıya geldi. II. Kılıç Arslan, Doğu Roma ordusunu dar bir geçide girdiği sırada bozguna uğrattı.

Böylece Malazgirt'ten sonra Türk tarihinin ikinci büyük zaferini kazandı. Miryokefalon Zaferi Türkler için "devlet ve vatan koruyan zafer" olarak tarihteki yerini almıştır (Görsel 3.73).

Miryokefalon Savaşı, Türklerin Anadolu'dan atılamayacağının ve Anadolu'nun Türk yurdu olarak anılacağının göstergesidir. Doğu Romalıların Türkleri Anadolu'dan gönderme ümitleri tamamen kırılmıştır. Doğu Roma İmparatorluğu bundan sonra sürekli olarak savunmaya geçmiştir. Öte yandan Türkler de daima fetihler peşinde koşmaya devam etmiştir. Miryokefalon Zaferi, Türklerin Anadolu'da geniş imar faaliyetinde bulunabilmeleri ve kalıcı eserler meydana getirebilmeleri için uygun bir ortam oluşturmuştur.

Görsel 3.73 Miryokefalon Savaşı (İstanbul Askerî Müzesi)

Miryokefalon Zaferi'nden sonra Türkiye Selçuklu sultanları Anadolu'da siyasi birliği sağlamayı ve devleti doğal sınırlarına ulaştırmayı amaçlamışlardır. Türkiye Selçukluları, Danişmentli, Saltuklu ve Mengücekli beyliklerine son vermiş; Sinop'u ve Antalya'yı fethederek devletin sınırlarını kuzeyde ve güneyde denizlere ulaştırmışlardır. I. Alâeddin Keykubad, Alâ'îyye (Alanya) ve Alara kalelerini fethederek Türkiye Selçuklu Devleti'ni en geniş sınırlarına ulaştırmıştır. Türkiye Selçuklu Devleti, Alâeddin Keykubad zamanında artık siyasî birliğini büyük ölçüde sağlamıştır. Böylece sınırları neredeyse bugünkü Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırlarına ulaştırmıştır.

Miryokefalon Savaşı ve Zaferi

Türkiye Selçuklu Devleti, Sultan I. Alâeddin Keykubad'dan sonra Moğol istilâsına maruz kaldı. Türkiye Selçuklu tahtında bulunan Sultan II. Gıyâseddîn Keyhüsrev, doğudan gelen Moğol tehlikesini yeterince ciddiye almamıştı. Kendisine uyarılarda bulunan tecrübeli devlet adamlarının fikirlerini dikkate almayarak Moğol ordusu üzerine taarruz emrini verdi. 1243 yılında, Erzincan'ın Kösedağ yöresinde (Sivas ile Erzincan arası) yapılan Kösedağ Savaşı'nı Türkiye Selçuklu Devleti kaybetti. Savaşın sonunda Moğol hakimiyeti altına giren Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılış süreci başladı ve devlet 1308'te yıkıldı. Bir Türk devletinin yıkılışının yaşandığı bu dönemde Anadolu'da Türkiye Selçuklu Devleti'nin mirasını devralan yirmi kadar Türk beyliği kuruldu.

? **Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılma sürecine girmesi Anadolu'daki imar ve iskân faaliyetlerini nasıl etkilemiş olabilir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.**

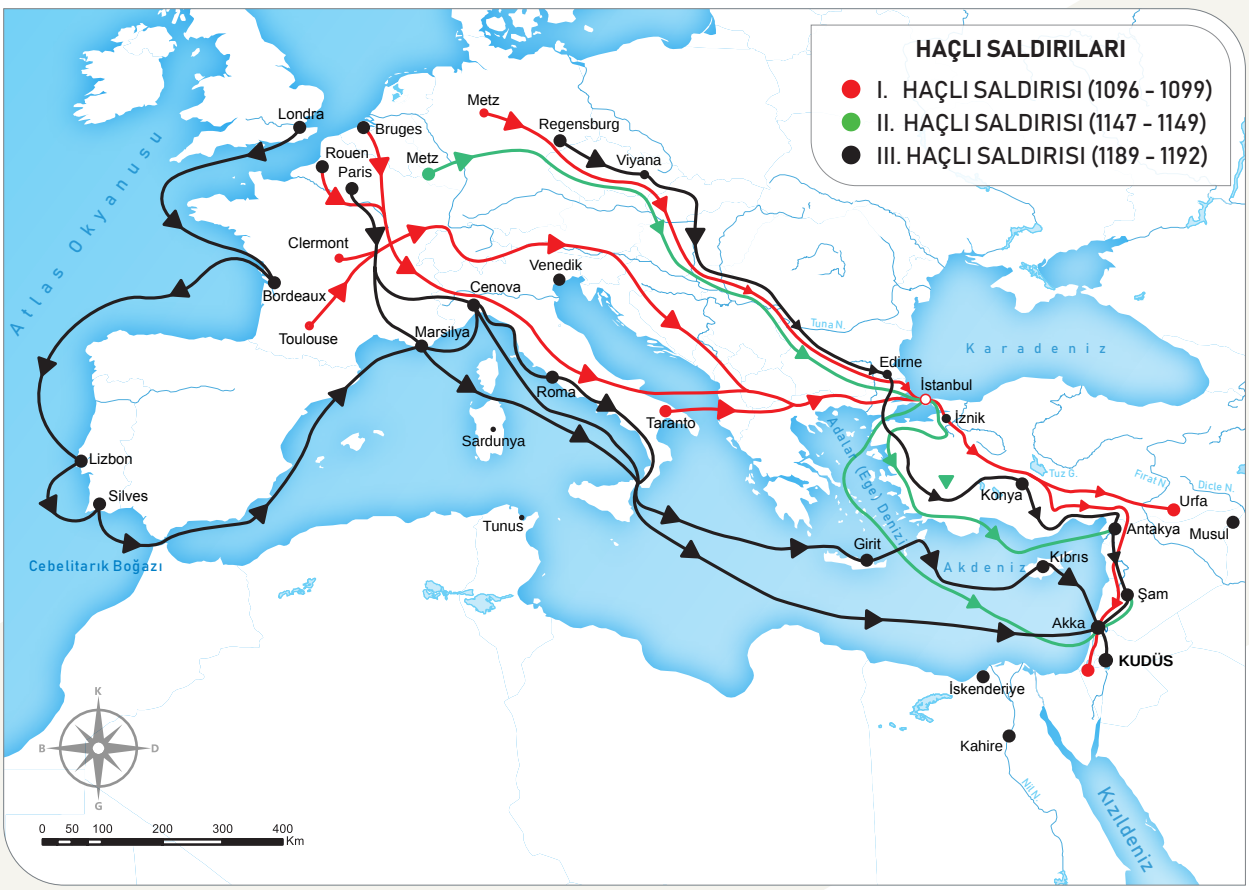
Malazgirt Zaferi sonrasında Anadolu'da kurulan ilk Türk devlet ve beylikleri, bölgede varlığını henüz kökleştiremeden Hristiyanların işgal tehdidiyle karşı karşıya kalmıştır. Türkiye Selçukluları ve ilk beylikler, bir yandan Anadolu'yu imar edip yerleşimi desteklerken diğer yandan Haçlıların Anadolu'yu yakıp yıkmalarına engel olmaya çalışmışlardır.

Haçlı Saldırıları'na katılan askerlerin zırh ve silahlarına işlenen haç işareti, bu saldırılara adını vermiştir. Haçlı Saldırıları ile ilgili kaynakları inceleyiniz ve soruları cevaplayınız.

Kaynak 3

(…) İslam yayılmasına karşı Hristiyan dünyanın tepkisi olarak görülen bu saldırılar, şüphesiz tek bir sebebe bağlı değildir. (…) Kudüs'ün Müslümanların elinden alınması hedefiyle saldırılara bir kutsal savaş havası verilmiş olsa bile asıl amaç, yeni ülkelerin fethedilmesiydi. (…) Bizans İmparatoru Alexios Komnenos 1089'da papaya başvurup Ege ve Marmara Denizi'ne kadar ilerlemiş olan Türklere karşı koyabilmek için asker yardımı istemişti. Asker sıkıntısı çeken Bizans'a yardım edilerek Selçukluların Anadolu'daki kudreti kırılacaktı. (…) Haçlı Saldırılarının sebepleri arasında Doğu'nun elinde tuttuğu ipek ve baharat yollarının ele geçirilmesi umudu da vardı. (…)

Çimen, & Akçadağ, 2021, s.130-134.

Harita 3.11

Kaynak 3'te belirtilen gerekçeler doğrultusunda Haçlı orduları Anadolu'ya doğru harekete geçiyordu. **1096** yılında başlayıp **1291** yılında sona eren bu tarihsel süreçte İslam dünyasına yönelik **8 Haçlı Saldırısı** düzenlendi. Bu saldırılar arasında Türkler için sonuç ve büyüklükleri açısından ilk üçü, Anadolu'da gerçekleştiği için daha önemlidir.

I. Haçlı Saldırısı (1096-1099)

I. Haçlı Saldırısı, Türklerin vatan savunmasındaki ilk sınavlarından biri olmuştur. Türkiye Selçuklu Devleti, gönüllü askerler ve bu askerlerin aileleriyle sayıları yaklaşık 600 bine ulaşan Haçlı ordusuna karşı büyük bir başarıyla mücadele etmiştir. Sultan I. Kılıç Arslan Haçlılara karşı gerçekleştirdiği savaşlar sonucunda Anadolu'nun kolayca işgal edilebilecek bir yer olmadığını Batı dünyasına göstermiştir. Türkiye Selçuklu Devleti, Haçlılara karşı mükemmel bir vatan savunması gerçekleştirmiş olmasına rağmen devletin başkenti olan İznik kaybedilmiştir. Bunun üzerine devletin yeni başkenti Konya olmuştur. I. Haçlı Saldırısı sonucunda Haçlılar; Urfa, Antakya, Kudüs gibi İslam dünyasının önemli şehirlerini ele geçirmiştir.

II. Haçlı Saldırısı (1147-1149)

Musul-Halep Atabeyi İmâdeddîn Zengî 1144'te Urfa'yı Haçlılardan geri almıştır. Urfa'nın Müslüman Türkler tarafından fethedilmesi II. Haçlı Saldırısı'nın düzenlenmesine sebep olmuştur. Türkiye Selçuklu Devleti Hükümdarı Sultan Mesud, Almanlar ve Fransızlardan oluşan Haçlı ordularının tehdidi ile karşı karşıya kalmıştır. Sultan Mesud, gerçekleştirdiği başarılı vatan savunması ile Anadolu'nun Türk yurdu olduğunu bir kez daha Batı dünyasına göstermiştir. II. Haçlı Saldırısı, Haçlılar açısından başarısızlıkla sonuçlanmış ve Haçlılar Urfa'yı ele geçiremeyerek amaçlarına ulaşamamıştır.

Görsel 3.74
Haçlı askeri (Temsili)

Bilgi Kutusu

Batılı tarihçiler, II. Haçlı Saldırısı sırasında Türklerle dolu olarak gördükleri ve onların büyük bir gayretle savundukları Anadolu'yu, bundan böyle "Türkiye" adıyla anmaya başlamışlardır.

III. Haçlı Saldırısı (1189-1192)

Eyyûbî Devleti Sultanı Selâhaddin Eyyûbî 1187'de Kudüs'ü Haçlılardan geri almıştır. Kudüs'ün Müslümanlar tarafından fethedilmesi III. Haçlı Saldırısı'nın düzenlenmesine sebep olmuştur. Bu saldırı sırasında Haçlı orduları bir kez daha Anadolu topraklarına girmiş ve Selçuklular Haçlılarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. III. Haçlı Saldırısı, Haçlılar açısından başarısızlıkla sonuçlanmış ve Haçlılar Kudüs'ü ele geçiremeyerek amaçlarına ulaşamamıştır.

Görsel 3.75
Selçuklu askeri (Temsili)

Haçlı Saldırıları sonucunda Türkiye Selçuklu Devleti'nin sınırları daralmış ve fetih hareketleri yavaşlamıştır. Doğu Roma İmparatorluğu ise Anadolu'daki sınırlarını genişleterek ömrünü bir süre daha uzatmıştır. Haçlılar fethettikleri yerlerde Hıristiyanlık dinini tanıtıcı faaliyetlerde bulunmuştur. Müslüman Türk dünyası ile Hıristiyan Batı dünyası birbirini siyasi, ekonomik ve sosyal açıdan tanıma fırsatı yakalamıştır. Avrupa'da doğudaki ticaret yollarını kullanan bir tüccar sınıfı oluşmaya başlamıştır. Akdeniz kıyısındaki limanların önemi artmış, Batı'nın bilmediği pek çok ürün Avrupa'ya taşınmıştır. Batı kültürü; şekeri, portakalı, Doğu'nun şifalı bitkileri, ipek halıları, porselen ve cam eşyalarını Haçlı Saldırıları sırasında tanımıştır. Aynı şekilde yel değirmeni, pusula, usturlap, barut, kâğıt, matbaa gibi teknik buluşlar Haçlı Saldırıları vasıtasıyla Avrupa'ya ulaşmıştır. İslam dünyasının yazılı eserleri de Avrupa'ya götürülmüştür.

Haçlı Saldırıları'nın sebep ve sonuçları ile ilgili verilen tabloları doldurunuz.

Haçlı Saldırıları'nın Sebepleri	
Ekonomik:	.....
Dinî:	.....
Siyasi:	.....

Haçlı Saldırıları'nın Sonuçları	
Ekonomik:	.....
Dinî:	.....
Kültürel:	.....
Siyasi	.....
Teknik:	.....

Aşağıdaki kutularda Anadolu'nun Türkleşme ve İslamlaşma sürecini etkileyen bazı önemli olaylar hakkında açıklamalar verilmiştir.

Bu olayları açıklamalardan yararlanarak doğru sırayla tarih şeridine yerleştiriniz.

A Doğu Roma imparatorları Türklerin durdurulamayan yayılmalarına ve genişlemelerine karşı Papa'dan devamlı askerî yardım istiyordu. Bunun sonucunda ilk Haçlı ordusu 1096'da İstanbul'a ulaştı.

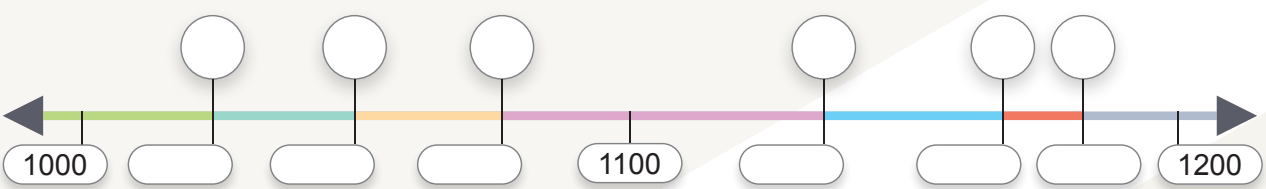
B Türkiye Selçuklu Devleti ile Doğu Roma İmparatorluğu arasında 1176'da gerçekleşen Miryokefalon Savaşı, kurulan yeni vatanı koruyarak Türklerin Anadolu'da kalıcı olmalarını sağlamıştır.

C Büyük Selçuklu Devleti ile Doğu Roma İmparatorluğu arasında 1071'de gerçekleşen Malazgirt Savaşı sonucunda Anadolu, yeni bir vatan olarak Türk iskânına açılmıştır.

Ç Musul-Halep Atabeyi İmâdeddîn Zengî, topraklarını ikiye bölen Urfa Haçlı Kontluğu'nu ortadan kaldırmıştır. Bunun üzerine 1147'de II. Haçlı Saldırısı düzenlenmiştir.

D Selâhaddin Eyyubi, Kudüs Haçlı Krallığı'na son vermiştir. Bu durum, Batı dünyasını yeni bir Haçlı Saldırısı için tekrar harekete geçirmiş ve 1189'da III. Haçlı Saldırısı düzenlenmiştir.

E Büyük Selçuklu Devleti ile Doğu Roma İmparatorluğu arasında 1048'de gerçekleşen Pasinler Savaşı, iki tarafın düzenli ordularının karşı karşıya geldikleri ilk savaştır.

Tarih şeridi

İkinci Haçlı Saldırısı'nın kara bulutları Anadolu semalarını kapladığında Doğu Roma İmparatoru Manuel Komnenos ordusuyla Konya kapılarına dayanmıştı. İmparator, tüm gücüyle Selçuklu surlarına yükleniyordu. Selçuklu sancağının dalgalandığı burçlarda ise en önde çarpışan bir kahraman vardı. Kılıcı şimşek gibi çakıyor, cesaretiyle görenleri kendisine hayran bırakıyordu. Bu Selçuklu kahramanı, Sultan Mesud'un kızından başkası değildi. İsmi tarihin tozlu sayfalarında bir sır olarak kalsa da o gün gösterdiği cesaret dillere destan oldu. Sultan Mesud'un kızı, cesaretiyle Türk kadınının vatan savunmasındaki emsalsiz örneklerinden birini sergiledi. Türk'ün Anadolu'yu ebediyen yurt tutması, işte böyle adsız kahramanların, vatanı canından aziz bilen asil ruhların sayesinde mümkün olmuştur. Onlar yalnızca şehirleri değil; bir milletin namusunu, kimliğini ve geleceğini de korumayı başarmışlardır.

? **Milletimiz vatanımızı savunmak ve millî kimliğimizi korumak için hangi mücadeleleri vermiştir? Tarihimizden ve günümüzden örnekler vererek düşüncelerinizi söyleyiniz.**

Anadolu'nun fethi sonrasında gerçekleştirilen imar ve iskân çalışmaları ile ilgili verilen kaynakları inceleyiniz.

Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması sürecinde kazanılan askerî başarıların yanı sıra gerçekleştirilen imar ve iskân faaliyetleri de oldukça önemli bir yere sahiptir. Türkler Anadolu'ya geldiklerinde Doğu Roma'dan kalan yerleşim merkezlerinde halkın ihtiyaçlarını gözeterek yeni eserler inşa etmiş ve bu bölgeleri bayındır hâle getirmişlerdir. Anadolu'nun yeniden inşası sürecinde devlet adamları ve Türk halkı, Doğu Roma yönetiminin aksine Müslüman olmayan halka da din ve inanç özgürlüğü tanımıştır. Bu tutum, Türk hâkimiyetinin Anadolu'da kökleşmesini ve kalıcı olmasını sağlamıştır.

Türkiye Selçuklu sultanları başta başkent Konya olmak üzere Kayseri, Aksaray, Niğde gibi şehirlerde bilinçli bir imar ve iskân politikası uygulamışlardır. Anadolu'ya göç eden Türkleri bu şehirlere yerleştirmişler ve bu şehirleri Türk mimarisinin seçkin eserleriyle yeniden imar etmişlerdir.

Görsel 3.76

Türkler, hemen hemen her şehir ve kasabada Türk-İslam kültürünün ve o kentin sembolü olarak birer "ulu cami" yaptırmışlardır. Niğde Alâeddin Cami (Görsel 3.76) ve Konya Ulu Cami (Alâeddin Cami) bu camiler arasındadır. Camiler ibadetin yanında idari meselelerin görüşüldüğü, halkın sorunlarının dinlendiği, özellikle dini eğitimin verildiği, mahalle sakinlerinin bir araya gelip sosyalleştiği mekanlardır. Türkler fethettikleri şehirlerde iskân politikası gereği camilerin etrafında Türk mahalleri oluşturmuştur. Türkistan ve Horasan'dan göç eden Türk nüfusu, buralara yerleşmiştir.

Kaynak 4

(…) Türk-İslâm devletlerinde eğitim kurumu olan medreseler Anadolu Türk kültürünün önemli temel taşlarından olup bilim ve düşünce hayatının merkezi olmuşlardır. (…) Anadolu kasabaları kurulan medreselerle birer kültür coğrafyası hâline getirilmeye çalışılmıştır. (…) XII. yüzyılda Konya, Kayseri, Sivas, Aksaray, Kırşehir, Amasya, Niğde, Tokat, Niksar, Ankara ve Erzurum önemli birer kültür merkezi konumundaydı. (…) Cacabey (Medresesi) Camî-Kırşehir (Görsel 3.77) ve Sivas'taki Gök Medreseleri bunlara örnektir. (…)

Kemaloğlu, 2015, s.94-98.

Görsel 3.77

Görsel 3.78 Karatay Hanı Kervansarayı (Kayseri)

Türkiye Selçuklu sultanları, 12 ve 13. yüzyıllarda Anadolu'daki ticaret yollarını birbirine bağlayan kapsamlı bir kervansaray ağı kurarak ekonomik ve sosyal açılardan olduğu kadar güvenlik açısından da önemli bir sistem oluşturmuşlardır. Bu kervansaraylar, ana ticaret güzergâhları üzerinde yaklaşık 30-40 kilometrelik (bir günlük yürüyüş mesafesi) aralıklarla inşa edilen bu yapılar, yılın her mevsiminde hizmet vermiştir. Tüccar ve yolcular, bu yapılarda üç gün boyunca ücretsiz konaklama, yiyecek, içecek ve hayvanları için bakım hizmetlerinden faydalanabilmişlerdir. Devlet, güzergâhların güvenliğini sağlamakla kalmamış, yolculuk esnasında zarar gören tüccarların zararlarını da karşılayarak bir nevi sigorta sistemi uygulamıştır. Bu sistemin önemli örnekleri arasında Aksaray Sultanhanı, Antalya Evdir Han ve Kayseri Karatay Hanı bulunmaktadır (Görsel 3.78).

Kaynak 5

(…) Kümbetler, Selçuklular zamanında yapılan kendine özgü yapısı olan anıtmezarlardır (Görsel 3.79). (…) Selçuklular'dan günümüze gelen en erken tarihli mezar anıtı, Konya Alâeddîn Câmîsi avlusundaki XII. yüzyıldan kalma II. Kılıç Arslan Kümbeti'dir. (…) Döner Kümbet-Kayseri, Ulu Kümbet-Ahlat örnek olarak verilebilir. (…)

Kemaloğlu, 2013, s.13-14.

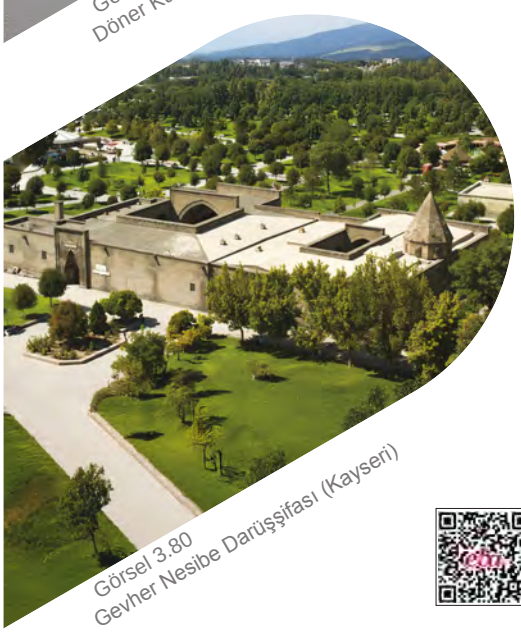

Görsel 3.79 Döner Kümbet (Kayseri)

Selçuklu sultanları ve devlet adamları tıbba da çok önem vermiş ve birçok şehirde "darüşşifa" adı verilen hastaneler yaptırmışlardır. Sultan I. İzzeddin Keykâvus'un yaptırdığı hastanede dâhiliye, göz, cilt, ruh hastalıkları tedavi ediliyor; çeşitli ameliyatlar yapılıyor ve öğrencilere hastaların başında uygulamalı dersler veriliyordu.

Külliye; saray, cami, hastane, aşhane, kervansaray, medrese vb. yapıların bir bütün olarak yer aldığı binalar topluluğudur.

Kayseri'deki Gevher Nesibe Darüşşifası ve Tıp Medresesi (Görsel 3.80) ile cami, medrese, türbe ve hamamdan oluşan Hunad Hatun Külliyesi örnek olarak verilebilir. Gevher Nesibe Darüşşifası ve Tıp Medresesi Anadolu'nun ilk uygulamalı tıp medresesi olması bakımından dikkat çekicidir.

Görsel 3.80 Gevher Nesibe Darüşşifası (Kayseri)

Kazanılan askerî zaferlerin Anadolu'nun imar ve iskân çalışmalarında ne gibi etkileri olabilir? Tartışınız.

Kartal oyunu

Türkiye Selçuklu Eserleri

İncelediğiniz kaynaklardan yararlanarak XI-XIII. yüzyıllar arasında Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasına etkide bulunan askerî ve siyasi faaliyetleri belirleyiniz. Kavram ağını örnekte verildiği gibi uygun kelimelerle doldurunuz.

UYGULAYALIM

PERFORMANS GÖREVİ

Adı : Anadolu'nun Türkleşme ve İslamlaşma Süreci

Amacı: XI-XIII. yüzyıllar arasında meydana gelen askerî ve siyasi faaliyetlerin, Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması sürecine etkilerini belirleyebilme

Beceri: Özetleme

Süre : 1 ders saati

Yönerge:

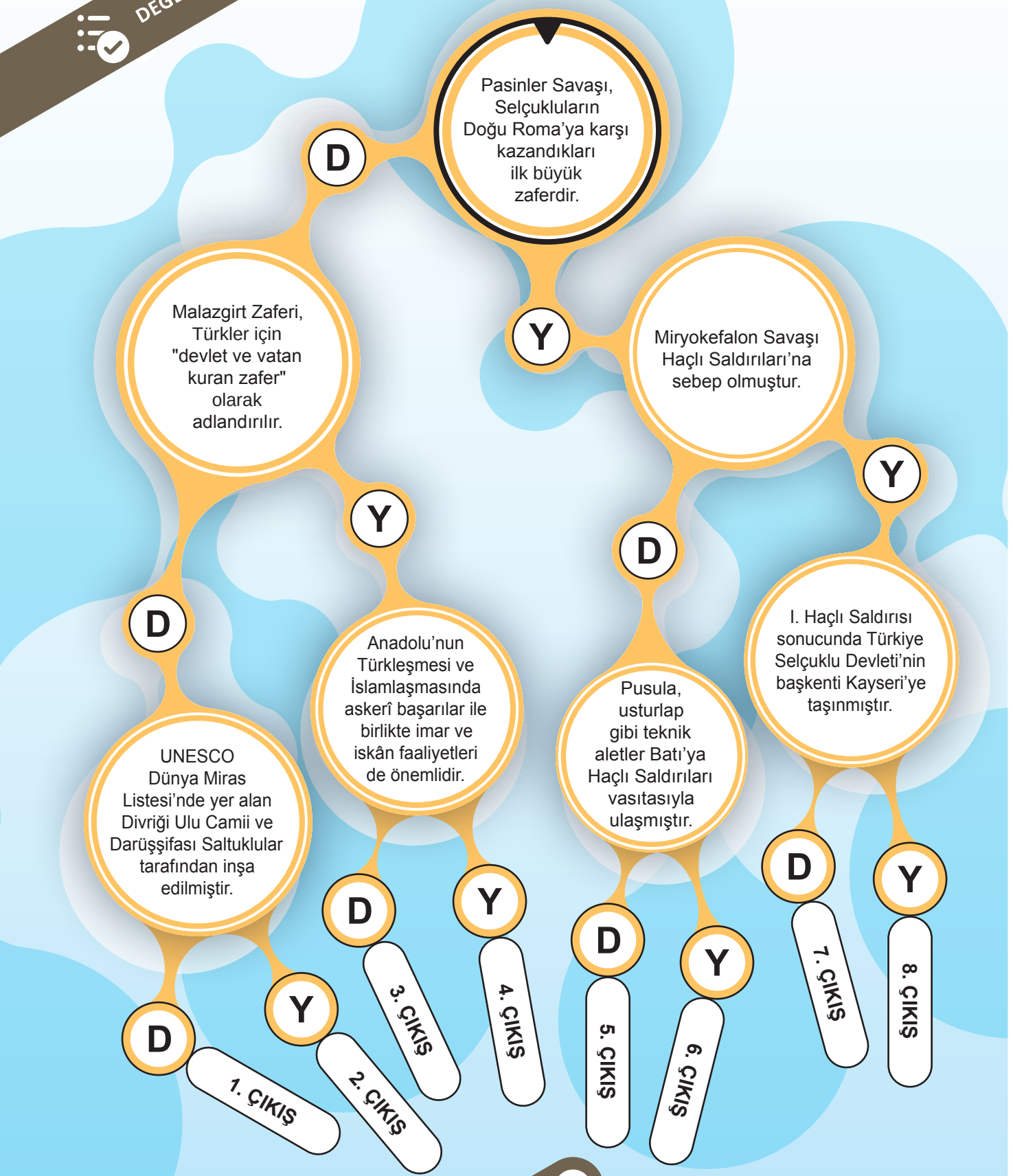
- XI-XIII. yüzyıllar arasında meydana gelen askerî ve siyasi faaliyetlerin Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasına etkilerine ilişkin yorumlarınızı içeren bir metin hazırlayınız.
- Yazınızda Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanmaya özen gösteriniz.

- Hazırladığınız metinde dönemin mimari eserlerine ait görsellere de yer vererek afiş veya poster hazırlayınız.
- Hazırladığınız ürününüzü sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.
- Ürünleriniz bütüncül dereceli puanlama anahtarı ile değerlendirilecektir.

Bütüncül dereceli puanlama anahtarı

DEĞERLENDİRELİM

Şemadaki ifadelerden bazıları doğru, bazıları yanlıştır. En üstteki ifadeden başlayıp, verdiğiniz cevapları takip ederek doğru çıkışa ulaşınız.

Aşağıdaki metni okuyunuz. 1, 2 ve 3. soruları verilen metne göre cevaplayınız.

Uygurlar toprakları sulamak için su kanalları yaparak çok uzaklardan su getirdiler. Değirmen taşları ve harman araçları yaptılar. Hukuk vesikalarına göre Uygurların borç vermede ve para işlerinde belirli bir yöntemleri vardı. Borç alıp verme belgelerinde çoğunlukla ilkbaharda alınan bir mal sonbaharda ödenmekteydi. Pazarlarda para kullanılarak alışveriş yapılırdı. Uygurlar Mani dinini kabul ettiler. Mani dinine göre hayvansal gıdaların tüketilmesi yasaktı. Uygurlar bitkisel gıda tüketmek için toprağı ekip biçmeye başladılar. Bu yüzden Uygurlar, yerleşik hayata alışmış ve savaşçı özelliklerini yitirmeye başlamışlardır. Uygur şehirlerinin kalıntılarında minyatürler bulunmuştur. Bu minyatürler, Türk resminin bugüne kadar bilinen en eski örnekleridir. Özellikle Turfan Harabeleri'nde duvarları resimlerle süslü pek çok mabet vardır.

1. Uygurlar hangi ekonomik faaliyetlerde bulunmuşlardır?

.....

2. Uygurlarda hangi sanatlar görülmüştür?

.....

3. Mani dinini benimsemeleri Uygurları aşağıdaki alanlardan hangisinde etkilediği söylenemez?

A) Sosyal hayat B) Ekonomi C) Siyasi D) Askerî

Aşağıdaki metinleri okuyunuz. 4 ve 5. soruları verilen metinlere göre cevaplayınız.

- Hz. Muhammed Dönemi'nde Medine'de Mescid-i Nebevî inşa edilmiştir. Mescid-i Nebevî'de Müslümanlar ibadetlerini yerine getirirken bu yapının içerisinde bulunan ve suffe adı verilen odalarda öğrencilere dersler verilmiştir.
- Hz. Ömer Dönemi'nde yeni kurulan Basra, Kûfe ve Kahire şehirlerinin merkezine cami inşa edilmiş; şehir bu camilerin etrafında planlanmıştır.
- Endülüs Emevi Devleti'nin önemli eserlerden biri de Kurtuba Ulu Camii'dir. Bu cami aynı zamanda UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer almıştır.
- Samarra Ulu Cami, Abbasi Dönemi'nin önemli eserlerinden biridir.

4. Verilen örnek metinlerde İslam medeniyetinin ortak mirasa hangi alandaki katkısına değinilmiştir?

.....

5. Verilen metne göre Mescid-i Nebevî Müslümanların ibadet haricinde hangi ihtiyacını karşılayan özelliğe sahiptir?

A) Barınma B) Sağlık C) Eğitim D) Ulaşım

Aşağıdaki metni okuyunuz. 6, 7 ve 8. soruları verilen metne göre cevaplayınız.

- Erzurum taraflarında fetihler yapan Selçuklu askerleri, 1048'de Pasinler Ovası'nda Doğu Roma ordusu ile karşılaştı. Selçuklular yapılan savaşı kazandı.
- 1064 yılında Kars'ta bulunan ve kalın surlarından dolayı alınamaz diye ifade edilen Ani Kalesi fethedildi. Bu olay Anadolu'nun fethi için ümitleri artırdı.
- Doğu Roma İmparatoru Romanos Diogenes Türkleri Anadolu'dan atıp bütün İslam ülkelerini ele geçireceğini düşünüyordu. Bu yüzden Romanos Diogenes, dönemin en güçlü ordularından birini oluşturarak harekete geçti. Bu sırada Mısır Seferi'ne gitmekte olan Alparslan bu seferden vazgeçerek hızlıca Malazgirt'e yöneldi. Böylece 1071 yılında iki ordu Malazgirt Ovası'nda karşılaştı. Savaşı Selçuklu orduları kazandı. Savaşın sonucunda Anadolu'da Türk beylikleri kuruldu, Anadolu'nun Türk yurdu olma ve İslamlaşma süreci başladı.
- Türkiye Selçuklu Devleti'nin askerî hareketlerini durdurmak isteyen Doğu Roma İmparatoru I. Manuel Kommenos, sefer hazırlıklarına başladı. II. Kılıç Arslan'ın barış teklifini kabul etmeyen I. Manuel Kommenos, 1176'da harekete geçti. II. Kılıç Arslan Miryokefalon Savaşı'nda Doğu Roma ordusunu pusuya düşürerek yendi. Bu savaş sonucunda Anadolu'ya yeniden hâkim olmak isteyen Doğu Roma'nın çaba ve girişimleri sona erdi. Doğu Roma İmparatorluğu, Türkler karşısında savunmaya çekilmek zorunda kaldı.

6. Bu metne göre Selçukluların Doğu Roma karşısında elde ettiği ilk zafer aşağıdakilerden hangisidir?

A) Pasinler Savaşı
B) Ani Kalesi'nin Fethi
C) Malazgirt Savaşı
D) Miryokefalon Savaşı

7. Bu metne göre Anadolu'nun kapılarının Türklere açılmasını sağlayan savaş aşağıdakilerden hangisidir?

A) Pasinler Savaşı
B) Ani Kalesi'nin Fethi
C) Malazgirt Savaşı
D) Miryokefalon Savaşı

8. Bu metne göre aşağıdaki askerî mücadelelerden hangisinin sonucunda Anadolu'nun Türk yurdu olduğu kesinleşmiştir?

A) Pasinler Savaşı
B) Ani Kalesi'nin Fethi
C) Malazgirt Savaşı
D) Miryokefalon Savaşı

A-B

adalet: Toplumda herkesin hak ettiğini alması, haklara ve kurallara uygun davranılmasıdır.

aidiyet: Ait olma durumu.

alem: Minare, kubbe, bayrak direği vb. yüksek şeylerin tepesinde bulunan, pirinçten yapılmış ay yıldız veya lale biçiminde süs; ayça.

anagram: Bir kelimedeki harflerin yerleri değiştirilerek elde edilen kelime.

asabiyet: Sinirli olma durumu, sinir bozukluğu.

asır: Yüzyıllık süre, zaman dilimi.

beyanname: Bir kimsenin resmî bir kuruluşa herhangi bir durumu bildirmek için verdiği çizelge, bildirge.

beytülmal: Devlete ait her türlü mal varlığının ve gelirlerin toplandığı, harcamaların yapıldığı kurum.

C-Ç-D

coğrafi işaret: Tüketiciler için ürünün kaynağını, karakteristik özelliklerini ve ürünün söz konusu karakteristik özellikleri ile coğrafi alan arasındaki bağlantıyı gösteren ve garanti eden kalite işareti.

cüzzam: Hansen basilinin sebep olduğu, sinir sistemi ve deri başta olmak üzere birçok sistem ve organı etkileyebilen bulaşıcı bir hastalık, miskin hastalığı, lepra.

çıkarım yapma: Bir konu veya olay hakkında doğrudan söylenmeyen bir şeyi akıl yürüterek anlamak.

çini: Sırlı ve süslü, pişmiş balçıktan yapılan levha.

devlet: Bir ülkede yaşayan insanları yönetmek, düzeni sağlamak ve toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için kurulan büyük ve resmi kuruluştur.

din: İnsanlara iyi, doğru ve güzel bir yaşam sürmeleri için rehberlik eden; yaratıcıya inanmayı, ibadet etmeyi, ahlâklı olmayı ve insanlar arasında sevgi, saygı, yardımlaşma gibi değerleri öğreten inanç sistemidir.

divan: İslâm devletlerinde resmî işlerin görüşülüp karara bağlandığı meclis.

E-F-G

ecdat: Atalarımız, bizden önce yaşamış büyüklerimiz.

elim: Acındıracak, acı verecek nitelikte olan.

emisyon: Çıkarmak işi.

encümen: Alt kurul, komisyon.

ensar: Hz. Muhammed'e hicret zamanında yardım eden Medineliler.

fıkıh: İslam hukukunda ana kaynaklardan yararlanılarak konulmuş olan din ve dünya işleri ile ilgili kuralların bütünü.

grup: Ortak amaçlar veya ilgi alanları doğrultusunda bir araya gelen bireyler topluluğudur.

H-I-İ-J

hadis: Hz. Muhammed'in sözleri, hadisişerif.

hanedan: Hükümdar, devlet büyüğü vb. bir kişiye dayanan soy, büyük aile.

hürriyet: Herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranma, herhangi bir şarta bağlı olmama durumu; azadelik.

ılıman: Aşırı sıcak ya da soğuk olmayan, genellikle dengeli sıcaklık ve yağışa sahip olan iklim tipidir.

icraat: Yapılan işler, çalışmalar, uygulamalar.

ihdâs: Ortaya çıkarma, meydana getirme.

infial: Kızgınlık, öfke duyma.

iskân: Yerleşme işi.

israf: Gereğinden fazla harcama yapmak, bir şeyi boş yere kullanmak veya ziyan etmektir.

istila: Bir ülkeyi silah gücüyle ele geçirme.

K-L

kabza: Silah, kılıç vb. şeylerde tutulacak yer; balçak, tutak, sap.

kadim: Çok eski zamanda var olmuş veya eskiden beri var olan.

kanaat: Bir olay, varlık veya düşünce üzerinde varılan yargı, fikir.

kelam: Bir düşünceyi eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi, lakırtı.

kıraat: Kur'an'ı belli kural ve işaretlere göre okuma.

külliye: Bir caminin çevresinde cami ile birlikte kurulmuş medrese, imaret, sebil, kütüphane, hastane vb. yapıların bütünü.

küttâb: Bazı İslâm ülkelerinde dinî ilkokullara verilen ad.

lehçe: Bir dilin tarihsel, bölgesel ve siyasal sebeplerden dolayı ses, yapı ve söz dizimi özellikleriyle ayrılan kolu.

M-N

mabet: İçinde ibadet edilen yapı; tapınak.

mamur: Gelişmiş, düzenli, yaşanabilir durumda olan, imar edilmiş, bakımlı yer.

mera: Hayvan otlatılan yer; salmalık, yaylak, mera, örü (II), yaylım.

millî kimlik: Bir milletin kendine özgü düşünüş ve yaşayış biçimi, dil, töre ve gelenekleri, toplumsal değer yargıları ve kuralları ile oluşan özellikler bütünü.

motif: Yan yana gelerek bir bezeme işini oluşturan ve kendi başlarına birer birlik olan ögelerden her biri.

muhacir: Hz. Muhammed'e uyarak Mekke'den Medine'ye göç eden.

muhafaza: Bir kimseyi veya bir şeyi dış etkilerden, tehlikeden, zor bir durumdan uzak tutmak .

muvaffak: Başarmış, başarılı kimse.

müessese: Evlilik, aile, ortaklık, mülkiyet gibi köklü bir yapıyı içeren, genellikle devletle ilişkisi olan yapı veya birlik.

müşrik: Tanrı'ya ortak koşan.

müttefik: Aralarında anlaşma veya sözleşme sağlanmış olan kimse veya topluluk.

müzakere etme: Bir konu hakkında birden fazla kişinin bir araya gelip konuşması, fikir alışverişi yapması ve anlaşmaya varmaya çalışması, oylaşma.

nanoteknoloji: 1-100 nanometre boyutundaki yapıların farklı alanlarda belirli bir amaca hizmet etmesi için tasarlanarak kullanıldığı bilim dalı.

nebevî: Peygamberle ilgili, peygambere ilişkin.

O-Ö

oba: Göçebelerin konak yeri.

odak grubu: Belirli bir konuda görüş almak için bir araya getirilen seçili kişilerden oluşan küçük grup.

otağ: Tarihî Türk devletlerinde, hükümdarın savaş ve sefer zamanlarında kullandığı büyük ve gösterişli çadırdır.

P-R-S-Ş

pandemi: Küresel salgın.

rezerv: Yer altında bulunan ve ekonomik olarak çıkarılabilir miktarda olan doğal kaynaklardır.

sanat: Duygu ve düşüncelerin yaratıcılıkla ve estetik (güzel, etkileyici) biçimde ifade edilmesi.

sahabe: Hz. Muhammed'i görmüş ve onun sohbetinde bulunmuş Müslümanlar; ashap, ashabıkiram.

statü: Bir kimsenin, bir kurum veya bir toplum içindeki durumu.

T-U-Ü

tahrip: Yıkma, kırıp dökme, harap etme, bozma.

taziye: Ölen bir kimsenin yakınlarına "başın sağ olsun" diyerek gösterilen ilgi; taziye, taziyet.

tefsir: Kur'an'ın ayetlerini açıklayarak görüşler ileri sürme ve bunları yazma; Kur'an'ın ayetlerini açıklayan eser.

tengri: İslamiyet öncesi Türklerde yaratıcı, tanrı.

teşekkül: Oluşmasını sağlamak, meydana getirmek.

tezhip: Levhaların, yazma kitapların, sayfaların yaldız ve boya ile bezenmesi, yaldızlanması ile yapılan süsleme sanatı.

topyekûn: Eksiksiz, toplam, toplu olarak.

töre: Bir toplulukta benimsenmiş, yerleşmiş davranış ve yaşama biçimlerinin, kuralların, görenek ve geleneklerin, ortaklaşa alışkanlıkların, tutulan yolların bütünü.

trafo: Elektrik enerjisinin gücünü artıran ya da azaltan cihaz.

usturlap: Gök cisimlerinin yükseltisini ölçmekte, yerel saati ve namaz vakitlerini hesaplamakta kullanılan daire biçiminde araç.

V-Y-Z

vakıf: Bir topluluk veya bir kimse tarafından bırakılan mülk ve para veya bu mülk ve paranın idare edildiği yer.

varsayım: Deneylerle henüz yeter derecede doğrulanmamış ancak doğrulanacağı umulan, hipotez.

vesika: Belge, yazılı anlaşma.

yazgı: Allah tarafından insanın başına gelmesi ezelde kararlaştırılmış olan şeyler; yazı.

yerel saat: Bir yerin kendi konumuna göre belirlenen saat.

yörük: Hayvancılıkla geçinen göçebe Türk topluluğu.

zira: Şu sebeple, çünkü.

AHMETBEYOĞLU, A. (Ed.). (2018). *Orta Asya Türk Tarihi.* Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.

AĞIN, K. (2022). Grupların Genel Oluşumları, Yapıları ve Özellikleri Açısından Grup İçi İletişim Süreçlerinin İncelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 10(1), 494-514.

AKENGİN, H. (2017). Türk Dünyası ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Üzerine Jeopolitik Bir Değerlendirme. *MUTAD*, 4 (1), 1-11.

AKKOYUNLU, A. (2007). *Hz. Ali.* İstanbul: Çıra Yayınları.

AKKUŞ, A. (1998). *Genel Fiziki Coğrafya*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

AKKUŞ, A. (2023). *Hz. Ömer'in Yönetim Anlayışının Etik Liderlik Perspektifinden Analiz (Yayımlanmamış doktora tezi).* Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.

ARSLAN, M. (2022). Ani Kazısında Bulunan Selçuklu Çarşı Mescidi. *Palmet Dergisi*, (1), 1-13.

ATALAY, İ. (1998). *Genel Fiziki Coğrafya*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

AYDIN, Z. A. (2008). *Hz. Osman ve Sonrası Dönemde Kur'ân'ın Metinleşme Târihi (Yayımlanmamış doktora tezi).* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

AYTAŞ, G. (2006). Karagözde Biz. *Somut Olmayan Kültürel Miras: Yaşayan Karagöz Uluslararası Sempozyum Bildirileri,* Gazi Üniversitesi THBMER Yayını, Ankara.

BAKKAL, A. (2021). İslâm Tarihinde Tıp Eğitimi Nasıl Verilirdi? *Tevilat,* 2(2), 163-189.

BAŞ, E. (Ed.). (2017). *İslâm Medeniyeti Tarihi.* Ankara: Grafiker Yayınları.

BAYRAMOĞLU, M. (2013). 20. Yüzyıl Türk Resim Sanatında Geleneksel Türk Sanat Örneklerinin Etkisi. *Kalemişi-Türk Sanatları Dergisi*, *1*(2), 1-40.

BEKSAÇ, E. (1995). Endülüs-Sanat. *TDV İslâm Ansiklopedisi,* (11), 225-232.

BIYIKLI, M. (2020). Sâmerrâ Ulucami ve Banisi Meselesi. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, *4*(2), 41-61.

BÖLÜKBAŞI, M. (2024). Endülüs Emevî Devletinde Bilimsel Faaliyetler. *Asya Studies*, 8(29), 117-124.

BUDAK, Y. (2022). *Türkiye Selçuklu Devleti Sultanı II. Kılıç Arslan ve Dönemi (1155-1192) (Doktora Tezi).* Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Erzurum.

CENGİZ, C. (2020). *Diyaloji Kavramı Bağlamında Birikim Dergisi'nde Medine Vesikası Ve İslamcılık Tartışmaları (Yayımlanmamış doktora tezi).* Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.

ÇAĞATAY, N. (1990). Türk Yüksek Öğretim Tarihine Genel Bakış. *Belleten*, *54*(211), 1209-1220.

ÇAKIR, Y. E. (2020). *Millî Mücadele'de Cephe Gerisi ve İstiklal Yolu Gençlik Sempozyumu Bildirileri.* Çankırı: Kayıkçı Matbaacılık Yayıncılık.

ÇETİN, O. (2020). Geçmişten Bugüne Ramazan Gelenekleri ve Geleneklerin Yaşatılarak Geleceğe Aktarılmasına Dair Öneriler. *Türk Ekini*, *2020*(6), 14-36.

ÇİL, H. (2009). Halife Ömer'in Askerî Şehirleri (Ordugâhlar). Dini Araştırmalar, 12(35), 87-106.

ÇİMEN, A., AKÇADAĞ, G. (2021). *Tarihi Değiştiren Savaşlar.* İstanbul: Timaş Yayınları.

DEMİR, T., ÖZDEMİR, B. (2013). Türkçe Eğitiminde Karagöz/Gölge Oyunları ile Değer Öğretimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, *11*(25), 57-89.

DEMİRCİ, M. (2009). Sâmerrâ. *TDV İslâm Ansiklopedisi,* (36), 70-71.

DEVECİ BOZKUŞ, Y. (2022). İslamiyet Öncesi Dönemin Türk Kültür ve Uygarlığına Genel Bir Bakış. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 1(24), 335-349.

DOĞANAY, H. (1997). *Türkiye Beşerî Coğrafyası.* İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

DURBİLMEZ, B. (2017). *Türk Dünyası Kültürü 1.* İstanbul: Ötüken Neşriyat.

EFENDİOĞLU, M. (2008). Sa'd b. Muâz. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (35), 374-375.

EL ÖMERÎ, Ş. B. (2014). *Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım.* İstanbul: Selenge Yayınları.

ER, B., SARIKAYA HÜNEREL, Z. (2012). Bir İletişim Aracı Olarak El Sanatları. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, *1*(1), 169-177.

ERKOÇOĞLU, F. (2006). *Abdülmelik B. Mervân ve Dönemi (65-86/685-705) (Yayımlanmamış doktora tezi).* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

FAYDA, M. (1992). Bedir Gazvesi. *TDV İslâm Ansiklopedisi, (*5), 325-327.

FAYDA, M. (1998). Hulefâ-yi Râşidîn. *TDV İslâm Ansiklopedisi,* (18), 324-338.

FAYDA, M. (2020). Muhammed. *TDV İslâm Ansiklopedisi,* (30), 406-421.

GELİŞLİ, Y. (2023). Türk Destanlarının Değerler Açısından İncelenmesi. *Journal of Turkic Civilization Studies*, *4*(2), 65-66.

GÖÇER, A. (2012). Dil-Kültür İlişkisi ve Etkileşimi Üzerine. *Türk Dili*, *729*(1), 50-57.

GÖKSU, E. (2019). *Selçuklular: Muhteşem Çağın Mütevazi Çocukları.* İstanbul: Kronik Kitap.

GÖL, Y. S. (2018). Abbâsîler Döneminde Kâdı'l-kudâtlık,. *Trabzon İlahiyat Dergisi*, 5(1), 12-59.

GÜNEŞ, S. (2022). İslâm Bilimini Kurumsallaştıran Bir Akademi: "Beytülhikme" (Kuruluşu, Misyonu ve Etkileri). *Kadim Akademi SBD*, 6(2), 167-181.

İNAN, A. A. (2000). *Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk'ün El Yazıları.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

İZBIRAK, R. (2001). *Türkiye I.* İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

KAFESOĞLU, İ. (1992). *Selçuklu Tarihi.* İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

KAFESOĞLU, İ. (1998). *Türk milli kültürü.* Ötüken Yayınları.

KANAK, M., ÖNDER, M., SUBAŞI, Ç. (2018). Türk Ninnilerin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, *17*(66), 594-602.

KANLIDERE, A., KEMALOĞLU, İ. (2020). *Ötüken'den Kırım'a Türk Dünyası Kültür Tarihi.* İstanbul: Ötüken Neşriyat.

KAYA, A. (2014). Başlangıcından 1071'e Kadar Türklerin Anadolu'ya Akınları Hakkında Bir Değerlendirme. *Ekev Akademi Dergisi,* (59), 211-232.

KEJANLI, T. (2010). Anadolu'da Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Kent Sistemi, Kale ve Merkez-Çarşı Gelişimi. *Social Sciences*, *5*(3), 287-302.

KEMALOĞLU, M. (2013). XI. XIII. Yüzyıl Türkiye Selçuklu Devleti'nde Dini Eserlerinden Kümbet-Türbe-Ziyâretgâh-Namazgâh ve Câmîler. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (39), 1-18.

KEMALOĞLU, M. (2014). Türkiye Selçuklularında İçtimai Müesseseler ve Eserler. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, *1*(4), 6-36.

KEMALOĞLU, M. (2015). XI.-XIII. Yüzyıl Türkiye Selçuklu Devleti'nde Eğitim-Öğretim (Medreseler). *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, *2*(5), 89-106.

KİTAPLAR, İ. R. (2014). *Kültürel Mirasın Korunması.* İstanbul Valiliği, İstanbul Proje Koordinasyon Birimi (İPKB). Akademik Danışman: Zeynep Gül Ünal. İstanbul.

KOCA, S. (2002). Eski Türklerde Sosyal ve Ekonomik Hayat. *Türkler,* 3, 8-53.

KOCA, S. (2008). " Diyâr-ı Rûm" un (Roma Ülkesi= Anadolu)" Türkiye" Hâline Gelmesinde Türk Kültürünün Rolü. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (23), 1-53.

KOCA, S. (2017). Haçlı Seferleri Sebep ve Sonuçları Bakımından Nasıl Değerlendirilebilir? *Gazi Akademik Bakış*, *10*(20), 15-35.

KOÇ, A., BUDAK, Y. (2021). Millî Değerlerin Kazanımında Sosyal ve Kültürel Faaliyetlerin Etkisi Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, *54*(54), 54-74.

KUCUR, S. S, (Ed.). (2018). *İlk Müslüman Türk Devletleri.* Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.

MERÇİL, E. (1993). *Müslüman Türk Devletleri Tarihi.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

MÜFTÜOĞLU, M. F, (Ed.). (2012). *Tarihte İlginç Vakıflar*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

OYMAN, N. R. (2019). Bazı Anadolu Kilim Motiflerinin Sembolik Çözümlemesi. *Arış Dergisi*, (14), 4-22.

ÖLMEZ, M., ÖZGÜR, C. (Ed.). (2018). *XI-XIII. Yüzyıllar Türk Dili.* Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.

ÖZCAN, H. (2002). *Doğu Batı Bağlamında Uluslar Arası Türk Dili Ve Kültürü Konferansı Bildirisi.*

ÖZDEMİR, M. (1995). Endülüs. *TDV İslâm Ansiklopedisi,* (11), 211-225.

ÖZEN, Y. (2014). Türk Millî Kültüründe Değerler ve Değerlerin Milletleşmeye Etkisi. *Hikmet Yurdu Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, *7*(14), 59-87.

ÖZKUL, O. (2015). Türk Kimliğini Oluşturan Ortak Kültürel Değerler. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, *4*(8), 166-185.

ÖZMENLİ, M. (2021). Anı Kentinin Alınması ve Sultan Alp Arslan. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi,* 13(25), 590-601.

PALABIYIK, M. H. (2007). Cahiliye Dönemi ve İslam'ın İlk Yıllarında Okuma-Yazma Faaliyetleri. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* (27), 31-68.

POLAT, S. (2015). Karahanlı Devleti'nde Eğitim Faaliyetleri. *Uluslararası Eğitim, Bilim ve Teknoloji Dergisi,* 1 (1), 42-52.

RUSTAMOVA, M. (2019). *Karahanlı Devri Mimarisi ve Bezemeleri (Yayımlanmamış doktora tezi).* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

SAĞLAM, A. (2016). *Değerler eğitiminin öğrenci davranışlarına etkisinin veli görüşlerine göre incelenmesi, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(3), 723–742.

SARIOĞLU, H. (2005). El Sanatlarını Millî Değer Olarak Algılamak. *Millî folklor*, *17*(66), 72-74.

SINMAZ, S. (2017). Külliyelerin Mekânsal Tasarımı: Anadolu'da Külliyelerin Gelişim Süreci ve Kentsel Tasarım Kurgusu. *Kent Akademisi, 10*(32), 381-395.

ŞAHBAZ, M. (2017). İlk Türk Beyliklerinin Fetihleri, Sosyal ve Kültürel Eserleri ile Anadolu'nun Türkleşmesindeki Rolü. *Electronic Turkish Studies*, *12*(26), 153-170.

ŞİMŞEK, T. (2021). Değerler Eğitimi Bağlamında Kutadgu Bilig. *Kesit Akademi Dergisi*, *7*(27), 327-341.

TANMAN, M.B. (1993). Dânişmendliler. *TDV İslâm Ansiklopedisi, (*8), 474-477.

TAŞAĞIL, A. (2020). *Bozkırın İlk İmparatorluğu Hunlar*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.

TAŞAĞIL, A. (2019). *Bozkırın Kağanlıkları Hunlar, Tabgaçlar, Göktürkler, Uygurlar.* İstanbul: Kronik Kitap.

TAŞAĞIL, A. (2021). *İlk Türkler Bozkırdan Dünyaya Yayılanlar.* İstanbul: Kronik Kitap.

TAŞAĞIL, A., ÇİFT, P. (2022). *İslamiyet Öncesi Türkler.* İstanbul: Yeditepe Yayınları.

TAŞAĞIL, A. (2018). *Türk Model Devleti Göktürkler*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

TAŞAĞIL, A. (2021). *Uygurlar 840'tan Önce.* İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

TEKİN BOZKURT, A. (2023). Öğretmen Adaylarının Değer Kavramına İlişkin Metafor Algılarının İncelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *33*(3), 1131-1141.

TEKİN, T. (1998). *Orhun Yazıtları Kül Tigin Bilge Kağan Tonyukuk*. İstanbul: Simurg Yayınları.

TOKER, B. (2009). *Türkçe ve İspanyolcanın Ortak Söz Varlığı Üzerine Bir İnceleme (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

TURAN, O. (1971). *Selçuklular Zamanında Türkiye*. İstanbul: İstanbul Matbaası.

TÜRKER, Ö. (2021). Çağdaş Türk Dünyası (Tarih-Coğrafya-Oluşum). C. YILDIRIM, F. TUĞLUOĞLU, M. GÖKÇE, O. OKUMUŞ (Ed.) içinde, *20. Yüzyılda Türkiye-Türk Dünyası İlişkileri.* (1-43), Ankara: Pegem Akademi.

ÜNALP, F. R. (2017). Tarih Bilinci ve Millî Şuur. *Türk Tarih Kurumu Uluslararası Prof. Dr. Halil İnalcık Tarih ve Tarihçilik Sempozyumu Bildiriler*, 297-309.

YAYCI, C. (2023). *Mavi Vatan " Bir Harita ve Bir Doktrin Kitabı" Türkiye'nin Denizlerdeki Misak-ı Milli'si*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınevi.

YENİYOL, A. (2016). *Ortaöğretimde Manevi Değerler ve Eğitimi (Yayınlanmamış doktora tezi).* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

YILDIRIM, Y. (2022). Values and Values Education in Turkish National Culture. *Sakarya Üniversitesi Türk Akademi Dergisi,* 1(1), 15-27.

YILDIZ, A., ÇOLAK, K. (2022). Orhun Kitabeleri'nde Yer Alan Değerlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Değerleri Açısından İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, *20*(1), 143-165.

YILDIZ, H. D. (1998). Abbâsîler. *TDV İslâm Ansiklopedisi,* (1), 31-48.

YİĞİT, İ. (1995). Emevîler. *TDV İslâm Ansiklopedisi,* (11), 87-104.

Kaynakça atıf sistemi, APA 6.0 yazım kuralları ve kaynak gösterme biçimine göre düzenlenmiştir.

Öğrenme alanı örnek soruların cevap anahtarları

Görsel ve genel ağ kaynakçası

TÜRKİYE'NİN MÜLKİ İDARE BÖLÜMLERİ İLE
KARA VE DENİZ KOMŞULARI HARİTASI
BAŞKENT
Ankara
İL MERKEZİ
Elâzığ
GÖL
ÜLKE SINIRI
ÖZERK BÖLGE SINIRI
AKARSU
0 50 100 200 300 400
km
Harita Genel Müdürlüğü tarafından üretilmiştir.
KARADENİZ
AKDENİZ
EGE DENİZİ
MARMARA DENİZİ
HAZAR DENİZİ
ROMANYA
UKRAYNA
RUSYA FEDERASYONU
BULGARİSTAN
YUNANİSTAN
GÜRCİSTAN
ERMENİSTAN
AZERBAYCAN
İRAN
IRAK
SURİYE
LİBYA
MISIR
LÜBNAN
İSRAİL
FİLİSTİN
Batı Şeria
FİLİSTİN
Gazze Şeridi
KUZEY KIBRIS
TÜRK CUMHURİYETİ
GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ
ACARA Ö.C.
NAHÇIVAN Ö.C.
(AZERBAYCAN)
Sofya
Bükreş
Atina
Lefkoşa
Erenköy
Beyrut
Şam
Bağdat
Tel Aviv
Doğu Kudüs
Tiflis
Erivan
Sinop
Samsun
Trabzon
Rize
Artvin
Ardahan
Kars
Ordu
Giresun
Gümüşhane
Bayburt
Erzincan
Sivas
Tokat
Amasya
Çorum
Yozgat
Ankara
Kırıkkale
Kırşehir
Çankırı
Karabük
Bartın
Zonguldak
Kastamonu
Düzce
Bolu
Sakarya
Kocaeli
İstanbul
Yalova
Tekirdağ
Edirne
Kırklareli
Çanakkale
Balıkesir
Bursa
Bilecik
Eskişehir
Kütahya
Afyonkarahisar
Uşak
Manisa
İzmir
Aydın
Denizli
Muğla
Burdur
Isparta
Konya
Nevşehir
Aksaray
Niğde
Kayseri
Karaman
Antalya
Adana
Mersin
Osmaniye
Gaziantep
Şanlıurfa
Kilis
Hatay
Kahramanmaraş
Malatya
Elâzığ
Adıyaman
Diyarbakır
Batman
Siirt
Şırnak
Mardin
Hakkâri
Bitlis
Van
Muş
Bingöl
Tunceli
Erzurum
Ağrı
Iğdır
Yozgat
Gökçeada
Bozcaada
Tuna N.
Meriç N.
Sakarya N.
Kızılırmak N.
Yeşilırmak N.
Çoruh N.
Kura N.
Aras N.
Fırat N.
Dicle N.
Ceyhan N.
Seyhan N.
Göksu N.
Asi N.
Nil N.
Süveyş K.
Tuz Gölü
Van Gölü
Urumiye Gölü
Büyük Menderes N.
Küçük Menderes N.
Gediz N.
Bakırçay N.

TÜRK DÜNYASI HARİTASI
Bağımsız Türk Devletleri
Türk Cumhuriyetleri, Türk Bölgeleri
Türk Toplulukları
0 250 500 1.000 1.500 2.000 km
TÜRK CUMHURİYETLERİ, TÜRK BÖLGELERİ
1 GAGAVUZ YERİ
2 KARAÇAY-ÇERKESYA
3 KABARDİN-BALKARYA C.
4 DAĞISTAN C.
5 ÇUVAŞİSTAN C.
6 TATARİSTAN C.
7 BAŞKURT C.
8 KARAKALPAKİSTAN C.
9 ALTAY C.
10 HAKASYA C.
TÜRK TOPLULUKLARI
a Avrupa'daki Türkler
b Kosova Türkleri
c Yunanistan Türkleri
ç Bulgaristan Türkleri
d Romanya Türkleri
e Suriye Türkmenleri
f Irak Türkmenleri
g İran Türkleri
h Afganistan Türkmenleri
ı Pakistan Türkmenleri
i Hindistan Türkmenleri
j Çin H. C. Türkleri
k Moğolistan Türkleri
l Rusya Federasyonu Türkleri
ÜLKE KISALTMALARI
ARNAVUTLUK ARN
BELÇİKA BEL
BOSNA - HERSEK BH
GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ GKRY
HIRVATİSTAN HRV
İSVİÇRE İSV
KARADAĞ KRD
KOSOVA KSV
KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ KKTC
KUZEY MAKEDONYA KMKD
LİHTENŞTAYN LİH
SIRBİSTAN SRB
Norveç Denizi
Barents Denizi
Kara Denizi
Bering Denizi
Ohotsk Denizi
Kuzey Denizi
Baltık Denizi
Akdeniz
Karadeniz
Hazar Denizi
Kızıldeniz
Umman Denizi
Yemen Denizi
RUSYA FEDERASYONU
SAHA (YAKUT) C.
TUVA C.
KAZAKİSTAN
ÖZBEKİSTAN
TÜRKMENİSTAN
KIRGIZİSTAN
TACİKİSTAN
MOĞOLİSTAN
ÇİN HALK CUMHURİYETİ
SİNCAN UYGUR ÖZERK BÖLGESİ
AFGANİSTAN
PAKİSTAN
HİNDİSTAN
İRAN
IRAK
SURİYE
TÜRKİYE
GÜRCİSTAN
AZERBAYCAN
ERMENİSTAN
BELARUS
UKRAYNA
POLONYA
ALMANYA
FRANSA
İSPANYA
PORTEKİZ
İTALYA
İSVİÇRE
AVUSTURYA
MACARİSTAN
ROMANYA
MOLDOVA
SERBİSTAN
BOSNA-HERSEK
HIRVATİSTAN
YUNANİSTAN
BULGARİSTAN
İSVEÇ
FİNLANDİA
NORVEÇ
DANİMARKA
İZLANDA
İRLANDA
HOLLANDA
BELÇİKA
LİBYA
MISIR
SUDAN
CEZAYİR
TUNUS
FAS
NİJER
ÇAD
SUUDİ ARABİSTAN
YEMEN
UMMAN
BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ
KATAR
KUVEYT
BANGLADEŞ
Moskova
Astana
Taşkent
Bişkek
Aşkabat
Kabil
Tahran
Bağdat
Şam
Ammann
Kahire
Trablus
Ankara
Atina
Sofya
Bükreş
Budapeşte
Belgrad
Zagreb
Viyana
Prag
Varşova
Berlin
Paris
Madrid
Lizbon
Roma
Cenevre
Amsterdam
Brüksel
Kopenhag
Oslo
Stockholm
Helsinki
Dublin
Londra
Kiev
Minsk
Riga
Vilnius
Tallinn
Yeni Delhi
Islamabad
Muskat
Doha
Riyad
Sana
Ulanbator
Pekin
Dakka
Trablusgarp
Cebelitarık B.
Manş Denizi
Kuzey Denizi
Baltık Denizi
Akdeniz
Karadeniz
Hazar Denizi
Kızıldeniz
Umman Denizi
Yemen Denizi
Ohotsk Denizi
Bering Denizi
Kara Denizi
Barents Denizi
Norveç Denizi
Ural N.
Ob N.
Lena N.
Yenisey N.
Irtiş N.
Don N.
Volga N.
Dinyeper N.
Nil N.
Fırat N.
Dicle N.
Amu Derya N.
Syrdarya N.
Tuna N.
Vistül N.
Elbe N.
Ren N.
Sen N.
Loire N.
Tiber N.
Ebro N.
Duero N.
Guadalquivir N.
Rodan N.
Po N.
Hoang N.
Sarı N.
Ganj N.
Brahmaputra N.
Indus N.
Murray N.
Darling N.
Orange N.
Zambezi N.
Kongo N.
Niger N.
Senegal N.
Volta N.
Benue N.
Limpopo N.
Missisipi N.
Missuri N.
Kolorado N.
Rio Grande N.
Mackenzie N.
Yukon N.
Mississippi N.
Missouri N.
Colorado N.
Rio Grande N.
Mackenzie N.
Yukon N.
Ladoga G.
Onega G.
Peçora N.
Obi N.
Lena N.
Yenisey N.
Irtiş N.
Don N.
Volga N.
Dinyeper N.
Nil N.
Fırat N.
Dicle N.
Amu Derya N.
Syrdarya N.
Tuna N.
Vistül N.
Elbe N.
Ren N.
Sen N.
Loire N.
Tiber N.
Ebro N.
Duero N.
Guadalquivir N.
Rodan N.
Po N.
Hoang N.
Sarı N.
Ganj N.
Brahmaputra N.
Indus N.
Murray N.
Darling N.
Orange N.
Zambezi N.
Kongo N.
Niger N.
Senegal N.
Volta N.
Benue N.
Limpopo N.
Missisipi N.
Missuri N.
Kolorado N.
Rio Grande N.
Mackenzie N.
Yukon N.
Mississippi N.
Missouri N.
Colorado N.
Rio Grande N.
Mackenzie N.
Yukon N.
30°B 20°B 10°B 0° 10°D 20°D 30°D 40°D 50°D 60°D 80°D 100°D 120°D 130°D 140°D 150°D 160°D 170°D 180°
40°K 30°K 20°K 10°K
30°D 40°D 50°D 60°D 70°D 80°D 90°D 100°D 110°D 120°D
50°K 40°K 30°K 20°K 10°K

T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI | ORTAOKUL VE İMAM HATİP ORTAOKULU | DERS KİTABI

SOSYAL BİLGİLER

2. KİTAP

6. SINIF

ORTAOKUL VE İMAM HATİP ORTAOKULU

SOSYAL BİLGİLER

6. SINIF

DERS KİTABI

Yazarlar

Ali Melih ÖZÇELİK
Faruk Gökalp YILMAZ
Gürkan SEMİZ
Murat AKPINAR
Ömer EVİN
Turan Sinan ÇELEBİ
Yavuz KORKMAZ

2. KİTAP

DEVLET KİTAPLARI
Kitabın Basıldığı Matbaa Adı, 2026

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI NO..... : 10257
DERS KİTAPLARI DİZİSİ NO..... : 2262

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

Editör
Prof. Dr. Hakan AKDAĞ
Doç. Dr. Fatma TORUN

Dil Uzmanı
Emel ERKİN

Görsel Tasarımcı
Hakan ÖRS
Halil SEYDİOĞLU

Çoklu Ortam Tasarımcısı
Bünyamin TELLİ
Engin KARADOĞAN
Ercan YANDIMOĞLU

Program Geliştirme Uzmanı
Doç. Dr. Süleyman ARSLANTAŞ

Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı
Dr. Öğr. Üyesi Alperen YANDI

Rehberlik Uzmanı
Nuray AYDOĞDU

Baskı

Baskı Matbaanın Adı ve
Ticaret Unvanı
Tel: (0000) 000 00 00

ISBN 978-975-11-8776-5

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 11.06.2026 tarih ve 134036174 sayılı yazısı ile eğitim aracı olarak kabul edilmiştir.

Kurulca bu kitabın kabul edilmiş olması ders kitabından yayınevi ve yazarın sorumluluğunu kaldırmaz.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

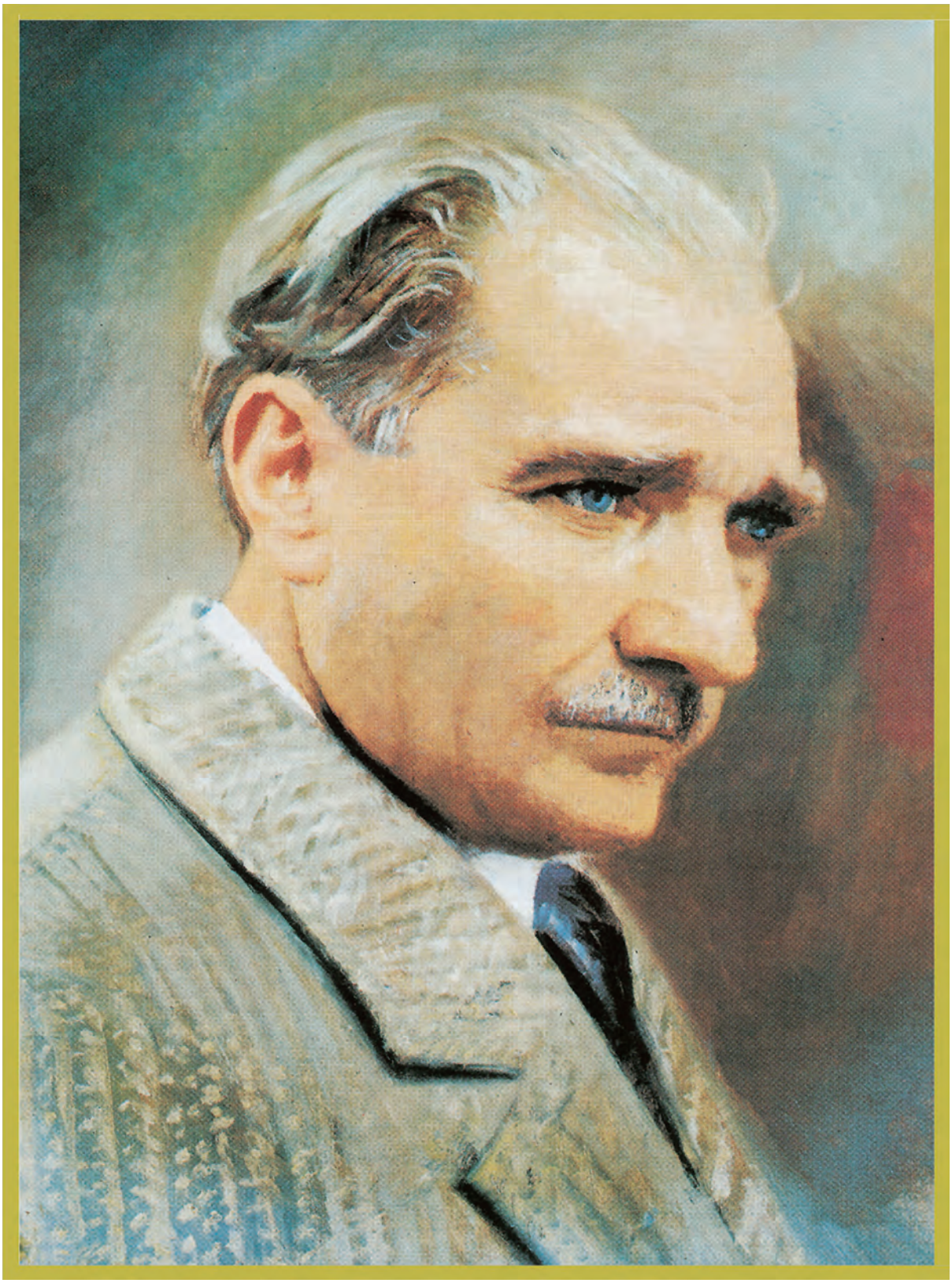
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

4. ÖĞRENME ALANI

YAŞAYAN DEMOKRASİMİZ

KİTABIMIZI TANIYALIM 8

YÖNETİMİN KARAR ALMA SÜRECİNİ ETKİLEYEN UNSURLAR 12

TEMEL HAK VE SORUMLULUKLARIN TOPLUMSAL DÜZENİN SÜRDÜRÜLMESİNDEKİ ÖNEMİ 24

DİJİTALLEŞME VE TEKNOLOJİK GELİŞMELERİN VATANDAŞLIK HAK VE SORUMLULUKLARINA ETKİLERİ 34

4. ÖĞRENME ALANI ÖRNEK SORULAR 44

5. ÖĞRENME ALANI

HAYATIMIZDAKİ EKONOMİ

ÜLKEMİZİN KAYNAKLARI VE EKONOMİK FAALİYETLER 48

EKONOMİK FAALİYETLER VE MESLEKLER 64

TASARLANAN BİR ÜRÜNÜN YATIRIM VE PAZARLAMA SÜRECİ 74

5. ÖĞRENME ALANI ÖRNEK SORULAR 84

6. ÖĞRENME ALANI

TEKNOLOJİ VE SOSYAL BİLİMLER

ULAŞIM VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN KÜLTÜREL ETKİLEŞİMDEKİ ROLÜ 88

TELİF VE PATENT SÜRECİ 100

6. ÖĞRENME ALANI ÖRNEK SORULAR 110

SÖZLÜK 112

KAYNAKÇA 113

ÖĞRENME ALANI ÖRNEK SORULARIN CEVAP ANAHTARLARI 114

GÖRSEL VE GENEL AĞ KAYNAKÇASI 114

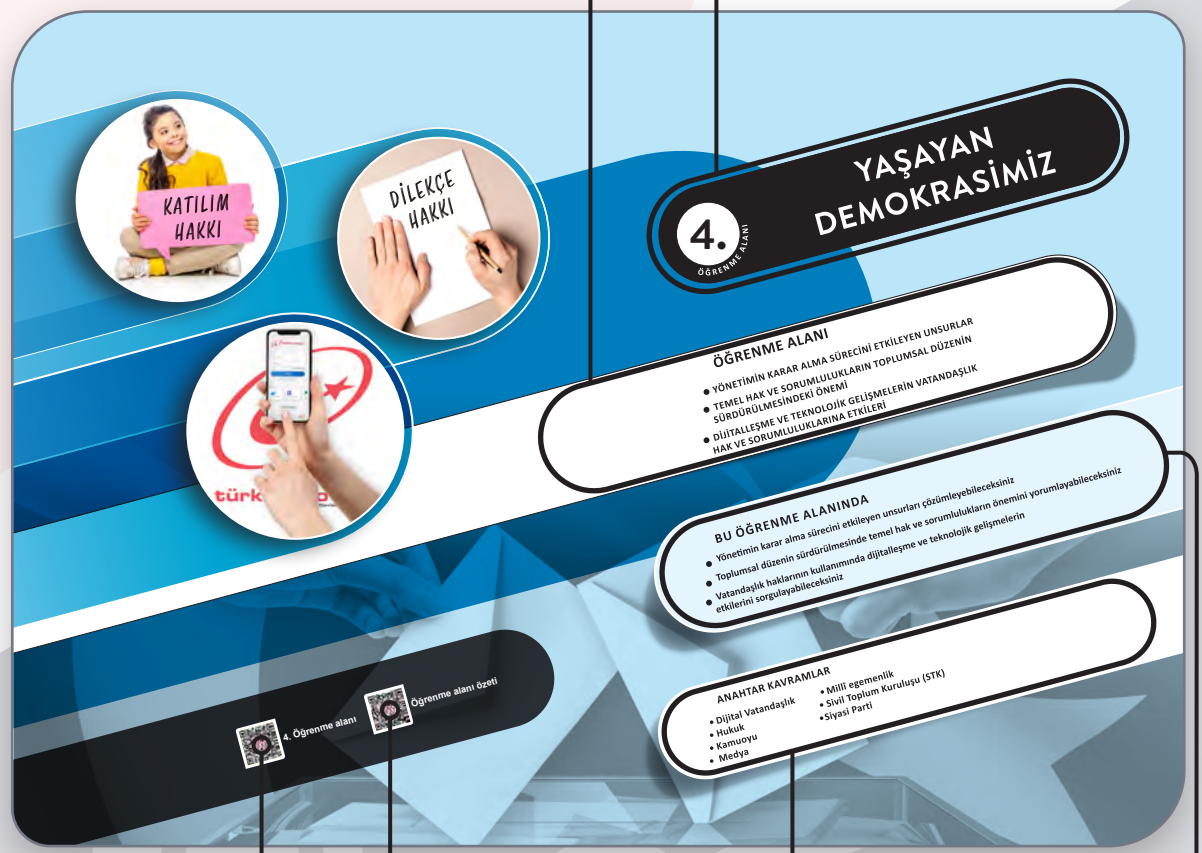
TÜRKİYE'NİN MÜLKİ İDARE BÖLÜMLERİ İLE KARA VE DENİZ KOMŞULARI HARİTASI 115

TÜRK DÜNYASI HARİTASI 116

KİTABIMIZI TANIYALIM

Bu kitap öğrenme alanlarından oluşmaktadır.

Her öğrenme alanı, o alana özgü bilgilerin yer aldığı bir kapak sayfası ile başlamaktadır.

Öğrenme alanı adı ve numarası

Alt konu başlıkları

Geliştirilmesi hedeflenen beceri ve tutumlar

Öğrenme alanı özeti karekodu

Anahtar kavramlar

1. Öğrenme alanı karekodu

DÜŞÜNELİM

Yeni öğrenilecek konuya temel olabilecek ön bilgi ve becerilerin değerlendiği bölümdür.

KEŞFEDELİM

Mevcut bilgi ve becerileri ile edinecekleri bilgi ve beceriler arasında bağlantı oluşturulan bölümdür.

ÖĞRENELİM

Konuya ilişkin bilgilerin etkileşimli olarak açıklandığı bölümdür.

UYGULAYALIM

Hedeflenen becerilerin uygulanmasına yönelik etkinlik ve performans görevlerinin yer aldığı bölümdür.

DEĞERLENDİRELİM

Öğrenme alanı kapsamındaki bilgi, becerilerin pekiştirilmesine yönelik değerlendirme soruları ve etkinliklerin yer aldığı bölümdür.

Konu ile ilgili ön değerlendirme sorularını ifade eder.

Ön öğrenmeler ile öğrenme alanı içeriği arasında köprü kuran soruları ifade eder.

Görsel kaynak, harita, genel ağ haberi ve metinler ile ilgili öğrencinin cevaplaması için hazırlanan soruları ifade eder.

Öğrenme yaşantılarında yer alan grup tartışmalarını ifade eder.

Konu ile ilgili haberleri ifade eder.

Kitabımızdaki kaynak metinlerin yazım ve noktalamasında orijinallerine bağlı kalınmıştır.

4. Öğrenme alanı

Öğrenme alanı özeti

4. ÖĞRENME ALANI

YAŞAYAN DEMOKRASİMİZ

ÖĞRENME ALANI

- YÖNETİMİN KARAR ALMA SÜRECİNİ ETKİLEYEN UNSURLAR
- TEMEL HAK VE SORUMLULUKLARIN TOPLUMSAL DÜZENİN SÜRDÜRÜLMESİNDEKİ ÖNEMİ
- DİJİTALLEŞME VE TEKNOLOJİK GELİŞMELERİN VATANDAŞLIK HAK VE SORUMLULUKLARINA ETKİLERİ

BU ÖĞRENME ALANINDA

- Yönetimin karar alma sürecini etkileyen unsurları çözümleyebileceksiniz.
- Toplumsal düzenin sürdürülmesinde temel hak ve sorumlulukların önemini yorumlayabileceksiniz.
- Vatandaşlık haklarının kullanımında dijitalleşme ve teknolojik gelişmelerin etkilerini sorgulayabileceksiniz.

ANAHTAR KAVRAMLAR

- dijital vatandaşlık
- hukuk
- kamuoyu
- medya
- millî egemenlik
- STK (Sivil Toplum Kuruluşu)
- siyasi parti

DÜŞÜNELİM

YÖNETİMİN KARAR ALMA SÜRECİNİ ETKİLEYEN UNSURLAR

Görsel 4.1

Merhaba arkadaşlar, ben Deniz Eymen (Görsel 4.1). Aşağıdaki panoda sosyal bilgiler dersinde öğrendiğimiz bazı kavramlar yer almaktadır.

Bu kavramlar arasından demokrasinin niteliklerini belirleyiniz ve verilen kavram haritasını tamamlayınız.

Görsel 4.2

Deniz Eymen ve sınıf arkadaşlarının tahtaya yazdığı kavramlardan demokrasi ile ilgili olanları aşağıdaki kavram haritasına yazınız.

KEŞFEDELİM

Tarihimizde demokrasiyle ilgili önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmelerin bazıları ülkemizde millî bayram olarak kutlanmaktadır. Aşağıda bu bayramlarla ilgili görseller ve tarihler yer almaktadır.

Her bir görselin altındaki boşluğa ilgili millî bayramın adını yazınız.

23 NİSAN 1920

29 EKİM 1923

Görsel 4.3

Millî bayram olarak kutladığımız bu günlerde hangi önemli olaylar yaşanmıştır? Yazınız.

.....

.....

Bu gelişmeler ülkemizin demokratik hayatını nasıl etkilemiştir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

T.C. Millî Eğitim Bakanlığının desteği ile yürütülen Meslekî Eğitim İş Birliği Projesi'ni inceleyiniz.

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Meslekî ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü ile Türk Tekstil Vakfı (TTV) iş birliğinde mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarında tekstil sektöründe ihtiyaç duyulan nitelikli insan gücünü yetiştirmek, mezunlarının istihdamına destek olmak ve sektörün rekabet kabiliyetini yükseltmek amacıyla "Mesleki Eğitim İş Birliği Protokolü" imzalandı.

Sivil toplum kuruluşlarının T.C. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından desteklenen projeler üretmesinin topluma ne gibi katkıları olabilir? Düşüncelerinizi belirtiniz.

Medyanın kamuoyu oluşturmadaki rolü ile ilgili haber örneğini inceleyiniz.

HABER

Erdoğan'ın çağrısı karşılık buldu

"...Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, saat 00.24'te canlı yayına bağlanarak 'Bu gelişme, Türk Silahlı Kuvvetlerimizin içindeki bir azınlığın kalkışma hareketidir. Bu hareket, malum yapıya ait paralel yapılanmanın teşvik ettiği ve üst akıl tarafından yönlendirilen bir girişimdir.' ifadelerini kullandı. Erdoğan, milletini darbecilere karşı durmak için meydanlara çağırdı. Bu çağrı üzerine Türk halkı sokaklara çıkarak tepki gösterdi..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 4.4

Verilen örnekten yararlanarak medyanın (radyo, televizyon, genel ağ, gazete vb.) kamuoyu oluşturma üzerindeki etkisi hakkında düşüncelerinizi ifade ediniz.

ÖĞRENELİM

Görsel 4.5

Çocuklar, zihinsel ve bedensel olarak yetişkinlerden farklıdır. Çocukların diğer insanlar karşısında kendilerini yetişkinler kadar savunma güçleri yoktur. Çocuklar hem zihinsel hem bedensel olarak sağlıklı olabilmeleri için yetişkinler tarafından desteklenmeli ve korunmalıdırlar. Ayrıca çocuklar, toplumun bir parçası ve gelecekteki güvencesidir. Bu nedenle haklarını ve sorumluluklarını iyi bilen çocukların yetişmesi toplum hayatı için çok önemlidir.

Bir yetişkin olsaydınız, çocukların korunması ve sağlıklı gelişimleri için ne gibi çalışmalar yapardınız? Söyleyiniz.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilmiştir. Bu sebeple 20 Kasım, Dünya Çocuk Hakları Günü olarak ilan edilmiştir. Türkiye, sözleşmeyi 14 Eylül 1990 tarihinde imzalamıştır. Çocuk haklarına dair bu sözleşme "ayrım gözetmeme, çocuğun yüksek yararı, yaşama ve gelişme hakkı, katılım hakkı" olmak üzere dört temel ilke üzerine şekillendirilmiştir. Katılım hakkına göre çocuklar kendilerini etkileyen kararlarda görüşlerini serbestçe ifade edebilmeli ve karar alma süreçlerine dâhil edilmelidir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de çocuğun katılım haklarını belirleyen maddelerden bazıları şunlardır.

Görsel 4.6

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Madde 12

Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocukların kendilerini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını tanırlar. Bu hak çocuğun yaşı ve olgunluk düzeyine uygun şekilde, gerekli özen gösterilerek sağlanmalıdır.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Madde 13

Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir. Bu hak, ülke sınırlarına bağlı olmaksızın yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncenin araştırılması, elde edilmesi ve paylaşılması özgürlüğünü kapsar.

Çocuklar bu maddelere dayanarak aile, okul ve diğer yaşam alanlarında alınan kararlara katılma hakkına sahiptir. Yetişkinler çocukların bu hakkı kullanabilmesi için onlara fırsatlar sunmalıdır.

Aşağıdaki örnek durumların hangisinde çocuğun alınan kararlara katılım düzeyi diğerlerinden daha fazladır? Tartışınız.

Görsel 4.7

Örnek Durum 1

Fikir Sorma

Bazen anne ve babamı anlamakta zorlanıyorum. Düşüncelerimi soruyorlar ancak söylediklerimi dikkate almıyorlar. Örneğin geçen yıl bana bir kışlık ayakkabı alınacaktı. Fikrimi sordular ama beğendiğim ayakkabının tabanı kayar diye başka bir ayakkabı aldılar.

Örnek Durum 2

Beraber Karar Alma ve Uygulama

Ramazan ve Kurban bayramlarını nerede geçireceğimizi ailece oturup konuştuk ve tüm ihtimalleri birlikte değerlendirdik. Ramazan Bayramı'nda annemin köyüne, Kurban Bayramı'nda ise babamın köyüne gitmeye karar verdik. Bu kararı alırken hem benim düşüncelerim dikkate alındı hem de anne ve babamın istekleri göz önünde bulunduruldu.

Örnek Durum 3

Kendi Kararını Alma ve Uygulama

Sokaklarda gördüğüm hayvanların barınma ve yemek konusunda zorluklar yaşadığını fark ettim. Aileme, hayvanları koruma amacıyla bir çocuk derneğine üye olarak okulda bu derneğin temsilcisi olmak istediğimi söyledim. Açıkçası "evet" diyeceklerinden pek umudum yoktu. Yanılmışım. Bu konuda kararın tamamen bana ait olduğunu söylediler. Bu durum beni çok mutlu etti. Derneği belirledikten sonra derneğe üye oldum ve okulda arkadaşlarımla bu konuya dair projeler ürettik.

Ailede veya okuldaki karar alma süreçlerine bilgi edinmek, fikirlerinizi özgürce sunmak ve görüşlerinizin etkisine dair geri bildirim almak yoluyla dâhil olabilirsiniz.

Katılım Süreçleri

1. Bilgi Edinme **2.** Düşünceyi İfade Etme **3.** Geri Bildirim Alma

Aşağıdaki özlü sözleri dikkate alan bir kişi nasıl davranışlar göstermelidir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

- "Yorulduğunda dinlenmeyi öğren, bırakmayı değil!" Muhammed Ali
- "Yedi kez düş, sekiz kez ayağa kalk." Japon atasözü
- "Vazgeçmediğiniz sürece ne kadar yavaş ilerlediğinizin önemi yoktur." Konfiçyüs

Hedeflerine ulaşmayı başaran insanların en önemli özellikleri azimli ve kararlı olmalarıdır. Azimli ve kararlı olmak, inatçı olmak değildir. Bir işi yaparken, bir düşünceyi savunurken gayretli olmak ve bu yöndeki kararlarımızı her türlü zorluğa karşı yılmadan uygulamaktır. Sizler de aldığınız kararları uygularken, düşüncelerinizi savunurken azimli ve kararlı olabilirsiniz. Bu tutumunuzu derslerde yaptığınız tartışmalarda da sürdürebilirsiniz. Ancak bu durum arkadaşlarımızın hak ve özgürlüklerine saygı duymayacağımız anlamına gelmemelidir.

Başka insanların hak ve özgürlüklerine saygı duymak şartıyla insanların herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya uğramadan kendi düşüncesine dayanarak karar verebilmesi ve davranabilmesine özgürlük denir. Özgürlüklerimizi kullanırken diğer insanlara ve topluma karşı sorumluluklarımıza önem vermeli, toplumsal düzenin sağlanması için kurallara uymalıyız.

Özgürlüklerimizi kullanırken başkalarının hak ve özgürlüklerini ihlal etmemek için nasıl davranmalıyız? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Alınan kararlara katılım süreci ile ilgili aşağıda verilen örneği inceleyiniz.

Karar Al Günü

Güzel bir köyde, öğrencilerin mutlu olduğu bir okul vardı. Okulun açıldığı ilk hafta büyük bir toplantı yapılırdı. Bu toplantıya okul idaresi, öğretmenler ve öğrenciler katılırdı. Öğrenciler, bu toplantının yapıldığı günü "Karar Al Günü" olarak adlandırırlardı. Büyük toplantıda okul kuralları, okulun ve bahçesinin düzenlenmesi ayrıca öğrencilerin yıl boyunca hangi etkinliklerin yapılmasını istediği ile ilgili olarak oylama yapılırdı. Önce toplantının amacının ne olduğu, nasıl yapılacağı ve kararların nasıl alınacağı anlatılırdı. Ardından öğrencilerden fikirlerini yazıp "kural sandığı", "düzen sandığı" ve "etkinlik sandığı" adını verdikleri kutulara atmaları beklenirdi. Okul saatinin bitişiyle birlikte sandıklar açılır, fikirler tek tek sayılır ve not edilirdi. Sonuçlar ertesi gün, öğrencilerin hazırladığı tablolar aracılığıyla okul panosunda paylaşılırdı. Böylece herkes sonuçlardan haberdar olurdu.

Öğretmeniniz gözetiminde sınıf arkadaşlarınızla ailenizde ve okulda alınan kararlara ne düzeyde katıldığınızı ve katılım sürecini doğru bir şekilde uygulayıp uygulayamadığınızı tartışınız.

Demokratik aileler, tüm aile üyelerinin alınan kararlarda söz sahibi olması ve sağlıklı iletişim kurması sayesinde aile bütünlüğünü daha kolay sağlar. Aile bütünlüğünü güçlendirmek yalnızca maddi yardımlaşmayla değil; zor zamanlarda birbirine destek olmak, doğru iletişim kurmak, birbirlerinin fikirlerine saygı göstermek, birlikte zaman geçirmek, sevgi ve sabır göstermekle mümkündür.

Görsel 4.8

Aile içinde kurduğunuz olumlu iletişim örnekleri nelerdir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Aileniz ile birlikte aldığınız kararlara örnekler veriniz.

Ailenizde alınan kararlara katılabildiğiniz gibi toplumumuzda yaşadığımız sorunların çözümünü bulmaya veya toplumumuzu geliştirmeye yönelik alınan kararlarda farkındalık yaratarak, sorular sorarak, eleştirel düşünerek, çözüm odaklı yaklaşımlar sergileyerek, empati kurarak, toplumsal etkinliklere katılarak, yaşıtlarınıza rol model olarak katkıda bulunabilirsiniz. Ayrıca kanunlarla belirlenen yaşa geldiğinizde yönetime katılma hakkına ve sorumluluğuna da sahip olacağınızı bilmelisiniz.

Demokratik yönetimler karar alırken tek başına hareket etmez. Bireylerin veya bireylerin oluşturduğu kurum ve kuruluşların düşüncelerini de dikkate alır. Karar alma süreçlerinin doğru ilerlemesi ve istenen sonuçların alınabilmesi için aşağıdaki aşamaları takip ederler:

YÖNETİMDE KARAR ALMA SÜREÇLERİ

1. Sorunun ya da konunun gündeme getirilmesi
2. Çözüm önerileri geliştirilmesi
3. Karar verme
4. Kararın uygulanması
5. Kararın değerlendirilmesi
6. Gerekirse yeniden çözüm yolları oluşturulması

Tüm bu süreçlere toplumun bir parçası olarak bizler de katılabilir ve etkin bir rol oynayabiliriz. Anayasamızın "Siyasi Haklar ve Ödevler" ile ilgili bölümünü dijital kaynaktan inceleyiniz ve soruları cevaplayınız.

Siyasi haklar ve ödevler

Ülkemizin yönetimine ve karar alma süreçlerine katılımı sağlayan siyasi hak ve ödevler hangileri olabilir? Söyleyiniz.

Cumhurbaşkanı, milletvekilleri, belediye başkanları ve muhtarların nasıl seçildiği konusunda neler biliyorsunuz? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Düzenli aralıklarla yapılan seçimlere kaç yaşında katılabilirsiniz? Söyleyiniz.

Mahallî idareler genel seçimlerinin kesin sonuçları açıklandı

"...Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığının 31 Mart 2024 tarihinde yapılan mahallî idareler genel seçimlerine yönelik açıklamalarına göre; büyükşehir belediye başkanlığı seçimlerinde 47 milyon 867 bin 134 seçmen kayıtlı olup katılım oranı yüzde 78,12 olarak gerçekleşmiştir..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Haber metnine göre büyükşehir belediye başkanlığı seçimlerine katılan vatandaşlarımızın katılım oranı yüzde 78,12 olmuştur. Bu bilgiden yararlanarak büyükşehir belediye seçimlerine katılmayan vatandaşlarımızın oranı yüzde 21,88'dir.

Seçme ve seçilme hakkının kullanıldığı seçimlerin neden yapıldığını yazınız.

.....

.....

Yaşadığınız yerde yapılan seçimlerin sonuçlarının sizi ve toplumu nasıl etkileyebileceğini tartışınız.

Seçime katılan ve katılmayan vatandaşlarımızı topluma karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirme açısından değerlendiriniz. Değerlendirmenizi yazınız.

.....

.....

.....

Bireylerin seçimler dışında yönetimin karar alma süreçlerini nasıl etkileyebileceğine dair sınıf arkadaşlarınızla fikir taraması yöntemini kullanarak tartışınız. Bunun için aşağıdaki yönergeyi izleyiniz.

Yönerge:

- Öğretmeninizin rehberliğinde en az 4, en fazla 9 kişiden oluşan gruplar oluşturunuz.
- 5-10 dakika arasında süre belirleyiniz. Her grubun kendi içinde tartışmasını sağlayınız.
- Ulaştığınız fikirleri öğretmeninizin rehberliğinde rapor hâline getiriniz ve sınıf panosunda paylaşınız.

Görsel 4.9

Toplumsal hayatımızın gelişmesinde ve toplumumuzda var olan sorunların çözümünde demokratik hayatımızın en önemli parçalarından biri olan katılım hakkımızı kullanmalıyız. Katılım hakkımız, bireylerin düşüncelerini toplum hayatına yansıtmasının en demokratik yollarından biridir. Ayrıca toplumun huzuru, bireyler arası eşitlik ve toplumsal adaletin sağlanmasında önemli bir yere sahiptir.

Hak ve özgürlüklerimizi koruyabilmemiz için öncelikle hak ve özgürlüklerimizin neler olduğunu öğrenmemiz gerekir. Bireylerin toplumsal yaşamda adil bir şekilde var olabilmeleri hem bu haklarını bilmeleri ve korumaları hem de başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı duymaları ile mümkündür. Trafik kurallarına uymayan, çevreyi kirleten, canlılara kötü davranan, ayrımcılık yapan bireyler; diğer insanların ve canlıların haklarını ihlal etmekte, bunun sonucunda da çeşitli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu tür sorunları çözüme kavuşturmak ve adaleti sağlamak için haklarımızı bilmenin yanında hak aramanın yasal yollarını da öğrenmeliyiz.

Örnek Durum

Safiye Hanım sinirli bir şekilde kapıdan çıkmış. Bir taraftan komşusunun bahçesine doğru ilerlerken diğer taraftan da söyleniyormuş. Karşı komşusu Muhterem Hanım onun bu hâlini görünce koşarak yanına gitmiş ve Safiye Hanım'ı durdurmuş. Safiye Hanım yan komşusunun tavuklarının sürekli bahçesine girdiğini ve ektiği bütün sebzelerini talan ettiğini anlatmış. Muhterem Hanım onu sakinleştirmiş ve …

? **Sizce Muhterem Hanım sorunların çözümünde haklar, özgürlükler ve sorumluluklar çerçevesinde adaleti de göz önünde bulundurarak nasıl bir çözüm önerisinde bulunmuştur? Yazınız.**

.....

.....

.....

Verilen kaynakları ve görselleri inceleyiniz.

Kaynak 1

(…) Anayasa ve kanunlara uygun olarak milletvekili ve mahalli idareler seçimleri yoluyla, tüzük programlarında belirlenen görüşleri doğrultusunda çalışmaları ve açık propagandaları ile milli iradenin oluşmasını sağlayarak demokratik bir devlet ve toplum düzeni içinde çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması amacını güden ve ülke çapında faaliyet göstermek üzere teşkilatlanan tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır. (…)

siviltoplum.gov.tr

Görsel 4.10

Kaynak 2

(…) Toplumun talep ve beklentilerinin yerine getirilmesinde, demokratik sürecin etkili işlemesinde, toplumda güven düzeyini artırmada ve farklı insanların bir araya gelerek ortak bir amaca hizmet etmesinde önemli rol oynarlar. (…) Bu kurumlar insanlara yerel, ulusal ve küresel olarak hizmet edebilme fırsatı ve alternatifi sunarlar. (…) İçerisinde vakıflar ve derneklerin yanı sıra birlikler, kooperatifler, sendikalar, meslek odaları ve partiler gibi farklı amaçlar için oluşturulan örgütler de mevcuttur. (…)

yesilay.org.tr

Görsel 4.11

Görsel 4.12

Görsel 4.13

Kaynak 3

(…) Halkı ilgilendiren belli bir mesele hakkında, belirli bir zamandaki "genel yargı" yahut "ortak kanaat" şeklinde tanımlanmaktadırlar. (…) Karar alma konumunda olan kişiler veya kurumlar, her zaman yönetilenlerin fikir ve düşüncelerini öğrenmek isterler. Bu da yöneten grup ile yönetilen grup arasında karşılıklı bir ilişkiye, bir etkileşmeye yol açmaktadır.

Aslanel, 1993. s.10.

Kaynak 4

(…) Toplumun bilgiye erişimi, eğlence, eğitim, haber alma, sosyal bağlarını güçlendirme ve kültürel ifade gibi bir dizi işlevi yerine getirir. (…) Toplumun düşünce ve davranışlarını etkileyebilir. (…) Toplumsal sorunları gündeme taşır ve bu sorunların tartışılmasına katkı sağlar. Örneğin, eşitsizlik, ırkçılık, cinsiyet eşitsizliği gibi konuların ele alınması, toplumun bu sorunlarla ilgili farkındalığını artırabilir.

sertifika.subu.edu.tr

Yönetimin karar alma sürecini etkileyen unsurlar

İncelediğiniz kaynaklardan yararlanarak insanların yönetimin karar alma süreçlerini hangi unsurlar aracılığıyla etkileyebildiğini yazınız.

.....

.....

Yönetimin karar alma süreçlerine seçme ve seçilme hakkımızı kullanarak katılabildiğimiz gibi siyasi partiler, sivil toplum kuruluşları ve medya aracılığıyla da katılabiliriz. Ayrıca bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu kamuoyu da yönetimin karar alma süreçlerinde önemli bir role sahiptir.

Belirli bir görüşü savunan ve yönetimde söz sahibi olmak isteyen örgütlenmiş kuruluşlara **siyasi parti** denir.

Özel sektörden ve devletten bağımsız olarak gönüllülük esasına dayalı, belirli bir amaç ya da sorun ile ilgili (sosyal, ekonomik ve kültürel konularda) vatandaşların bir araya gelmesi ile oluşan kuruluşlara **sivil toplum kuruluşu** denir.

Toplumu ilgilendiren herhangi bir sorun üzerinde halkın benimsediği genel düşünceye, ortak kanaate **kamuoyu** denir.

Gazete, radyo, televizyon, dergi, genel ağ gibi haber almamızı sağlayan yazılı, görsel, işitsel kitle iletişim araçlarının tümüne **medya** denir.

Bulmaca oyunu

UYGULAYALIM

ETKİNLİK

Adı : Yönetime ve karar alma süreçlerine nasıl katılırım?
Amacı: Karar alma sürecini çözümleyebilme
Beceri: Çözümleme
Süre : 2 ders saati

Yönerge:

- Öğretmeninizin rehberliğinde 2, 4 veya 6 kişilik vızıltı grupları oluşturunuz.
- Süreyi gruplardaki öğrenci sayısına göre 2 dakika, 4 dakika veya 6 dakika olarak belirleyiniz.
- Grubunuzun fikirlerini sınıfınız ile paylaşınız ve değerlendirmelerini sağlayınız.
- Oluşturduğunuz gruplarda, aşağıda verilen soruları dikkatle okuyunuz.
- Sorular üzerinde grup arkadaşlarınızla birlikte tartışınız.
- Tartışma neticesinde ortaya çıkan ortak kararları veya farklı düşünceleri gerekçeleriyle ilgili bölümlere yazınız.

Ambulansların hastaları hastaneye yetiştirmek isterken trafikte yaşadığı sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileriniz neler olabilir?

.....

.....

.....

Bu sorunun çözümünde siyasi partiler, sivil toplum kuruluşları, medya ve kamuoyu gibi unsurlardan hangisi daha etkili olabilir?

.....

.....

.....

Yönetimin karar alma sürecine etki eden unsurların birbirleriyle olan etkileşiminin yanı sıra bu unsurların izlediği yöntemler arasındaki benzerlik ve farklılıkları karşılaştırınız.

BENZERLİKLER	FARKLILIKLAR
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

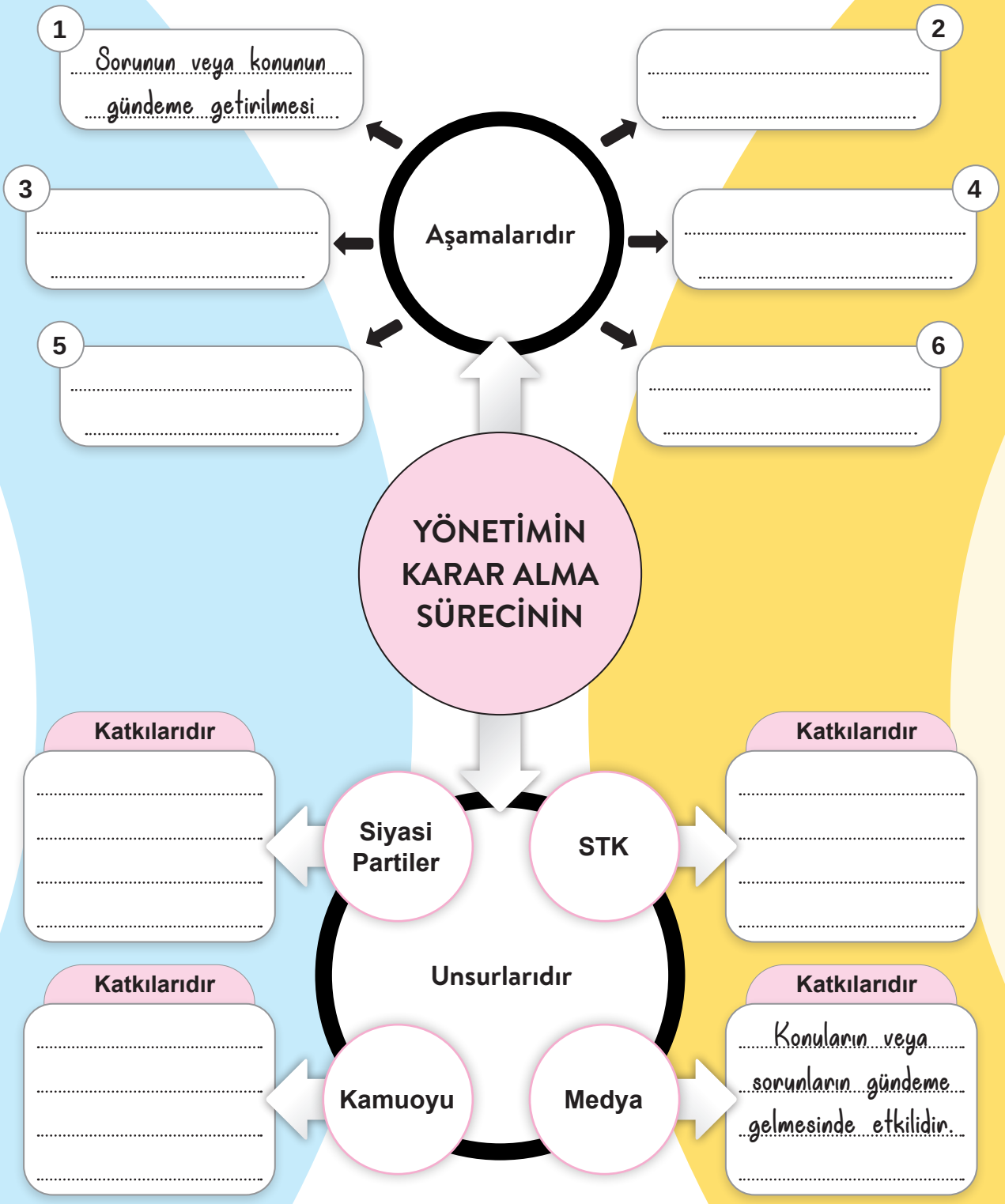
Bu unsurların; yönetim süreçlerini hangi durumlarda doğrudan, hangi durumlarda dolaylı yoldan etkilediğini açıklayınız.

DEĞERLENDİRELİM

Yönetimin karar alma süreçlerini etkileyen unsurlar kavram ağında verilmiştir. Bu unsurlarla ilgili olduğunu düşündüğünüz kavramları uygun yerlere yazınız.

Yönetimin karar alma süreci ile ilgili zihin haritasını tamamlayınız.

DÜŞÜNELİM

TEMEL HAK VE SORUMLULUKLARIN TOPLUMSAL DÜZENİN SÜRDÜRÜLMESİNDEKİ ÖNEMİ

Verilen haber metinlerini okuyunuz vesoruları cevaplayınız.

Görsel 4.14

Türkiye'de yaşayan yaklaşık 100 bin Ahıska Türkü'ne vatandaşlık verildi

"…T.C. Dışişleri Bakanı, "Türkiye'de yaşayan yaklaşık 100 bin kişiye vatandaşlık ve uzun dönem ikamet izni verildi. Özellikle Ukrayna'daki çatışmalar nedeniyle Türkiye'ye yerleşen kardeşlerimizin ikamet, çalışma izni, vatandaşlık gibi beklentilerini hep birlikte çözüme kavuşturuyoruz." diye konuştu.

T.C. Dışişleri Bakanı, 3 bine yakın Ahıska Türk'ünün Anadolu'daki ilk yurtlarından olan Bitlis'in Ahlat ve Erzincan'ın Üzümlü ilçelerine yerleştirildiğini belirtti. (Görsel 4.14)..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Ahıska Türklerinin vatandaşlık elde etmesi hangi temel hak ve sorumluluklara sahip olduklarını gösterir?

Günlük hayatınızda hangi temel hak ve sorumluklara sahipsiniz? Söyleyiniz.

Görsel 4.15

İstanbul'da Usulsüz Çakar Kullanan Aracın Geçiş Üstünlüğü Hakkı İptal Edildi

"…T.C. İçişleri Bakanı, sosyal medya hesabından yaptığı paylaşımda Beşiktaş'ta ışıklı ve sesli uyarı işaretlerini (çakar) usulsüz biçimde kullanarak emniyet şeridini ihlal eden aracın tespit edildiğini belirtti. Aracın görüntülerin sosyal medyada paylaşılması üzerine ekipler harekete geçti. Yapılan inceleme sonucunda aracın üzerindeki çakar sistemi iptal edildi. Ayrıca sürücüye; "çakarı yetkisiz kullanmak, emniyet şeridi ihlali yapmak, geçiş üstünlüğünü gereksiz yere kullanmak, seyir hâlinde cep telefonu kullanmak, emniyet kemeri takmamak ve standart dışı plaka kullanmak" gibi ihlaller nedeniyle idari para cezası uygulandı. (Görsel 4.15)..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Trafikte tüm sürücülere aynı kuralların uygulanması neden önemlidir?

Devletin bu tür ihlallere müdahale etmesi, toplumdaki düzeni nasıl etkiler?

Yasaların herkese eşit uygulanması neden önemlidir? Açıklayınız.

KEŞFEDELİM

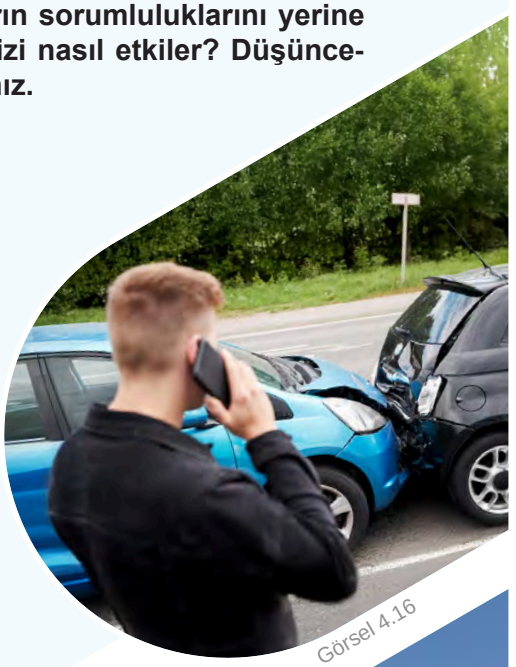
Haberleri inceleyiniz. İnsanların sorumluluklarını yerine getirmemesi toplum düzenimizi nasıl etkiler? Düşüncelerinizi örnek vererek paylaşınız.

HABER

Sürücü kusurlarında ilk sırada hız geliyor

"…Bayram tatilinde yaşanan kazaların büyük kısmı sürücülerin aşırı hız yapmalarından kaynaklanmıştır. Şerit izleme ve değiştirme kurallarına uymama nedeni ikinci sırada yer almıştır. Ayrıca sürücülerin takip mesafesine uymama, dönüş kurallarına dikkat etmeme gibi nedenler de etkili olmuştur (Görsel 4.16)..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 4.16

HABER

Maliye, çok harcayan ancak vergi vermeyenlerin peşine düştü

"…Hazine ve Maliye Bakanlığı Vergi Denetim Kurulu (Görsel 4.17), yüksek tutarda harcaması olduğu hâlde herhangi bir gelir beyan etmeyen veya düşük tutarlı gelir beyanında bulunan kişileri mercek altına aldı…"

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 4.17

HABER

Güvensiz gıdaya yakın takip

"…Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından ülkede gıda güvenilirliğinin sağlanması ve tüketicilerin aldatılmasının önlenmesi için gıda, gıda ile temas eden madde, malzeme üreten ve piyasaya süren işletmelere yönelik resmî kontroller yapıldı. (Görsel 4.18) Bu denetimlerde 16 bin 428 adet idari para cezası verildi ve 174 işletme için suç duyurusunda bulunuldu… "

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 4.18

ÖĞRENELİM

İnsan birey olarak doğar ancak toplum içinde yaşar. İçinde yaşanan toplumda düzenin sağlanması ve korunması için kuralların olması gerekir. Bu kurallar bireylere sorumluluklar verirken aynı zamanda onların hak ve özgürlüklerini kullanmasını da sağlar.

Sahip olduğunuz hak ve sorumluluklara örnekler yazınız.

HAKLARIM	SORUMLULUKLARIM
Ailede	**Ailede** ....
Okulda	**Okulda** ....
Yakın Çevrede	**Yakın Çevrede** ....

Temel hak ve ödevlerimiz Anayasamızın ve Anayasamıza bağlı olarak hazırlanan yasalarımızın koruması ve güvencesi altındadır. Bu haklarımızın birçoğunu doğar doğmaz kullanmaya başlarken seçme ve seçilme, mülkiyet edinme gibi bazı haklarımızı kullanabilmemiz için yetişkin olarak kabul edildiğimiz on sekiz yaşını beklememiz gerekir.

Hak ve özgürlükleri belirliyorum

Temel hak ve ödevler

Anayasamızın "Temel Haklar ve Ödevler" kısmında yer alan bazı maddeleri inceleyiniz.

Madde 17	Herkes yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.
Madde 20	Herkes özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.
Madde 24	Herkes vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.
Madde 25	Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.
Madde 27	Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.
Madde 42	Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.
Madde 56	Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir.
Madde 72	Vatan hizmeti, her Türkün hakkı ve ödevidir. Bu hizmetin Silahlı Kuvvetlerde veya kamu kesiminde ne şekilde yerine getirileceği veya getirilmiş sayılacağı kanunla düzenlenir.
Madde 73	Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür.

Anayasamızın maddelerinden yararlanarak vatandaş olarak sahip olduğunuz hak ve sorumlulukların madde numaralarını ilgili alana yazınız.

Haklar

.....

.....

.....

.....

Sorumluluklar

.....

.....

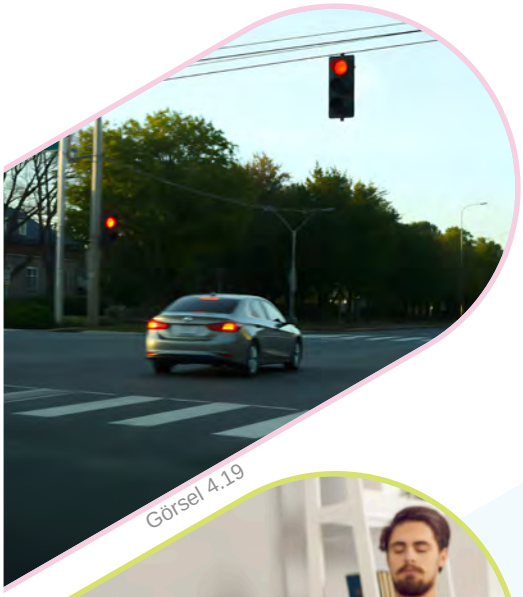
.....

.....

Hak ve sorumlulukların bilincinde olmanın toplumsal düzeni sürdürmedeki önemine dair düşüncelerinizi sınıf arkadaşlarınızla tartışınız. Bunun için aşağıdaki yönergeyi izleyiniz.

Yönerge:

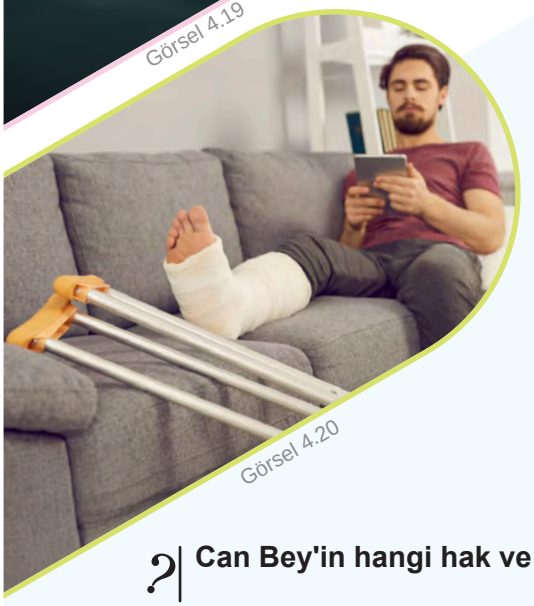
- Öğretmeninizin rehberliğinde 4 ile 9 kişiden oluşan gruplar oluşturunuz.
- Tartışmanızda yakın çevrenizde yaşanan veya günlük yaşamınızda karşılaşabileceğiniz örnek durumları göz önüne alınız.
- 5-10 dakika arasında süre belirleyiniz ve her grubun kendi içinde konuyu tartışmasını sağlayınız.
- Ulaştığınız sonuçları öğretmeninizin rehberliğinde sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.

Görsel 4.19

Örnek Olay

Hamza Bey: Bugün çocuğum hastalandı. Acil işlerim olduğu için hızlı bir şekilde hastaneye götürdüm. İlaçlarını aldıktan sonra iş yerime geri döndüm. Hatta giderken birkaç defa kırmızı ışıkta geçmek zorunda kaldım (Görsel 4.19). Sanırım trafik cezası gelecek ama çocuğumun sağlığından daha önemli değil.

Görsel 4.20

Örnek Olay

Can Bey: Bugün trafikte normal bir şekilde ilerliyordum. Yeşil ışıkta geçerken bir anda sol taraftan gelen bir araba kırmızı ışık ihlali yaparak önümden geçti ve ani fren yapmak zorunda kaldım. O sırada arkamdaki araba duramadı ve bana çarptı. Birkaç saat trafik tıkandı ve bir sürü insan sıkıntıya düştü. Üstelik bacağım kırıldığı için alçıya alındı ve arabamda çok büyük hasar oluştu (Görsel 4.20). Hem bir süre işe gidemeyeceğim hem de arabasız kaldım. Ya acil bir durum olursa ben ne yapacağım?

Can Bey'in hangi hak ve özgürlükleri ihlal edilmiştir? Yazınız.

.....

.....

Hamza Bey'in toplumsal düzeni bozmamak için ne yapması gerekirdi? Yazınız.

.....

.....

Temel hak ve özgürlükler, bireylerin dünyada eşit ve hür bir biçimde yaşamasına, aynı zamanda toplumsal düzenin korunmasına katkıda bulunur. Ancak bu imkanların sınırsız olmadığının bilincinde olunmalıdır. Kişi, kendisi kadar diğer insanların da aynı hürriyetlere sahip olduğu gerçeğiyle hareket etmelidir. Bu nedenle, mevcut yetkilerin nasıl kullanılacağını ve bunlara eşlik eden sorumlulukları belirleyen toplumsal kurallar ile yasalar mevcuttur.

İnsanların haklarını bilmeleri, haklarına sahip çıkmaları ve sorumluluklarını yerine getirmelerinin toplumsal düzeni sürdürmedeki önemi ile ilgili yazılı, görsel veya dijital bir ürün oluşturarak sınıfta arkadaşlarınıza sunum yapınız. Sunum planınızı aşağıda verilen alana yazınız.

Görsel 4.21

Vatandaşlık hakları ve sorumlulukları, bireyin yaşadığı devletle olan ilişkilerinin temel unsurlarıdır. **Hak**, bir özgürlüğün sağlanması için kişiye anayasa ve kanunlar ile tanınmış yetkilerdir. Haklar kişilerin toplumda eşit ve özgür bir şekilde yaşamalarını sağlar. Haklarımızı kullanırken diğer insanların haklarına saygı göstermek, sorumluluklarımız arasındadır. Bu sorumluluklar, sadece yasalar tarafından belirlenen kurallara uymayı değil aynı zamanda topluma faydalı olmak için yapılan gönüllü katkıları da kapsar. Birey, haklarını kullanırken sahip olduğu sorumlulukları da yerine getirmelidir.

Sorumluluk sahibi olan bir vatandaşın bazı özellikleri şunlardır:

- Toplumsal yardımlaşma ve dayanışma için düzenlenen etkinliklere katılır.
- Kamu malları ile ortak yaşam alanlarını özenli ve temiz kullanır.
- Vergi vermek, oy kullanmak, kanunlara uymak gibi vatandaşlık görevlerinin önemini bilir.
- Ülkede yaşanan olağanüstü durumlarda (salgın, afet vb.) yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerine katılır.
- Toplumsal sorunların çözümü için öneriler sunar.
- Toplumun millî ve manevi değerlerini koruyup yaşatmaya istekli olur.
- Toplumsal hayatı düzenleyen kurallara uygun hareket eder.

Görsel 4.22

Yukarıda verilen davranışlardan hangilerini günlük yaşamınızda uyguluyorsunuz? Uygulama nedenlerinizi arkadaşlarınızla tartışınız.

Vatandaşlık haklarımızı kullanmanın ve sorumluluklarımızı yerine getirmenin yollarından biri de dilekçe hakkımızı kullanmaktır. Bir dileği bildirmek için resmî makamlara sunulan, imzalı ve adresli, pullu veya pulsuz yazılara **dilekçe** denir. Demokratik haklarımızdan biri olan dilekçe hakkı ise yetkili kamu görevlilerine, devlet organlarına veya diğer kurumlara başvurarak şikayetleri, önerileri ve istekleri yazılı olarak iletebilme hakkıdır. Dilekçe hakkımızı kullanarak yönetimin karar alma sürecine katılabilir, karşılaştığımız sorunlara çözüm arayabilir, çözüm önerilerinde bulunabilir ve yetkili kurumlara taleplerimizi iletebiliriz (Görsel 4.22).

Görsel 4.23

Anayasamızın 74. maddesi ile dilekçe hakkımız güvence altına alınmıştır.

Madde 74 : Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir. Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu gecikmeksizin dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir.

UYGULAYALIM

PERFORMANS GÖREVİ

Adı : Dileklerimi, Şikayetlerimi Bildiriyorum

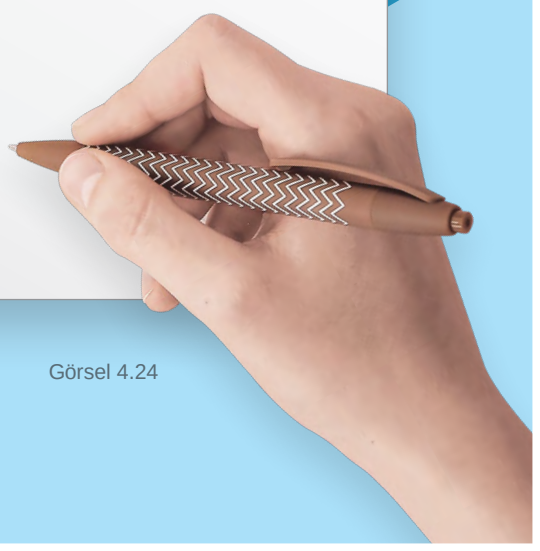
Amacı: Yakın çevresinde yaşanan ya da yaşanması muhtemel bir sorunu tespit edip çözüm için ilgili makamlara başvurabilme

Beceri: Yorumlama

Süre : 1 ders saati

Yönerge:

- Yakın çevrenizde yaşanan ya da yaşanması muhtemel bir sorunu ve bu sorun ile ilgili taleplerinizi belirleyiniz.
- Bu sorun ve taleplerinizi ilgili yönetim birimine dilekçe yazarak bildiriniz.
- Dilekçenizi yazarken Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanmaya özen gösteriniz.

Bütüncül dereceli puanlama anahtarı

Görsel 4.24

ETKİNLİK

Adı : Toplumsal Düzenin Sürdürülmesinde Hak ve Özgürlüklerim

Amacı: Toplumsal düzenin sürdürülmesinde temel hak ve sorumlulukların önemini yorumlayabilme

Beceri: Yorumlama

Süre : 1 ders saati

Yönerge:

- Aşağıda verilen kaynaklardan ve daha önce öğrendiğiniz bilgilerden yararlanarak insan hak ve özgürlüklerinin toplumsal düzenin sürdürülmesindeki önemine yönelik bir rapor hazırlayınız. Raporunuzu defterinize ya da bir A4 kağıdına yazabilirsiniz.
- Hazırladığınız raporda hak, eşitlik ve adalet kavramlarına yer veriniz.
- Raporunuzu yazarken Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanmaya özen gösteriniz.
- Raporunuzu öğretmeninize teslim ediniz.
- Raporunuz derecelendirme ölçeği ile değerlendirilecektir.

Kaynak 1

(...) Her toplum kendi varlığını devam ettirmek için gerekli düzeni sağlayan kural ve mekanizmaları oluşturma ve devam ettirmeyi hedefler. Bu amaçla toplumu oluşturan bireyler arasındaki ilişkileri düzenleyen çeşitli kurallar oluşturulur. Bireyler bir kısım haklara doğuştan sahiptir. Kurallar bu hakları güvence altına alır ve başkalarının bu haklara zarar vermesini engeller. Dolayısıyla kurallar hem özgürlüklerin kullanılmasına ilişkin bir toplum düzeni sağlar hem de sınırsız özgürlük olamayacağından, bireyleri kısıtlar. Kuralların ihlali yaptırım ile sonuçlanır. (...) Hukuk kuralları toplumsal düzen kuralları içinde en önemlileridir. Hukuk kurallarını devlet koyar ve bunları ihlal eden kişiler devlet yaptırımı ile karşılaşır. Kuralın koyucusunun devlet olması ve dolayısıyla kuralın devlet yaptırımına bağlanması hukuk kurallarını diğer kurallardan ayırt eden en önemli özelliğidir.

adalet.gov.tr

Kaynak 2

(...) Kişi toplumda aynen kendisi gibi kişisel ve toplumsal etkilerle oluşmuş haklara ve hürriyetlere sahip insanlar arasında ve onlarla beraber yaşamaktadır. Bu sebeple her kişi hak ve hürriyetlerini kullanırken, kendisi gibi hak ve hürriyet kullananlarla karşı karşıyadır. Kişinin hak ve hürriyetleri diğerlerininki ile çatışır. Bundan dolayı kişiler hak ve hürriyetlerini kullanmada serbest ve sınırsız değillerdir. Hürriyetler rejiminin kurulabilmesi için her şeyden önce bir toplum düzeni olması gerekir. Düzensizlik kargaşa ve huzursuzluk içinde gerçek hürriyetin varlığından söz edilemez. Bu yüzden kamu düzeni, hürriyetlerin varlığı için asgari bir şart ve vazgeçilmez bir zorunluluktur. (...)

Kalabalık, 2016, s.77.

Derecelendirme ölçeği

DEĞERLENDİRELİM

Aşağıda toplumsal düzenin sağlanması ve sürdürülmesi ile ilgili kavramlar verilmiştir. Kutucuk numaralarını kullanarak hangi kavramın hangi cümle ile ilgili olduğunu parantez içlerine yazınız.

1 İHLAL	2 EŞİTLİK	3 TOPLUMSAL DÜZEN	4 ADALET
5 ÖZGÜRLÜK	6 SORUN	7 DİLEKÇE	8 TALEP
9 VATANDAŞ	10 SORUMLULUK	11 ANAYASA	12 HAK

- Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması (.....)
- Bir ülkenin parçası olan, hak ve sorumlulukları bulunan kişi (.....)
- Bir dileği bildirmek için resmî makamlara sunulan, imzalı ve adresli, pullu veya pulsuz yazı (.....)
- Yasa ve düzene uymama (.....)
- Bir devletin yönetim biçimini belirten yasama, yürütme, yargılama güçlerinin nasıl kullanılacağını gösteren, yurttaşların kamu haklarını bildiren temel yasa (.....)
- Araştırılıp öğrenilmesi, düşünülüp çözümlenmesi, bir sonuca bağlanması gereken durum; sıkıntı, mesele, problem (.....)
- Bir toplumda kanun ve kurallara uygun düşen yapı (.....)
- Adaletin, hukukun gerektirdiği veya birine ayırdığı şey, kazanç (.....)
- Herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranma, herhangi bir şarta bağlı olmama durumu (.....)
- Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi (.....)

Gelecek Derse Hazırlık

Üç farklı renkte kare ya da dikdörtgen kart hazırlayınız ve gelecek derse getiriniz.

DÜŞÜNELİM

DİJİTALLEŞME VE TEKNOLOJİK GELİŞMELERİN VATANDAŞLIK HAK VE SORUMLULUKLARINA ETKİLERİ

Verilen yönergeye göre etkinliği yapınız.

- Farklı renklerde üç tane kare ya da dikdörtgen kart hazırlayınız.
- Kartlara **etkin vatandaş**, **pasif vatandaş** ve **kararsızım** yazınız.
- Aşağıdaki örnek olayları sırayla okuyunuz.
- Örneklerde adı geçen vatandaşların davranışlarını değerlendirerek davranışı yansıttığını düşündüğünüz kartı sınıf arkadaşlarınıza gösteriniz.
- Bu kartı seçmenizin nedenlerini açıklayınız.

Görsel 4.25

Örnek Olay 1

Ayşe öğle yemeği için lokantaya gitmiştir. Lokanta çalışanlarının eldiven kullanmadığını ve et doğradıkları tahtayı temizlemeden sebzeleri de aynı tahtada doğradıklarını fark etmiştir. Fakat "Lokantanın yemekleri çok lezzetli." diyerek sipariş verdiği yemeği yemiştir.

Görsel 4.26

Örnek Olay 2

Ahmet okul çıkışında otobüse binerek eve gitmektedir. Otobüs seferlerinin yetersiz olması sebebiyle evine istediği vakitte ulaşamamaktadır. Ahmet, belediyeye konuyla ilgili dilekçe yazmıştır.

Görsel 4.27

Örnek Olay 3

Mustafa'nın yaşadığı çevrede yol kenarlarına belediye ve trafik ekiplerince bisiklet yolları yapılmıştır. Ancak park edecek yer bulamayan komşuları araçlarını bisiklet yollarına park etmektedir. Bu durumu anlayışla karşılayan Mustafa "O zaman ben de daha sonra bisiklet sürerim." diyerek bisiklet sürmekten vazgeçmiştir.

KEŞFEDELİM

Dijitalleşme ve teknolojik gelişmelerin insan hayatına etkisi ile ilgili kamu spotunu ve videoyu izleyiniz. İzlediklerinizi hakkında düşüncelerinizi söyleyiniz.

Dijital ve teknolojik gelişmelerin etkileri

ÖĞRENELİM

Teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte dijital ortamlar, hayatın vazgeçilmez bir parçası hâline gelmiştir. Artık eğitim, sağlık, alışveriş, iletişim gibi alanlardaki birçok ihtiyaç, dijital ortam aracılığıyla karşılanabilmektedir. Bu durum, vatandaşlık haklarının dijital ortama taşınmasına ve bu hakların vatandaşlar tarafından daha bilinçli, hızlı ve etkin bir şekilde kullanılmasına olanak sağlamıştır. Örneğin dijitalleşme sayesinde çalışma hakkı evden de gerçekleşmeye başlamış ve günümüzde evden çalışma yaygınlaşmıştır. Ayrıca dijitalleşme, vatandaşlara sağlık alanında randevu alma, laboratuvar sonuçlarını görüntüleme, aşı takibi yapma gibi hizmetlerden hastaneye gitmeden yararlanma imkânı sunmaktadır.

? Teknolojik gelişmeler eğitim hakkınızın kullanımını nasıl etkilemiştir? Açıklayınız.

Günümüzde teknolojik alanda yaşanan gelişmeler ve genel ağın kullanılması, vatandaşlık kavramının yanında dijital vatandaşlık kavramını da ortaya çıkarmıştır.

Kaynak 1

Dijital vatandaşlık ile ilgili birçok tanım mevcuttur. Örneğin bir tanımda dijital vatandaşlık topluma çevrimiçi katılma yeteneği olarak ifade edilmektedir. Diğer bir tanımda ise dijital vatandaşlık dijital ortamı, yerinde, güvenilir ve güçlendirilmiş teknolojiyi sürekli gelişen kurallarına uygun olarak kullanmaktır.

Çatlı, & Keskin, 2021, s. 208.

? Günlük yaşantınızda dijital vatandaşın özelliklerine uygun olan davranışlarınız nelerdir? Örnekler veriniz.

Görsellerde vatandaşlara sunulan teknolojik hizmetlerin vatandaşlık haklarından hangisinin kullanımı ile ilişkili olduğunu ilgili alanlara yazınız.

Görsel 4.28

.....

Görsel 4.29

.....

Görsel 4.30

.....

Dijital vatandaşlık

türkiye.gov.tr
"Devletin Kısayolu"

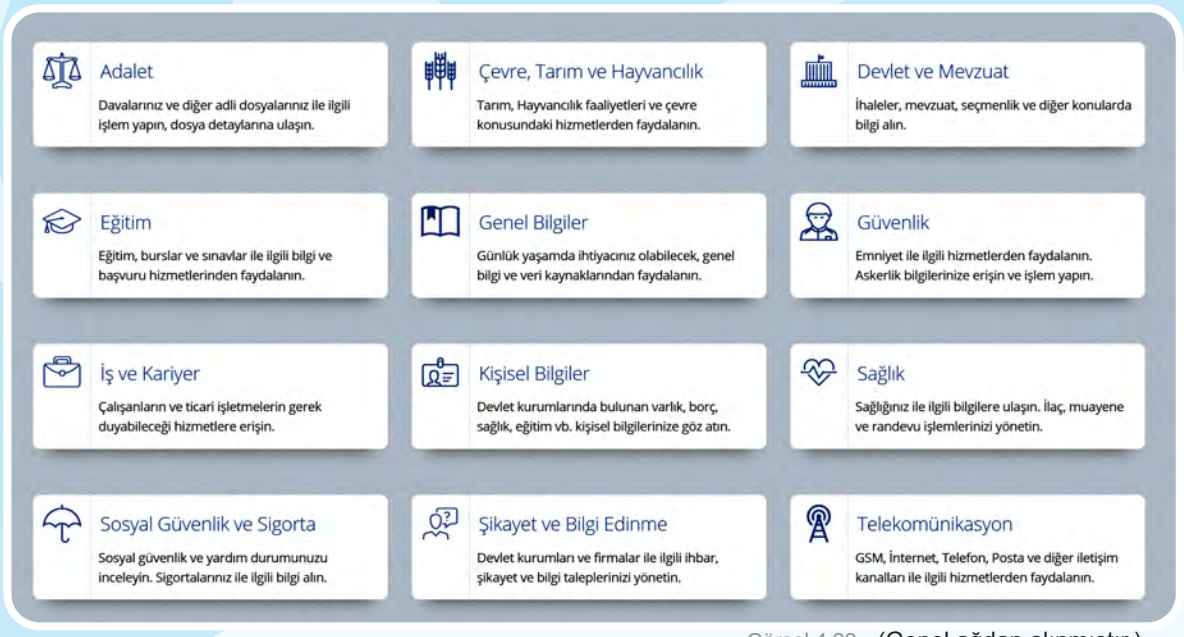
Görsel 4.31

e-Devlet Kapısı'nda kullanıcı sayısı yıl sonu hedefi olan 66 milyonu geçti

"…Her geçen gün içeriği ve kalitesi gelişen e-Devlet Kapısı'nda kullanıcı sayısı, yıl sonu hedefi olan 66 milyonu 1 Ağustos 2024 itibarıyla geride bıraktı. 1 Ocak-1 Ağustos 2024 arasında en çok kullanılan üç hizmet şu şekildedir: Sosyal Güvenlik Kurumu, Çalışma Hayatım Bütünleşik Hizmeti, Gelir İdaresi Başkanlığıdır…"

(Genel ağdan alınmıştır.)

e-Devlet genel ağ adresinde ve mobil uygulamasında vatandaşların yararlanabileceği hizmet alanları şunlardır:

Görsel 4.32 (Genel ağdan alınmıştır.)

e-Devlet hizmet alanlarının vatandaşlık haklarından hangileri ile ilişkili olduğunu yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Aşağıdaki genel ağ haberlerini okuyunuz.

Genel ağ haberinde yer alan uygulamaların bireylere sunduğu hizmetler hangi vatandaşlık haklarıyla ilişkilidir? Söyleyiniz.

Görsel 4.33

e-Nabız kullanıcısı 27,3 milyona ulaştı

"...e-Nabız aracılığıyla vatandaşlar 2015 ve sonrasındaki laboratuvar tahlillerine, radyoloji görüntülerine, reçete, teşhis, rapor ve muayene bilgilerine erişilebilmektedir. E-Nabız vatandaşların kişisel sağlık kayıtlarına hem kendilerinin hem de izin vermeleri durumunda hekiminin ya da yakınlarının erişebileceği bir platform olarak hizmet vermektedir..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 4.34

MEB'in e-Okul sistemiyle veliye bildirim dönemi

"...Bu uygulama Millî Eğitim Bakanlığı tarafından vatandaşları bilgilendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Bakanlık tarafından tüm velilere ücretsiz olarak sunulan hizmet, bir öğrencinin okula kaydından başlayarak mezuniyetine kadar olan tüm sürece ilişkin bilgileri içermektedir. Mobil uygulama üzerinden e-karne, şube yazılı ortalamaları, not, nakil, devamsızlık, merkezi sınav, takdir, teşekkür gibi alınan belgeler, haftalık ders programı bilgilerine kolayca ulaşılabilmektedir..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

EBA'da birçok içerik yer alıyor

"...EBA portalının içinde; sesli kitaplar, PDF formatında kitaplar, ders sunumları, çeşitli içeriklerden oluşan videolar, çalışma kitapları, etkileşimli kitaplar, etkileşimli uygulamalar, bilgi görselleri ve soru havuzları yer alıyor..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Eğitim, daima...

Görsel 4.35

Karekod ile verilen videoyu izleyiniz. Eğitim hakkınızı kullanırken EBA ve e-Okul uygulamaları ne tür katkılarda bulunmaktadır? Tartışınız.

e-Okul

EBA

Aşağıdaki örnek olayı okuyunuz ve örnek olayla ilgili 5N 1K sorularını cevaplayınız.

Örnek Olay 1

Elif Hanım bir kasabada çiftçilik yapmaktadır. Ailesinden kalan tarlanın bir kısmını satmak istemektedir. Tapu işlemleri için birkaç kez şehir merkezine gitmesi gerektiğini öğrenince bu durum gözünde büyümüştür. Tarla işleriyle meşgul olduğu için vakit bulmakta zorlanıyor ve şehir merkezine gitmenin masraflarından çekiniyordu. Oğlu Emir ise okulda dijital vatandaşlık konularını öğrenmiştir. Emir, annesine daha önce PTT'den aldığı e-Devlet şifresini kullanarak e-Devlet üzerinden birçok tapu işleminin kolayca yapılabileceğini anlatmıştır. Ardından annesinin akıllı telefonuna e-Devlet uygulamasını indirmesine yardım etmiş ve annesine uygulamayı nasıl kullanacağını göstermiştir. Elif Hanım, e-Devlet üzerinden tarlanın bilgilerini kontrol etmiş, gerekli belgeleri yüklemiş ve satış işlemi için randevu almıştır. Bir hafta içinde sadece bir kez tapu müdürlüğüne giderek tüm işlemleri tamamlamıştır. Eskiden günler sürebilecek bu süreç, dijital araçlar sayesinde hızlı ve zahmetsiz şekilde çözülmüştür.

(Komisyon tarafından hazırlanmıştır.)

- Elif Hanım vatandaşlık haklarını kullanırken e-Devlet uygulamasından **nasıl** yararlandı?
- Elif Hanım e-Devlet uygulamasına **nereden** ulaşabildi?
- Elif Hanım e-Devlet uygulamasını kullanmasaydı **ne** gibi zorluklarla karşılaşırdı?
- Elif Hanım e-Devlet uygulamasını **neden** kullanmak istedi?
- Elif Hanım, **ne zaman** dijital bir vatandaşlık örneği gösterdi?
- Elif Hanım'ın dijital imkânlardan faydalanmasını sağlayan **kimdir**?

Aşağıdaki örnek olayı okuyunuz. Örnek olaya yönelik 5N1K tekniğine göre arkadaşlarınıza sorular sorunuz.

Örnek Olay 2

Ahmet Bey küçük bir mahallede esnaflık yapıyordu. Mahallesinde çöplerin düzenli toplanmaması, sokak lambalarının sık sık arızalanması gibi sorunlar vardı. Ahmet Bey ve komşuları bu durumdan rahatsızdı ancak eski yöntemlerle bu sorunları çözmek uzun zaman alıyordu. Ahmet Bey'in arkadaşı Mustafa Öğretmen, belediyenin şikâyetleri hızlıca değerlendirdiği bir mobil uygulama olduğunu söylemişti. Ahmet Bey, uygulamayı telefonuna indirdi. Mahalledeki çöp birikintilerinin ve arızalı sokak lambalarının fotoğraflarını çekip uygulamayı kullanarak belediyeye gönderdi. Beklenenden hızlı bir şekilde ekipler mahalleye geldi ve sorunları çözdü. Mahalledeki diğer sakinler de uygulamayı öğrenip kullanmaya başladı.

(Komisyon tarafından hazırlanmıştır.)

Öğretmeninizin rehberliğinde iki gruba ayrılarak dijitalleşme ve teknolojik gelişmelerin olumlu ve olumsuz etkileriyle ilgili verilen yazılı, görsel ve dijital kaynakları inceleyiniz.

(Birinci grup genel ağ haberlerini ve "Dijitalleşme ve Teknolojik Gelişmelerin Olumlu Etkisine Örnekler" başlığı altındaki kaynakları incelemelidir. İkinci grup ise "Dijitalleşme ve Teknolojik Gelişmelerin Olumsuz Etkisine Örnekler" başlığı altındaki kaynakları incelemelidir.) İncelediğiniz kaynaklardan topladığınız bilgileri, seçeceğiniz bir grup sözcüsü aracılığıyla sınıfa sununuz.

Dijitalleşme ve teknolojik gelişmelerin olumlu etkisine örnekler:

Görsel 4.36

Kaynak 2

CİMER, "Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi" ifadesinin kısaltmasıdır. (…) Hükümet çalışmaları ve kamu yönetiminin eylem ve işlemleri hakkında vatandaşların görüş, öneri ve şikâyetlerini alarak oluşturulacak politikalara kaynak sağlamak için kurulmuştur. (…) Anayasal haklar arasında yer alan dilekçe ve bilgi edinme haklarının daha hızlı ve daha kolay kullanımını ve buna dayalı olarak nitelikli bir hizmet sunumunu oluşturmayı hedeflemektedir. (…) CİMER, vatandaşların mobil iletişim araçları dâhil olmak üzere ülkenin her yerinden hızlı ve kolay bir şekilde başvuru yapılabilmesine imkân tanınmaktadır. (…) cimer.gov.tr web adresi üzerinden yapılan başvurularda; ad-soyad, T.C. kimlik numarası, kimlik seri numarası ve cep telefonu doğrulaması yapılarak başvuru sahibinin kimlik ve iletişim bilgilerinin doğruluğu tespit edilmektedir…

cimer.gov.tr

CİMER

e-Nabız

e-Devlet

? CİMER veya e-Devlet gibi dijital kamu hizmetlerine giriş yaparken neden T.C. kimlik numarası (vatandaşlık numarası) istenmektedir?

Dijitalleşme ve teknolojik gelişmelerin olumsuz etkisine örnekler:

Hızlı bir şekilde gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri, insanların hayatlarını kolaylaştırırken beraberinde birtakım yeni ve farklı sorunları da getirmektedir.

Genel ağda kişisel veriler işlenirken kişisel veri güvenliğine ve gizliliğine ilişkin çeşitli olumsuzluklar ortaya çıkabilir. Bu olumsuzlukların başında veri gizliliğinin sağlanamaması gelir. Yetkisi olmayan kişiler, kişisel verilerimize erişebilir. Bu kişiler verilerin gizliliğini ifşa edip verileri hukuka aykırı olarak açıklayabilir ya da paylaşabilirler.

Görsel 4.37

Görsel 4.38

Kişinin kendisinden daha güçsüz birine uyguladığı kasti ve saldırganca davranışa **zorbalık** denir. Siber zorbalık ise sanal ortamda modern iletişim araçları yolu ile insanlara hakaret edilmesi, insanların aşağılanması, sosyal ortamlardan dışlanması, tehdit ya da rahatsız edilmesidir. Dijital cihazlarda gerçekleşen siber zorbalık, bireylerin dâhil olup paylaşım yapabildikleri e-posta, genel ağ siteleri, sosyal medya, çevrim içi forumlar ve oyunlar gibi birçok ortamda oluşabilmektedir.

Görsel 4.39

Genel ağda yaşanılan her olumsuz durum siber zorbalık olarak düşünülmemelidir. Bir olayın siber zorbalık olarak kabul edilebilmesi için bazı ölçütlerin görülmesi gerekmektedir. Bu ölçütler şunlardır:

- Zorbalık yapan kişinin, mağdura karşı düşmanca hisler taşıması
- Davranışının dijital araçlar vasıtasıyla gerçekleşmiş olması
- Zorbalık davranışında bulunan kişinin mağdura kıyasla teknoloji konularında daha iyi olması
- Davranışın çeşitli zaman aralıklarıyla tekrarlanır bir nitelikte olması
- Zorbalık davranışında bulunan kişinin çeşitli şekillerde kimliğini gizleyebilmesi

Görsel 4.40

Siber zorbalığa maruz kaldığınızı düşünüyorsanız yapmanız gereken ilk iş, ebeveyninizden ya da güvendiğiniz başka bir yetişkinden bu konuda yardım almaktır. Zorbalık yapan kişiyi engelleyebilirsiniz. Siber zorbalığa maruz kaldığınız uygulamayı silebilirsiniz. Kendinizi toparlamak için bir süre çevrim dışı kalabilirsiniz.

Siber zorbalık

Aşağıda Yusuf Ethem ve Taylan Öğretmen arasında geçen diyaloğa yerilmiştir. Metni okuyup soruları cevaplayınız.

Merhaba, ben Yusuf Ethem (Görsel 4.39). Sosyal bilgiler öğretmenimiz benden performans görevi olarak dijital ortamda mahremiyet ve teknoloji bağımlılığı konularında röportaj yapmamı istedi. Röportaj için önceden dijital ortamda mahremiyet alanında çalışmalar yapan Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Öğretmeni Taylan Bey (Görsel 4.40) ile röportaj yapmak için buluştuk.

Yusuf Ethem: Günümüzde dijitalleşme hayatımızın ayrılmaz bir parçası hâline geldi. Dijitalleşmeyle birlikte günlük yaşantımızda yeni kavramlar da kullanmaya başladık. Bunlardan biri de "dijital ortamda mahremiyet". Peki, bu tam olarak ne anlama geliyor?

Taylan Öğretmen: Dijital mahremiyet, kişisel bilgilerimizi başkalarından korumamız ve neyi, kiminle, ne kadar paylaşacağımıza kendimizin karar vermesi demektir.

Görsel 4.41

Yusuf Ethem: Hocam, sosyal medyada kişisel bilgilerimizi, fotoğraflarımızı ve belgelerimizi paylaşırken neden dikkatli olmalıyız?

Taylan Öğretmen: Çünkü gereğinden fazla bilgi paylaşmak bizi riskli durumlara sokabilir. Gerekli durumlarda, profil bilgilerimiz, fotoğraflarımız ve videolarımız yalnızca güvendiğimiz kişilerle paylaşılmalıdır. Eğer bu bilgiler herkese açık olursa kötü niyetli kişiler bu bilgileri kendi çıkarları için kullanabilir. Bu yüzden ben de sosyal medya hesaplarımda paylaşımlarımı sınırlı tutuyorum. Böylece kendimi kötü niyetli kişilerden koruyorum.

Görsel 4.42

Yusuf Ethem: Dijital araçları bilinçli ve güvenli bir şekilde kullanmak için nelere dikkat etmeliyiz?

Taylan Öğretmen: Öncelikle tanımadığımız kişilerden gelen e-postaları açmamalıyız. Sosyal medyada ya da genel ağda karşımıza çıkan her bağlantıya tıklamamak da önemli. Bazen ben de yanıltıcı linklerle karşılaşıyorum ama güvenli olup olmadığından emin olmadığımda o linki tıklamadan siliyorum.

Yusuf Ethem: Son olarak teknoloji bağımlılığı nedir? Bu bağımlılıktan kaçınmak için tavsiyeleriniz neler olurdu?

Taylan Öğretmen: Teknoloji bağımlılığı; telefon, tablet, bilgisayar, video oyunları gibi cihazların aşırı kullanımıyla ortaya çıkan bir durumdur. Bu bağımlılıktan kurtulmak için teknolojik cihazların kullanımını belirli saatlerle sınırlandırabilir, kitap okumaya daha çok zaman ayırıp yürüyüş gibi aktiviteler yapabilir, arkadaşlarımızla buluşup oyunlar oynayabilir, ailemizle daha çok zaman geçirebiliriz.

Görsel 4.43

Size ait bir verinin, sizden izin alınmadan dijital ortamda paylaşıldığını görseniz ne hissedersiniz?

Dijital ortamlarda başkalarının mahremiyetine saygı göstermek neden önemlidir? Açıklayınız.

Sağlıklı yaşam ile teknoloji bağımlılığı arasında nasıl bir ilişki vardır? Tartışınız.

UYGULAYALIM

ETKİNLİK

Adı : Dijital Hayat

Amacı: Vatandaşlık haklarının kullanımında dijitalleşme ve teknolojik gelişmelerin olumlu ve olumsuz yönlerini belirleme

Beceri: Sorgulama

Süre : 2 ders saati

Yönerge:

- Öğretmen rehberliğinde münazara etkinliği için iki grup oluşturunuz.
- Münazarayı yönetecek bir başkanın yanı sıra jüri üyelerini de belirleyiniz.
- Grupların savunacağı konuları başkanın belirlemesini sağlayınız.
- Gruplara 15 dk. hazırlık süresi tanıyınız.
- Bu tartışmanın amacı etkili bir şekilde konuşabilmek ve savunduklarını kanıtlayabilmektir.
- Her konuşmacıya eşit konuşma hakkı ve süresi veriniz.
- Vatandaşlık haklarının kullanımında dijitalleşme ve teknolojik gelişmelerin olumlu ve olumsuz yönlerini güncellik ve bilimsellik açısından değerlendirmelerini sağlayınız.

1. GRUP

Vatandaşlık haklarının kullanımında teknolojik gelişmelerin ve dijitalleşmenin **olumlu** yönlerini savunur.

2. GRUP

Vatandaşlık haklarının kullanımında dijitalleşme ve teknolojik gelişmelerin **olumsuz** yönlerini savunur.

Münazara sırasında sunulan bilgilerin güncelliğini ve bilimsel doğruluğunu değerlendiriniz. Dijital ve teknolojik gelişmelerin haklar üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerinden hangisinin daha belirgin olduğunu yazınız.

.....

.....

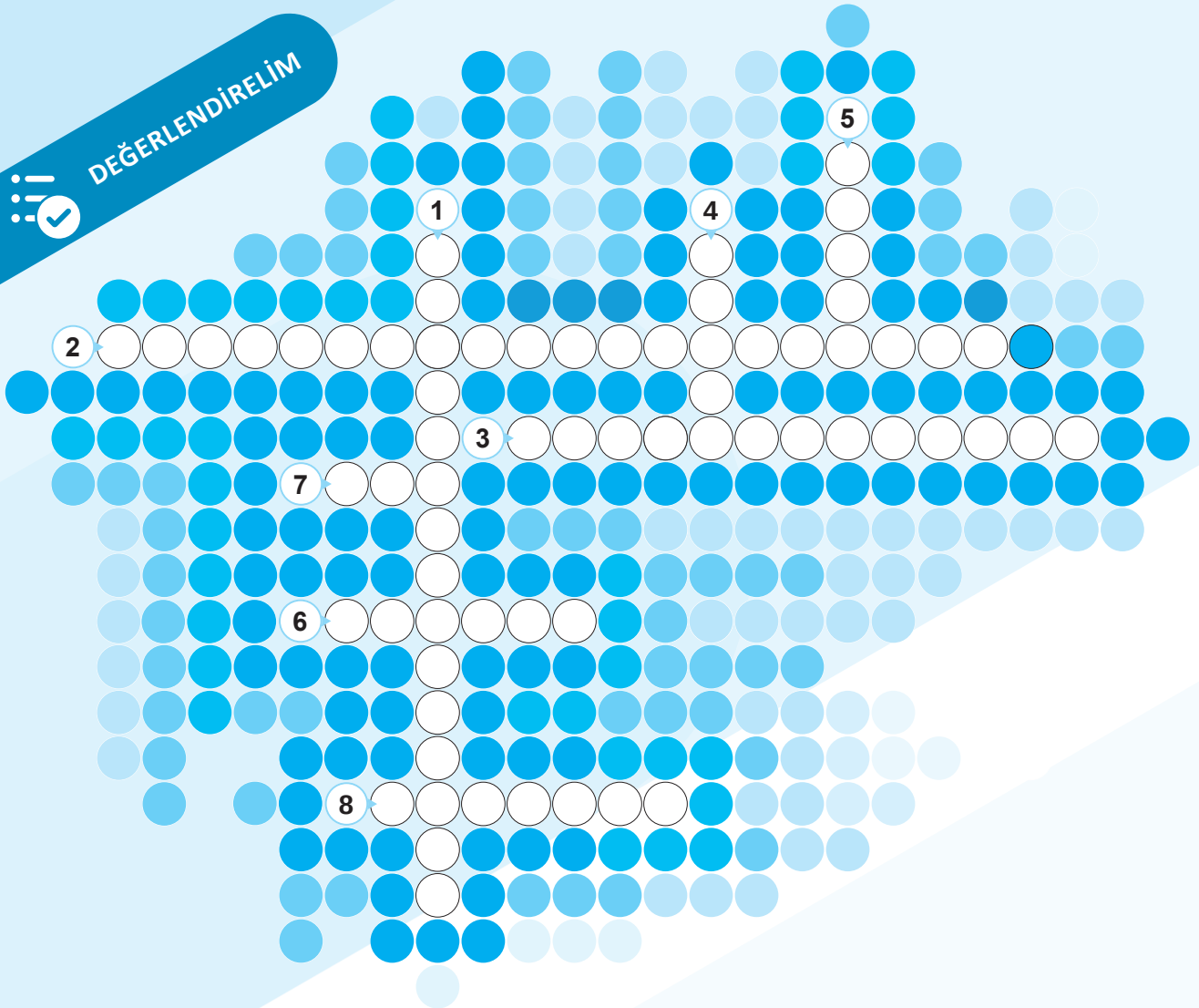
.....

.....

.....

Gözlem formu

DEĞERLENDİRELİM

Yukarıdaki bulmacayı çözünüz.

1. Dijital ortamı; yerinde, güvenilir ve kurallarına uygun olarak kullanan kişidir.
2. Telefon, tablet, bilgisayar, video oyunları ve mobil cihazların aşırı kullanımı sonucunda ortaya çıkan bir bağımlılık türüdür.
3. Sanal ortamda modern iletişim araçları yolu ile başka insanlara kasıtlı olarak hakaret edilmesi, insanların aşağılanması, sosyal ortamlardan dışlanması, tehdit ya da rahatsız edilmesidir.
4. Dilekçe ve bilgi edinme haklarının daha hızlı, daha kolay kullanımı ve buna dayalı olarak nitelikli bir hizmet sunumu amacıyla oluşturulan kamuoyu iletişim platformudur.
5. Öğrencilerin eğitim öğretim sürecindeki yazılı ortalamalarının, not ve devamsızlık gibi bilgilerinin kaydedildiği ve velilerin bilgilendirildiği eğitim platformudur.
6. Vatandaşların kişisel sağlık kayıtlarının yer aldığı dijital sağlık platformudur.
7. Öğrencilerin eğitim öğretim sürecinde faydalanacağı dijital kitap, soru havuzu, video gibi içeriklerin yer aldığı dijital eğitim platformudur.
8. Vatandaşlara devlet tarafından sunulan hizmetlerin elektronik ortamda sunulmasıdır.

Bulmacanın cevap anahtarı

Aşağıdaki metni okuyunuz. 1, 2, 3 ve 4. soruları verilen metne göre cevaplayınız.

Ali okuldan eve döndüğünde annesinin işe gitmediğini ve biraz rahatsız olduğunu gördü. Annesinin karın ağrıları artınca hemen 112'yi aradı. Zaman geçtikçe endişeleri arttı. İlk müdahalenin ardından hastaneye gitmek için yola çıktılar ancak yoğun trafikte ilerlemekte zorlanıyorlardı. Hastaneye yetişemeyeceklerini düşünerek ağlamaya başlayan Ali, sonunda korktuğu şeyin olmadığını gördü. Zamanında yetişmeyi başarmışlardı. Ali, ambulansların trafikte yaşadığı sorunları bu olaydan önce hiç düşünmemişti. Yaşadıklarından sonra başkalarının da bu korkulu anları yaşamaması için bir şeyler yapabileceğini düşündü. Arkadaşlarına yaşadıklarını anlattı ve kendisine destek olmaları hâlinde bu konuda farkındalık oluşturabileceklerini söyledi.

1. Ali'nin, ambulansların trafikte yaşadığı sorunlar ile ilgili farkındalık oluşturmak istemesinin sebepleri nelerdir?

.....

.....

2. Ali'nin farkındalık çalışmalarına yönetimin karar alma sürecini etkileyen unsurlar nasıl katkıda bulunur?

.....

.....

3. Ali, yönetimin karar alma süreçlerini etkileyen hangi unsurun bir parçasıdır?

.....

.....

4. Buna göre Ali'nin yönetimin karar alma sürecini etkileyebilmek için aşağıdaki unsurlardan hangisine başvurması beklenemez?

A) Medya
B) Sivil Toplum Kuruluşları
C) Siyasi Partiler
D) Gençlik ve Spor Bakanlığı

5. Teknoloji ve dijital imkânları kullanırken dikkatli olmalıyız. Çeşitli dolandırıcılık girişimleriyle karşılaşabilir, siber zorbalığa maruz kalabiliriz. Bu durum için alabileceğimiz birtakım tedbirler bulunmaktadır.

Buna göre siber zorbalıkla karşılaşan biri aşağıdaki davranışlardan hangisini gerçekleştirmelidir?

A) Siber zorbalık yapan kişiyle tartışıp kendini savunmalı
B) Durumu görmezlikten gelip hiçbir şey yapmamalı
C) Siber zorbalığı belgeleyip yetkili birimlere bildirmeli
D) Aynı şekilde karşılık vererek siber zorbalık yapmalı

Aşağıdaki metni okuyunuz. 6, 7 ve 8. soruları verilen metne göre cevaplayınız.

İnsan hak ve özgürlüklerinin korunması ve sürdürülmesi, toplumsal düzenin sağlanmasında kritik bir etkendir. Çünkü adil ve huzurlu bir toplum, bireylerin temel hak ve özgürlüklerine saygı gösterildiği bir ortamda var olabilir. İnsan hakları, sadece bireylerin haklarını güvence altına almakla kalmaz; aynı zamanda toplumsal katılımı ve dayanışmayı teşvik eder. Her birey, toplumsal katılım, gönüllülük ve dayanışmayla topluma katkı sağlayabilir. Bireylerin hak ve özgürlükleri güvence altına alındığında, insanlar daha duyarlı, yardımsever olurlar ve başkalarına saygı gösterirler. Bu durum toplumda sosyal bağları güçlendirir, dayanışma duygusunu artırır ve toplumsal düzenin sürdürülebilirliğine katkı sağlar.

6. Adil ve huzurlu bir toplumun oluşturulabilmesi için gerekli olan davranış biçimi nedir?

.....

7. İnsan hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması toplumsal düzenin sürdürülmesine nasıl katkıda bulunur?

.....

.....

.....

8. Metne göre aşağıdaki ifadelerden hangisine ulaşılamaz?

A) Bireylerin başkasına zarar vermeden hareket etmeleri özgürlük kavramı ile ilgilidir.
B) Adil ve huzurlu bir toplum için insan haklarına saygı gösterilmelidir.
C) Toplumsal düzenin sürdürülmesi için kanunların olması yeterlidir.
D) İnsan haklarının toplumsal katılıma ve dayanışmaya katkısı vardır.

9. Merhaba, ben Deniz Eymen. Anne ve babamla otururken onların çocuklukları ve gençlikleri üzerine konuşmaya başladık. Onları dinlerken çok keyif aldım bazı anılara çok güldüm bazılarına da onlar adına üzüldüm. Bankacılıkla ilgili bütün işler için bankaya, haberleşmek için postaneye, otobüs bileti almak için yazıhaneye, fatura (su, elektrik, telefon faturaları) yatırmak için veznelere, muayene olabilmek için sabah erken saatlerde hastaneye gittiklerini anlattılar. Bütün bu işler için sıraya girip saatlerce beklemek zorunda kalıyorlarmış. Okuldaki durumlarını ve ders notlarını öğrenmek için dedemler okula gidip bilgi almak zorunda kalıyorlarmış. Sıcakta, soğukta, yağmurda, çamurda her işlem için farklı kurumlara gidiyor; yoruluyor ve çok zaman kaybediyorlarmış.

Metne göre eskiden vatandaşlık haklarının kullanımı ile günümüzde vatandaşlık haklarının kullanımı arasında ne gibi farklar vardır?

.....

.....

Daha fazla örnek soru

Kavram oyunu

5. Öğrenme alanı

Öğrenme alanı özeti

5. ÖĞRENME ALANI

HAYATIMIZDAKİ EKONOMİ

ÖĞRENME ALANI

- ÜLKEMİZİN KAYNAKLARI VE EKONOMİK FAALİYETLER
- EKONOMİK FAALİYETLER VE MESLEKLER
- TASARLANAN BİR ÜRÜNÜN YATIRIM VE PAZARLAMA SÜRECİ

BU ÖĞRENME ALANINDA

- Ülkemizin kaynakları ile ekonomik faaliyetler arasındaki ilişkiyi çözümleyebileceksiniz.
- Ekonomik faaliyetler ve meslekler arasındaki ilişki hakkında çıkarımda bulunabileceksiniz.
- Tasarladığınız bir ürün için yatırım ve pazarlama proje önerisi hazırlayabileceksiniz.

ANAHTAR KAVRAMLAR

- doğal kaynak
- ekonomik faaliyet
- meslek
- pazarlama
- tasarım
- üretim-dağıtım-tüketim
- yatırım

DÜŞÜNELİM

ÜLKEMİZİN KAYNAKLARI VE EKONOMİK FAALİYETLER

Görselleri inceleyiniz ve verilen görsellerin hangi doğal kaynağa ait olduğunu ilgili kutucuklara yazınız.

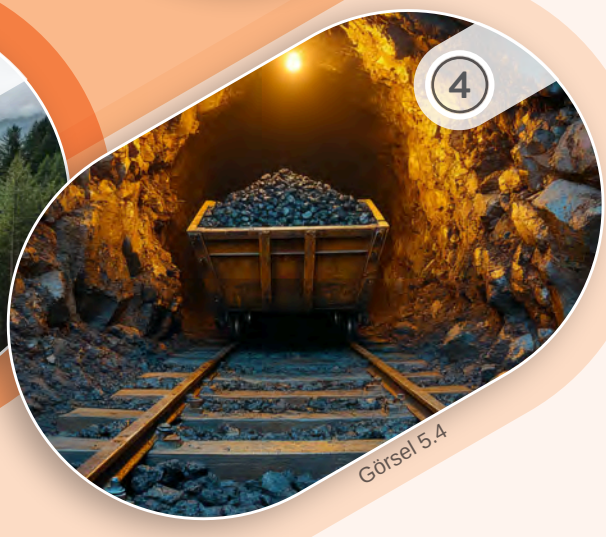
Görsel 5.1

Görsel 5.2

Görsel 5.3

Görsel 5.4

1 .....

2 .....

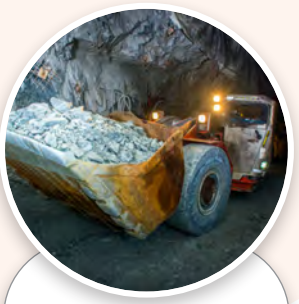
3 .....

4 .....

KEŞFEDELİM

Yaşadığınız çevrede toprak, su, orman ve maden kaynaklarına dayalı ekonomik faaliyetleri ilgili görsellerin altına yazınız.

Görsel 5.5

Ailenizde çalışan bireyler hangi ekonomik faaliyet alanı ile ilgilenmektedir? Yazınız.

.....

.....

.....

HABER

ABD'den köyüne döndü, örnek bir başarı hikâyesi yazdı

"...ABD'de bir üniversitede öğretim üyesiyken dedesinin vefatı üzerine memleketi Burdur'a gelen 37 yaşındaki Aynur Onur 'Miras kalan araziler boş kalmasın.' düşüncesiyle uzun süre kafa yorduğu susuz tarım projesini hayata geçirerek örnek bir başarı hikâyesi yazdı. Dedesinden kalan tarlalarda lavanta, altın otu, papatya, ada çayı, kekik, biberiye gibi tıbbi bitkiler yetiştirmeye başlayan Onur, bu bitkilerin yağlarını çıkaracak bir de tesis kurdu…"

(Genel ağdan alınmıştır.)

Örnek haberde olduğu gibi çevrenizdeki doğal kaynaklardan ülke ekonomisine katkıda bulunmak için nasıl bir ekonomik faaliyet gerçekleştirilebilir? Düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

ÖĞRENELİM

Doğal kaynaklarımızdan biri olan toprak, yeryüzü örtüsü olmasının yanı sıra bizim için vatan kavramının karşılığıdır. Ülkemizde topraklardan yararlanarak birçok ekonomik faaliyet gerçekleştirilir. Toprak çeşitliliğimizin fazla olması ve farklı iklim tiplerinin görülmesi, yetiştirilen tarımsal ürünlerin çeşitliliğini artırmıştır. Ayrıca topraklarımız hayvancılık, ormancılık, sanayi gibi alanlarda da kullanılır.

Ülkemizin toprak kaynaklarını kullanarak gerçekleştirilen bazı ekonomik faaliyetleri aşağıdaki haritada inceleyiniz.

Tekirdağ ve çevresinde üretilen ayçiçeği, bitkisel yağ sanayisinde ham madde olarak kullanılmaktadır.

Konya ve çevresinde üretilen tahıl ürünleri ve şeker pancarı, gıda sanayisinde ham madde olarak kullanılmaktadır.

Başta Aydın olmak üzere Batı Anadolu'da üretilen incir ve üzüm ticari ürün olarak değerlendirilmektedir.

Kütahya ve çevresinde ham maddesi toprak olan seramik ve porselen üretilmektedir.

Antalya'da üretilen turunçgiller, meyve suyu üretiminde kullanılmaktadır.

Topraklarımıza dayalı ekonomik faaliyetler

Ordu'da olduğu gibi birçok ilimizde yetişen bitkilerden faydalanarak arıcılık faaliyeti yapılmaktadır.

Giresun ve çevresinde fındık üretilmektedir. Fındık, gıda sanayisinde kullanılmakta ve ticari ürün olarak değerlendirilmektedir.

Rize ve çevresinde yetiştirilen çay, gıda sanayisinde kullanılmaktadır.

Erzurum-Kars Platosu'nda yetişen çayırlarda büyükbaş hayvancılık yapılmaktadır. Elde edilen ürünler, birçok sanayi kolunda kullanılmaktadır.

Gaziantep ve Şanlıurfa çevresinde Antep fıstığı yetiştirilmektedir. Bu ürünler çerez olarak tüketildiği gibi gıda sanayisinde de kullanılmaktadır.

Adana'da yetişen pamuk, tekstil sanayisinde kullanılmaktadır.

Harita 5.1

Üç tarafı denizlerle çevrili olan ülkemiz; çeşitli akarsu, göl ve yer altı sularına sahiptir. Ülkemizdeki su kaynakları, yalnızca içme suyu olarak değil; birçok ekonomik faaliyet alanında da kullanılmaktadır.

Ülkemizin su kaynaklarıyla yapılan bazı ekonomik faaliyetlerini gösteren haritayı inceleyiniz.

İstanbul ve Çanakkale boğazları (Türk boğazları), deniz ticareti ve ulaşım amacıyla kullanılmaktadır.

Denizli'deki sıcak su kaynakları konutların ve seraların ısıtılmasının yanı sıra sağlık turizminde kullanılmaktadır.

Akdeniz ve Ege kıyılarındaki illerimizde yaz turizmi yapılmaktadır. İzmir bu illerimizden biridir.

Muğla gibi denize kıyısı olan bazı illerimizde kültür balıkçılığı yapılmaktadır.

Manavgat Çayı üzerinde bulunan Köprülü Kanyon Millî Parkı'nda rafting yapılmaktadır.

Sularımıza dayalı ekonomik faaliyetler

Karadeniz'de balıkçılık faaliyetleri yaygın olarak yapılmaktadır.

Çoruh Nehri üzerine kurulan Yusufeli Barajı'nın yanı sıra ülkemizdeki birçok barajdan hidroelektrik enerji üretimi gerçekleştirilmektedir.

Van Gölü'nde Van-Tatvan/Bitlis arasında feribotlar aracılığıyla yolcu ve yük taşımacılığı yapılmaktadır.

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) kapsamında yapılan barajlar sayesinde tarımsal verimin artması sağlanmıştır.

Karadeniz
Balık Gölü
Simenlik Gölü
Samsun
Trabzon
Harşit
Çoruh N.
Çekerek
Kelkit
Tortum Gölü
Kura N.
Çıldır Gölü
Aras N.
Balık Gölü
Erzurum
Karasu
Fırat N.
Kızılırmak N.
Sivas
Murat
Arin Gölü
Erçek Gölü
Nazik Gölü
Van Gölü
Van
Hazar Gölü
Diyarbakır
Dicle N.
Batman
Tigris
Fırat N.
Ceyhan N.
Göksu
Tarsus
Iarsus
Ceyhan N.
Asi N.

TÜRKİYE AKARSULAR VE GÖLLER HARİTASI İŞARETLER

ANKARA Başkent
İl Merkezleri
Ülke Sınırları
Göller
Akarsular

K B D G

0 55 110 165 220 Km.

Harita 5.2

Ülkemizde ormanlar, yağış ve sıcaklık gibi iklim özellikleri nedeniyle genellikle kıyı bölgelerinde yoğunlaşır. Canlılara yaşam alanı sağlayan ve doğadaki döngüyü sürdüren bu ormanlar, çeşitli ekonomik faaliyetlere kaynak olarak ülke ekonomisine katkıda bulunur.

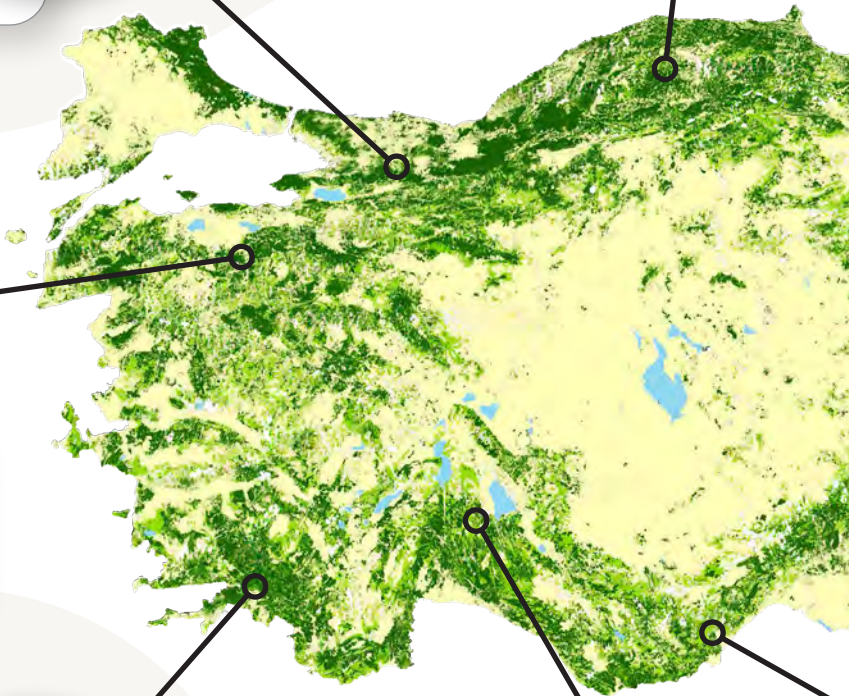
Ülkemizin orman kaynaklarıyla yapılan bazı ekonomik faaliyetlerini gösteren haritayı inceleyiniz.

Kastamonu'da olduğu gibi orman bakımından zengin olan illerimizde orman ürünleri, parke ve kereste sanayisinde ham madde olarak kullanılmaktadır.

Sakarya'da olduğu gibi birçok ilimizde Tarım ve Orman Müdürlükleri tarafından belirlenen ve izni alınan ormanlık alanların bir kısmı, yakacak odun ihtiyacını karşılamaktadır.

Bursa'da olduğu gibi birçok ilimizde orman ürünleri mobilya sanayisinde kullanılmaktadır.

Muğla/Dalaman'daki ormanlarımızdan kâğıt üretiminde yararlanılmaktadır.

Isparta ilimizdeki Kızıldağ ormanlık alanında olduğu gibi ülkemizdeki birçok millî park, turizme katkıda bulunmaktadır.

Ormanlarımıza dayalı ekonomik faaliyetler

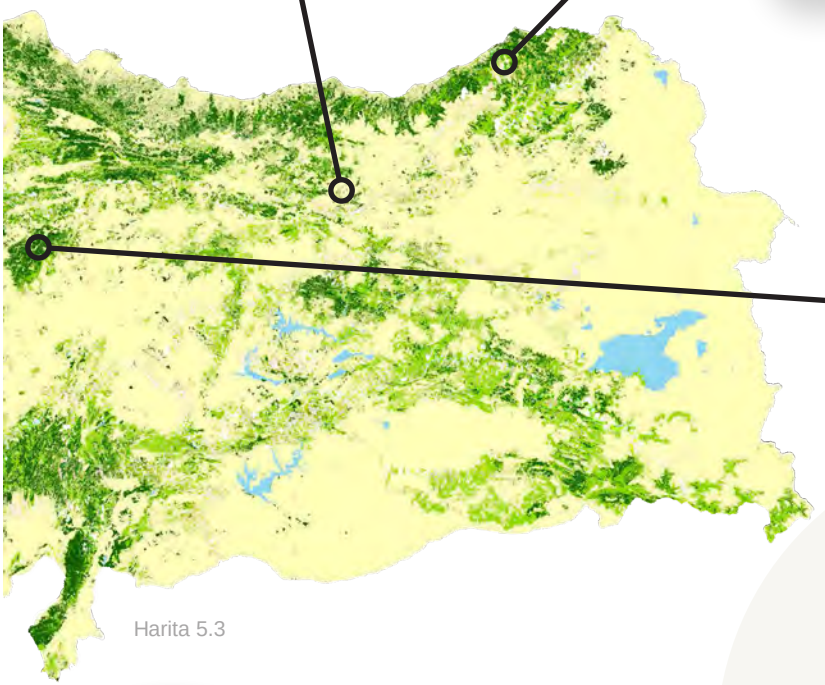

Giresun'da olduğu gibi Orman Genel Müdürlüğü tarafından gıda güvenliğini sağlamak, organik bal ve arı ürünlerini yaygınlaştırmak amacıyla kurulan bal ormanları, arıcılık faaliyetlerine katkıda bulnur.

- Yoğun ormanlık alanlar
- Seyrek ormanlık alanlar
- Açık Alanlar
- Göller

Artvin'de yer alan ormanlarımızdan kestane ve kestane balı üretiminde yararlanılmaktadır.

Harita 5.3

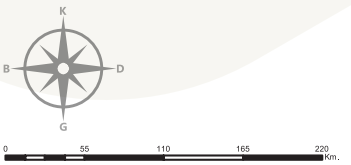
Yozgat'ta olduğu gibi ormanlardan elde edilen yapraklardan yem ve gübre sanayisinde yararlanılmaktadır.

Bilgi Kutusu

Ormanlarımız; oksijen kaynağı olmasının yanı sıra sel, erozyon, çığ gibi afetlerin yıkıcı etkilerinin azalmasında etkili olmaktadır.

Mersin'deki ormanlarımız gibi birçok ormanımızdan kamp ve doğa sporları yapmak için faydalanılmaktadır.

Ülkemiz, maden kaynakları bakımından zengindir. Dünya genelinde ticareti yapılan 90 çeşit madenden 77'si ülkemizde bulunmaktadır. Ülkemiz maden üretimi bakımından dünyada 28, maden çeşitliliği bakımından 10. sırada yer almaktadır.

Ülkemizin maden kaynaklarıyla yapılan bazı ekonomik faaliyetleri gösteren haritayı inceleyiniz.

Kütahya, Eskişehir, Balıkesir ve Bursa çevresinde çıkarılan bor; bilişim teknolojileri, cam sanayisi, roket yakıtı üretimi gibi alanlarda kullanılmaktadır.

Zonguldak'ta çıkarılan taş kömürü, enerji üretiminde kullanılmaktadır.

Afyonkarahisar'da çıkarılan mermer; inşaat, heykelcilik, dekorasyon gibi alanlarda kullanılmaktadır.

Konya'da çıkarılan Boksit (Alüminyum) madeninin ticareti yapılmaktadır.

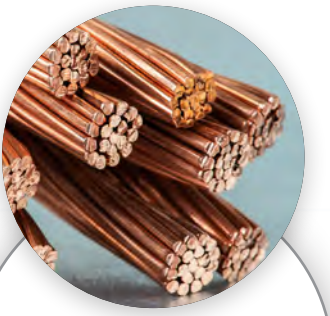

Tuz Gölü'nde çıkarılan tuz madeni; gıda sanayisinde kullanılmaktadır.

Madenlerimize dayalı ekonomik faaliyetler

Elazığ'da çıkarılan krom; uçak, gemi ve otomotiv sanayisinde kullanılmaktadır.

Artvin'de çıkarılan bakır madeni elektrik-elektronik sanayisinde, inşaat alanında ve kimya sanayisinde kullanılmaktadır.

Erzurum'da çıkarılan oltu taşı, süs eşyası yapımında kullanılmaktadır.

Batman'da ve Şırnak/Gabar Dağı'nda çıkarılan petrol, ülkemizin yakıt ihtiyacının bir kısmını karşılamaktadır.

Malatya'da çıkarılan demir, sanayinin temel ham maddesi olmakla birlikte otomotiv sanayi ve inşaat alanında kullanılmaktadır.

Samsun
Ordu
Giresun
Trabzon
Rize
Artvin
Ardahan
Kars
Gümüşhane
Bayburt
Erzurum
Iğdır
Ağrı
Tokat
Erzincan
Sivas
Tunceli
Bingöl
Muş
Van
Bitlis
Elazığ
Kayseri
Malatya
Diyarbakır
Siirt
Batman
Şırnak
Hakkâri
Adıyaman
Kahramanmaraş
Mardin
Osmaniye
Gaziantep
Şanlıurfa
Kilis
Hatay
Yeşilırmak N.
Kızılırmak N.
Çoruh N.
Kura N.
Aras N.
Ceyhan N.
Dicle N.
Fırat N.
Van Gölü

TÜRKİYE MADEN HARİTASI

İŞARETLER

Petrol - Doğal gaz	Linyit	Civa
İl sınırları	Kaya tuzu	Manganez
Fosfat	Asbest	Taş kömürü
Boksit	Kükürt	Altın
Bakır	Zımpara	Oltu taşı
Wolfram	Antimuan	Asbest
Krom	Bor	Demir
Çinko - Kurşun	Manyezit	Perlit
Barit	Gümüş	Alçı taşı
Lüle taşı	Mermer	Bentonit

Harita 5.4

Örneklerden yararlanarak toprak, su, orman ve madenlere dayalı ekonomik faaliyetleri ve bu faaliyetlere yönelik örnekleri ilgili kısımlara yazınız.

Toprak

Görsel 5.6

Tarım

Ege kıyılarındaki verimli topraklar üzerinde incir, üzüm, zeytin gibi ürünler yetiştirilmektedir.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Su

Görsel 5.7

Turizm

Akdeniz kıyısında yer alan Antalya, Alanya, Kemer gibi yerlerde yaz turizmi gelişmiştir.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Orman

Görsel 5.8

Mobilyacılık

İstanbul, Kayseri, Bursa gibi illerimizde ormanlardan yararlanılarak mobilyacılık faaliyeti gerçekleştirilmektedir.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Maden

Görsel 5.9

Sanayi

Kurşun madeni, akü imalatında kullanılmaktadır.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Doğal kaynaklar ve vatanseverlik

UYGULAYALIM

PERFORMANS GÖREVİ

Adı : Doğal Kaynaklara Dayalı Ekonomik Faaliyetler Haritası

Amacı: Ülkemizdeki doğal kaynaklar ve bu kaynaklarla ilgili ekonomik faaliyetleri gösteren harita çizme veya dijital harita oluşturma

Beceri: Çözümleme

Süre : 2 ders saati

Derecelendirme ölçeği

Yönerge:

- Örneklerde olduğu gibi toprak, su, orman ve maden kaynakları ile ön plana çıkan üçer il belirleyiniz. Belirlediğiniz illerin isimlerini haritaya yazınız. (Bunun için sayfa 115'deki haritadan yararlanabilirsiniz.) Bu illeri harita üzerinde boyayınız.
- Boyadığınız illerdeki doğal kaynaklar ile ilgili ekonomik faaliyetleri yazınız. (Haritanızı dijital hâle getirebilirsiniz.)
- Hazırladığınız harita, derecelendirme ölçeği ile değerlendirilecektir.

Harita 5.5

ETKİNLİK

Adı : Doğal kaynaklar ve ekonomik faaliyetler

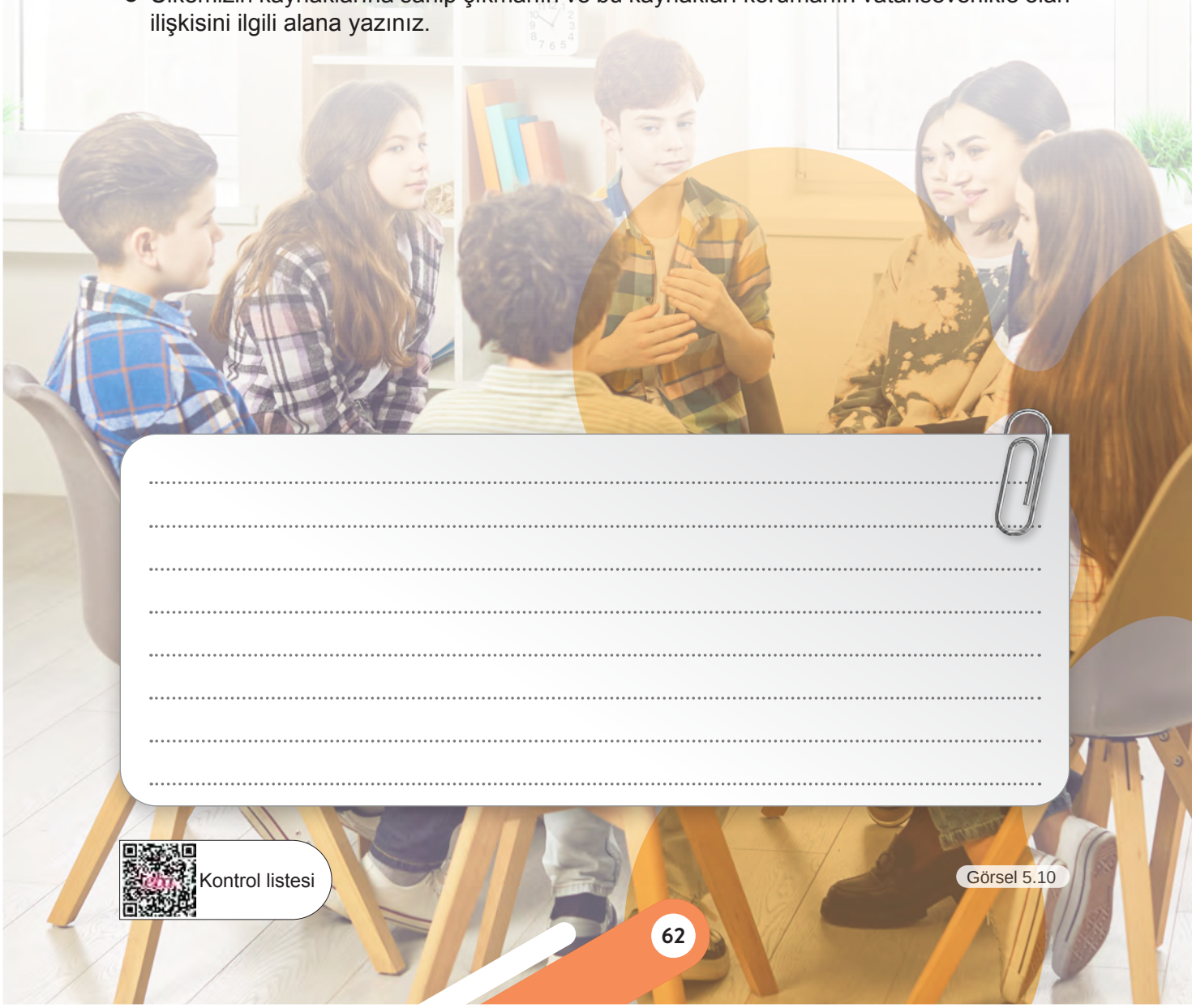
Amacı: Bir ekonomik faaliyetin doğal kaynaklara etkisini tartışma

Beceri: Çözümleme

Süre : 1 ders saati

Yönerge:

- Öğretmeninizin yardımıyla sınıfınızın fiziki şartlarına uygun yerine bir çember oluşturunuz.
- Çemberin içine bir sandalye yerleştiriniz.
- Çemberin etrafına arkadaşlarınızın birbirlerini görecekleri şekilde sandalyeleri veya sıraları yerleştiriniz. Arkadaşlarınızın sandalye veya sıra sayısınca çemberin etrafına oturmasını sağlayınız.
- "Ülkemizin kaynaklarına sahip çıkmanın bir vatanseverlik bilinci olduğu düşüncesi ile bir ekonomik faaliyet, doğal kaynakları nasıl etkilemektedir?" sorusunu tartışmak için arkadaşlarınızın sırasıyla çemberin içindeki sandalyeye oturmasını ve görüşlerini söylemesini sağlayınız.
- Tartışma süreçleri kontrol listesi ile değerlendirilecektir.
- Ülkemizin kaynaklarına sahip çıkmanın ve bu kaynakları korumanın vatanseverlikle olan ilişkisini ilgili alana yazınız.

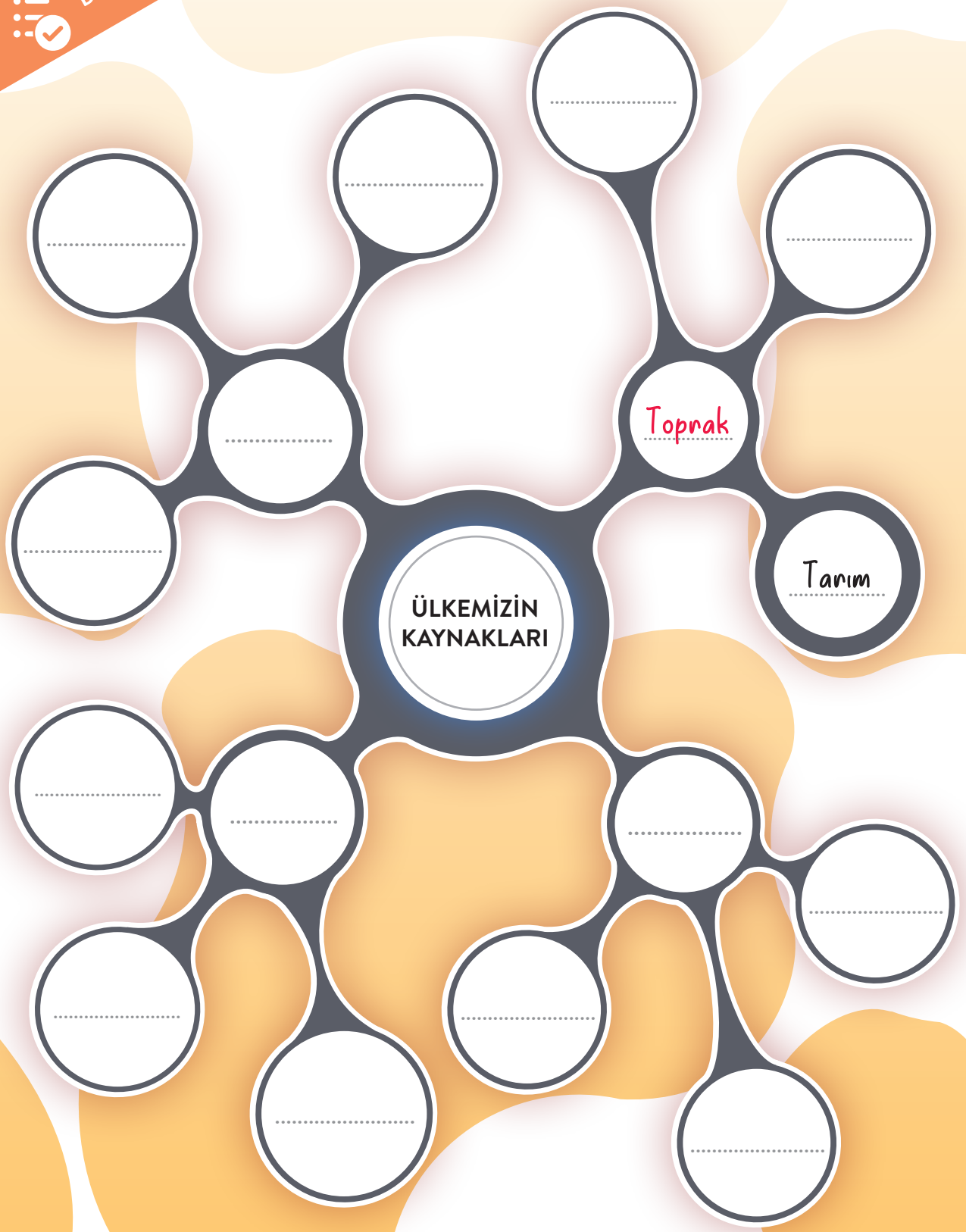

Kontrol listesi

Görsel 5.10

DEĞERLENDİRELİM

Ülkemizdeki doğal kaynaklarla ilişkili ekonomik faaliyetleri belirleyen kavram haritasını örneklerden yararlanarak tamamlayınız.

DÜŞÜNELİM

EKONOMİK FAALİYETLER VE MESLEKLER

Ekonomik faaliyetler nelerdir? Örnek veriniz.

Verilen görsellerin hangi ekonomik faaliyet ve meslekle ilgili olduğunu örnekteki gibi eşleştiriniz. (Birden fazla eşleştirme yapabilirsiniz.)

1 Çiftçi
2 Orman Mühendisi
3 Pilot
4 Bankacı
5 Marangoz
6 Madenci
7 Balıkçı
8 Bal Üreticisi
9 Oto Tamircisi

Görsel 5.11

3-Ç

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

A Balıkçılık
B Ormancılık
C Hayvancılık
Ç Ulaşım
D Hizmet
E Madencilik
F Sanayi
G Tarım
Ğ Mobilyacılık

KEŞFEDELİM

Merhaba, ben Kübra. Sakarya'nın Kocaali ilçesinde yaşıyorum. Yakın çevremdeki kişiler, farklı ekonomik faaliyet ve meslekler ile uğraşıyor. Tarım ile ilgilenen dedem, geçimini fındık tarımından sağlıyor. Bu nedenle çiftçi. Karadeniz kıyısında bulunan ilçemizde teknesiyle balık avlayıp satan babam, balıkçılık ile uğraşıyor. Turizm ile ilgilenen teyzem ise ilçemize denize girmek amacıyla gelen turistler için açtığı butik oteli işletiyor.

Görsel 5.12

Kübra'nın yakın çevresindeki insanların mesleklerinden ve bu mesleklerin bulunduğu ekonomik faaliyetlerden yararlanarak çevrenizde çalışan kişilerin mesleklerini ve bu mesleklerin bulunduğu ekonomik faaliyetleri yazınız.

Aile Bireyi	Mesleği	Ekonomik Faaliyet
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

Gelecekte yapmayı düşündüğünüz meslekler ve bu mesleklerin ilgili olduğu ekonomik faaliyetler nelerdir? Açıklayınız.

Bilgi Kutusu

Teknolojinin hızlı ilerleyişi, yeni iş fırsatlarını da beraberinde getiriyor. Geleneksel iş kollarının yerini teknoloji odaklı mesleklerin alması bekleniyor. Birçok sektörde, gelecekte büyük önem taşıyacak meslekleri görmek mümkün olabilir. Yapay zekâ ve otomasyonun gücü, iş dünyasını baştan aşağı yeniden şekillendiriyor. Yapay zekâ; verimliliğin artması, çalışanların yeni meslekler hakkında bilgi edinmesi ve kendilerini geliştirmesi için büyük bir fırsat sunuyor. Dijital alanda ve teknoloji alanında yapay zekâ mühendisliği, dijital içerik üreticiliği, blockchain (bılokçeyn) uzmanlığı gibi mesleklerin yanı sıra yakın gelecekte daha birçok farklı meslek türünün ortaya çıkacağı tahmin ediliyor.

Verilen bilgide olduğu gibi gelecekte hangi ekonomik faaliyet alanları ve meslekler ortaya çıkabilir? Tahminlerinizi söyleyiniz.

ÖĞRENELİM

Meslek; belli bir eğitim ile kazanılan, sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında insanların geçimlerini sağlamak için yaptıkları, kuralları belirlenmiş iştir. Günlük hayatımızda gittiğimiz okul, çarşı, market, hastane gibi yerlerde çeşitli mesleklerden insanlarla karşılaşırız.

Daha önce öğrendiğiniz bilgiler ve gözlemleriniz doğrultusunda bildiğiniz mesleklerden üç tanesini ve bu mesleklerin hangi ekonomik faaliyet ile ilgili olduğunu aşağıdaki tabloya yazınız.

	Meslek	Ekonomik Faaliyet
1	.....	.....
2	.....	.....
3	.....	.....

İnsanların yaşamını sürdürmek, ihtiyaçlarını karşılamak, ülkesine hizmet etmek gibi amaçlarla yaptıkları mesleklerin bağlı olduğu bir ekonomik faaliyet vardır. Bu ekonomik faaliyetler ile bunlara dayalı meslekleri koruyup geliştirmek ülkemiz ve geleceğimiz için oldukça önemlidir.

Ülkemizin ekonomik faaliyetlerini ve bunlarla ilişkili meslekleri inceleyiniz.

Görsel 5.13

Eğitim, sağlık, güvenlik, bankacılık gibi alanların yer aldığı hizmet sektörüne dayalı meslekler arasında öğretmen, psikolog, doktor, asker, polis, bankacı, itfaiyeci, avukat yer almaktadır (Görsel 5.13). Örneğin psikologlar; bireyin davranışlarını, düşüncelerini, duygularını, zihinsel süreçlerini inceleyen, değerlendiren ve gerektiğinde çözüm önerilerinde bulunan uzmanlardır.

Görsel 5.14

Sanayiye dayalı meslekler arasında mühendislik, oto boyacılığı, kaporta tamirciliği, iş makinesi operatörlüğü, teknisyenlik, ustabaşılık yer almaktadır. Örneğin makine mühendisleri sanayi alanında kullanılacak araç ve gereçlerin tasarımını ve üretimini gerçekleştirmektedir (Görsel 5.14).

Görsel 5.15

Ülkemizde birçok tarihî varlık ve doğal güzelliğin yer alması, yaz mevsiminin uzun sürmesi, kayak merkezlerinin bulunması turizm faaliyetlerinin yaygın olarak yapılmasını sağlamıştır. Bu nedenle turizme dayalı olarak turist rehberliği, turizm işletmeciliği, tercümanlık, resepsiyon görevlisi, animatörlük, aşçılık, seyahat acenteliği gibi meslekler yapılmaktadır. Bunlardan biri olan aşçılık, yerli ve yabancı turistlere farklı yörelere ait yemeklerin sunulmasında önemli rol oynar. Örneğin aşçılar, hijyen kurallarına uygun şekilde lezzetli ve özgün yemekler hazırlayarak hem turistik tesislerin kalitesini artırır hem de kültürel tanıtıma katkıda bulunur (Görsel 5.15).

Görsel 5.16

Ülkemizde ormancılık faaliyetine dayalı meslekler arasında orman işçiliği, orman bekçiliği, marangozluk, kerestecilik, orman mühendisliği gibi meslekler yer almaktadır. Örneğin bu meslekler arasında yer alan orman mühendisleri; ağaçlandırma projelerinin geliştirilmesi, orman alanlarının belirlenmesi, orman dokusunun korunması gibi iş ve işlemleri yapar (Görsel 5.16).

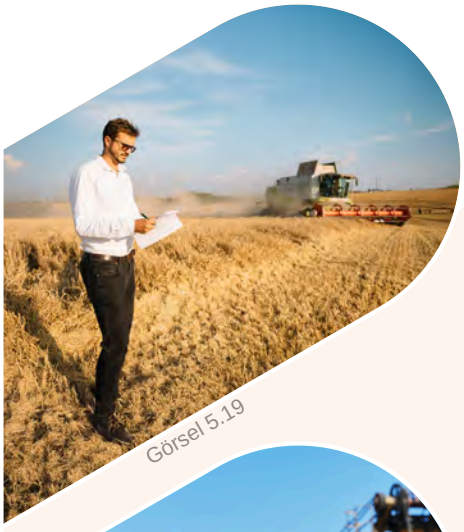
Görsel 5.17

Ticarete dayalı meslekler arasında pazarlamacı, emlakçı, galerici, ihracat uzmanı, ithalat uzmanı, kuyumcu, market işletmecisi yer almaktadır. Örneğin ihracat uzmanı, müşteri iletişimini gerçekleştirerek sipariş sürecini düzenler ve ihracat süreçlerinin koordinasyonunu sağlar (Görsel 5.17). Ulaşıma dayalı meslekler arasında ise şoför, taksici, gemi kaptanı, pilot, vatman, makinist yer almaktadır.

Görsel 5.18

Hayvancılığa dayalı meslekler arasında çobanlık, veterinerlik, besicilik, arıcılık, ipek üreticiliği ve balıkçılık yer almaktadır. Örneğin bu meslekler arasında yer alan besicilik; büyükbaş veya küçükbaş hayvanların bakımı, beslenmesi ve yetiştirilmesi ile ilgilenen, bunun sonucunda et ve süt üretimini sağlayan meslek dalıdır (Görsel 5.18).

Görsel 5.19

Ülkemizde verimli ovalar üzerinde ve bir kısım engebeli arazilerde tarım faaliyetleri yaygın olarak yapılmaktadır. Bu nedenle tarıma dayalı birçok meslek gerçekleştirilmektedir. Bu meslekler arasında çiftçilik, bağcılık, tarım işletmeciliği, ziraat mühendisliği yer almaktadır. Örneğin ziraat mühendisleri; toprak verimliliğinin artırılması, bitkilerin ve tarım ürünlerinin geliştirilmesi, tarım teknolojilerinin kullanımı gibi alanlarda çiftçilere destek olurlar (Görsel 5.19).

Görsel 5.20

Birçok madenin çıkarıldığı ve işlendiği ülkemizde madenciliğe dayalı meslekler arasında maden mühendisliği, teknikerlik, maden işçiliği, iş güvenliği uzmanlığı yer almaktadır. Örneğin maden mühendisleri; madenlerin tespiti, miktarının belirlenmesi, işlenmesi gibi işlemlerin planlamasını ve yönetimini sağlar (Görsel 5.20).

Ekonomik faaliyetler ve meslekler

Görsel 5.21

Unutulmaya yüz tutmuş meslekler İŞKUR' la hayat buluyor

"...Kaybolmaya yüz tutmuş meslekler, Manisa İŞKUR ile İlçe Halk Eğitim Merkezinin iş birliği ile korunuyor ve geliştiriliyor. Proje kapsamında halk eğitim merkezinde bakırcılık, iğne oyası, çeyiz ürünleri, yöresel kadın giysileri, kilimcilik alanında eğitim veriliyor. İŞKUR Genel Müdürü, atalarımızdan kalan mesleklerin yaşatılmasına yönelik çalışmalarının devam ettiğini, milletimizin hiçbir değerinin ve gayretinin unutulmaması gerektiğini belirtirken kursiyerler ise hem ev ekonomisine katkıda bulunduklarını hem de el sanatları konusunda kendilerini geliştirdiklerini söyledi…"

(Genel ağdan alınmıştır.)

Verilen haberde olduğu gibi ülkemizde geçmişten günümüze ekonomik faaliyetlerin ve mesleklerin korunarak geliştirilmesine önem verilmiştir. Ülkemizin kuruluş sürecinde farklı ekonomik faaliyetlerden çiftçi, tüccar, sanayici, işçi gibi farklı meslek grupları ülkemizin kalkınmasında rol almışlardır. Cumhuriyetin ilk yıllarında birçok ekonomik faaliyete yönelik insan yetiştirmek için İstanbul Üniversitesi, Ankara Hukuk Fakültesi, Yüksek Ziraat Enstitüsü gibi üniversite, fakülte ve enstitüler kurulmuştur. Günümüzde de birçok üniversitenin yanı sıra Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü bünyesinde meslek eğitiminin verildiği çeşitli okullar açılmıştır. Ekonomik faaliyetler ve meslekler, bir ülkenin ekonomik olarak büyümesini doğrudan etkilerken aynı zamanda sosyal, kültürel ve çevresel sürdürülebilirliği de desteklemektedir. Bu durum işsizliğin azalmasına, iş gücü kalitesinin artmasına katkıda bulunur. Ekonomik faaliyetlerin ve mesleklerin korunarak geliştirilmesi hem ülkenin dışa bağımlılığını azaltır hem de yerli üretimin teşvik edilmesine imkân sağlar.

Verilen görsellerin hangi ekonomik faaliyet ile ilgili olduğunu görsellerinn altındaki boşluğa yazınız. Yazdığınız ekonomik faaliyet ile ilgili olan meslekleri işaretleyiniz.

- ◯ Ziraat Mühendisi
- ◯ Çiftçi
- ◯ Diyetisyen

.....

.....

- ◯ Hostes
- ◯ Vatman
- ◯ Taksici

- ◯ Makine Mühendisi
- ◯ Fabrika İşçisi
- ◯ Moda Tasarımcısı

.....

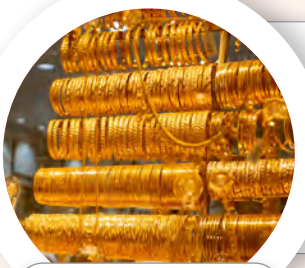
.....

- ◯ Turist Rehberi
- ◯ Oyuncu
- ◯ Spiker

- ◯ Diş Hekimi
- ◯ Asker
- ◯ Avukat

.....

.....

- ◯ Pazarlamacı
- ◯ İtfaiyeci
- ◯ Kuyumcu

- ◯ Grafiker
- ◯ Keresteci
- ◯ Veteriner

.....

.....

- ◯ Astronot
- ◯ Maden İşçisi
- ◯ Maden Mühendisi

Görsel 5.22

Ekonomik faaliyetler ve meslekler eşleştirme oyunu

Kaynak 1

Teknolojik gelişmeler, üretim süreçlerindeki değişiklikler, moda anlayışı, ihtiyaç ve isteklerdeki değişimler, kültürün önemli bir ögesi olan ve toplumun sosyal hayatının şekillenmesinde etkili olan geleneksel mesleklerin kaybolmasına ya da kaybolmaya yüz tutmasına neden olmuştur.

Arslan, Çağlar, & Gürbıyık, 2017, s. 214.

Mesleklerdeki değişim ile ilgili konuşma metnini okuyunuz ve metinde belirtilen geçmişteki meslekleri bulup daire içine alınız.

Görsel 5.23

– Merhaba dede. Sosyal bilgiler öğretmenimiz geçmişten günümüze ekonomik faaliyetler ve mesleklerde yaşanan değişim ile ilgili röportaj ödevi verdi. Seninle bu konu hakkında röportaj yapabilir miyim?

– Çok güzel bir konuymuş, defter ve kalemini alıp gel, başlayalım.

– Geldim dede. Yaptığım röportajı sınıf arkadaşlarıma da sunacağım. Bunun için kendini biraz tanıtır mısın?

– Merhaba çocuklar, benim adım Mustafa. 1950'de Konya'nın Beyşehir ilçesine bağlı Üçpınar Mahallesi'nde doğdum. Yıllarca çiftçilik yaptım. Daha sonra emekli oldum. Şimdi çocuklarım ve torunlarımla vakit geçirerek emekliliğin tadını çıkarıyorum.

– Dede, o dönemdeki mesleklere değinerek çocukluğunu anlatır mısın?

– Çocukluğum mahallemizde geçti. O dönem mahallemizde bir bakkal vardı. Talat Amca bakkalını keyfine göre açıp kapatırdı. Bakkal kapısı kapalı olunca yerden küçük bir taş alarak evin camına taş atardık. Taş sesini duyan Talat Amca pencereyi açar, ne alacağımızı sorar, sonra aşağı inerdi. Bakkalda çok fazla ürün yoktu. Sadece kuru üzüm, akide şekeri, lokum gibi yiyecekler bulunurdu. Genellikle nakit para ile bir şey almazdık. Talat Amca defterine yazar, daha sonra toplu bir şekilde borcumuzu öderdik.

– Günümüzden çok farklıymış dede. Şimdiki marketlerde hemen hemen istediğimiz her şeyi bulabiliyoruz ama daha sonra ödeme diye bir şey yok maalesef. Neyse devam edelim dede. Geçmişten hatırladığın başka hangi meslekler var?

– Eskiden atlar ve at arabaları yaygındı. At arabaları pek çok iş için kullanıldığından yıpranırdı. Bunların tamirini yapan at arabacıları vardı. At arabasındaki tüm ağaç ve demir aksamının tamirini bu at arabacıları yapardı. Bir de semercilik mesleği vardı. O da günümüzde pek kalmadı.

– Ondan da bahseder misin dede?

– At, eşek, katır gibi binek hayvanları için ahşap ve keçeden semer yapılırdı. Çarşıda üç semerci dükkânı vardı. Üçünün önünde de sahibinin kendisine semer diktirmesini bekleyen birçok eşek olurdu. Atlardan bahsedince başka bir meslek daha geldi aklıma.

– Neymiş o meslek dede?

– Nalbantlık.

– İlk defa duyuyorum dede. Biraz bahseder misin?

– Atlar, tarım alanında da kullanılırdı. Bu yüzden ekin işleme zamanı yaklaştığında atların

tırnakları acımasın diye kesilir, yontulur ve tırnaklarına nal çakılırdı. Bu işi yapanlara da nalbant denirdi. Günümüzde bu mesleği yapan pek kalmadı çünkü atların yerini traktörler aldı.

– Nalbantların yerini de traktör tamircileri almış sanırım dede.

– Evet, Mustafa Kağan. Ayakkabıcılık da günümüzden farklıydı. O dönemde kunduracılar vardı.

– Kunduracılar mı?

– Evet, Mustafa Kağan. Bayramlık kundura almak için çarşıya giderdik. Çarşıda küçük kundura atölyeleri vardı. Kunduracılar bu atölyelerde deriden ayakkabı ve çarık dikerlerdi. Şimdiki botlara benzeyen postal da dikerlerdi. Bunların hepsi elle dikilirdi. Eskiyen kunduralar atılmazdı. Tamir edilir, tekrar giyilirdi. Bir de sana yorgancılık mesleğinden bahsedeyim.

– Eskiden ne kadar da farklı meslekler varmış dede?

– Aslında yorgancılık günümüzde de devam ediyor ama eskisi kadar yaygın değil.

Yorganlar özel günlerin vazgeçilmez ürünlerinden biriydi. Evlilik, doğum, sünnet gibi özel günlerde diktirilirdi. Yorgancılar diktikleri bu yorganlar üzerine çeşitli işlemeler yapardı.

– Peki, anlattığın bu meslekler neden azaldı dede?

– İnsanların ihtiyaçlarının değişmesi ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle farklı alanlar ortaya çıktı. Ayrıca son yıllarda çeşitli nedenlerden dolayı kırsal alanlardan kentlere göç arttı. Bu durum mesleklerin değişmesine ve yeni mesleklerin ortaya çıkmasına neden oldu. Bakkalların yerini marketler aldı, kasiyerlik mesleği ortaya çıktı. Ulaşımın sağlanması için otobüsler, minibüsler kullanılmaya başlandı. Bunun için otobüs ve dolmuş şoförlüğü ortaya çıktı. Çeşitli fabrikalar açıldı. Bu fabrikalarda çalışan mühendisler ve fabrika işçileri ortaya çıktı. Fabrikaların ürettiği ürünlerin satılmasıyla ticarete dayalı ihracatçı ve ihracat uzmanları gibi meslekler ortaya çıktı. Kentlerde apartmanlar, siteler yapıldı. Bu apartman ve sitelerin satışını ve kiralanmasını sağlayan emlakçı; çeşitli işlerinden sorumlu olan apartman görevlisi gibi meslekler ortaya çıktı. Tarım ve hayvancılıkta modern yöntemlerle birlikte tarım işletmeciliği, besicilik gibi meslekler ortaya çıktı. Hizmet sektörünün gelişmesiyle doktor, hemşire, avukat, asker, mimar gibi meslekleri yapan insanların sayısı arttı.

– Peki dede gelecekte bu mesleklerde de değişim yaşanabilir mi?

– Son günlerde yapay zeka diye bir şey duydum. Eğitim, ulaşım, tıp, ekonomi gibi alanlarda kullanılıyormuş. Birçok alanda gerçekleşen dijitalleşme , mevcut mesleklerin dijital becerilerle donatılmasını gerektirecektir. Anlaşılan birçok meslekte değişim yaşanacak gibi görünüyor.

– Teşekkür ederim dede. Bence çok güzel bir röportaj oldu. Röportajımı arkadaşlarıma sunmak için sabırsızlanıyorum. Eminim arkadaşlarım röportajımı çok beğenecek.

– Ben teşekkür ederim Mustafa Kağan. Beni eski günlerime götürdün. Öğretmenine ve sınıf arkadaşlarına selamlar.

(Komisyon tarafından hazırlanmıştır.)

Yaşadığınız çevrede geçmişte yapılan ve günümüzde de devam ettirilen bir meslek var mıdır? Söyleyiniz.

Ekonomik faaliyetler ve mesleklerde yaşanan değişimler sonucunda hangi meslekler ortaya çıkmıştır? Fikirlerinizi belirtiniz. Fikirleriniz gözlem formu ile değerlendirilecektir.

Ekonomik faaliyetlerdeki değişim, teknolojik gelişmeler, yapay zeka ve dijitalleşme göz önünde bulundurulduğunda gelecekte hangi meslekler ortaya çıkabilir? Beyin fırtınası tekniğini kullanarak tartışınız.

Geleceğin meslekleri

Gözlem formu

UYGULAYALIM

PERFORMANS GÖREVİ

Adı : Gelecekten Bugüne

Amacı: Gelecekte ortaya çıkabilecek meslekler hakkında çıkarımda bulunma

Beceri: Değişim ve sürekliliği algılama

Süre : 1 ders saati

Yönerge:

- Günümüzden elli yıl sonrasında olduğunuzu hayal ediniz.
- Yaşadığınız dönemde (50 yıl sonra) olabilecek mesleklerden birini seçiniz
- Seçtiğiniz mesleği günümüzdeki insanlara tanıtıcı bir mektup yazınız veya kartpostal hazırlayınız (Renkli fon kartonu kullanabilirsiniz). Mektubunuzu yazarken Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanmaya özen gösteriniz.
- Yazdığınız mektupları veya hazırladığınız kartpostalları sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız ve sınıf panosunda sergileyiniz.
- Mektup veya kartpostallarınız bütüncül dereceli puanlama anahtarı ile değerlendirilecektir.

Görsel 5.24

Bütüncül dereceli puanlama anahtarı

DEĞERLENDİRELİM

Verilen mesleklerin hangi döneme ait olduğunu örnekte olduğu gibi işaretleyiniz. (Birden fazla işaretleme yapabilirsiniz.)

	Geçmişte	Günümüzde	Gelecekte
Yapay zekâ eğitmenliği		✓	✓
Drone (dıron) pilotluğu			
Keçecilik			
Gazetecilik			
İklim mühendisliği			
Nalbantlık			

Görsel 5.25

DÜŞÜNELİM

TASARLANAN BİR ÜRÜNÜN YATIRIM VE PAZARLAMA SÜRECİ

Görsel 5.26

Üretim

.....

.....

.....

.....

.....

Görsel 5.27

Dağıtım

.....

.....

.....

.....

.....

Görsel 5.28

Tüketim

.....

.....

.....

.....

.....

Bir ürün de siz belirleyiniz ve bu ürünün üretim dağıtım ve tüketim aşamalarına örnek veriniz.

KEŞFEDELİM

Tasarlanan bir ürünün ülke ekonomisine kazandırılması için yatırım ve pazarlama süreçlerine ihtiyaç vardır. **Yatırım,** parayı gelir getirici taşınır veya taşınmaz bir mala yatırmaktır. Yatırım yapabilmek için sermayeye ihtiyaç vardır. **Sermaye,** bir işin yapılıp sürdürülebilmesi için ihtiyaç duyulan ana paradır. **Pazarlama** ise ürün ve hizmetlerin tanıtılması, müşterilere sunulması ve satışının gerçekleştirilmesi süreçlerini kapsar. Yatırım süreci, gelecekte kazanç sağlamak için yapılan çalışmaları içerirken pazarlama süreci müşterilerin ilgisini çekerek satış yapmayı hedefler.

Yakın çevrenizde üretilen bir ürünün yatırım ve pazarlama sürecine örnek veriniz.

Görsel 5.29

Patates

Görsel 5.30

Kereste

Görsellerdeki ürünlerden birini seçiniz. Seçtiğiniz ürünün yatırım ve pazarlama sürecinde hangi çalışmalar yapılabilir? Düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Yatırım ve pazarlama süreçlerini düşünerek seçtiğiniz üründen nasıl bir ürün oluştururdunuz? Oluşturduğunuz bu ürüne ne isim verirdiniz? Söyleyiniz.

ÖĞRENELİM

Görsel 5.31

Yaşadığımız çevrede birçok kaynak ve faaliyet alanı bulunabilir. Bu kaynaklardan ve faaliyet alanlarından yararlanarak sınıf içinde gruplar oluşturup ekonomiye katkıda bulunacak bir ürün tasarlayabiliriz. Ayrıca tasarladığımız ürün ile ilgili yatırım ve pazarlama projesi de hazırlayabiliriz.

Şimdi Esma ve arkadaşlarının ürün tasarımını ve tasarladıkları ürünleriyle ilgili hazırladıkları yatırım ve pazarlama projesini inceleyelim.

Merhaba, ben Esma. Öğretmenimiz derse geldikten sonra "Çocuklar, bugün sizden çevrenizdeki kaynaklardan yararlanarak ülke ekonomisine katkıda bulunacak bir ürün tasarlamanızı istiyorum." dedi. Ardından sınıfta gruplar oluşturmamızı ve oluşturduğumuz gruplara isim bulmamızı istedi. "Çalışkan Arılar, Süper Tasarımcılar, Başaranlar, Hedefe Odaklananlar" isimleriyle gruplar oluşturduk. Ben de "Hedefe Odaklananlar" grubunda yer aldım. Öğretmenimiz çevremizdeki kaynaklardan yararlanarak ülke ekonomisine katkıda bulunacak bir ürün tasarlamamız için her birimizin dikkatli bir şekilde çalışmasının önemli olduğunu söyledi. Ayrıca görev dağılımı yapmamızı ve herkesin sorumluluklarını yerine getirmesi gerektiğini belirtti.

Ürün tasarımına başlamadan önce öğretmenimiz, ürün tasarlama sürecine yönelik çeşitli kaynaklardan bilgi edinmemizi sağladı. Bir ürünün tasarlanma sürecine yönelik edindiğimiz bilgileri sizinle paylaşıyorum:

ÜRÜN TASARLAMA SÜRECİ

1. Tasarlanacak Ürünün Belirlenmesi

(Fikir Aşaması)

Yeni bir ürün fikri oluştururken çevredeki ihtiyaçlar ve problemler göz önünde bulundurulur. Bu aşamada mevcut bir ürüne farklı özellikler ekleyerek onu yeniden tasarlama fikirleri de geliştirilebilir.

2. Araştırma

Tasarlanacak ürün belirlendikten sonra farklı konularda araştırmalar yapmamız gerekir. Ürünün nasıl üretileceği, maketinin nasıl oluşturulacağı, hangi ihtiyacı karşılayacağı ve ekonomik, sosyal, çevresel etkileri hakkında araştırmalar yapılır.

3. Hazırlama

Yapılan araştırma sonuçlarına göre belirlenen ürün için çalışma planı hazırlanır. Bu planda ürünün tamamlanması hâlinde sağlayacağı katkılar belirtilir. Ürünün tasarlanması için kullanılacak malzemeler temin edilir ve bütçe planlaması yapılır.

4. Uygulama

Ürün tasarımına yönelik çizimler, grafikler, 3 boyutlu modeller (maketler) oluşturulur. Grup olarak çalışılıyorsa iş bölümü yapılır.

5. Değerlendirme

Oluşturulan maket veya görseller değerlendirilir. Değerlendirme sonucunda bazı değişiklikler yapılması gerektiği belirlenirse tasarlama aşamaları gözden geçirilir ve gerekli değişiklikler yapılır. Örneğin malzeme veya boyut değişikliği yapılabilir veya farklı bir çözüm önerisi sunulabilir. Bu değişiklikler yapıldıktan sonra ürün tekrar değerlendirilir ve yeterli görülürse ürünün tasarımı tamamlanır.

Ürün tasarımı nasıl yapılır

Ürün tasarım sürecini öğrendikten sonra öğretmenimiz, araştırma geliştirme (AR-GE) çalışmaları ve inovasyon süreçlerinden bahsetti. Şimdi de bu bilgileri sizinle paylaşıyorum:

AR-GE VE İNOVASYON SÜRECİ

AR-GE

Tasarlanan bir ürünün AR-GE (Araştırma ve Geliştirme) çalışması; o ürünün piyasaya sunulmadan önce her yönüyle detaylı bir şekilde incelenmesi, geliştirilmesi ve test edilmesidir.

İnovasyon (Yenileşim)

Ürünler ve hizmetler, insanlara daha çok yardım edebilmek için zamanla yenilenmeli ve geliştirilmelidir. Örneğin ilk bilgisayarlar sadece masa üstünde kullanılıyordu. Teknolojinin ilerlemesiyle bilgisayarlar küçüldü ve artık dizüstü ya da tablet olarak her yere taşınabiliyor. Genel ağın da icat edilmesiyle bilgisayarlar, mobil telefonlara ve otomobillere de uyarlanmıştır. Örnekte olduğu gibi değişen koşullara uyum sağlamak için var olan bir şeyi geliştirmek, farklı bir şekilde yapmak veya tamamen yeni bir şey ortaya koymak inovasyon olarak adlandırılır. Genellikle bir ürünün rekabet avantajını sağlamak, verimliliğini artırmak, maliyetleri düşürmek veya müşteri memnuniyetini yükseltmek amacıyla yapılır. İnovasyon; pazarlama, yönetim veya tasarım alanlarında da olabilir.

Görsel 5.32

İnovasyon Süreçleri Nelerdir?

1) Fikirler

Teknolojinin getirdiği yenilikler, tüketicilerin ihtiyaçlarındaki değişimler, araştırma-geliştirme sonuçlarından elde edilen veriler nedeniyle yeni fikirlerin ortaya konulduğu aşamadır.

2) Çözümün belirlenmesi

Ortaya çıkan fikirler arasından insanların istek ve ihtiyacına en uygun olanı seçilir. Bu aşamada araştırma- geliştirme (AR-GE) çalışmaları dikkate alınabilir veya bir uzmana danışılabilir.

3) Geliştirme ve uygulama

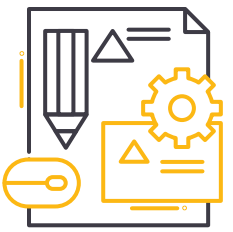
Belirlenen çözüm fikri özgünlük, çevreye uygunluk gibi şartlar bakımından değerlendirilir. Geliştirilen ürünün çizimi veya maketinin tamamlanmasının ardından ürünün son şekli verilerek ürün tamamlanır.

4) Ticarileştirme

Ürünün hedef kitle tarafından fark edilmesi ve tercih edilmesi amaçlanır.

5) Değerlendirme

Ürünün başarılı ve başarısız yönleri ele alınarak inovasyon sürecinin daha iyi yönetilmesi sağlanır.

Görsel 5.33

Hazırlayacağımız ürünün tasarlanmasında AR-GE çalışmalarının ve inovasyon sürecinin oldukça önemli olduğunu öğrendik. Edindiğimiz bilgiler doğrultusunda tasarlayacağımız ürün için fikir oluşturmaya başladık (Görsel 5.33). Yaşadığımız ilçede küçükbaş hayvancılık yaygın olduğu için bu hayvanlardan elde edilen yünlerle keçe üreten birkaç tane atölye bulunuyordu. Bu atölyelerden temin edeceğimiz keçelerle telefon kılıfı, gözlük kılıfı, cüzdan, kalemlik gibi amaçlarla kullanılabilecek ürünler tasarlamaya karar verdik.

Görsel 5.34

Okul çıkışı arkadaşlarımızla birlikte ilçemizdeki keçe atölyelerinden birine gittik. Atölye sahibi Arif Bey'e ürün tasarımı fikrimizden bahsettik. Keçe konusunda bize yardım edebileceğini söyledi (Görsel 5.34). İlkbahar ve sonbahar mevsimleri olmak üzere yılda iki kez hayvanların kırkılmasıyla elde ettikleri yünlerden keçe yaptıklarını belirten Arif Bey, keçe artıklarından bir kısmını bize verdi. Makas, ip, düğme, iğne, cetvel gibi araç gereçlerimizi de temin ederek ürünümüzü yapmaya başladık. İş birliği içerisinde sorumluluklarımızı yerine getirerek ürünümüzü tamamladık.

Diğer gruptaki arkadaşlarımız da çevremizde yetişen ürünlerden yararlanarak mısırdan kraker, ayçiçeğinden kokulu mum, ceviz kabuklarından kapı süsü gibi ürünler tasarladılar. Şimdi Hedefe Odaklananlar grubu olarak tasarladığımız ürünü inceleyelim:

Görsel 5.35

Öğretmenimiz tasarladığımız ürünü ekonomiye kazandırmak amacıyla bir yatırım ve pazarlama projesi hazırlamamızı istedi. Bunun için örnek yatırım ve pazarlama projeleri inceledik.

Grup içi etkinliklerde sorumlulukların yerine getirilmesinin "çalışkanlık değeri" bakımından önemini tartışınız.

Ülkemizden örnek yatırım ve pazarlama projeleri

Sizce incelediğiniz kaynaklar ve gözlemleriniz doğrultusunda tasarlanan ürünün yatırım ve pazarlama alanı ne olabilir? Tartışınız.

İncelediğimiz yatırım ve pazarlama projelerinden yararlanarak hazırladığımız ürün için yatırım ve pazarlama alanlarını belirlememiz gerektiğini fark ettik. Bu, oldukça önemliydi. Çünkü belirlediğimiz alanın tüketici kitlesine hitap edecektik. Bu doğrultuda yaptığımız fikir alışverişi sonrasında ürünümüzün yatırım ve pazarlama alanının ne olması gerektiği konusunda tahminde bulunduk.

Öğretmenimiz tasarladığımız ürünün yatırım ve pazarlama sürecine ilişkin çevremizdeki deneyimli kişilerden bilgi edinmemizi istedi. Bunun üzerine çevremizdeki deneyimli girişimcileri araştırdık. Araştırmalarımızın sonucunda sınıf arkadaşımız Ahmet'in amcası işletme sahibi Mehmet Bey ile görüşmeye karar verdik ve onu okula davet ettik. Ayrıca sınıf öğretmenimizin ablası olan deneyimli pazarlama uzmanı Selda Hanım ile çevrim içi röportaj yaptık. Şimdi girişimcilerimizin söylediklerini dinleyelim:

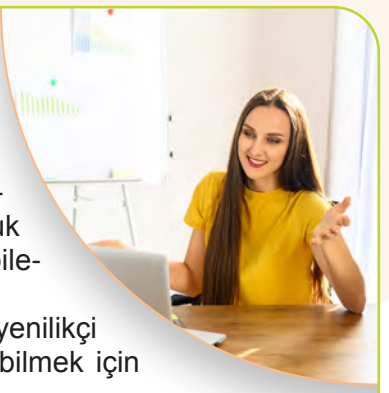
Görüşme

Çocuklar, tasarladığınız ürünü çok beğendim. Umarım çalışmanız etkili bir yatırım ve pazarlama projesi ile ülke ekonomisine kazandırılabilir. Sizlere yatırım ve pazarlama süreci ile ilgili bazı bilgiler vereyim. Yatırım ve pazarlama için öncelikle amacınızı belirlemeniz gerekiyor. Daha sonra toplumun ihtiyaçlarını dikkate alarak yatırımınızı hangi alanda yapacağınıza karar vermelisiniz. Çalışkan ve sorumluluk sahibi bir çalışma ekibi oluşturarak yatırım ve pazarlama projenizi gerçekleştirebilirsiniz. Yatırım ve pazarlama projenizin olası risk durumlarını belirlemeniz çok önemlidir. Bunun için güçlü/zayıf yönler-fırsatlar-tehditler (GZFT) formunu kullanabilirsiniz. Bu sayede mevcut durumun tüm yönleriyle değerlendirmesini yapabilir, daha kolay karar alabilir ve doğru adımlar atabilirsiniz.

Görsel 5.36

Röportaj

– Merhaba, Selda Hanım. Nasılsınız?

– Merhaba çocuklar. İyiyim, siz nasılsınız?

– Teşekkür ederiz Selda Hanım. Biz arkadaşlarımızla bir ürün tasarladık. Tasarladığımız ürünü çevremizde bulunan keçe atıklarından yaptık. Böylece hem geri dönüşüme katkıda bulunduk hem de çevremizdeki bir kaynaktan günlük yaşamda kullanılabilecek ürün oluşturduk.

– Harika bir fikir! Sizi tebrik ederim. Doğal kaynaklarla yapılan yenilikçi ürünler her zaman ilgi görür. Ancak pazarda kendinizi gösterebilmek için doğru stratejileri belirlemeniz çok önemli.

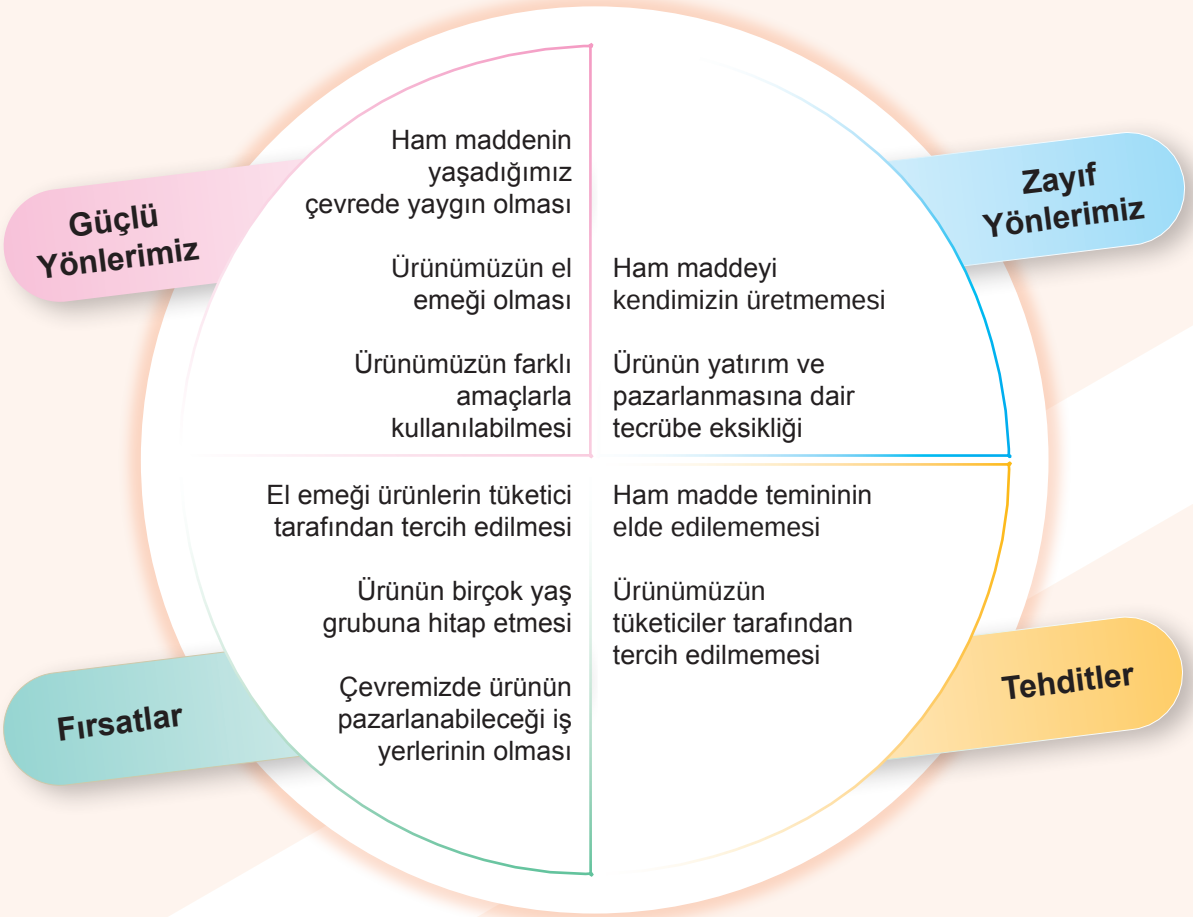
– Peki, ürünümüzün yatırım ve pazarlama sürecinde nelere dikkat etmeliyiz?

– Pazarlama sürecinin temelinde güven vardır. Güvenilir olmak, bir arkadaşınıza verdiğiniz sözü tutmak gibidir; çünkü insanlar sattığınız üründen önce sizin dürüstlüğünüze inanmak isterler.

– Çok teşekkür ederiz Selda Hanım. İyi günler dileriz.

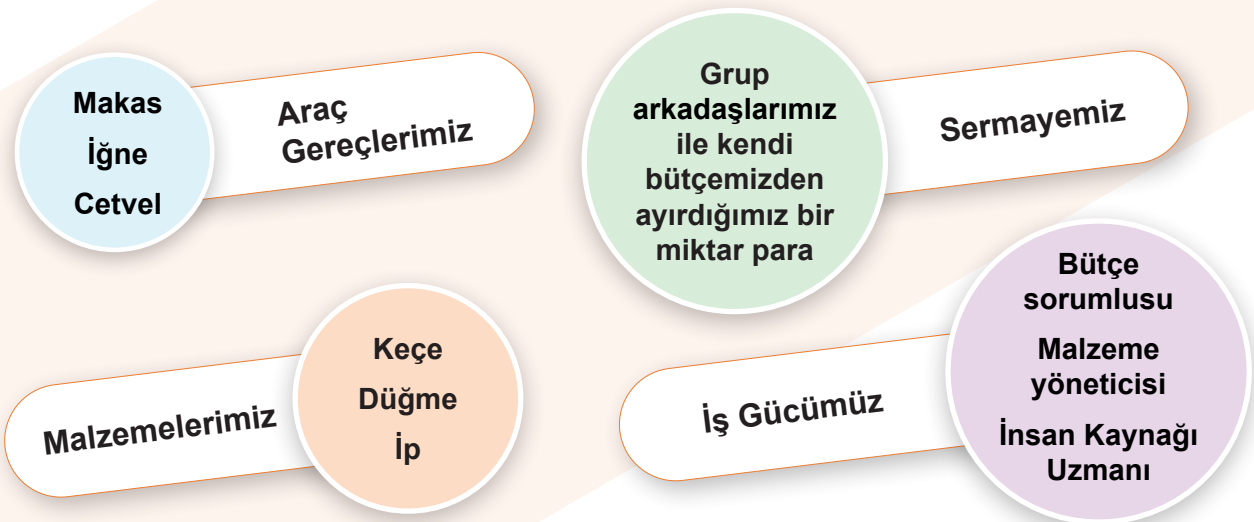
Görsel 5.37

Girişimcilerimizden çok güzel fikirler ve tavsiyeler aldık. Kaynaklardan ve girişimcilerin deneyimlerinden edindiğimiz bilgiler doğrultusunda ürünümüzün yatırım ve pazarlama projesinin olası risk durumlarını belirledik.

Yatırım ve pazarlama projemizin GZFT formunu dikkate alarak yatırım ve pazarlama alanımıza karar verdik.

Ürünümüzün yatırım ve pazarlaması için gerekli olan araç gereç, malzeme, sermaye ve iş gücü kaynaklarını örnek projeleri inceleyerek belirledik.

Belirlediğimiz kaynakların yeterliliğini arkadaşlarımız arasında "malzeme yöneticisi, bütçe sorumlusu ve insan kaynağı uzmanı" gibi rol dağılımı yaparak drama tekniği ile tartıştık. Şimdi onları dinleyelim:

Bütçe sorumlusu Beyza:

Herkese merhaba. Bugün keçeden telefon kılıfı, kalemlik, cüzdan üretimi projemizle ilgili önemli kararlar almamız gerekiyor. Öncelikle üretim ve pazarlama bütçesinin doğru bir şekilde hesaplanması çok kritik. Bu yüzden malzeme alımları ve personel maliyetlerini göz önünde bulundurmalıyız. Malzeme yöneticimiz, ham madde temini ve araç gereçlere dair bize bilgi verebilir misin?

Görsel 5.38

Malzeme yöneticisi Mehmet:

Tabii ki Beyza. Üretim için ihtiyacımız olan temel malzemeler ve araç gereçler; keçe, düğme, ip, iğne, makas, cetvel ve paketleme malzemeleridir. Bu ürünlerin her biri için üreticilerle görüştüm ve en uygun fiyatları almak için teklifler topladım. Keçenin kalitesi önemli olduğu için malzemeyi en kaliteli ürünü sağlayan üreticilerden temin etmeyi planlıyoruz.

Bütçe sorumlusu Beyza:

Anladım, malzeme giderleri oldukça önemli. Ham madde fiyatlarını, özellikle keçe fiyatlarındaki olası değişimleri göz önünde bulundurmalıyız. Bu sayede beklenmedik masraflara karşı önlem almış oluruz. Peki, insan kaynakları tarafında hangi gereksinimler olacak?

Görsel 5.39

İnsan Kaynakları Uzmanı Efe:

İnsan kaynakları açısından birkaç temel nokta var: İlk olarak üretim alanında çalışacak iş gücümüzü oluşturmalıyız. Ayrıca kalite kontrol uzmanına, paketleme ve pazarlama ekibine de ihtiyacımız olacak.

Bütçe Sorumlusu Beyza:

Pazarlama bütçesini netleştirmek için bu veriler çok önemli olacak. Son olarak verimli ve doğru bir bütçe oluşturmak için destek çok değerli. Hepinize katkılarınız için teşekkür ederim.

Ürünümüzün yatırım ve pazarlama sürecini yansıtan proje raporunu pazarlama stratejilerini de dikkate alarak hazırlayıp sınıf arkadaşlarımıza sunduk.

Görsel 5.40

Şimdi karekodu okutunuz ve örnek proje raporunu inceleyiniz.

Proje raporu

Ürünümüzün her yönüyle tanıtımını yaptık. Tüketiciyi yanıltabilecek veya tüketicinin güvenini sarsabilecek her türlü söz, tutum ve davranıştan uzak durduk. Tutarlı, tarafsız, doğru ve güvenilir olmaya çalıştık. Ürünümüzün ülke ekonomisine katkıda bulunmasını dileriz.

? **Aldığınız ürünün size anlatıldığı gibi bir ürün olmadığını fark ettiğinizde neler hissederdiniz? Düşüncelerinizi söyleyiniz.**

UYGULAYALIM

PERFORMANS GÖREVİ

Kitapta olduğu gibi siz de yönerge adımlarını takip ederek performans görevi kapsamında ürününüzü tasarlayabilir, ürününüze ait yatırım ve pazarlama projesi hazırlayabilirsiniz.

Adı : Ürünüme Ait Yatırım ve Pazarlama Projesi Hazırlıyorum

Amacı : Ekonomiye katkıda bulunacak bir ürün tasarlama ve tasarıma ait yatırım ve pazarlama projesi hazırlama

Beceri : Girişimcilik

Süre : 3 ders saati

Yönerge:

- Ürün tasarlamak ve bu ürün ile ilgili yatırım ve pazarlama projesi hazırlamak için öğretmeniniz rehberliğinde gruplar oluşturunuz.
- Oluşturduğunuz gruplarda her öğrencinin aktif olarak katılımını ve sorumluluklarını eksiksiz yerine getirmelerini sağlayınız.
- Grup çalışması yoluyla çevrenizdeki kaynakları ve ekonomik faaliyet alanlarını dikkate alarak ekonomiye katkıda bulunacak bir ürün tasarlayınız.
- Kitapta ve karekodda verilen örnek yatırım ve pazarlama projelerini inceleyiniz.
- Önceki derste edindiğiniz bilgiler doğrultusunda tasarladığınız ürününüzün yatırım ve pazarlama alanını da tahmin ediniz.
- Tasarladığınız ürünün yatırım ve pazarlama süreci ile ilgili deneyimli bir girişimciyi okula davet edebilir veya ailenizin tanıdığı deneyimli girişimcilerle telefon görüşmesi ya da röportaj yapabilirsiniz.
- Edindiğiniz bilgiler doğrultusunda GZFT formu ile projenizin güçlü ve zayıf yönlerini, fırsatlarını, tehditlerini belirleyerek yatırım ve pazarlama alanına karar veriniz.
- Ürününüzün yatırım ve pazarlanması için gerekli olan araç gereç, malzeme, sermaye ve iş gücü gibi kaynakları belirleyiniz.
- Grup üyeleri arasından bütçe sorumlusu, malzeme yöneticisi, insan kaynağı uzmanı gibi roller belirleyerek üyelerin drama, rol oynama gibi teknikler ile bu rolleri canlandırmalarını sağlayınız.
- Tasarladığınız ürünün yatırım ve pazarlama sürecini yansıtan bir proje raporu hazırlayınız. Ürününüzü pazarlama sürecinde tüketiciyi yanıltıcı tutum ve davranışlardan kaçınarak her yönüyle tanıtınız.
- Proje raporunuzu sınıfınıza sununuz. Proje süreci analitik dereceli puanlama anahtarı ile sunum süreci ise kontrol listesi ile değerlendirilecektir.

Görsel 5.41

Analitik dereceli puanlama anahtarı

Kontrol listesi

DEĞERLENDİRELİM

ANAHTAR KELİME

Verilen tanımların harflerinden yararlanarak anahtar kelimeyi bulunuz.

1. Yapılan veya üretilen ürünlerin kullanılıp harcanması anlamına gelen kelimenin birinci harfi.
2. Ürün ve hizmetlerin tanıtılması, müşterilere sunulması ve satışının gerçekleştirilmesi süreçleri anlamına gelen kelimenin ikinci harfi.
3. Bir ticaret işinin kurulması, yürütülmesi için gereken anapara ve paraya çevrilebilir malların tamamı anlamına gelen kelimenin birinci harfi.
4. Yeni yaratıcı fikirlerin veya buluşların ticaret, endüstri ve hizmet gibi ekonomik alanlara uygun hâle getirilip uygulanması anlamına gelen kelimenin beşinci harfi.
5. Bilgi dağarcığını artırmak amacıyla sistematik olarak sürdürülen yaratıcı çalışma ve bu bilginin yeni uygulamalar ortaya koymak için kullanılması anlamına gelen kelimenin ikinci harfi.
6. Bir kaynağın ya da değerin gelir sağlamak amacıyla kalıcı olarak kullanılması anlamına gelen kelimenin dördüncü harfi.
7. Belirli faaliyet ve işlemler sonucu yeni bir mal veya hizmet meydana getirmek anlamına gelen kelimenin altıncı harfi.

PAZARLAMA | İNOVASYON | YATIRIM

AR-GE | TÜKETİM | DAĞITIM

SERMAYE | ÜRETİM

1 2 3 4 5 6 7

Görsel 5.42

Aşağıdaki metni okuyunuz. 1 ve 2. soruları verilen metne göre cevaplayınız.

Hatice : Yaşadığım yerde susam yetiştirilmektedir. Elde edilen susamlar; eleme, kabukların soyulması ve ayrılması gibi birtakım işlemlerden sonra kavrulmaktadır. Kavrulan susamlar ezilerek tahin hâline getirilmektedir.

Talha : Yaşadığım ilçede bulunan gölde balık çeşitliliği fazladır. Birçok aile geçimini bu balıkları tutarak sağlamaktadır. Ayrıca ilçemize gelen turistlere gölde bulunan adaları gezdirmek amacıyla tekne turları yapılmaktadır.

Arzu : Köyümüzün yakınlarındaki ormanlık alan millî park yapılarak koruma altına alınmıştır. Bu park doğal güzellikleriyle dikkat çekmektedir. Bu sebeple millî parka ilimizden ve çevre illerden birçok ziyaretçi gelmektedir.

Hamza : İlimizde birçok bakır maden ocağı bulunmaktadır. Çıkarılan bakırlar fabrikalarda işlenerek çeşitli ürünlere dönüştürülmektedir. Bu ürünler hem yurt içinde hem de yurt dışında satılarak gelir elde edilmektedir.

1. Verilen açıklamalara göre aşağıdakilerden hangisi <u>söylenemez</u>?

A) Hamza'nın yaşadığı çevredeki kaynak, ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır.
B) Hatice'nin çevresindeki kaynaktan yararlanılarak yeni bir ürün elde edilmektedir.
C) Arzu'nun çevresinde bulunan kaynak birçok sanayi dalına ham madde sağlamaktadır.
D) Talha'nın yaşadığı çevredeki kaynaktan yararlanılarak birden fazla ekonomik faaliyet yapılmaktadır.

2. Açıklamalara göre öğrencilerin çevresindeki kaynaklardan yararlanılarak hangi ekonomik faaliyetler yapılmaktadır? Yazınız.

Hatice : ..... Talha : .....

Arzu : ..... Hamza : .....

3. Ege kıyıları ülkemizde doğal varlıkların ve tarihî yapıların çok olduğu bir yerdir. Uzun sahil şeridi ve uzun süren yaz mevsimi bu bölgede turizmin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Bakırçay, Gediz, Küçük Menderes gibi akarsuların beslediği verimli ovalar ise bu çevrede birçok tarım ürününün yetişmesine imkân sağlamıştır.

Verilen bilgilere göre Ege çevresinde

I. Turizm işletmeciliği,
II. Ziraat mühendisliği,
III. İhracat uzmanı

gibi mesleklerden hangilerinin yaygın olarak yapılması beklenir?

A) Yalnız I
B) I ve II
C) II ve III
D) I, II ve III

4. "... Batman'ın Kozluk ilçesinin kırsal kesimlerinde yaşayan insanlar, dağlardaki doğal kaynak sularından tuz elde ediyor. Biriktirme havuzlarında suyun buharlaşmasıyla elde edilen kaya tuzu, köylüler tarafından kimi zaman yol kenarında kimi zaman da çevre il ve ilçelerde satılıyor. Doğal ortamda kimyasal kullanılmadan üretilen kaya tuzu, birçok işletme tarafından özellikle salamura ürünler, kavurma, peynir ve turşu yapımında kullanılıyor..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Verilen habere göre

I. Doğal kaynaklardan elde edilen ürünler, yörede geçim kaynağı olmuştur.
II. Elde edilen kaya tuzu, özellikle gıda üretimi sektöründe kullanılmaktadır.
III. Atık ürünlerin geri dönüşüm yoluyla doğaya kazandırılması amaçlanmıştır.

ifadelerinden hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız II
B) I ve II
C) I ve III
D) I, II ve III

Aşağıdaki genel ağ haberini okuyunuz. 5 ve 6. soruları verilen genel ağ haberine göre cevaplayınız.

"... Kocaeli'de ortaokul öğrencileri, günlük yaşamlarındaki ihtiyaçlarından yararlanarak hurda parçalarından teknolojik ürün geliştiriyor. Güneş enerjisiyle çalışan bisiklet, kuluçka makinesi, rüzgâr türbini, görme engelliler için sensörlü baston gibi 25 farklı tasarımı çalışır hâle getiren öğrenciler, çeşitli yarışmalara katılarak projelerine destek arıyor. Projeden sorumlu öğretmen Tolga Bey, öğrencilerinde "Yapabilirim." bilinci oluşturmaya çalıştıklarını, ilerleyen yıllarda ülke için teknolojik ürünler üreten bireylerin çoğalmasını istediklerini söyledi. Tolga Bey, öğrencilerin hayatlarında karşılaştıkları güçlüklere yönelik tasarımlar yaptıklarını bazı öğrencilerin de evlerinde olmayan bir ürünü tasarladıklarını dile getirdi..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

5. Verilen haberde aşağıdaki sorulardan hangisinin cevabına ulaşılamaz?

A) Tasarlanan ürünlerin desteklenmesi için ne gibi çalışmalar yapılmaktadır?
B) Öğrenciler hangi ürünü kullanarak tasarımlarını gerçekleştirmiştir?
C) Tasarım fikrinin oluşmasında hangi faktörler etkili olmuştur?
D) Öğrencilerin tasarımlarına yönelik inovasyon fikirleri nelerdir?

6. Tolga Bey'in öğrencilere ürün tasarlatmasındaki amaç nedir?

.....

.....

.....

.....

Daha fazla örnek soru

Kavram oyunu

6. Öğrenme alanı

Öğrenme alanı özeti

6. ÖĞRENME ALANI

TEKNOLOJİ VE SOSYAL BİLİMLER

ÖĞRENME ALANI

- ULAŞIM VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN KÜLTÜREL ETKİLEŞİMDEKİ ROLÜ
- TELİF VE PATENT SÜRECİ

BU ÖĞRENME ALANINDA

- Ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin kültürel etkileşimdeki rolünü yapılandırabileceksiniz.
- Bir ürün veya fikrin telif ve patent süreçleriyle ilgili bilgi toplayabileceksiniz.

ANAHTAR KAVRAMLAR

- emek
- fikir
- fikrî mülkiyet
- iletişim
- marka
- patent
- telif
- tescil
- ulaşım

DÜŞÜNELİM

Görsel 6.1 Ulaşım araçları

Görsel 6.2 İletişim araçları

ULAŞIM VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN KÜLTÜREL ETKİLEŞİMDEKİ ROLÜ

Görsellerde günümüzde kullanılmayan veya az kullanılan ulaşım ve iletişim araçlarına örnekler verilmiştir. Günümüzde bu araçlardan hangileri kullanılmaktadır?

Görsellerdeki araçlar yerine günümüzde daha sık kullandığımız ulaşım ve iletişim araçları nelerdir? Örnekler veriniz.

Teknoloji ve kültür kavramları ile ilgili neler biliyorsunuz? Yazınız.

TEKNOLOJİ

.....

.....

KÜLTÜR

.....

.....

Yazdığınız kelimelere göre teknoloji ve kültür kavramlarını tanımlayınız.

KEŞFEDELİM

Görsellerde ulaşım ve iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı değişimlere örnekler verilmiştir. Yaşanan bu değişimler günlük hayatımızı ve kültürümüzü de etkilemektedir.

Görsel 6.3

Görsel 6.4

Görsel 6.5

Görsel 6.6

Görsel 6.7

Görsel 6.8

Ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki hızlı değişimlerin günlük hayatımız ve kültürümüz üzerindeki etkileri neler olabilir? Görüşlerinizi açıklayınız.

Örnek Olay

Şenay okuldan eve geldiğinde çantasını bir köşeye bıraktı. Dışarıda yağmur başlamış, pencereye vuran damlalar eşliğinde evin içini tatlı bir huzur kaplamıştı. Akşam yemeği için hazırlık yapan annesinin sesi mutfaktan geliyordu ancak Şenay'ın aklında sadece ablası Arzu vardı. Arzu, bir yıl önce Fransa'ya üniversite öğrenimi için gitmişti. Bu uzaklık Şenay'ı çok üzüyor ve onunla iletişim kurmak istiyordu.

Verilen örnek olayda Şenay, ablası Arzu ile nasıl iletişim kurmuş olabilir?

Dünyanın farklı bir yerinde yaşayan bir tanıdığınız olsaydı onunla nasıl iletişime geçerdiniz ve ne sıklıkla görüşürdünüz? Söyleyiniz.

ÖĞRENELİM

Ulaşım araçlarındaki hızlı gelişmeler, insanların çeşitli nedenlerle bir yerden başka bir yere daha kolay gitmesini sağlamaktadır. Bu durum kültürel karşılaşmaların ve etkileşimlerin artmasına zemin hazırlamaktadır. **Verilen görsel, yazılı ve dijital kaynakları inceleyiniz.**

Görsel 6.9

Kaynak 1

(…) Modern öncesi dönemde karayolu ve suyolunda at, deve, insan, rüzgar, su akıntısı gibi doğada hazır bulunan güç kaynaklarına dayalı ulaşım araçları kullanılmıştır. Bu durum fosil yakıtlı motorlu ulaşım araçlarının icadıyla birlikte değişmiştir. İnsan, artık doğada hazır bulunan güç kaynakları yerine kendisi tarafından yapılan motorlara dayalı ulaşım araçlarını kullanmaya başlamıştır. Böylece örneğin atlı ulaşımla günlerce süren bir yolculuk, trenle birlikte birkaç gün sürmüştür. (…) Örneğin demiryolu öncesinde 1838'de gezgin Ainsworth (Aynsvord), İstanbul ile Adana arasını atlı yolculukla yaklaşık 30 günde tamamlamıştır. Bu mesafe 1926'da demiryoluyla, 1 gün 11 saat 16 dakikaya düşmüştür. (…)

Arslan, 2022, s IV-163.

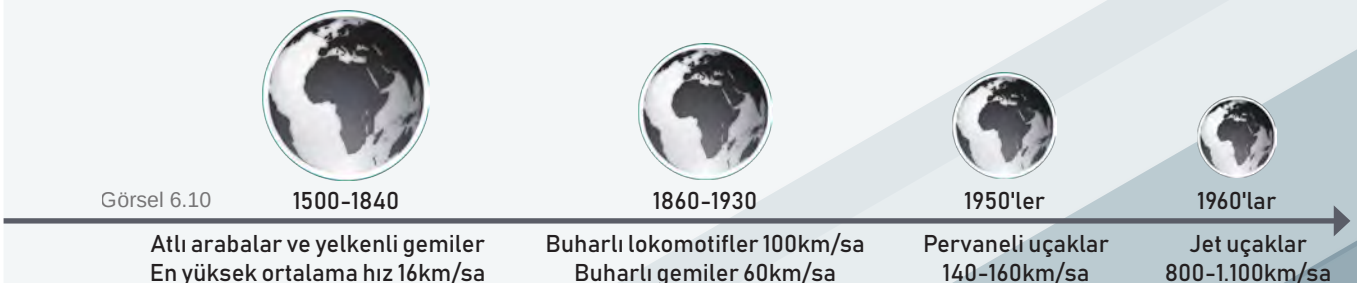
Kaynak 2

(…) Yelkenli gemilerin ve atlı arabaların üzerinde alınan mesafe ile teknolojik gelişmeler sonrası hızlanan ulaşım araçları ile alınan mesafenin karşılaştırılması, süre aynı tutulduğunda dünyanın ne kadar küçüldüğünü göstermektedir (Görsel 6.10). (…)

Sarıışık, & Öcalır, 2022, s. 439-440.

Harvey'in Küçülen Dünya Haritası'nı inceleyiniz. Aşağıdaki soruyu cevaplayınız.

Görsel 6.10

Ulaşım araçlarında gelecekte ne gibi değişimler yaşanabilir? Bu değişimler insanların yaşamlarını nasıl etkileyebilir? Tartışınız.

Ulaşım teknolojilerinin gelişmesiyle kısalan seyahat süreleri, insanın uzak yerlere seyahat etme kabiliyetini artırmaktadır. Böylece farklı topluluklarla kültürel etkileşim gerçekleşmektedir. Bu durum insanların farklı kültürleri görme, öğrenme ve tanıma merakını artırmakta ve bu yerleri gezip görme isteği kültür turizminin ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

Kaynak 3

(…) Ulaşım, turistlerin kültürel zenginliklere kolaylıkla ulaşabilmelerini sağlayan kilit bir noktadır. Etkili bir ulaşım altyapısı, turistlerin farklı kültürleri keşfetmelerine ve yerel yaşam tarzlarına doğrudan katılmalarına olanak sunar. Özellikle kırsal bölgeler veya tarihi zenginliklere ev sahipliği yapan yerler, etkili ulaşım araçları sayesinde turistlerin ilgisini çekebilir niteliktedir. Ayrıca, otantik deneyimlere ulaşmada de ulaşımın rolü büyüktür; geleneksel festivaller, el sanatları atölyeleri veya yerel pazarlar gibi kültürel etkinliklere katılmak için turistlerin kolayca hareket edebilmesi önemlidir. (…)

Bakış, Z. (2024). s. 49-86

Ulaşım araçlarının gelişimi

İncelediğiniz kaynaklardan yararlanarak ulaşım teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin kültürel etkileşim ve değişimdeki rolünü nedenleriyle birlikte açıklayınız.

Teknoloji alanında meydana gelen gelişmeler iletişim alanında da yaşanmaktadır. İletişim sistemlerinin gelişmesi, bilgi ve haber kaynaklarının çeşitlenmesi, bu kaynaklara erişimin hızlanması ve çevrim içi platformların yaygınlaşması kültürel etkileşimlere ve değişimlere yol açmaktadır.

Görsel 6.11 Görsel 6.12 Görsel 6.13

Johannes Gutenberg'in (Yuhanıs Guudınberg) modern matbaayı (Görsel 6.11) keşfi, iletişimde yenilikler meydana getirmiştir. Böylece bireylerin bilgiye ulaşması, bilgiyi aktarması, iletişim kurması oldukça kolaylaşmıştır. Kültürel değerler gelecek nesillere düzenli bir şekilde aktarılırken bilimsel ve teknolojik ilerlemeler de hız kazanmış, yeni keşiflerin önü açılmıştır. Sonraki yıllarda ortaya çıkan telgraf, telsiz, telefon, fotoğraf, radyo (Görsel 6.12), televizyon gibi buluşlar; bireylerin iletişim dünyasını ve dolayısıyla kültürünü ciddi biçimde etkilemiştir. Zamanla bilimsel ve teknolojik gelişmelerin hız kazanmasıyla bilgisayarlar ve genel ağ, (Görsel 6.13) gündelik yaşamın alışkanlıklarını değiştirmiştir.

DİJİTAL KÜTÜPHANE

Görsel 6.14

Dijitalleşmenin getirdiği yenilikleri kısa sürede benimseyen bireylerin kültürleri değişebilmektedir. Bugün kültür kavramı "dijital" ön ekiyle yeniden anlamlandırılmaktadır. Dijital kültür, dijitalleşmenin bireylerin hayatına getirdiği yeniliklerin yarattığı yeni yaşam tarzı ve alışkanlıklardır (Görsel 6.14). Medya araçları dijital kültürün aktarılmasını sağlamaktadır.

Medya; kitle iletişimini sağlayan radyo, televizyon, dergi, gazete, genel ağ gibi basın ve yayın organlarını kapsayan genel bir kavramdır. Medya araçlarındaki çeşitlenme ve gelişen dijital ortamlar, bilgi akışını hızlandırmıştır.

Kaynak 4

(…) Medya, insanların çeşitli konularda bilgilenmesi, haberdar olması, haber iletmesi, eğlenmesi, hoşca vakit geçirmesi, boş zamanlarını değerlendirmesi gibi pek çok sosyal ve psikolojik ihtiyacını gördüğü bir mecradır. (…) Medya, insanların yaşam biçimini, eğlence anlayışını ve kültürel değerlerini değiştirerek ve dönüştürerek hayatlarını etkilemektedir. (…) İnternetin (Genel ağ) ucuzlaması, akıllı telefon kullanımının artması, evlerde tablet, dizüstü bigisayar kullanımının çoğalması bireylere yoğun bir medya ortamı sunmaktadır. Bu da insanları medyayla daha iç içe bir hayata zorlamaktadır. (…)

Yeles Karaman, 2024, s.1-136.

Görsel 6.15

İletişim alanında yaşanan gelişmelerle yüksek hızda veri akışını gerçekleştirecek kablosuz telefon teknolojisi, 5G aşamasına ulaşmıştır (Görsel 6.16). GSM teknolojisi ve akıllı telefon kameraları kullanıcılara her an görüntülü ulaşma ve veri aktarımı imkânlarını sağlamaktadır. Genel ağ ile milyonlarca mesaj sınırları aşarak kitlelere ulaştırılabilmektedir. Bilgiye ulaşımın kolaylaşması, aktarılması ve yeniden şekillendirilmesi sürecinde genel ağ teknolojisi hayatımızı kolaylaştırmaktadır. Genel ağ duygu, düşünce ve mesaj aktarımını hızlandırmaktadır. Böylece yaşam tarzları ve değerler yayılarak kültürel etkileşim gerçekleşmektedir.

Görsel 6.16

Farklı kültürleri tanımanın bizlere ne gibi katkıları olabilir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Günümüzde genel ağın popülerliğini ve kullanma sürekliliğini sağlayan kaynaklardan biri sosyal medyadır. Sosyal medya; çevrim içi platformlar üzerinden faaliyetlerin yürütüldüğü, bireyler ve kurumların bilgi ve iletişim amaçlı kullandıkları dijital medya araçlarından oluşan yeni nesil medya alanı olarak tanımlanmaktadır.

Sosyal medya uygulamaları günümüzün en önemli iletişim araçlarından biri hâline gelmiştir (Görsel 6.17). Kullanıcılar sosyal medyada iletişim kurarak veya paylaşımda bulunarak yeni sosyalleşme alanları oluşturmaktadır. Bu uygulamalar farklı kültürlere dâhil olan kişileri bir araya getirerek insanların iletişim kurmalarını kolaylaştırmakta ve kişiler arası iletişimi artırmaktadır. Bu durum bireylerin ve dolayısıyla toplumların birbirlerinden daha fazla etkilenmelerine sebep olmaktadır. Böylece kültürel bir etkileşim gerçekleşmektedir.

Görsel 6.17

Sosyal medya sayesinde dünyanın diğer ucunda neler olup bittiğini saniyesinde öğrenebilmekteyiz. Bu uygulamalar ile öğrenciler, öğretmen ve arkadaşlarıyla kolayca iletişime geçebilmektedir. Özellikle gençler sosyal medyada kendilerini daha rahat ifade etmektedir. Sosyal medya, yardımlaşma duygusunu da geliştirmektedir. Örneğin acil kana ihtiyacı olan kişiler sosyal medya sayesinde hızlıca amacına ulaşabilmektedir.

Sosyal medyanın kullanıcılarına birçok faydası olduğu gibi zararları da bulunmaktadır. Sosyal medyada kandırılma ve dolandırılma olayları yaşanabilirken yanlış bilgilerin hızla yayılması bilgi kirliliğine neden olmaktadır. Özellikle gençler, takip ettikleri kişilere özenerek onların zevklerine göre yaşama çabasına girebilir ve popüler olma isteği nedeniyle kişisel gelişimlerine zarar verebilir. Gününün büyük bir kısmını sosyal medyada geçiren bireyler hem ailelerinden hem de sosyal çevresinden uzaklaşabilmektedir.

Sosyal medyanın olumsuzluklarından korunmak için bireysel olarak neler yapabiliriz? Açıklayınız.

Günümüzde birçok kullanıcının sosyal medya hesabı bulunmaktadır. Bu durum, insanlar arasındaki etkileşimi artırarak popüler kültürün oluşması ve aktarılmasını sağlamaktadır. Popüler kültür, insanların çoğu tarafından benimsenen ya da insanlar arasında yayılan gelip geçici gündelik bir hayat kültürüdür. Günlük yaşantımızı etkileyen popüler kültür; müzikten yeme-içmeye, giyimden spora kadar birçok faaliyetimizi etkilemektedir. Bu durum kültürel farklılıkların azalıp benzerliklerin artmasına neden olmaktadır. Popüler kültür insanlar üzerinde yönlendirici bir etkiye de sahip olabilmektedir. Örneğin "Selfie Hareketi" (özçekim) sosyal medya kullanıcıları arasında hızlı bir şekilde yayılma imkânı bulmuş ve dünyada popüler kültür etkinliği hâline gelmiştir (Görsel 6.18).

Görsel 6.18

İncelediğiniz kaynaklardan yararlanarak iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin kültürel etkileşim ve değişimdeki rolünü nedenleriyle birlikte açıklayınız.

İletişimin hızı

Görsel 6.19

Ulaşım ve iletişim araçlarında yaşanan gelişmelerin kültürler üzerinde yarattığı bazı etkiler bulunmaktadır. Kültürler arası etkileşimler neticesinde kültürler zamanla değişmekte ve farklılaşmaktadır. Örneğin Türk kültüründe gençler, dünyada tanınan markaların ürünlerini tercih etmekte veya zincir restoranlarda yemek yemeyi seçmektedir. Halay yerine düğünlerde dans etme geleneği yaygınlaşmış, müzikte kullanılan enstrümanlar değişiklik göstermeye başlamıştır (Görsel 6.19) . Millî müzik türleri ise Batı müziğinin etkisinde kalmıştır. Günlük yaşamda insanların kullandığı yabancı kelime sayısında artış gözlemlenmektedir. Bu ve buna benzer durumlar millî kültürümüzü olumsuz yönde etkilemektedir.

Hamburger dünyanın dört bir yanında tercih edilmekte ya da Türk döneri sınırlarımız ötesinde pek çok ülkede tüketilmektedir. Ülkemiz küresel kültürden etkilenirken iletişim araçlarıyla bütün dünyaya kültür ihraç edilebileceğini de son yıllarda dünyanın birçok yerine ulaşabilen Türk dizileriyle göstermektedir. Ancak Türk kültürünün tanıtılmasında ülkemizin kültürel mirasına, değerlerine, aile ve toplum yapısına uygun tercihlerde bulunulması gerekmektedir.

Türk kültürünü tanıtmak için ne gibi çalışmalar yapabiliriz? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Görsel 6.20

Almanya Cumhurbaşkanı, İstanbul'da

"...Almanya Cumhurbaşkanı, döner keserek davetlilere ikram etti (Görsel 6.20). Almanya Cumhurbaşkanı, Alman Millî Futbol Takımı'nın favori yiyecekleri arasında yer alan dönerin, Almanya'nın ulusal yemeği hâline geldiğini belirtti. Hiçbir hazır yemek Almanya'da Türk kültürünün millî bir değeri olan dönerden daha çok satılmıyor, daha çok yenmiyor hatta daha çok ihraç edilmiyor diyerek sözlerini sonlandırdı…"

(Genel ağdan alınmıştır.)

Dünya milletlerinin ekonomi, siyaset ve iletişim bakımlarından birbirine yaklaşması ve giderek bir bütün olmaya başlaması **küreselleşme** olarak ifade edilmektedir. Bu durum, iletişim çağının kaçınılmaz bir süreci olarak kültürel etkileşimi ve değişimi sürekli hâle getirmektedir.

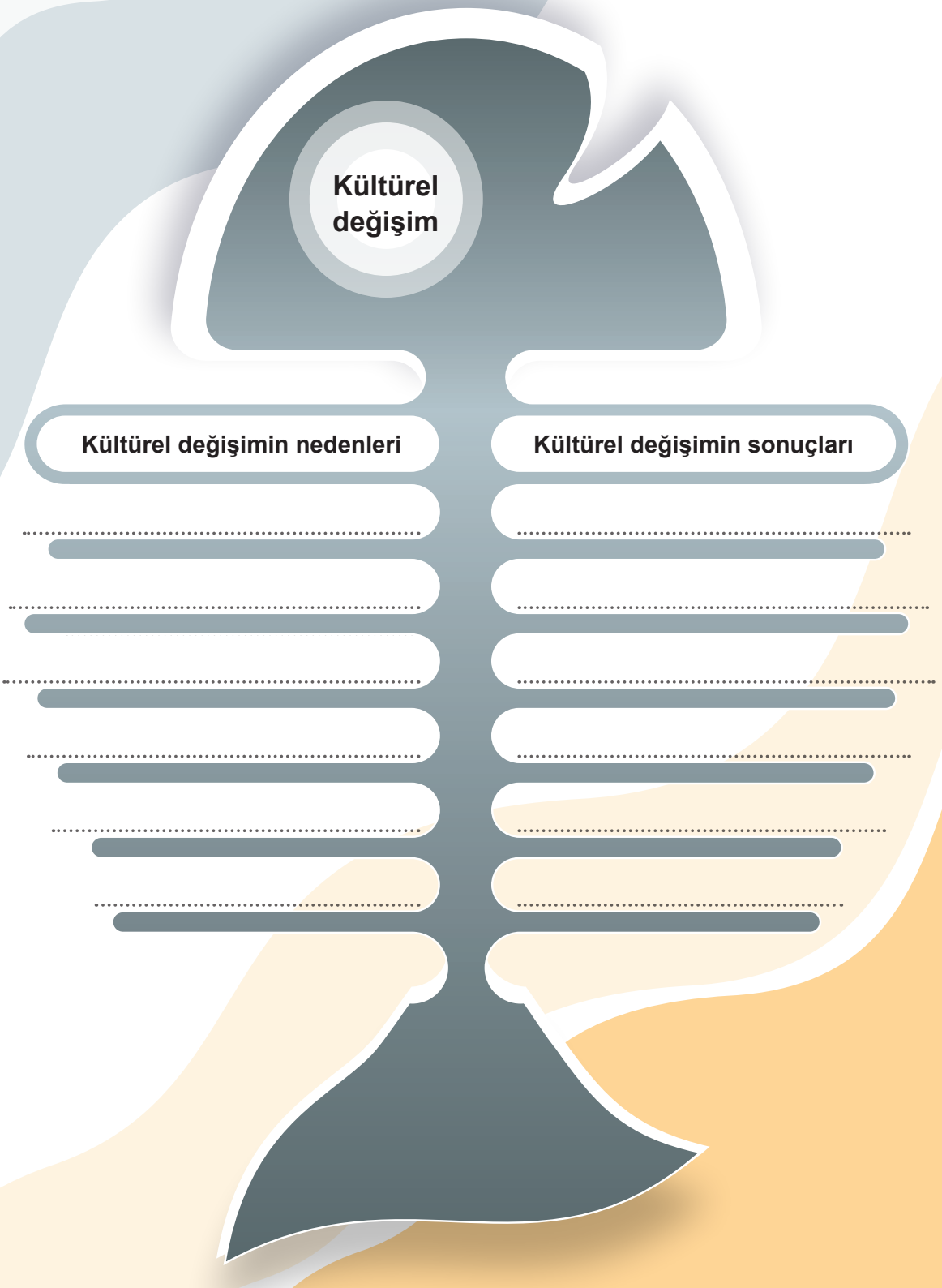
Kaynak 5

(…) Dünya, ulaşım ve iletişim araçları sayesinde coğrafi mesafe bakımından zaman ve mekan anlamında küçülmüş; insanlar, devletler ve kültürler arası ilişkiler dünya ölçeğinde giderek yoğunlaşmıştır. Başka bir deyişle, eskiden, ancak makul mesafedeki insanlarla bireysel ilişki kurulabilirken, günümüzde zaman ve mekan kavramı aşılarak, McLuhan'ın (Mek Luuhan), dünyanın "küresel köy"e dönüştüğü söylemi çerçevesinde; kıtalararası mekanlardaki toplumlarla bile sosyal, ekonomik ve kültürel ilişki kurulabilir hâle gelmiştir. (…)

Mahiroğulları, 2005, s.1278.

Teknolojik gelişmelerin bir sonucu olan kültürel değişimin nedenlerinin ve sonuçlarının neler olabileceğini tartışınız.

Tartışmada ulaştığınız bilgilere göre aşağıdaki balık kılçığını tamamlayınız.

Görsel 6.21

Görsel 6.22

Ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin kültürel değişimdeki etkisiyle ilgili verilen örnekleri inceleyiniz.

Örnek Durum 1

Merkezi İngiltere'de bulunan bir şirketin Berlin'deki bürosunda çalışan bir İngiliz, işini bitirdikten sonra evine döndü. İngiltere'de yaşayan ailesiyle telefonda konuşurken zaman zaman Almanca kelimeler kullandığını fark etti ve bu duruma çok şaşırdı. Akşam yemeğinde; Yeni Zelanda pirzolası, Kaliforniya havucu, Meksika balı ve Fransız peynirinden (Görsel 6.22) oluşan bir menüyle karnını doyurdu. Farklı kültürlere ait yiyecekler tüketmesi ve Almanca kelimeler kullanması, onu derin düşüncelere sevk etti. Acaba kendi kültüründen uzaklaşıyor muydu?

Örnek Durum 2

Bugün modern kent hayatı içinde sıradan bir bireyin sabah uyandığı andan itibaren gün boyunca neler yaptığını mercek altına alacak olursak ortaya çıkan tablo bizi pek de şaşırtmayacaktır. Güne akıllı telefon ya da akıllı saatlerin alarmıyla başlamak, mobil uygulamalarla hava durumunu kontrol etmek, en kısa yol güzergâhını ya da en yakın bankamatiği bulmak, trafik durumunu öğrenmek günlük hayatın bir parçası hâline geldi. Kredi kartıyla alışveriş yapmak, mobil uygulamalardan taksi çağırmak, çevrim içi platformlar üzerinden eğitim almak dijital yaşamın birer yansımasıdır. Boş zamanlarını sesli içerikler dinleyerek ya da dijital oyunlar oynayarak değerlendiren bireyler, tek tıkla yemek siparişi vermeyi de dijital teknolojiler sayesinde gerçekleştirmektedir.

Ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin kültürel değişim üzerindeki etkilerine, günlük yaşamınızdan ve yakın çevrenizden örnekler veriniz.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Hayatımız teknoloji

Ulaşım ve iletişim araçlarında yaşanan teknolojik gelişmelere bağlı olarak kültürel etkileşimler yaşanmaktadır. Bu etkileşimler millî kültürleri olumsuz şekilde de etkilemektedir. Örneğin dükkânların tabelalarında kullandıkları dilin yabancı dillerden etkilenmesi, kültürel etkileşimlerin yarattığı olumsuz durumlardan biridir. Duyarlı ve vatansever bireyler olarak bu etkileşimlerin yaratacağı olumsuzluklara karşı millî kültürümüzü korumalıyız. Bunu dilimize, tarihimize, gelenek göreneklerimize ve kültürel değerlerimize sahip çıkarak başarabiliriz. Türkçenin bozulmasına müsaade etmemeli, kültürel değerlerimizi öğrenmeli ve bu değerlere günlük hayatınızda yer vermeliyiz. Farklı kültürel unsurları olduğu gibi kabul etmemeli, millî kültürümüze uygun hâle getirmeliyiz. Millet olarak varlığımızı sürdürebilmenin yolunun kültürel değerlerimizi gelecek kuşaklara aktarmaktan geçtiğini unutmamalıyız.

? **Kültürün korunması neden önemlidir? Kültürün korunmasında duyarlı ve vatansever bireylerin sorumlulukları neler olabilir?**

Ulaşım ve iletişim teknolojilerinin kültür üzerindeki olumsuz etkileri nasıl azaltılabilir ve kültürün devamlılığı nasıl sağlanabilir?

Fikirlerinizi verilen zihin haritasına yazınız.

Ulaşım ve iletişim teknolojilerinin gelişmesinin millî kültürümüze etkileri

KÜLTÜR

Kültür korunmalıdır

Çünkü .....

.....

.....

.....

.....

.....

Ulaşım teknolojilerinin kültürümüze olumsuz etkilerini azaltma yolları

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Kültürün devamlılığını sağlama yollarımız

.....

.....

.....

.....

.....

.....

İletişim teknolojilerinin kültürümüze olumsuz etkilerini azaltma yolları

.....

.....

.....

.....

.....

.....

UYGULAYALIM

ETKİNLİK

Adı : Kültürel Değişimde Ulaşım ve İletişim
Amacı: Kültürel değişimi belirleyebilme
Beceri: Yapılandırma
Süre : 1 ders saati

Yönerge:

- Ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ile çevrim içi platformların yaygınlaşmasının kültürel değişim üzerindeki etkilerini örnekteki gibi bilgi görseli üzerinde belirtiniz.

Ulaşım ve iletişim teknolojileri ile çevrim içi platformlarda yaşanan gelişmelerin yemek kültüründen günlük hayata kadar pek çok etkileri bulunmaktadır. Örneğin yoğurt dünyaca bilinen bir Türk yiyeceğidir.

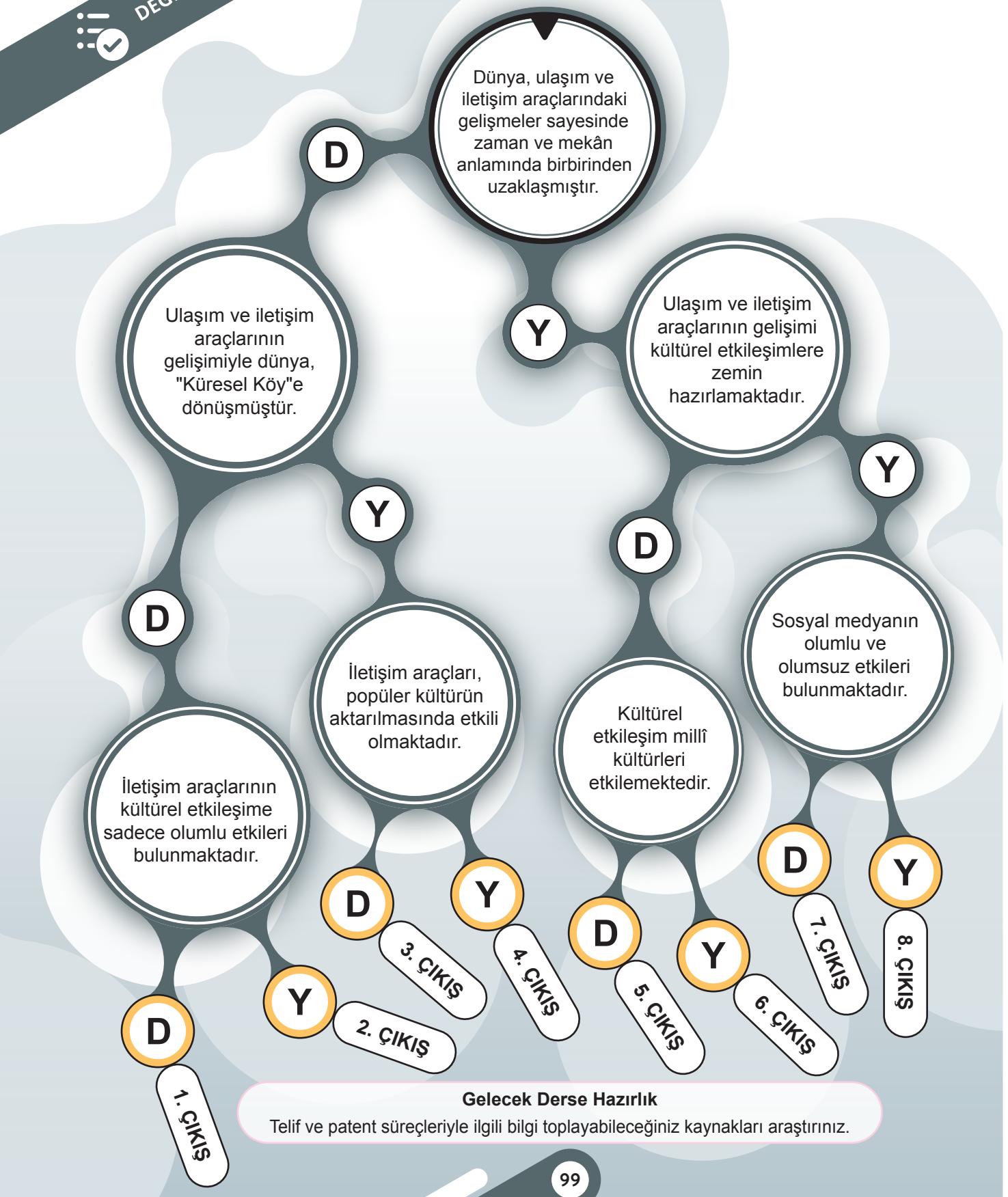
Ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ile çevrim içi platformların yaygınlaşmasının kültürel değişime etkileridir.

- **Yemek Kültürüne**
- **Günlük Hayata**
- **Eğitim Öğretime**
- **Dil Yapısına**
- **Ekonomik Faaliyetlere**

Görsel 6.23

DEĞERLENDİRELİM

Şemadaki ifadelerden bazıları doğru, bazıları yanlıştır. En üstteki ifadeden başlayıp, verdiğiniz cevapları takip ederek doğru çıkışa ulaşınız.

Gelecek Derse Hazırlık

Telif ve patent süreçleriyle ilgili bilgi toplayabileceğiniz kaynakları araştırınız.

DÜŞÜNELİM

TELİF VE PATENT SÜRECİ

İcat, buluş, ürün, üretim, hak ve sorumluluk kavramlarını tanımlayınız. Aşağıda bir bölümü verilen hikâyeyi bu kavramları kullanarak tamamlayınız ve soruları cevaplayınız.

Görsel 6.24

Genç bir mühendis olan Filiz (Görsel 6.24), doğup büyüdüğü topraklara geri dönmüştü. Köyleri, su kaynaklarının hızla tükenmesi sebebiyle kuraklık tehdidiyle karşı karşıyaydı. Her geçen gün tarlalar daha fazla susuz kalıyor, insanlar kullanacak su bulabilme konusunda sıkıntı yaşıyor ve köy halkı giderek umutsuzluğa kapılıyordu. Filiz, bu zor şartlar altında köyünün geleceği için endişeleniyor ve köyünün yaşadığı su sıkıntısını giderebilmek için çözüm yolları düşünüyordu. Birden aklına köylerinin su sorununu çözebilecek bir mühendislik projesi geldi. Bu düşünce ile Filiz, hemen harekete geçmeye karar verdi.

(Bu metin, kitap yazarları tarafından bu kitap için yazılmıştır.)

Günlük hayatta karşılaştığınız bir sorunu belirleyiniz ve bu sorunu çözmek için nasıl bir ürün icat edebileceğinizi açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

İcadınızın size ait olduğunu nasıl belgeleyebilirsiniz?

Buluş sahibinin haklarının korunması neden önemli olabilir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

KEŞFEDELİM

Görsel 6.25

Asım Bey (Görsel 6.25), yıllardır zihninde dolaşan hikâyeleri kelimelere dökmekle meşguldü. Kalemi eline aldığı anda hayal gücüyle baş başa kalır ve tüm düşüncelerinden uzaklaşırdı. Pencerenin dışında gece sessizdi yalnızca arada bir esen rüzgârın dallarda çıkardığı hafif hışırtı duyuluyordu. Asım Bey bu sessizlikte zamanın akışını unutur, hikâyelerinin içinde kaybolurdu. Tutkuyla bağlı olduğu hikâye yazma süreci, son zamanlarda kafasında oluşan büyük bir soruyla kesintiye uğruyordu : "Eserlerimi nasıl koruyabilirim?"

Asım Bey bir gece boyunca süren yazı seansının ardından masasının üzerinde biriken sayfalara baktı. Hayat verdiği karakterler ve oluşturduğu hikâyeler, yıllardır içinde büyüttüğü fikirlerden doğmuştu. Ancak birkaç hafta önce yaşadığı bir olay, yazarlık tutkusunu sorgulamasına neden olmuştu.

O gün yerel bir yayınevine yeni hikâye dosyasını teslim etmişti. Bir hafta sonra bir arkadaşından gelen telefonla sarsılmıştı. Hikâyesindeki karakterlerin ve olay örgüsünün genel ağ üzerinde bir başka yazarın yayınladığı bir hikâyeyle birebir örtüştüğünü öğrenmişti. Oysa Asım Bey, o yazarın adını bile duymamıştı.

Hemen yayınevine ulaşıp olayın peşine düştü. Araştırmaları sonucunda hikâyesinin bir taslağının o yayınevine bağlı bir editörün dosyasından sızdırıldığını öğrendi. Bir başka kişi Asım Bey'ın hikâyesini kendi eseriymiş gibi yayınlamıştı. Asım Bey'in içi öfkeyle doldu. Bir yazar olarak en büyük korkularından biri gerçekleşmişti: fikrinin çalınması. Bu olayla fikrî mülkiyet hakları hakkında hiçbir şey bilmediğini de fark etti.

Asım Bey, fikrî mülkiyet hakları ile ilgili bir araştırma yapmaya karar verdi. Öğrendiği bilgiler doğrultusunda avukatı Sırma Hanım ile bir görüşme gerçekleştirdi. Sırma Hanım, Asım Bey'e yazdığı eseri izinsiz çoğaltan kişi veya kuruma dava açabileceğini söyledi. Asım Bey, yaşadığı haksızlık karşısında hakkını hukuki yollarla aramaya karar vererek avukatına sorumlular hakkında dava açması için yetki verdi.

(Bu metin, kitap yazarları tarafından bu kitap için yazılmıştır.)

Asım Bey, fikrî mülkiyet haklarını araştırmaya nasıl karar vermiştir ve yaşadığı haksızlık sonrasında hangi önlemleri almıştır?

Hikâye veya roman yazmak ya da şarkı bestelemek gibi bir idealiniz olsaydı hangi türde eserler oluşturmayı tercih ederdiniz?

Oluşturduğunuz bu eserlerin fikrî mülkiyet haklarını nasıl koruyacağınız hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? Açıklayınız.

ÖĞRENELİM

Bir fikir veya sanat eserini özgün bir biçimde oluşturan kişinin bu eserden doğan tüm haklarına **telif hakkı** denir. Telif hakkının ne olduğu, nasıl kullanılacağı, kimlerin kullanacağı ve hak ihlallerine karşı ne gibi yaptırımlar uygulanacağı gibi bilgiler Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda yer almaktadır.

Telif süreçleriyle ilgili araştırıp bulduğunuz ve bilgi toplamada kullanabileceğiniz yazılı, görsel ya da dijital kaynakları yazınız.

.....

.....

Bu kaynaklardan elde ettiğiniz bilgilere göre aşağıdaki soruları cevaplayınız:

Telif hakkı ile eser sahibine tanınan maddi ve manevi haklar nelerdir?	Telif hakkı neden gereklidir ve eser sahibi telif hakkından kaç yıl yararlanabilir?	Bir fikir ve sanat ürününün eser olarak kabul edilip koruma altına alınabilmesi için hangi özelliklere sahip olması gerekir?
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

Telif hakkı ile koruma altına alınabilecek eser çeşitleri nelerdir?	Telif hakkından yararlanabilmek için esere tescil belgesi almak gerekli midir?	Telif hakkı ihlali durumunda başvurulacak kurumlar hangileridir?
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

Buluşun izinsiz olarak üretilmesini, satılmasını, kullanılmasını veya ithal edilmesini engellemek amacıyla buluş sahibine tanınan haklara **patent hakkı** denir. Patentin ne olduğu, nasıl kullanılacağı, kimlerin kullanacağı ve hak ihlallerine karşı ne gibi yaptırımlar uygulanacağı gibi bilgiler Sınai Mülkiyet Kanunu'nda yer almaktadır.

Patent süreçleriyle ilgili araştırıp bulduğunuz ve bilgi toplamada kullanabileceğiniz yazılı, görsel ya da dijital kaynakları yazınız.

.....

.....

Bu kaynaklardan elde ettiğiniz bilgilere göre aşağıdaki soruları cevaplayınız:

Bir buluşa patent alınabilmesi için buluşun hangi kriterlere sahip olması gerekir?	Bir buluşa ne zaman patent başvurusunda bulunulmalıdır?	Patent başvurusu nereye ve nasıl yapılır?
Patent başvurusu için gerekli belgeler nelerdir?	Patent koruma süresi ne kadardır ve patent için yıllık ücret ödeme zorunluluğu var mıdır?	Patent hakkının ihlali durumunda ne yapılmalıdır?

T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına bağlı Türk Patent ve Marka Kurumu, ülkemizde patent tescili ile patent haklarının korunmasından sorumlu kurumdur. Bu kurum ve kurumun faaliyetleri hakkında aşağıdaki kaynak ve haberi inceleyiniz.

Görsel 6.26

Türk Patent ve Marka Kurumu

- Buluşların kullanımını takip eder, yeni teknolojilerin değerlendirilmesi ile teknoloji transferinin yönlendirilmesi ve arşivlenmesi işlemlerini yapar.
- Patent hakları alanında uluslararası kuruluşlar ve yabancı ülkelerle ilişkileri yürütür, iş birliğinde bulunur.
- Yurt içi ve yurt dışında teknoloji ve araştırma- geliştirme ile ilgili bilgi bankalarıyla, kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapar. Elde edilen bilgilerle doküman merkezleri kurar, bu bilgileri kamunun istifadesine sunar.
- Patent hakları ile ilgili olarak yayınlar yapar.
- Patent hakları konularında kişi ve kuruluşların bilgilendirilmesi ve yönlendirilmesi için gerekli çalışmaları yapar.
- Ülkemizin kalkınması ve sanayi üretiminin artması amacıyla girişimcileri buluş yapmaya ve patent almaya teşvik eder.

Görsel 6.26'da bu faaliyetlerden birine yer verilmiştir.

Görsel 6.27

TÜRKPATENT'e (Türk Patent ve Marka Kurumu) 6 ayda 7 bine yakın başvuru yapıldı

"...Türk Patent ve Marka Kurumuna (TÜRKPATENT) yılın ilk 6 ayında 6 bin 957 patent başvurusu yapıldı. TÜRKPATENT verilerinden yapılan derlemeye göre haziranda toplam patent başvurusu geçen yılın aynı ayına göre %3,1 oranında arttı..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Türk Patent ve Marka Kurumunun hizmetleri

Aşağıdaki soruları beyin fırtınası yaparak tartışınız.

Türk Patent ve Marka Kurumu, başta gençler olmak üzere Türk girişimcileri patent almaya neden teşvik ediyor olabilir?

Telif ve patent süreçleri, ülkemiz ve ekonomimiz açısından ne gibi bir öneme sahiptir?

Telif ve patent haklarına uymanın ve bu hakların kanunlarımızca koruma altına alınmasının ülkemize ve bireylere ne gibi katkıları vardır?

Telif süreci ile ilgili verilen yazılı, görsel ve dijital kaynakları inceleyiniz.

Telif hakkı, eser sahiplerinin haklarını başkalarının izinsiz kullanımına karşı korur ve eser sahiplerine özel haklar tanır. Bu hakkı düzenleyen Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun bazı maddeleri şunlardır:

Kaynak 1

Madde 8 : Bir eserin sahibi, onu meydana getirendir.

Madde 14 : Bir eserin umuma (kamuya) arz edilip edilmemesini, yayımlanma zamanını ve tarzını münhasıran (özel olarak) eser sahibi tayin eder.

Madde 15 : Eseri, sahibinin adı veya müstear (takma) adı ile yahut adsız olarak umuma arz etme veya yayımlama hususunda karar vermek salahiyeti (yetkisi) münhasıran eser sahibine aittir.

Madde 16 : Eser sahibinin izni olmadıkça eserde veyahut eser sahibinin adında kısaltmalar, ekleme ve başka değiştirmeler yapılamaz.

Madde 21 : Bir eserden, onu işlemek suretiyle faydalanma hakkı münhasıran eser sahibine aittir.

Madde 23 : Bir eserin aslını veya çoğaltılmış nüshalarını kiralamak, ödünç vermek, satışa çıkarmak veya diğer yollarla dağıtmak hakkı münhasıran eser sahibine aittir.

mevzuat.gov.tr

Kanuna göre bir fikir ve sanat ürününün eser olarak kabul edilip koruma altına alınabilmesi için eserin fikrî bir çabanın ürünü olması, bir ürün olarak ortaya konması (alenileşmesi) ve eser sayılan türler arasında olması gerekmektedir. Kanuna göre eser çeşitleri şunlardır:

Musiki eserler

İlim ve edebiyat eserleri

Güzel sanat eserleri

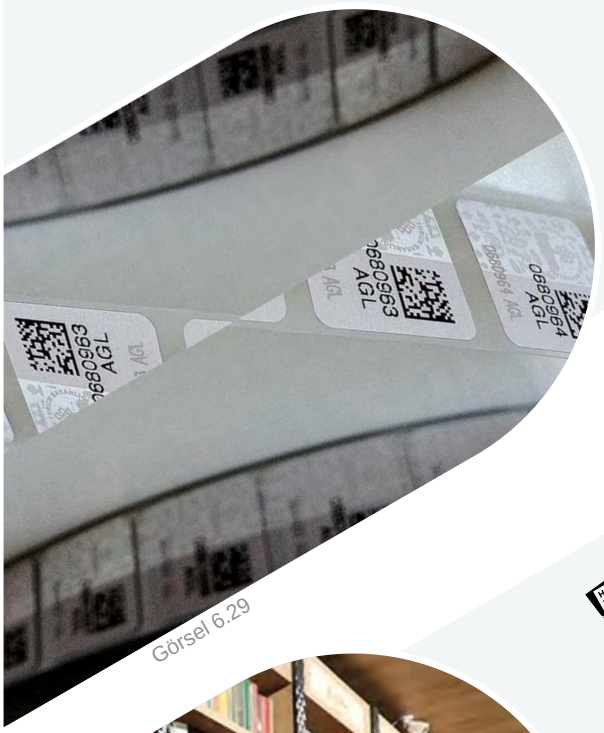
Sinema eserleri

Derleme eserler

Görsel 6.28

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu kapsamında korunan eserler, eserin oluşturulduğu andan başlayan doğal bir korumadan yararlanır. Eserin herhangi bir kuruma kayıt (tescil) ettirilmesine ya da onaylattırılmasına gerek yoktur. Ancak sinema ve müzik eserleri ile bilgisayar oyunları gibi eserler zorunlu kayıt tesciline sahiptir. Eser üzerindeki hakların korunması ve özellikle hak sahipliklerinin belirlenmesinde ispat kolaylığı sağlanması amacıyla bazı işlemlerin yapılması mümkündür. İsteğe bağlı tescil işlemi T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Telif Hakları Genel Müdürlüğüne şahsen ya da posta yolu ile başvurularak yapılır. İstenilen belgelerin eksiksiz olması durumunda başvuru sahibine de yapılan işleme ilişkin olarak kayıt-tescil belgesi düzenlenerek verilir. Ayrıca eser sahibi notere başvurarak eserin kendisine ait olduğunu belgelendirebilir. Eserin telif hakkını koruma süresi, eser sahibinin hayatını kaybetmesinden itibaren 70 yıl daha devam etmektedir.

Görsel 6.29

Telif hakkı, eserlerde "©" sembolü ile gösterilir. Zorunlu kayıt tescile tabi kitap, sinema ve müzik eserleri ile bilgisayar oyunlarına T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığınca bandrol verilir (Görsel 6.29). Bandrol bulunmayan ürünler "korsan eser" olarak adlandırılır ve bunlar telif haklarına aykırı olarak basılan eserlerdir. Telif haklarının korunması ve emeğe saygı gereği bu eserleri alırken bandrol olup olmadığına dikkat etmeliyiz.

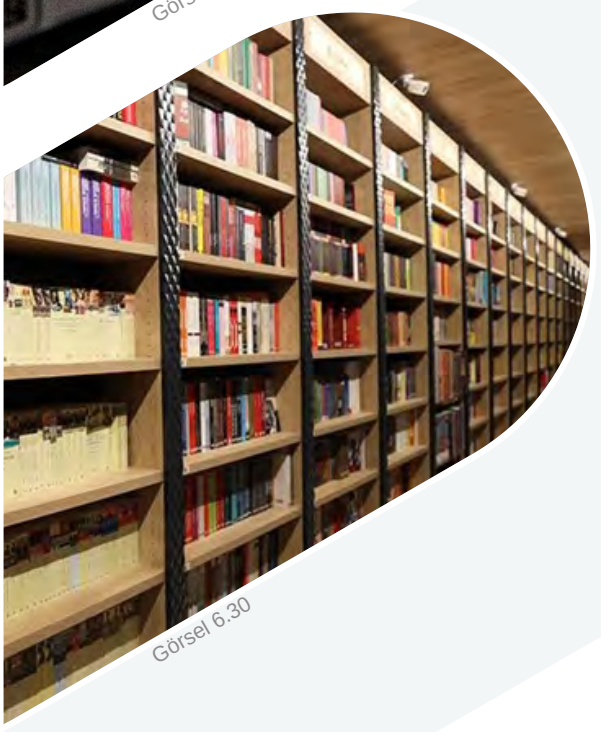
Eser sahipleri telif haklarının ihlali durumunda yetkili mahkemelere başvuru yapabilirler. Ülkemizde telif haklarının denetiminden Emniyet Genel Müdürlüğü sorumludur. Vatandaşların haklarını korumak için emniyet yetkilileri düzenli olarak denetim gerçekleştirirler. Aşağıdaki genel ağ haberinde bu duruma örnek verilmiştir:

Geçen yılın bandrol tescil ve korsanla mücadele istatistikleri açıklandı

"...Kültür ve Turizm Bakanlığının bandrol tescil ve korsanla mücadele istatistiklerine göre 2022 yılında en çok eğitim kategorisinde bandrol satışı yapıldı, kişi başına düşen fiziki kitap sayısı yaklaşık yüzde 5 arttı. İstatistiklere göre yayın bandrolü satışı, 2022 yılında 380 milyon 296 bin 402 olarak gerçekleşti.

Emniyet Genel Müdürlüğü Güvenlik Daire Başkanlığından alınan verilere göre korsanla mücadele kapsamında tüm illerde "il denetim komisyonlarınca" 2022 yılında 1.163 denetim gerçekleştirildi. Denetimlerde 626 bin 859 materyal bulundu..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 6.30

Telif hakları hakkında daha fazla bilgi

Patent süreci ile ilgili verilen yazılı, görsel ve dijital kaynakları inceleyiniz.

Patent hakkı, buluş yapanların haklarını korur ve buluş sahiplerine özel haklar tanır. Bu hakkı düzenleyen Sınai Mülkiyet Kanunu'nun bazı maddeleri şunlardır:

Kaynak 2

Madde 1 : Bu Kanunun amacı; marka, coğrafi işaret, tasarım, patent, faydalı model ile geleneksel ürün adlarına ilişkin hakların korunması ve bu suretle teknolojik, ekonomik ve sosyal ilerlemenin gerçekleştirilmesine katkı sağlamaktır.

Madde 82 : Teknolojinin her alanındaki buluşlara yeni olması, buluş basamağı içermesi ve sanayiye uygulanabilir olması şartıyla patent verilir.

Madde 85 : Patent sahibi, buluşun yeri, teknoloji alanı ve ürünlerin ithal veya yerli üretim olup olmadığı konusunda herhangi bir ayrım yapmaksızın patent hakkından yararlanır.

Patent sahibinin, izinsiz olarak yapılması hâlinde aşağıda belirtilen fiillerin önlenmesini talep etme hakkı vardır.

Patent konusu ürünün üretilmesi, satılması, kullanılması, ithal edilmesi veya bu amaçlar için kişisel ihtiyaçtan başka herhangi bir nedenle elde bulundurulması.

mevzuat.gov.tr

Görsel 6.31

Türkiye'de patent almak için yetkili tek kurum Türk Patent ve Marka Kurumudur. Bu kurum, uygun gördüğü başvurulara patent belgesi vermektedir (Görsel 6.31). Patent başvurusu çevrim içi olarak turkpatent.gov.tr adresi üzerinden yapılmalıdır.

Patent sürecinde dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Patenti zamanında almak ve süreç içerisinde gerekli belgeleri hazırlamak bu hususların başında gelmektedir. Patenti olan ürünlerde "®" veya "TM" sembolü bulunmaktadır.

Patent başvurusuna kadar buluşunuzu gizli tutmalısınız. Ürününüzün gelişimini tamamlaması ve pazarın ürün için hazır olması durumunda gecikmeden patent başvurusunun yapılması uygundur. Ancak şunu unutmamak gerekir:

Ürünün tam olarak geliştirilememiş olması ya da ürün için pazarın henüz hazır olmaması durumunda ürün karşılığını bulamayacaktır. Yine aynı şekilde patent için hazır bir ürünün patent başvurusunun gecikmesi durumunda da aynı fikirlerin başkaları tarafından patent başvurusunda bulunulması riski her zaman vardır.

Patent süresi başvuru tarihinden itibaren 20 yıldır. Patent hakkının ihlali durumunda buluş sahibi yetkili mahkemelere başvuruda bulunmalıdır.

Bir ürün veya fikrin telif ve patent süreçleriyle ilgili ulaştığınız bilgileri kitabınızdaki bilgilerle karşılaştırınız. Ulaştığınız kaynaklardaki bilgilerin doğruluğunu tartışınız.

Patent süreci hakkında daha fazla bilgi

UYGULAYALIM

PERFORMANS GÖREVİ

Adı : Rapor hazırlama

Amacı : Telif ve patent süreçlerini yansıtan bir rapor hazırlama ve sunma

Beceri : Bilgi toplayabilme

Süre : 1 ders saati

Yönerge:

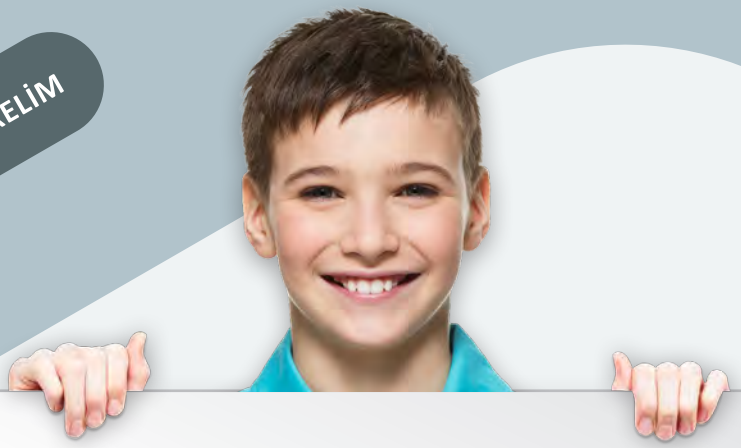
- Öğretmeninizin rehberliğinde sınıf mevcuduna göre beş ya da altı grup oluşturunuz.
- Grubunuzla beraber bir fikrî eser ya da buluş belirleyiniz.
- Belirlediğiniz bir fikrî eser ise telif hakkını kullanma süreciyle ilgili bir rapor hazırlayınız.
- Belirlediğiniz eser bir buluş ise patent alma süreciyle ilgili rapor hazırlayınız.
- Hazırladığınız raporları sınıf arkadaşlarınıza sununuz.
- Raporlarınız derecelendirme ölçeği ile sunumlarınız ise kontrol listesi ile değerlendirilecektir.

RAPOR

Derecelendirme ölçeği

Kontrol listesi

DEĞERLENDİRELİM

Görsel 6.32

Telif ve patent hakları ile ilgili karışık olarak verilen ifadeleri haklarla eşleştiriniz. (Cümlenin numarasını ilişkili olduğu hakkın yazılı olduğu kutuya yazınız.)

1. Bir fikir veya sanat eserini özgün bir biçimde oluşturan kişinin, bu eserden doğan tüm haklarıdır.
2. Bu haktan yararlanma süresi başvuru tarihinden itibaren 20 yıldır.
3. Bu hakkın ne olduğu, nasıl ve kimler tarafından kullanılacağı ile hak ihlallerine karşı uygulanacak yaptırımlar, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda yer almaktadır.
4. Ülkemizde bu hakkı düzenleyen Sınai Mülkiyet Kanunu bulunmaktadır.
5. Ülkemizde bu hakkın denetiminden Emniyet Genel Müdürlüğü sorumludur.
6. Bu hakkı kullanmak isteyen eser sahibi notere başvurarak eserin kendisine ait olduğunu belgelendirebilir.
7. Buluşun izinsiz olarak üretilmesini, satılmasını, kullanılmasını veya ithal edilmesini engellemek amacıyla buluş sahibine tanınan haklardır.
8. Bu hakkın kullanılabilmesi için eserin herhangi bir kuruma kayıt (tescil) ettirilmesine ya da onaylattırılmasına gerek yoktur.
9. Bu hakkın nasıl kullanılacağı, bu hakkı kimlerin kullanacağı ve hak ihlallerine karşı ne gibi yaptırımlar uygulanacağı gibi bilgiler Sınai Mülkiyet Kanunu'nda yer almaktadır.
10. Musiki eserleri, ilim ve edebiyat eserleri, güzel sanat eserleri, sinema eserleri, derleme eserler bu hak kapsamında korunmaktadır.
11. Bu hakkın kullanıldığı eserlerde "©" sembolü bulunur.
12. Bu hakkın korunma süresi, eser sahibi yaşadığı sürece ve ölümünden itibaren 70 yıldır.
13. Bu haktan yararlanabilmek ve belge alabilmek için buluş sahibi, çevrim içi olarak turkpatent.gov.tr adresi üzerinden başvuru yapmalıdır.

Telif Hakkı

.....

.....

.....

Patent Hakkı

.....

.....

.....

1. Yüzyıllar önce kültürel etkileşim daha çok göç, savaş ve ticaret faaliyetleri ile gerçekleşirdi. Günümüzde ise ulaşım ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle kültürel etkileşim hem kolaylaştı hem de arttı. Medyanın ve hızlanan iletişim araçlarının yaydığı popüler kültür ögeleri, ulusal kültürlerde bazı değişikliklere sebep oldu. Bu durum farklı kültürlerin yaşam tarzlarının ve toplumsal alışkanlıkların iç içe geçmesine neden oldu.

Verilen metinde aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

A) Kültürel etkileşimde daha çok ulaşım araçlarının etkili olduğuna
B) Teknolojik gelişmelerin küreselleşme sürecini hızlandırdığına
C) Kültürel etkileşimin uzun zamandan beri devam ettiğine
D) Ulusal kültürlerde zamanla değişimler yaşandığına

Aşağıda verilen genel ağ haberini okuyunuz. 2 ve 3. soruyu cevaplayınız.

"...Hedeflenen bu geliştirme programıyla Türkiye'de bulunan 300'ü aşkın tasarım merkezine eğitimler verilerek patent sayılarının artırılması ve katma değerli üretimin yükseltilmesi amaçlanıyor.

Programın ilk ayağı, Ankara, Eskişehir, Kütahya, Karabük, Konya ve Sivas'taki tasarım merkezleri temsilcilerinin katılımıyla TÜRKPATENT'te yapıldı. Temsilcilere, sınai mülkiyet haklarının önemi, patent başvuru süreci ve patentin sağladığı haklar konularında eğitimler verildi.

Yaptığı açıklamada TÜRKPATENT başkanı, başarılı firmaların artık sadece ürün ve hizmet üretmekle değil, aynı zamanda yenilikçi ve özgün tasarımlarla da öne çıktığını vurguladı. Söz konusu geliştirme programının yıl içinde İzmir, İstanbul ve Adana'da da uygulanacağını bildirdi..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

2. Üreticilerimizin sahip olduğu patent sayısının artması ülkemize ne gibi katkılar sağlar?

.....

.....

.....

3. Genel ağ haberinde geçen "yenilikçi ve özgün tasarımlar" ifadesi ile anlatılmak istenen kavram aşağıdakilerden hangisidir?

A) Telif
B) Patent
C) Buluş
D) Fikrî eser

4. Ecem Hanım, yazdığı kitabın kendisinden izin alınmadan çoğaltılıp satıldığını öğrenmiştir. Bunun üzerine yetkili birimlere şikâyette bulunmuştur. Emniyet güçleri, şikâyet üzerine şüpheli iş yerlerini denetlemiş ve bandrolü olmayan binlerce kitap ele geçirmiştir. Denetimde kitabı çoğaltan ve satan işletmelere iş yeri kapatma ve para cezası verilmiştir.

Verilen metinde Ecem Hanım'ın hangi hakkı korunmuştur?

A) Patent
B) Telif
C) Sağlık
D) Barınma

Aşağıda verilen genel ağ haberini okuyunuz. 5 ve 6. soruyu cevaplayınız.

"...Türkiye'nin dünyaya açılan kapısı olarak havalimanı olmaktan öte kültür ve sanat mekânı olarak da tasarlanan İstanbul Havalimanı'nda, Anadolu'daki medeniyetleri ve Türk kültürünü anlatan eserlerin yer aldığı bir müze açıldı.

Kültür ve Turizm Bakanı müze açılışında "Anadolu'daki bütün medeniyetleri anlatan eserleri bir araya getirdiğimiz bir müzeyi hayata geçiriyoruz. Türkiye'ye gelen yabancı misafirin 1/3'ü İstanbul Havalimanı'ndan giriş yapıyor. Bu misafirlerin sayısı geçen yıl 15 milyonu bulmuştu. Türkiye'ye getirmeyi başardığımız ama İstanbul'a girmeden başka bir ülkeye transit geçiş yapan 15 milyon misafir daha vardı. Şimdi Türkiye'ye gelip İstanbul'a indikten sonra başka bir ülkeye gidecek misafirlere Türk kültürünü ve Anadolu'yu tanıtarak daha sonra ülkemizi gezmeye ikna etmek için böyle bir projeyi hayata geçiriyoruz." dedi.

Bu durum ……. teknolojisinde yaşanan gelişmelerin kültürel etkileşime etkisine güzel bir örnek olmuştur..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

5. Metinde boş bırakılan alana aşağıdakilerden hangisi yazılmalıdır?

A) Eğitim
B) Üretim
C) İletişim
D) Ulaşım

6. İstanbul Havalimanı'nda açılan müze, kültürel etkileşimin yanında ülkemize ne gibi katkılar sağlayabilir?

.....

.....

.....

Daha fazla örnek soru

Kavram oyunu

SÖZLÜK

A-B-C-Ç

adalet: Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme; bu işi uygulayan, yerine getiren devlet kuruluşları.

adapte: Yeni duruma uyum sağlama, uyarlanmış.

aksesuar: Bir aletin, bir makinenin işlevine katılmayan ancak kendine özgü ayrı bir yararı bulunan alet, araç veya nesne.

asgari: En az, en aşağı, en düşük, en alt; minimum.

asosyal: Sosyal olmayan.

bandrol: Satılan ürünün denetimli olduğunu belirten, devlet tarafından vergisinin alındığını gösteren, satılan şeylerin üzerine yapıştırılan etiket.

D-E-F

dijital: Sayı ile ilgili, sayı temeline dayanan; numerik.

düzen: Belli yöntem, ilke veya yasalara göre kurulmuş olan durum; nizam, sistem.

G-H-I-İ-J

girişimci: Üretim için bir işe girişen, kalkışan kimse; müteşebbis.

ifşa: Gizli bir şeyi açığa çıkarma, ortaya dökme, yayma.

iktisat: İnsanların yaşayabilmek için üretme, ürettiklerini bölüşme biçimlerinin ve bu faaliyetlerden doğan ilişkilerin bütünü.

ilke: Temel düşünce, temel inanç; davranış kuralı.

K-L

kanaat: Bir olay, varlık veya düşünce üzerinde varılan yargı, fikir.

katılım: Katılmak işi; iştirak.

küresel: Dünya ölçüsünde geniş bir bakış açısıyla benimsenen; global.

küreselleşme: Küreselleşmek durumu, globalleşme.

M-N

mahallî idare: Yerel yönetim.

mahremiyet: Bir kişinin veya ailenin özel, başkalarının bilmemesi gereken kişisel alanı ve bilgileri, gizlilik.

maruz: Bir olayın, bir durumun etkisinde veya bir olay veya durumla karşı karşıya bulunan.

millî irade: Milletçe kullanılan ve hiçbir gücün etkileyemeyeceği kuvvet; ulusal irade.

nitelikli: Bir şeyi yapabilme niteliğini ve ustalığını kazanmış olan; vasıflı, muttasıf, kalifiye.

O-Ö-P-R

otantik: Eskiden beri mevcut olan özelliklerini taşıyan; orijinal.

otomasyon: Endüstride, yönetimde ve bilimsel işlerde insan aracılığı olmadan işlerin otomatik olarak yapılması; öz devim.

pasif: Çekingen, durgun.

pazar: Belli bir şeyin satıldığı yer, piyasa.

popüler kültür: Belli bir dönem için geçerli olan, hızlı üretilen ve hızlı tüketilen kültürel ögelerin bütünü.

proje: Değişik alanlarda önceden plan ve programa alınmış, maliyeti hesaplanmış, kurum ve kuruluşların yönetim organları tarafından onaylanmış, kısa ve uzun vadeye bağlanarak özel kurum veya devlet adına gerçekleştirilmesi kabul edilmiş bilimsel çalışma tasarısı.

propaganda: Bir öğreti, düşünce veya inancı başkalarına tanıtmak, benimsetmek ve yaymak amacıyla söz, yazı vb. yollarla gerçekleştirilen çalışma; yaymaca.

protokol: Bir toplantı, oturum, soruşturma sonunda imzalanan belge; diplomatlar arasında yapılan anlaşma tutanağı.

S-Ş

sendika: İşçilerin veya işverenlerin iş, kazanç, toplumsal ve kültürel konular bakımından çıkarlarını korumak ve daha da geliştirmek için aralarında kurdukları birlik.

sermaye: Bir ticaret işinin kurulması, yürütülmesi için gereken anapara ve paraya çevrilebilir malların tamamı.

süreç: Aralarında birlik olan veya belli bir düzen veya zaman içinde tekrarlanan, ilerleyen, gelişen olay ve hareketler dizisi.

T-U-Ü

temsilci: Hak ve görev bakımından birinin veya bir topluluğun adına davranan kimse.

tescil: Herhangi bir şeyi resmî olarak kaydetme, kütüğe geçirme.

teşvik: İsteklendirme, özendirme.

tüzel kişilik: Tüzel kişi olma durumu; hükmi şahsiyet.

tüzük: Herhangi bir kurumun veya kuruluşun tutacağı yolu ve uygulayacağı hükümleri sırasıyla gösteren maddelerin hepsi; nizamname, statü.

V-Y-Z

vergi: Kamu hizmetlerine harcanmak üzere hükûmetin veya yerel yönetimlerin yasalara göre herkesten doğrudan doğruya veya bazı malların fiyatlarının üstüne koyarak dolaylı yoldan topladığı para.

yerel: Belli bir yöre ile ilgili, mahallî, lokal.

ziraat: Bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretilmesi, kalite ve verimlerinin yükseltilmesi, uygun koşullarda korunması, işlenip değerlendirilmesi ve pazarlanması.

AKYOL, T. (2020). Anne Babaların Çocukların Katılım Hakkına Yönelik Görüşleri. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 11(Ek), 331-346.

ARSLAN, F., ÇAĞLAR, L. M., GÜRBIYIK, C. (2017). Kültürel Miras Kapsamında Kaybolmaya Yüz Tutmuş Geleneksel Meslekler: Turgutlu Örneği. *Studies of The Ottoman Domain (Osmanlı Hakimiyet Sahası Çalışmaları)*, *7*(13), 211-247.

ARSLAN, O. (2022). *19. Yüzyılda Çukurova-İstanbul Örneğinde Mesafe Süresinin Dönüşümü (Yayımlanmamış doktora tezi).* Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

ASLANEL, M.N. (1993). *Kamuoyu ve Kamuoyunun Oluşmasında Kitle İletişim Araçlarının Rolü (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi)*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

BAKIŞ, Z. (2024). *Karayolu Ulaşımının Türkiye'de Gelişim Tarihi ve Çevresel Etkilerinin Bilimsel Çalışmalar Işığında Araştırılması (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).* Batman Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

CEYLAN, A., KIRHAN AYDIN, A., (Ed.). (2023). *Toplumsal Değişimin Medyaya Yansımaları.* Ankara: Berikan Yayınevi.

COŞGUN, M. (2012). Popüler Kültür ve Tüketim Toplumu. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi,* 1(1), 837-850.

ÇATLI, M., KESKİN, S. (2021). İnsan Haklarının Değişime Açık Konusu: Dijital Vatandaşlık Kavramı Üzerine Bir İnceleme. *Ombudsman Akademik,* 7(14), 199-229.

DAMLAYICI, Ö., ARSLAN, İ. K. (2024). Dünya ve Türkiye Ekonomisinde Mobilya Sektörü. *Mecmua*, (17), 81-91.

DELİBALTA, M. S. (2023). Türkiye Madencilik Sektöründe Verimlilik ve Ekonomik Katkı Analizi. *Soma Meslek Yüksekokulu Teknik Bilimler Dergisi*, *1*(35), 16-26.

DERNEK, Z. (2006). Cumhuriyet'in Kuruluşundan Günümüze Tarımsal Gelişmeler. *Ziraat Fakültesi Dergisi*, *1*(1), 1-12.

DURMUŞ, G. (2019). *Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek İçin Ortaklık Ağı Politika Belgesi.* Ankara: Uluslararası Çocuk Merkezi.

ERDOĞAN, T., UYANİK, Ş. E. (2020). Babadan Oğula Aktarılan Bir Miras Olarak Ayakkabıcılık Mesleğinde Yaşanan Değişimler: Denizli-Yeşilyuva Örneği. *Journal of Economy Culture and Society*, *61*(1), 207-228.

KALABALIK, H. (2016). *İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

KARADUMAN, N. (2017). Popüler Kültürün Oluşmasında ve Aktarılmasında Sosyal Medyanın Rolü. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *31*(43), 113-133.

KILIÇ, A. Z. (2015). *Katılımcı Okul Uygulamaları: Eğitimciler için El Kitabı.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

KAYIRAN, M., SAYGIN, S. (2019). İzmir İktisat Kongresi. *Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, *3*(5), 27-70.

KOCADAŞ, B. (2005). Kültür ve Medya. *Bilig*, (34), 1-13.

KOÇ, R. (2022). Dijitalleşen Kültür ya da Kültürün Dijitalleşmesi: Dijital Kültür Kavramı. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, *15*(38), 500-513.

KÖMÜRLÜ, E. (2019). 1960'lara Kadar Türkiye'de İlk Üniversitelerin Kuruluşları. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, *2*(1), 50-57.

MAHİROĞULLARI, A. (2005). Küreselleşmenin Kültürel Değerler Üzerine Etkisi. In *Journal of Social Policy Conferences,* 50, 1275-1288.

MEYDAN UYGUR, S., BAYKAN, E. (2007). Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri. *Gazi Üniversitesi Ticaret Ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, 2*, 30-49

ÖLÇEKÇİ, H. (2020). Küreselleşme ve İletişimin Milli Kültürlere Etkileri. *Gazi Türkiyat*, 26, 79-97.

SARIIŞIK, B. E., ÖCALIR, E. V. (2022). Ulaşım Teknolojilerinin Gelişmesiyle Ortaya Çıkan Mekân-Zaman Yakınsaması: Ankara-İstanbul Yolculukları Örneği. *İdealkent*, *13*(36), 428-463.

ŞENER, S. (2021). Sosyal Medyanın Gençlerin Düşünce Ve Değerlerine Etkisi. *Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi,* 5(3), 529-553.

TEZİÇ, E., Anayasa Hukuku, beşinci basım, 1998, 3051

TÜRKER, M. F., ÖZTÜRK, A. (2001). Artvin İli Ekonomisinde Ormancılık Sektörünün Yeri ve Önemi. *Kafkas Üniversitesi Artvin Orman Fakültesi Dergisi,* 1, 1-15.

ULUÇ, G., YARCI, A. (2017). Sosyal Medya Kültürü. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 52, 88-102.

UZUN, H. (2023). *Kamu Yönetiminde Karar Alma ve Kamu Politikası Oluşturma Süreçlerinde Yeni Arayışlar,* Ankara: Gazi Üniversitesi.

YELES KARAMAN, S. (2024). *Yalan Haber Ve Medya Okuryazarlığı: Medya Okuryazarlığının Medya Önyargıları Üzerindeki Etkileri (Yayımlanmamış Doktora Tezi).* Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Kaynakça atıf sistemi, APA 6.0 yazım kuralları ve kaynak gösterme biçimine göre düzenlenmiştir.

Öğrenme alanı örnek soruların cevap anahtarları

Görsel ve genel ağ kaynakçası

25°D
30°D
35°D
40°D
45°D
50°D
40°K
35°K
ROMANYA
Bükreş
Tuna N.
UKRAYNA
RUSYA FEDERASYONU
HAZAR DENİZİ
Sofya
BULGARİSTAN
K A R A D E N İ Z
GÜRCİSTAN
Tiflis
Kura N.
AZERBAYCAN
ERMENİSTAN
Erivan
NAHÇIVAN Ö.C. (AZERBAYCAN)
Aras N.
İRAN
YUNANİSTAN
Edirne
Kırklareli
Tekirdağ
İstanbul
MARMARA DENİZİ
Meriç N.
Gökçeada
Bozcaada
Çanakkale
Bursa
Yalova
Kocaeli
Sakarya
Düzce
Bolu
Bilecik
Sakarya N.
Balıkesir
EGE DENİZİ
Bakırçay N.
Kütahya
Manisa
Gediz N.
İzmir
Küçük Menderes N.
Büyük Menderes N.
Aydın
Denizli
Muğla
Atina
Uşak
Afyonkarahisar
Isparta
Burdur
Antalya
Konya
Eskişehir
Ankara
Çankırı
Karabük
Bartın
Zonguldak
Kastamonu
Sinop
Çorum
Kırıkkale
Kırşehir
Yozgat
Tuz Gölü
Aksaray
Nevşehir
Niğde
Kayseri
Karaman
Mersin
Göksu N.
Adana
Hatay
Asi N.
Samsun
Amasya
Tokat
Yeşilırmak N.
Kızılırmak N.
Ordu
Giresun
Trabzon
Rize
Artvin
Ardahan
Kura N.
Gümüşhane
Bayburt
Çoruh N.
Kars
Iğdır
Ağrı
Erzincan
Erzurum
Sivas
Fırat N.
Tunceli
Bingöl
Muş
Van Gölü
Van
Bitlis
Elâzığ
Malatya
Diyarbakır
Dicle N.
Siirt
Batman
Şırnak
Hakkâri
Urumiye Gölü
Mardin
Şanlıurfa
Gaziantep
Osmaniye
Kilis
Adıyaman
Kahramanmaraş
Ceyhan N.
Seyhan N.
KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ
Erenköy
Lefkoşa
GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ
S U R İ Y E
I R A K
LÜBNAN
Beyrut
Şam
Bağdat
A K D E N İ Z
L İ B Y A
M I S I R
Nil N.
Süveyş K.
FİLİSTİN
Batı Şeria
Tel Aviv
FİLİSTİN
Gazze Şeridi
Doğu Kudüs
İSRAİL
TÜRKİYE'NİN MÜLKİ İDARE BÖLÜMLERİ İLE KARA VE DENİZ KOMŞULARI HARİTASI
BAŞKENT
Ankara
İL MERKEZİ
Elâzığ
GÖL
ÜLKE SINIRI
ÖZERK BÖLGE SINIRI
AKARSU
0 50 100 200 300 400
km
Harita Genel Müdürlüğü tarafından üretilmiştir.

TÜRK DÜNYASI HARİTASI
Bağımsız Türk Devletleri
Türk Cumhuriyetleri, Türk Bölgeleri
Türk Toplulukları
0 250 500 1.000 1.500 2.000 km
TÜRK CUMHURİYETLERİ, TÜRK BÖLGELERİ
1 GAGAVUZ YERİ
2 KARAÇAY-ÇERKESYA
3 KABARDİN-BALKARYA C.
4 DAĞISTAN C.
5 ÇUVAŞİSTAN C.
6 TATARİSTAN C.
7 BAŞKURT C.
8 KARAKALPAKİSTAN C.
9 ALTAY C.
10 HAKASYA C.
TÜRK TOPLULUKLARI
a Avrupa'daki Türkler
b Kosova Türkleri
c Yunanistan Türkleri
ç Bulgaristan Türkleri
d Romanya Türkleri
e Suriye Türkmenleri
f Irak Türkmenleri
g İran Türkleri
h Afganistan Türkmenleri
ı Pakistan Türkmenleri
i Hindistan Türkmenleri
j Çin H. C. Türkleri
k Moğolistan Türkleri
l Rusya Federasyonu Türkleri
ÜLKE KISALTMALARI
ARNAVUTLUK ARN
BELÇİKA BEL
BOSNA - HERSEK BH
GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ GKRY
HIRVATİSTAN HRV
İSVİÇRE İSV
KARADAĞ KRD
KOSOVA KSV
KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ KKTC
KUZEY MAKEDONYA KMKD
LİHTENŞTAYN LİH
SIRBİSTAN SRB
TÜRKİYE
KAZAKİSTAN
RUSYA FEDERASYONU
ÖZBEKİSTAN
TÜRKMENİSTAN
KIRGIZİSTAN
TACİKİSTAN
AFGANİSTAN
PAKİSTAN
İRAN
IRAK
SURİYE
SAHA (YAKUT) C.
TUVA C.
MOĞOLİSTAN
ÇİN HALK CUMHURİYETİ
SİNCAN UYGUR ÖZERK BÖLGESİ
HİNDİSTAN
BANGLADEŞ
SUUDİ ARABİSTAN
Norveç Denizi
Barents Denizi
Kara Denizi
Ohotsk Denizi
Bering Denizi
Akdeniz
Karadeniz
Hazar Denizi
Umman Denizi
Yemen Denizi
Kızıldeniz

Bu kitaba sığmayan daha neler var!

eba
www.eba.gov.tr

Karekodu okut, bu kitapla ilgili EBA içeriklerine ulaş!

Teknoloji Yolculuğumuz

9789751180117

BU DERS KİTABI MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINCA ÜCRETSİZ OLARAK VERİLMİŞTİR.
PARA İLE SATILAMAZ.

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin Beşinci Maddesinin İkinci Fıkrası Çerçevesinde Bandrol Taşıması Zorunlu Değildir.